

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

ספר

חק לישראל

יתרו

בלשון הקודש

ואידיש

757

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר חק לוישראל

פרשת יתרו

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

- (א) תו' ה' נרמזה כשלמות עם המפרות וחמש מגלות עם המעשים
 (ב) תו' ג' עם על התורה
 (ג) מ' רש"י בשלמות ועם מ' רש"י יסן .
 (ד) מ' שפתי חכמים הנורע ללמוד תורה .
 (ה) מ' הרשבים אל נבר רש"י אל .
 (ו) מ' בעל המורים מרבינו בעל אויבקה מורים .
 (ז) מ' דעת זקנים כבעלי החכמות אל .
 (ח) תולדות אדרן מראה מקום כל פסוק בש"ס .
 (ט) מעין המצות למה"ל תאני ול נרמזה במגוים וחומש עם המסוקים .
 (י) מעמי הקרבנות ברוך חיש נפלא נאספו מגדולי המפרשים ול .
 (יא) דיני הקרבנות בקצרה
 (יב) הרפמרות עם לקיטת ומשלים .
 (יג) עניני המדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאספו מגדולי המפרשים כבוב טעם ודעת .
 (יד) ענין המדרה על עם לפני כל מדרה .
 (טו) מפי עם על התורה הוא בטעם העניקה תרשה כבוב טעם כל בהתמפרה .
 (טז) ליקויים יקרים עם מספרים הנקובים בשמותם לסמח (והר' חסד'ס חסד'ס) .
 (יז) משלי חכמים נעשים המוסכים להקורא לומר ולרואת ה' . על התורה והמפרות .
 (יח) ספר פדר"א עם ספר הישי יתרו נעקק על עם (יעדער ואל וויסן) הוא עם איז גויסען פון ועלם כעצמאנו כיו הויגם .
 (יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף עם) יעדער מענטש ואל וויסען די מצות וואסנאט האט ניקאמין .
 (כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך בחומשם נרמזה המגלה השייכה לכרך (הוא) . והל' זה
- (א) נוספו על חמש מגלות ע"י פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עור ככוסם הוה מליקט מגדולי מפרשים וקורא בו התקב ספר , ולפי מ' הכספי התקבטו גם מ' עם (יעדער וואס חקם ליעניען וועט נרמז מעדעניגען האבן) .
 (בא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה .
 (בב) על ספר רות נקוב בשם יהוים דוד .
 (בג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה .
 (כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבליל העולם .
 (כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור ודעים .
 (כו) לקיטת יקרים על ח"ס מגדולים אשר עם .
 (כז) משלים ערבים ונעיסים על כל הח"י .
 (כח) תרגום שני על מגלת אסתר .
 (כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בחקן נפלא .
 (ל) חתקת עם מהרמז שני בהוספת הקנינים .
 (לא) נרמז בסוף כל כרך סדר התגלה וכו' .
 (לב) גם הוספנו עטרו הימים הנצרכים לתפלת .
 (לג) נביאים עם פירש"י ומצות דוד .
 (לד) כתובים עם פירש"י ומצות דוד .
 (לה) המשניות עם ברטנאור ועיקר תולש כנרמז סבבר עם תפסות ותקנים .
 (לו) נמ"א עם פירש"י והקטקת עם ועם אוה רבני תוספת .
 (לז) ההלכה פסוקה עם התקת עם .
 (לח) המוסר עם התקתק עם .
 (לט) למחרתם ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקו הקיימים .
 (מ) ארחות חיים מור"א אל .
 (מא) הארחות חיים ואל נעקק גם ללשון עם .
 (מב) אגרת הרמב"ן ואל ללבוז ולנעקק גם הוא לע"ס .

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף א לייכטע אדישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה — 388-8812

את צפורה אשת משה אחר
 שלוחיה: ואת שני בניה אשר
 שם האחד ירשם כי אמר גר
 היתי בארץ נכריה: וישם
 האחד אליעזר כי אלהי אבי
 בעזרי ויצילני מחרב פרעה:

דמשה ית צפורה אתת
 משה בתר דפטרה: גיית
 תרין בניה ד' שום חד
 גרשם ארי אמר דייר
 היתי בארע נוכראה:
 וישום חד אליעזר ארי
 אלהיה דאבא הוה
 במעדי ושייבני מחרבא

רפרעה

בער הטורים

(ג) אשת משה אחר שלוחיה. מ' היה כלאשה חט"ם ששלחה
 שמלך אין טולין גרושתו: טס האחד גרושם כי אמר גר וגו'
 וטס האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי וגו' ואין כתיב כאן כי
 אמר איכא למימר אבי אמר דלעיל קאי ועל גרושם כתיב כי
 אמר כי י' דרש כמדבר כשנתן יתרו כחו למשה הולך להחיות
 שיהיה הכן הרשטון לע"א ולכן לא ניוטל עד שפגשו המלך
 בדרך ובקש להמיתו ואז מנחו לטובה ומתלה לו חמלי שפגשו
 טס אכירם לכן בעל כתיב כי אמר לכוור טפה נגלה לכל כי
 היום היה על חמלי היה כי גר היה והולך לעשות מאמר יתרו
 ומכל מקום על ידי החמלי ילא מנחי ויכוון שפגשו כומר לפסל
 מיהם לכן לא כתיב כי אמר על אליעזר כי לא היה רזה לגלות
 שפגש את הנפש ורזה פרעם להרגו ומיהו כנני' חמלי שליעזר
 בן משה לא ניוטל עד שפגשו המלך שאמר משה אמול ואלא לדרך
 רש"י

רשבים

ועשה לישראל נמים על ידו: (ב) אחר שלוחיה.
 לאמר שהחזירה ושלחה משה כמצדדים שלא ראינו עד
 עכשיו שהחזירה לבית חמוי' וי"ט ואחריו כן שלח לה
 גרוניתה ברכותיו שילוחים לבת פרעה. ונראה הוא
 פשוט שלא מצינו כקראות בענין זה אלא קודם
 ששלחה יתרו לה ולבניה בסדרבך היה לו לכתוב
 למעלה אחרי פרשת דמים למולות ואח"כ חזר
 משה ושלחה אצל אביה (לה ולבניה) דגובת וחס
 הוא אבי בעען: אחר שלוחיה. כמו ואחר תשור
 וכמו שפירשתי אחר נאחו בסכך. קדמו שרים
 סכנה הוא למיטק וזה היה אליעזר שמתפלל למרים לא מלתי

שפתי חכמים

עמו כדי שלא יחריץ בדברו כמ"ט בפרשת ואלה אל האבות
 במקום אל אברהם אל יצחק ואל יעקב. (ג"א) מ' כדי שלא
 יאחר למשה כמ"ט עשה נסים וישראל כי כ"ט כפ"ט אלא לט
 לכלל יחד עשה שפעה לזה עשה לזה: מ' דק"ל כל אשר עשה
 מעשה עשה גם שר נסים דל"כ מאי כל לך כוסף ואין
 כללו כתיב ובי הוליא וק"ל נמה הוליא יליאת מלרים מן הכלל אלא
 לומר זו גדולה מ': י' משום דמשה לא הקפיד אלא על אשתו שלא
 יאספנדו

מ על כולם (מחילתא): (ב) אחר שלוחיה. כשאמר לו
 הקב"ה במדיו לך טוב מלרימה יוקם משה את אשתו ואת
 בניו וגו' ויאל אהרן לקראתו ויפגשו בחד האלהים. אמר
 לו מי הם הללו אמר לו זו היא אשתי שבאחתי במדיו
 ואלו בני. אמר לו להיכן אתה מוליכן אמר לו למלרים
 אמר לו על מהשטנים אתם מהשטנים ואחר כך להוסיף
 עליהם אמר לה לכי לבית אחיך י נטלה שמי בניה והלכה
 לה: (ד) ויצילני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואכירם על דבר המלך
 ובקש להרגו את משה נעשה נואמו

ענין שמועת יתרו

לקראת חותמו. ולא יאל לקראת אשתו וכניו. כי אין רחמי לחדס
 ובפרט משם) שילא לקראת אשתו או לקראת בניו. אכל יאל
 משה לקראת חותמו מפני כבודו ומפני שפסדים עלתו לכה

פרוש לתורת אלהים

וענין ארורים גינאנגען פון מצרים האם ער
 גענומען ויין פאקטער צפורה אונ האם יוא אפ
 גיפידט צו איר כאן משה: (ג) ויה שני בניה אונ
 איבער צוויי וזהו האם ער אויך מיט זיך גענומען
 אשר וואס שם איינער האם גיהייסן גרשום אונ
 פאר וואס האם משה אונאמען גינעבין גרשום אי
 אפר ווארם משה האם גיזאנגט זי איך פין גינען
 גלייבט אין אפרעמך לאנד: (ד) ויש החיך אונ
 איינער האם גיהייסן אליעזר אונ פאר וואס
 האם ער אים אונאמען גינעבין אליעזר זי ווארם
 משה האם גיזאנגט איהו דער גאט פון מיין
 פאקטער איז גינען אין מיין הילף ביציי אונ ער
 האם סיה מציל גינען פון דער שטוערד פון
 פרעה. ורשיי שרייבט וען דתן מיט אביבם
 האבין גיזאנגט פאר פרעה אז משה האם דעם
 מצרי גיהרגט פאר פרעה גיהייסן קען זאל

צפורה אשת משה צפורה דאם ווייב פון משה אחר
 שיהיה נאה דעם ווי משה האם זי אוועק גיישיקט.
 ווארם אז הקב"ה האם גיזאנגט צו משה אין סדן
 גיי צוריק אין מצרים האם משה מיט זיך גענומען
 דאם ווייב מיט זיינע קינדער אונ איז גינאנגען
 אין מצרים איז אהרן געקומען אקעגן אים אונ
 האם אים גיפרעגט ווער זענען די פעקטשין וואס
 דו פירקט מיט דיר האם משה גיזאנגט דאם איז
 מיין ווייב אונ דאם זענען מייע קינדער האם
 אהרן אים גיפרעגט ווי אהרן פירקט ויז האם
 משה גינעקערט איה פיר ויז אין מצרים האם
 אהרן גיזאנגט אויף דיא ערשטע וואס זענען שוין
 אין מצרים זענען סיר זיך מצער אונ דו וויקסט
 נאה קער פעקטשין אריין גרענגען האם משה
 ויין ווייב מיט די קינדער אום גיקערט אין סדן
 אונ אצינד אז יתרו האם גיהערט דיא ישראל

וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו
 וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר
 אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃
 וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ
 בָּא אֵלַיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְשְׁנֵי בָנֶיךָ עִמָּה׃

רשבים
 אתר נוגים : (ו) ויאמר שלוח יתרו אל משה :
 משה אלה ראה עקן קשור עליו וכוה הכירו וכוה חונה
 שפתי הכמים
 ופשתנודו כה מזרים אכל כבניו לא הקפיד דלף אס היו כביו סס
 לא סיו משתקנדון ככו עברי לא סיה כשיטנדו על סנט לוי
 כדפירסי' כפרטת סמות : כ על כפרטת סמות על ס' מי יסוס
 וכו' או סור : כ מדכתיב חתרו יולא משה לקרחת חותנו והא
 כדתיב אני חותנך כל יש נותר דכן חתר יתרו לשתי שיאמר כשמו
 כ : כ דלס לא כן סיליל אני חותנך יתרו וחסתך וכו' כלס אילך
 ואלה ספסיק כין יתרו וחסתך וכו' אלה סיה חתר לא אני כל אילך
 ואל בנינו וכו' וסס און (כתי') ולי נראה דלמטון אני דייק :
 כ יול כיל דלריך לדחוס כן לעיל גס סהל לריך לדחוס כן הרס'ס :

כ כעמוד של שיש (מכילתא) : (ה) אל המדבר. אף
 אלו יודעים שמדברר היה אלה כבשבו של יתרו דבר
 הכחוב סהיה יושב כבכודו של עולם ונרבו לבו לאלת אל
 המדבר מקוס חכו לסמוע דכרי חורה : (ו) ויאמר אל
 משה. כ עמי סליח : אני חותנך יתרו וכו' .
 (מכילתא) אס און חסה יולא כניני לא בנין אשתך כ
 ואס און חסה יולא בנין אשתך לא בנין כ עמי כניי :

ענין שמועת יתרו
 לראונו . וישתו וסק לו . ר"ל כששתחוה משה ליתרו וכתן לו
 חן חן על ביתו וכו סלל אס לרעבו לעלס . ר"ל כל חתר
 מוסס סלל לרעבו לעלס לו ככופו וספסו ותולדו . ויבולו סלהל
 ר"ל לאלל משה סהיה לו סהל מיוחד . וסס ספר מסה לחותנו
 כל אשר כסה ה' לפרעה ולמזרים על אדוות ישראל . ומחמת

לקומים על התורה
 (ח) ויאמר אל משה אני חתנך יתרו ברא וגו' . דער
 אלשיך שרייבם יתרו האם גיואגס צו משה
 איה אונ דיין נוייב מיט ריינע קינדער זענען מיר געקוקען
 זענען צוויי זאכין . איה גין געקוקען צום פארג וואס דארט
 זעט גיטען זענען די שרייבן , ווייל איה וויל סיה כנידי
 זיין , גאר ווייל גין גין שווער גין איה געקוקען צו
 דיר איה , אונ סוין סאקטער צופורט איז געקוקען צו דיר
 ווייל יוא איז דיין נוייב , אונ ריינע צוויי קינדער זענען
 געקוקען מיט איר , ווייל יוא איז געקוקען זענען זיי מיט
 געקוקען , אונ דער וויסר איז אז דו זאלסט יוא איה
 געזענען צו אלע יודישע נויבער , אונ ריינע קינדער
 זאקטו געזענען צו זאקען מיט אלע יודין , מיר זאלין
 זענען אלע זיין סאלק מיט די יודין צו זאקען :

זהו קוקען איה מיט איר , רששי שרייבם יתרו האם אים גישיקט זאגן איה בעט דיה זיקסט גיין
 געקעגין מיר אונ אז דו זיקסט גיט גיין פון סייגעט זענען זאקטו איה פון גיין אונ נוייב זענען
 אונ אויב דו זיקסט גיט גיין פון ריין נוייב זענען זשני גיית פון ריינע צוויי זיין זענען :

נביאים ישעיה ו
 למשך סנה דיא צבאות נש צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה רנצח אדני נשמה רחור יקוה ויה
 נשמה רנצח יקוה חיה יחידה רחור אל שם בן שבנשמה :

בשנת-מות המלך עזיהו ואראה את-אדני
 ישב על-כסא רם ונשא ושליו מלאים
 א בשנת דאתנגע בה מלכא
 עזיהו אמר נביא חותי ית
 יקרא דני שני על פורסי רם
 רש"י

מצורת דוד
 (ה) בשנת מות . כשנלעע כסכנס סהיכל להקטיר סס כמ"ס
 וסלרטה ורחה כמלחו (דס"כ ז') כי סמולרטה סחוב כמת :

(ה) בשנת מות . כשנלעע : ושליו . חתחתיו רחמינו
 וסכ כסא כשמיס ורנלי כהיכל הדוס מרגלתינו
 ככספ"ק

את־ההיכל : ב שרפים עמדים | ממעל לו שש
 כנפים שש כנפים לאחד בשתים | יכסה פניו
 ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף : ג וקרא זה
 אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות
 מלא כל־הארץ כבודו : ד וינעו אמות הספים
 מקול הקורא והבית ימלא עשן : ה ואמר אוי־לי
 כי־נדמיתי כי איש טמא־שפתים אנכי ובתוך
 עם־טמא שפתים אנכי ישב כי את־המלך יהוה
 צבאות רא־עיני : ו ויעף אלי אחד מן־השרפים
 ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח :

והתגשל בשמי קרוקא ומיוו
 וקריה אהמלי היקלא :
 ב שמשין קדישין ברוקא
 קדמויה שימא גפין קדו
 שימא גפין קדו בתרין מכסי
 אפוחי דלא חזי ובתרין מכסי
 גוימיה דלא מהחזי ובתרין
 קשמש : ד ומקבלין בין מדין
 ומקרוין קדיש בשמי קרוקא
 עלאה בית שקינטיה קדיש
 על ארעא עובר גבורתיה
 קדיש לעלם ולעלמי עלמיא
 וי צבאות מלא כר ארעא ויו
 וקריה : ד ונעו אילות ספי
 היכלא מקל מלולא ובית
 מקדשא אהמלי ומיטתא : ה
 ואמרית נוי לי ארי חבית ארי
 גבר חייב
 וקדקא אגא וכגו עמא
 כמגל בחובין אגא ותיב ארי
 ית יקר שקינת קלה עלמיא
 וי צבאות הווא
 עיני : י ואשקדי קנתי
 חד מן שמישא ובפומיה
 ממלר דקביל מן קרנס
 דשקינטיה על פודסי
 וקרא בשמי קרוקא
 עיל מן קדקא :

מצורת דוד

(ב) ממעל : כשמים : לו . לשמש : יאחר . לכל אחד ואחד : יכסת
 פניו . לכל יביט כלפי השכינה : יכסה רגליו . ללבושות שלל
 יראה כלל גופו לפני כבוד וכו' לא חזרו שלל להוכיח מעשה העגל
 כי קר רגליהם כפי רגל עגל : יעופף . ישוף בשליחת המקוס :
 (ג) וקרא וגו' . שרף קורא לחכרו לומר קדוש כלאחד ולא יקדים
 הלאחד לחכרו : ואמר . הקול ואל מביין כלס כלאחד כחלו הוא
 קול אחד : קדוש וגו' . ור"ל הוא מקודש ומרומם כעולם
 המלאכים וכעולם הנלגלים וכעולם השפל : מלא וגו' . ככדו
 מלא בכל הארץ : (ד) ויעשו . מוונות הפחה היו נעים מחזק
 קול הקריאה ומרים מתקומם הכרס אמות ולא פירש כמה :
 והבית . ההיכל : ימלא עשן . ה' נתמלא עשן : (ה) ואמר .
 כי איש וגו' . כי איש וגו' . מוסק למעלה כחומר חזי לו וכו' כי את המלך
 דעם פירוש עברי פייטש געענטס מען בייא דער הפצורה פון דער וואך

בנחמ"ק : (ב) ממעל . כשמים : לו . לשמש : בשתים
 יכסה פניו . שלל יביט לגד השכינה : יכסה רגליו .
 ללבושות : יעופף . משמש : (ג) וקרא זה אל זה .
 טעלין רשות זה מזה : (ד) אמות הספים . הס מוונות
 פתח ההיכל : מקול הקורא . מקול המלאכים הקוראים :
 ימלא . נתמלא : (ה) כי נדמיתי . נכרתי וחריתי עת :
 טמא שפתים . המנועל בחובין : (ו) רצפה . נחלת :
 במלקחים . נכנת : מעל המזבח . שכיכל :

תרגום

כתובים משילו מו

לחשף מוסר וסלכות דא שין דלת יוד נפש שון ישין דלת שין דלת יוד ויה ואהרונהי נשמה דיסוד א אד
 ארנ אדני נפש ארני ויה אלף דלת נון יוד . נאסח דמלכות יו דו הו היה יחידה דיסוד יקוה ויה יחידה דמלכות
 אל שם ב"ן שבעשיה :

א מדרותא דבישא כטעיא : מוסר רע לעזב ארח שונא תוכחת ימות : ב שאול ואבדון
 אורחיה וכן דקני מכבנותא : נגד יהוה אף פילגות בגי' אדם : ג לא יאחזק לג' הוכח
 ימות : ב שיוול ואובדנא קרנס

מצורת דוד

(א) מוסר רע . יסורים רעים : לעזב אורח . על
 והרעו : (ב) שאול ואבדון . גיהנם : נגד ה'
 כל אשר בהם ומלש שידע הוא כל מחשבות לבות בני אדם :
 (ג) לא יאחז . כעבור שלא יאסב בחוכמה לזה לא ילך חל

אף לקח אף לכי בר נשא : ג קא רחים מיקנא קמאן דמקסן
 רשי

(א) מוסר רע . יסורים רעים : לעזב אורח . על
 הקב"ה : (ב) שאול ואבדון . גיהנם : נגד ה'
 לנגד פניו כל אשר בתוכה : אף כי . ק"ו :
 פירוש ע"מ
 דער גיהנם זענען זעגין הקביה . אפילו ווען דער
 מענטש איז פגראבין אין קבר . אדער ווען ער
 איז אין גיהנם . זעהט אים הקביה אף כי לבות בני
 אדם דיא הערצער פון מענטשין . וואס זייא
 פראקטיין ווען זייא לעבין זעהט זענוים הקביה :
 (ג) לא יאחז ג' הוכח יו דער מענטש וואס לאקמ

לִיה וְלַחַד חֲפִימֵי לֹא אָוִיל׃
 ר לָבָא חֲרִיב מִשְׁפִּיר אִפִּי
 רִבְבִיבָא דְלָבָא רִחֵא
 מְטִיקָתָא׃ ה לָבָא דְמִתְבִּינָן
 בְּעֵי דְרִיעָתָא וּפְרִמְהוֹן דְּסִבְרָא
 מִשְׁקָתָא תְּדִירָא׃

לֹא אֶל־הַכְּמִים לֹא יִפְדֶּה׃ ד לִבְ שִׁמְח יִימִיב פְּנִים וּבְעֶצְבַת
 לִבְ רוּחַ נִכְאָה׃ ה לִבְ נִבּוֹן יִבְקֶשׁ דַּעַת וּפְנֵי כְסִילִים יִרְעָה
 אֲנָלַת׃ ו בְּלִימֵי עֵינֵי רַעִים וְטוֹב לִבְ מִשְׁתָּה תְּמִיד׃
 * ופי קרי

שְׁטִיקָתָא׃ ו כל יומי דמסקנא בישון

מצודת דוד

(ד) לִב שִׁמְח. אִס תִּשְׁמַח לְבוּ שֶׁל הַקֶּבֶד׃ כִּלְכַתּוּ
 כְּדַרְכֵּי׃ יִימִיב. לֵךְ בְּפִנים לְעִשׂוֹת רַחוּם וְחַס תַּעֲבֹדָה
 יִרְאֶה לֶךְ רוּחַ נִכְאָה. רוּחַ שֶׁל זַעַף׃ (ה) יִרְעָה. יִחַבֵּר
 לְעַלְמוֹ׃ (ו) כָּל יוֹמֵי עֵינֵי. אִפִּי׃ שְׂבֻחוֹת וַיּוֹמֵם טוֹבִים
 מִשׁוֹם שְׂמִיחַ וְחַס׃ וטוֹב לִב. הַשְׂמַח כְּחֻלְקוֹ׃ מִשְׁתָּה
 תְּמִיד. כָּל שְׂמִיחַ דְּרוּמוֹת לוֹ יוֹמֵי מִשְׁתָּה׃

פכמים ממדו פן זכמתו : (ד) לב שמח . שמחה הלב חטיב
 מחור הפנים וחורו וכעבור טענה לב נכרה הרוח וישל בעיני
 עלמו : (ה) יבקש דעה . יחור חחר הדעת ללמד : ירעה .
 יעשה את האולה לרוע וחבר לרעות רגיל עשה : (ו) כל ימי עיני
 רעים . עם כי מלוי לו די מחסורו כי יתקנה כעשירו הפס ורעה
 עיניו שבלם אכל מי שיש לו לב טוב ללל ירע עיניו כולתו
 ישמח כחלקו כי ימיו נדמים לו תמיד כמו שמחה ושמחה :

פירוש ע"ט

שִׁמְחָא . נויר ער נאך קלִיעֵר נוערין . ווייל ער
 ווייס צו חקקה אזי נישא אגרונד ופי כפלים ירעה
 אנה אבער די נארען מיינען זיי זענען קלוג און
 קלייער פון זיי אזי נישא , דריבער פליטערין זייא
 מיט זייער מויר און צערגען אלע קעגנשאין
 זייערע נארעשקייט : (ו) כל ימי עיני רעים אצל
 טעג פון ירעם ארעם מאן זענען שלעכט וטוב
 נב משתה תמיד און דער קעגנשט וואס האט
 אגוט הארץ אזי אייביג פרייליך גלייך וויא בייא
 אים וואלט אייביג גינען בעלער :

פון תורה און קצות ער האט גיט ליב קען זאל
 אים לשמראפין אז חקמים יא יצד דריבער נועט ער
 גיט גיין צו חקמים , טאקער נוערין זייא אים
 זאגן מוסר : (ד) לב שמח ישיב פניה דער קעגנש
 נואם זיין הארץ אזי פרייליך , נוערט זיין פנים
 גוט , דערקענט קען די פרייליקייט אויף דעם
 פנים ובעצבת לב רוח נכאה און דער קעגנש וואס
 האט אמרויעריגער הארץ נוערט אים זיין מוהמ
 צובראכין : (ה) לב נבון יבקש דעת דער קעגנש וואס
 האט אפארשטענדיגע הארץ , זוקט ער וויסען-

ברטנורא

משנה פאה פרק ח

עיקר תוי"ט

[ח] בַּלְקָם . לְשׁוֹן הַר"ם פ"א מ"ע שְׂבֻחוֹת לְעֵינֵי וְלִגְוֵי תַּעֲבוּב
 אֲחִים לֹא וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה
 וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה
 כְּתוּבָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה וְחַס תַּעֲבֹדָה
 אֵלֶּה תַּעֲבוּב אֲחִים כִּי וְהִי אִין כְּחַן עֵינִים . מִתְּחִילֵי כִּי אֵלֶּם
 מוֹתְרִין בְּלִקְטָא כִּי . וְלִי רַחֵם
 בְּתַעֲבֹדָה דְּרָף לִי שׂוֹדֵת אִם
 שְׂבֻחוֹת לְקַט שְׂבֻחוֹת וְפִאָה כְּמוֹשׁוֹת
 נִעְלָהוּ ע"כ . וְהַתְּחִלָּה לְקַט
 שִׂיחַ הַנּוֹסֵר אִתְּחֵל וְחַס וְאִין
 נִלְקָטִים מִתְּעֵינִים כּוּלוֹ כְּמוֹ שְׂבֻחוֹת
 קָמָה וְעוֹמֵר וְפִאָה וְעוֹד לְדַלְוֹתוֹ
 מִל' לֹא יוֹמֵם
 (כ) מִל' לֹא יוֹמֵם
 (כ) מִל' לֹא יוֹמֵם

פרק ח א מאימתי . הנמושות . אית דמטרא
 זקנים הכולים על משעתם (ח) ואית
 דמטרא לקוטי חבר לקוטי (ב) שמאחר שילכו כשדה
 לוקמים אחר לוקמים או הזקנים הללו שמאחרים ללכת
 ללקט אחר הכל כבר נתיאשו
 העניים מחמתה שדה וכל
 הנמלא כה א"ח"כ הוא הפקר
 לכל בין לעניים בין לפשירים :

שיך לומר דללקטין והשאל כולום עם לקט : (ב) מלשון לא ימוש וישעיה נט) שמתמטין והולכין : (כ) מל' לא ימוש
 (שמות יג) שטעוין ומשין הכל מלפנייהו רש"י כ"ח (ד"ה) : [כ] ויבואו . לומר שלקטו וחזרו וכלו פסם טביל דהשחח מסחי

בַּאֲדָר עִם וְעָנְעוּ שׁוּיִן גִּינְעוּן אִין פְּעֻלָּה דִּי אֲלִקְטָע
 לִיִּים . אֲדָרַע קָעוּן הָאֵם שׁוּיִן צְנוּיִי מֵאֲהֵל
 גְּעַקְלִיבְעוּ דִּי פִּאָה אֹנֵב לְקָט אִיִּין מֵאֲהֵל נֵאָךְ דַּעַם
 אֲגֵרְעוּן מֵאֲהֵל . קַעֲבַעְנָעוּ דִּיא אֲרַעֲמַע עִם אִין
 שׁוּיִן נְעוּזִים אֲלֵץ אִם גְּעַקְלִיבְעוּ גִינְוֵאֲרִין פִּון פְּעֻלָּה
 אֹנֵב אֹיִב עִם אִין נֵאָךְ דֹּא אֲבִיסוֹל דִּיא אֲרַעֲרַע
 לְקָט לִינְיָם עִם זִי גִינְעוּ צוֹ קְלוּיָבִין . לְקָט גִּינְוֵאֲרִין
 זִי עִם מִפְּקִיר גִּינְעוּן מֵעִנְיִן שׁוּיִן אֲלַע קְלוּיָבִין דִּי
 לְקָט וְפִאָה בְּפִרְס וְאִזְוִוֹת מִשְׁלִיכוֹ הַעֲנִיִּים בְּפִרְס וְיִבְאוּ אִז
 דִּי אֲרַעֲמַע הַאֲבִין אִיִּין מֵאֲהֵל גְּעַקְלִיבְעוּ אִין טִינְיָ-
 גִּאֲרָטִין דִּיא פִּרְס וְעוֹלָלוֹת אֹנֵב הַאֲבִין גִּינְוֵאֲרִין
 אֲהֵיִים אֹנֵב וְיִיא זְעָנְעוּ נֵאָךְ אֲמֵאֵהל גְּעַקְמִעִין אִין
 דַּעַם זְעָלְבִינְעוּ טִינְיָגִאֲרָטִין אֹנֵב הַאֲבִין גְּעַקְלִיבְעוּ

פרק ח א מאימתי כל אדם מותרין [ח] בלקט משילכו הנמושות . בערמ
 ועוללות משילכו העניים בכרם [כ] ויבאו .

למחיהו לעניים. רש"י: [ג] שניה. ולא חילק נמושות
 מפני שהוא לכה ואין וולאין אלא כחורים ירו'. ולפירוש דנמושות
 לקוטי כ"י העטם כשכח לכה טוב אין חולקים הלקוטים מפני
 הלינה הכולל ודבר מועט נשאר. חו"ט: (ג) אבל כפי"א ופי"ב
 דתענית מוסר ב' כו: (ד) ירו' ור"ל טרל"א ע"ה שאין נאמנין על
 שאר ממונה כדלקמן ר"ס דמאי:

ובזתים משתדרר רביעה שניה. אמר רבי יהודה
 והלא יש שאינן מוסקין את זיתיהם אלא לאחר
 רביעה [ג] שניה. אלא כדי שיהא העני יוצא
 ולא יהא מביא בארבעה איסרות: ב נאמנים
 על הקמט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן
 ועל מעשר עני בכל שנתו ובן לוי נאמן לעולם
 ואינן נאמנין אלא על דבר שבני אדם
 על החמים. ואין נאמנין על הקמט. ולא
 על הפת. נאמנין על השעורה של אורז. ואין נאמנים עליו

רביעה וזמן רביעה שניה
 כשה בנינות הוא ככ"ג
 במרשחון (ג): וישאין
 מוסקין. מסיקה ביהמי' כמו
 קולר כתובאה בזר כענבים
 אורה כתאנים גודר בתמרים
 כך מוסק בזהים: ולא יהא
 מביא בארבעה איסרות.
 דהיינו שני פונדיוניס
 שהקולדיון שמי איסרין ותנן

אין סומחין לפני העובר ממקום למקום מכבר כפונדיון דהיינו מזון כמו סעודות וכיון שאינו מביא זיתים וכן
 ארבעה איסרות דהיינו מזון של סעודות ולאשתו חף הוא או פטורים מן זיתים ואלו ללקוט ואין הלכה
 כרבי יהודה: ב נאמנים. העניים לומר חטים הללו של לקט שכחה ופאה הם או פטורים מן המעשר: בשעתן.
 כשעת הקציר: בכל שנתו. כשה שלפית וכשה שנית שמעשר עני הוא ב'ק: ובן לוי נאמן לעולם.
 דמעשר ראשון הוא בכל שנה ובין דאמר של מעשר ראשון הם לא חיישי' שמה לא הפריש מהן תרומת מעשר
 דכי הכי דלא נשדו ישראל (ד) על תרומה גדולה כך לא נחסד בן לוי על תרומת מעשר: אלא על דבר
 שבני אדם נוהגין בן. וטובים לתת להם כן ולא על דבר שאין רגילין לתת להם כיוצא בו ולקמן מפרש
 וחול: ג נאמנים על החמין. לומר של מעשר עני הם (ה) שיתן לי אבל את נאמנים לומר קמה וזה של
 מעשר עני שיתן לי קמה (ו) ופת דאין דרך חלק מעשר עני קמה ופת: שעורה של אורז. איש דמפרשי

די פתם אינו עוקרות. נאך דעם אנדערין קאהר
 אפ קלויבין מענין שוין אלע מענטשלין געמען די
 פתם ועוללות. וואס עס איז נאך געבליבען אויף
 דיא נוייגשטאקן ובויתים משתדרר רביעה שנייה ווען
 מענין אלע קלויבין די איילבירטען. ווי עס האט
 גירענגניט דער אנדערער רעגין. דאס איז אין
 אמיטיל יאהר דריי אונד צוואנציג טעג אין חודש
 השנון דער נאך הייבט שוין אן קאלט צו ווערן
 לוינט שוין ניט דעם ארעם מאן צו גיין אין פעלד
 געמען אביסל איילבירטען. דריבער וענען דיא
 ארעמע דאס מפקיר מענין שוין אלע קלויבין די
 איילבירטען אפר רבי יהודה והיא יש שאינם מוסקין את
 זיתיהם אלא לאחר רביעה שנייה האט רבי יהודה
 גיזאנט עס וענען דאך דיא פיר מענטשלין וואס
 גיויבן ניט אן אפ צו קלויבין ויערע איילבירטען
 ביי נאך דעם אנדערין רעגין. איז דאך איצט
 נאך דעם אנדערין רעגין די צייט וואס די ארעמע
 הייבן אן אפ צו קלויבין איילבירטען. וויא אזוי
 זאגט דער ערשטער פנא אז וויא עס גייט דער
 אנדערער רעגין מענין שוין אלע קלויבין דיא
 איילבירטען אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא
 בארבעה איסרות אז דער ארעם מאן גייט אין פעלד
 קלויבין איילבירטען אונד געפינט שוין ניט צו
 גריינגען אהיים איילבירטען וואס זאל ווערמ
 זיין פיר איסרות ודאס איז אזוי אמטבעו. ווייל
 ער שוין ניט מער גיין אין פעלד. אונד איז שוין
 מפקיר וואס דארט איז געבליבען. פון דער צייט
 מענין שוין אלע קלויבין דיא איילבירטען:
 ב נאמנים על הקמט ועל השכחה ועל הפאה כשעתן דיא

לינה ככלל ככר סוף: [ו] י"ד סעודות. לא השכו סעודה מול"ך
שבת מפני שלא נלמדך אליה כשכיל שאלך במחנה כיום השבת
ובוא השלמת ג' סעודות של שבת. תרי"ט. ופרש"י ופ"ט
דאמרי' לטובם יסדר חכם שגלמו כ"ש"ט פני מילי נלמן דאפשר
ליה: (טו) כ"כ"ד דף ח' שפולקיס ורואה כפי א"ר פסני ורוב בני
ומפרש הפס דללו בתמחו א"ף
בכניוחים לר"ך שאלס לפי שתיק:

מזון [ו] י"ד סעודות. לא יטול מן הקופה:
הקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלושה:
ח' מי שיש לו מאתים וזו יטול לקמ'
שכחה ופאה ומעשר עני. היה לו מאתים
[ז] חסר דינר. אפילו [ח] אלף נותנין לו
באחת הרי זה יטול. היו ממושכנין לבעל
חובו או לכתובת אשתו הרי זה יטול. אין
מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי
תשמישו: ט' מי שיש לו חמשים וזו היא
נושא ונותן בהם. הרי זה לא יטול וכי' והוא
שאינו צריך ליטול ונוטל. אינו נפטר מן
העולם עד שיצטרך לבריות. וכי' מי שצריך
ליטול ואינו נוטל אינו מת מן [ט] הזקנה

ככל יום ולוקחים מהם התבטיל לזורך העניים והכלי
ששומים בו את התבטיל נקרא תמחו: לא יטול
מן הקופה. לפי שהקופה מתחלקת מערב שבת לערב
שבת: נגבית בשנים. לפי שמשכניו על הצדקה

ואין עושים שורה על הכבוד
סעות מנ': ומתחלקת
בשלושה. לפי שהיא כדויה
ממזות. (טו) ודויה ממזות:
ששלה: ח' מאתים וזו.
קיס להו לרצן שאלו מספיק'
לטה אחת לכסות ולמזונות:
או לכתובת אשתו.
ואפי היא יושבת תמחו:
ואת כלי תשמישו.
כלים יפים שמשמש בהם
בשעות ורגלים וה"ל שכחה
ליטול לקמ' שכחה ופאה
ואינו נוטל מקופה של זדקה
שמפרנסם בלגנא ואינו נוטל ממה שביד גבתי אבל אם נוטל
מקופה של זדקה אז אין מניחין אותו ליטול אפי' לקמ'
שכחה ופאה עד שימכור כלי תשמישו (טז): כ' מי שיש
לו חמשים וזו וכו'. דמסמין לעבדו עבד כמאחיים
דלא עבדו: וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל וכו'.
יתפרנס מאחרים אבל אם אין מעט' ידיו מספיק' לו ומסגף

מזוין כדור הוהיל ומי' דספקר פו. ואין מחייבין אותו למכור
כו'. אבל אם נוטל מהגבולי והיה ככלל עניו העיר. אז אפי'
לקמ' כו' אין מניחין אותו ליטול שלא יטעם מתחת שער עניו.
תרי"ט: [ט] הזקנה. לטיל תנא אינו נפטר מן הפולס משום

כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתמך כמעט' ידיו כלי שלא
על זה אמרו כל הדרך

באתה הרי זה יטול אפילו קען גימ אים טויוענד
גי'רדין אויף איין מאהל פון לקמ' ש'קחה ופאה
ומעשר עניו מעג עד נעמקען. ואבער גי'קלאכנויז
קאר קען גימ. ווארום וויא ער נעמט דעם
ערשטין גילדין האט ער דאך שוין צוויי הונדערט
קאר ער דאך שוין גימ קער נעמקען הי' מס'שגני
בעל חובו או כתובת אשתו ווען זיין פארקעניג איז
פאר אמ'שפון ביי איין בעל חוב א'ר ער צו אכתובה
פון איין אשה הרי זה יטול מעג ער נעמקען לקמ'
ש'קחה ופאה ומעשר עני. ווארום ער קען דאך
גימ פארדינען קימ דעם נעלט אין ס'ת'י'ן אוהו
ד'סכור את ביתו ואת כלי תשמישו קען גימ אים גימ
ער זאל פארקויפן זיין הויז א'ר ער זינע בעלים
וואס ער ניצט גימ זיי. אפילו ער ניצט זיי נאר
אום שבת א'ר ער יום טוב דארף ער זיי אויך גימ
פארקויפן נאר ער מעג נעמקען לקמ' ש'קחה ופאה
ומעשר עני. אבער אז ער נעמט צדקה פון גבאי
קאר ער שוין גימ נעמקען אפילו לקמ' ש'קחה
ופאה ומעשר עני מידן ער האט פארקויפט
זינע בעלים פון שמוב: כ' מי שיש לו חמשים וזו ווער
עם האט פופציג גילדין והוא נושא ונותן בהם הרי
זה לא יטול און ער האנדילט מיט דעם נעלט קאר
ער גימ נעמקען לקמ' ש'קחה ופאה ומעשר עני
וכי' מי שאינו צריך ליטול ונוטל און דער וואס דארף
גימ נעמקען צדקה און נעמט אינו נפטר פון העולם
ער שיצטרך לבריות האנדילט מיט דעם נעלט
ביז ער קוקט אן צו לייטיגן ביז ער ווערט אין א'מט
א'ר ער וכי' מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה

דריבער אז דער א'רעם מאן האט עסי'נווארג אויף
צוויי סעודות קאר ער גימ נעמקען פון ס'מחוי.
ווארום אויף היינט האט ער דאך צו עסי'. און
סארגין וועט קען דאך ווידער צו מיי'לין דעם
ס'מחוי וועט ער אויך האבן צו עסי'ן מיין א'רבע
גשרה סעודת יא ישי' פן הקופה און דער א'רעם מאן
זואם עסי'נווארג אויף פערצעהן סעודות
זאל ער גימ נעמקען פון דער קופה. קופה היינט.
די גבאים נעמקען צו זאמקען נעלט פאר די א'רעמע
לייט וואס שעמין זיך צו נעמקען פון ס'מחוי און
דיא גבאים צו מיי'לין דאם נעלט אלע פרייטאג
אויף אגאנצע וואך יעדער א'רעם מאן זאל האבן
צו קויפ'ן עסי'ן פערצעהן סעודות צוויי סעודות
יעדער טאג. דריבער אויב דער א'רעם מאן האט
נעלט אויף פערצעהן סעודות קאר ער גימ
נעמקען פון דער קופה והקופה נגבית בשנים והתחלקת
בשלושה און די נעמקען וואס קען נעמט צו זאמקען
טויון צוויי מענטשין צו זאמקען נעמקען גימ
איינער. און צו מיי'לין טויון דרייא מענטשין.
ווארום קען משפט יעדען א'רעם מאן וויא פיל
קען זאל אים געבן און צו משפטין אמענטש
אויף נעלט טויון זיין דרייא מענטשין וזווי וויא
דייניגס: ח' מי שיש לו מאתים וזו ווער עם האט צוויי
הונדערט גילדין יא יטול קאר גימ נעמקען לקמ'
ש'קחה ופאה און מעשר עני ווארום עם קען מיט
די צוויי הונדערט גילדין פארדינען אויף אגאנה
צום עסי'ן הי' לו מאתים חסר דינר אז ער האט צוויי
הונדערט טוייג'ער איין גילדין אפילו א'ך נותנין לו

יתרו יום א גמרא

ביני עמודי שכינת המדרג
בין עולמים ומלמעלה: שכל
זמן ששמעי בן גרא
קיים וכו'. דסמך ליתת
שמעי כתיב ויתחנן האמך

שלמה את בת פרעה: הא
דכ"יף ליה. אם כפוף הוה
לרבו לקבל תוכחה ידור אללו
ואם ללו טוב להתרחק ממנו
ויהי' סוגג ואל יהי מוד: :

ואמר אב"י מריש הוה גריסנא בנו ביתאי
זמצינא בני כנישתא כיון דשמענא דהא
דא"ר חייא בר אמי משמיה דעולא מיום
שחרב ביהמ"ק אין לו להקרוש ברוב הוה
בעולמו אלנא ד' אמות של הלכה בלבד לא
הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא. ר' אמי

ור' אמי אע"ג דהוה ליה תליסר בי כנישתא במבריא לא מצוי אלא ביני עמודי היכא
דהוה גרמי ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיניעו יותר מירא
שמים יגילו נבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' ואילו נבי הנהנה מיניעו
כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הוה וטוב לך לעולם הבא
ולנבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה. ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא
לעולם ידור אדם במקום רבו שכ"ו ששמעי בן גרא קיים בן אמי משמיה דעולא
פרעה והא תניא אל ידור לא קשיא הא דכ"יף ליה הא דלא קיים ליה אמר רב הונא בר
יהודה אמר רב מנחם אמר רב אמי מ"ד ועוזבי ה' יכלו זה המניה ספר תורה ויוצא.

נהנה מיניעו כתיב אונ ביי דעם מענקש ונאם האם
הנאה פון זיין ארבעט שמיים אין פסוק יגיע כפיך
כי תאכל אשריך וטוב לך אז דו וועקט עסין ונאם דו
האקט אויסגעארבעט מיט דייער הענט וואהר
צו דיר אונ גוט צו דיר אשריך בעולם הוה וואהר צו
דיר אויף די וועלט וטוב לך לעולם הבא אונ גוט צו
דיר אויף עולם הבא ויגבי ירא שמים וטוב לך לא
כתיב ביה אונ ביי דעם מענקש ונאם האם מורא
פאר גאט ואונ האם גיט דיא מדה ער זאל זיין
צו פרידען מיט זיין ארבעטא שטייען גיט דיא
ווערסער ומוב לך. דיר וועט גוט זיין ואמר רבי
היא בר אמי משמיה דעולא נאה האם גיזאנט רבי
תניא בר אמי פון עולאם וועגין לעולם דהוה אדם
בפסוק רבו אייביג זאל ארבעטש וואהנען אויף
דעם ארמ ונאם זיין רבי וואהנעט שג"י זמן ששמעי
בן גרא גיט ונארום אזוי לאנג וויא שמעי בן גרא
האם גיזעקט לא נשא שלמה את בת פרעה האם
שלמה הקרה גיט גענוקען דיא מאקסער פון
פרעה פאר אזויב ושמי בן גרא איז גיזען דער
רבי פון שלמה הקרה. פרענדט די גמרא דיא פניא
אל ידור מיר האבין דאך גיזערונט אז מענקש
זאל גיט וואהנען אויף דעם ארמ ווא זיין רבי
וואהנעט. געפערט דיא גמרא לא דש"א דאם איז
קיון קשיא לא דכ"יף ליה אויב ער איז איינגעבויגן
צום רבי ער פארקנט אים, איז גוט ער זאל וואהנען
געבין זיין רבי ווא דיא כ"יף ליה אונ אויב ער איז
גיט איינגעבויגן צו זיין רבי. ער קרינט מיט
אים, איז בעסער ער זאל גיט וואהנען מיט זיין
רבי צוזאמען אפר רב הונא בר יהודה רב הונא בר
יהודה האם גיזאנט פון רב מנחמים וועגין רב
אמי זאגט פאר דכתיב ועוזבי ה' יגבי ונאם מיינט דער
פסוק דיא מענקשין ונאם פארקלאזן נאמען וועלן
פארלענדען ווערן זיין הפניה ספר תורה ויוצא דאם
מיינט דעם רב מענקש ונאם לייגט אספר תורה
אויף פארקען מיט אונ לאמט ליגען דיא ספר תורה
אונ גייט אונעק פון שמוב אדער פון שהר. וועט

המקדש איז חרב גיזאנען האם נאר גאט אויף
דער וועלט די פיר איילין ונאם דארט ויזט דער
מענקש ונאם לערונט דיא רינים פון דיא תורה
והמר אב"י נאה האם אב"י גיזאנט מריש הוה גריסנא
בנו ביתאי ומצינא בני כנישתא פון אנהייב פלעג
איה לערנען בייא מיר אין שמוב אונ האב
געראווינט אין שהר פון דשמינא דהא דאמר רבי
היא בר אמי משמיה דעולא ווי אויך האב גיזערונט ונאם
רבי חייא בר אמי האם גיזאנט פון עולאם וועגין
מיט שרוב בית המקדש אין לו להקרוש ביה הוה
בעולמו אלנא ד' אמות של הלכה בלבד פון דעם טאג
ונאם דער בית המקדש איז חרב גיזאנען האם
גאט אויף דיא וועלט נאר דיא פיר איילין ונאם
דארט ויזט דער מענקש ונאם לערונט די רינים
פון די תורה יא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא האב
איה אויף קיון אנדער ארמ געראווינט נאר אויף
דעם ארמ ונאם איה האב גיזערונט רבי אמי רבי
אמי אפ על נב דהוה ליה תליסר ביי כנישתא במבריא
רבי אמי אונ רבי אמי אפילו ווי האבין געהאט
דרייצען אונ רבי אין מבריא. פון דעסוועגין
יא מצ"י אלא בני עטרי היכא דהוה גרסי האבין זייא
נאר געראווינט צווישען די זיילין פון בית המדרש
אויף דעם ארמ ונאם זייא האבין גיזערונט ואמר
רבי חייא בר אמי משמיה דעולא נאה האם רבי חייא
בר אמי גיזאנט פון עולאם וועגין רבי הנהנה
מיניעו יותר מירא שמים דער מענקש ונאם האם
הנאה פון זיין ארבעט ואפילו ער ארבעט שווער
אויף זיין פרנסה. פון דעסוועגין איז ער צו
פרידען. אונ איז גיט מקנא דיא רייכע מענקשין
אונ איז גיט ביז אויף גאט ונאם ער מאכט אים
גיט פאר איין עושרו איז ער בייא גאט גרעסער
וויא דער מענקש ונאם האם מורא פאר גאט
אונ האם גיט דיא מדה דא"י נבי ירא שמים כתיב
ונארום ביי דעם מענקש ונאם האם מורא פאר
גאט שמיים אין פסוק אשרי איש ירא את ה' וואהר
דעם מענקש ונאם האם מורא פאר גאט ויגבי נבי

ר אבהו נפיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מהו תיקו :

ער פארלענדעט ווערין רבי אבהי נפיק בין גברא
 זכור רבי אבהו קלענט ארויס גיין פון שוהל
 נאויב ער האט געדארפט ארויס גיין צווישען
 איין קענטש און דעם אנדערין. אז איינער האט
 אפגיזאגט די גרכות נאך דעם לייגענע און מען
 האט גערופין איין אנדער קענטש זאל צו גיין
 צו די ספר הורה. דהיינו מען האט אפגעלייענט
 מיט דעם פהן און דער פהן האט שוין גיזאגט
 די אנדערע גרכות וואס נאך דעם לייגענע און
 מען האט גערופין דעם לוי. און די צייט איידער
 דער לוי איז צו געגאנגען צו די ספר תורה איז
 דערנוייר רבי אבהו ארויס געגאנגען פון שוהל
 בעי רב פפא בין פסוקא פסוקא מהו תיקו האט
 געפרעגט אז מען האט אפגעלייענט איין פסוק

זוהר יתרו דף פ"ח ע"א תית דלית לך ואל הא

זכור את יום השבת לקדשו. רבי יצחק אמר כתיב (בראשית 2) ויברך אלהים את יום השביעי וכתוב כמן (שמות 10) ששת ימים חקקו וכיום השביעי שבת לא יהיה זו. כיון דלא משתכח ביה מוטי מה ברכתא אשתכח ביה. אלא הכי חאטא כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. ותאנא אמאי לא אשתכח מנה ביומא שביעאה משום דהוא יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין עלאין וכל חד וחד יומיכו מווייה לתתא כל חד ביומי מהיח' ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה. ובגווי כך מאן דלויכו בדרגא דהימנותא בעי לסדרא פתורא ולאשתקא סעודתא כליליא לשבתא בנין דיתברך פתוריה כל אינון שיתא יומין דהא כהוא זמנא אודמן ברכה לאתברכא כל שיתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא ריקיא. ועל כך בעי לסדרא פתוריה כליליא לשבתא בנהוי ובמווי. רבי יצחק אמר אפי' ביומא שבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בנין דישתכח בעטא ופטוגא בהאי יומא' כעלמא רבי אבא אמר לאודמנא ברכתא כאינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא. והאי יומא מליא רישיה דזעיר אפי' טעלא נחית מעתיקא קדישא סתימא כללא וטיל לתקלא דחפתיין קדישין תלה זמני מכד עייל שבתא בנין דיתברכא כליו כחדא. ועל דא בעי בר גס לאתענגא תלת זמנין אלן דהא כהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא וכוציר אעטין ובחולא דחפתיין ובטי בר גס לאתענגא ביה ולמחדי ביה. ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחוי סנימותא לעילא ועוכסיה דהוא בר גס סני. בגווי כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מכד עייל שבתא ולא ישתכח פתוריה ריקיא ותשרי ברכתא עליה כל שחר יומי לשבתא ובהאי מלה אחוי ותלי מהימנותא לעילא :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרכב"ם הלכות השובה פ"ו מלוקט מספרי כוסר

(א) בעלי השובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר
 אם חרפו אותם הסכלים במעשיהם הראשונים
 ואמרו להם אמש היית עושה כך וכך ואכש היית אוכר כך וכך אל ירגישו להן אלא שומעין ושפתיין

(א) בעלי השובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר
 דיא קענטשין וואס טוהען השובה איז נייער
 פירונג ויאי זאלין זיין פייא זיך גאנץ נידעריג
 אם חרפו אותם הסכלים במעשיהם הראשונים אויב דיא
 נארישע קענטשין זיך לען דיא קענטשין וואס
 טוהען השובה. אונ ווארפין זיאי פאר זייערע
 ערשטע מעשים וואס זיאי האבין גיטאהן זארי
 דעם אפש היית טישה בך זכר אונ דיא נארין זאגין צו
 די קענטשין וואס טוהן השובה. געכטין האקטו
 גיטאהן אנעלעקע אונ אנעלעקע עבירות ואפש היית

טישה בך זכר אונ פרייער פאר געכטין האקטו גיטאהן אנעלעקע אונ אנעלעקע עבירות אי זיגיש
 קמן זאל דער בעל השובה קיין צער האבין. פון זייערע רייד זאגן שומען ושפתיין נאר זיאי זאלין
 הערין

היה ככל כבוד לנכדו כחוקה ויבך נחמה ולא ידג ח"י הוכרת
 ה' או מלך העולם וכיוצא כי מלכד גדולו עונו מנשוא וגו' לט'
 ימולול כחלוקתו ח"י עוד בה כי ככלל הרעות שעשה הוא שכל
 ילדי קרי ועל הכל ענוש יעשה סן על שאל כלל נרבה חקקה
 וסוף ככלל גזל סן על שזולל כסוהרת סס ומלכות סס ח"י סוסר
 גלוס עמס על שסס גרס לכל ילדי קרי וחמורס עומתס ח"י סולת
 מנוסו ויהי ססילס לספסרס אחרס למסול כו על כן יסמכל כעת
 ססוס מוכר למי מוכר לנורס שלס ססר כנורו וסוס וסן לו כס
 לעסות ח"ל ויבך כיוסלס וססכס וסמסס וססכסס רכס :

ויורעין שזו זכות להם שכל זמן שהם כושים
 ממעשיהם שעברו ונכלמים מהם זכותם מרובה ומעלתם
 מתגדלת : (ב) וחטא גמור הוא לומר לבעל תשובה
 זכור מעשיך הראשונים או להזכירם לפניו כדי
 לבוישור או להזכיר דברים וענינים הרומים להם כדי
 להזכירו מה עשה הכל אסור ומותר עליו בכלל
 הוגיות דברים שהזהירה תורה עליה שנאמר ולא תנוג
 איש את עמיתו :

הערין דיא רייד אונ זאלין זיך פרייען יודעין שו
 זכות דקס אונ זאלין נויסען אז דאס איז אכות
 אונ אסוקה פאר זיין שכל זמן שהם בושים ממעשיהם
 שעברו ונכלמים מהם זכותם מרובה ומעלתם מתגדלת
 ונארום אזוי לאנג ווי זיי שעמען זיך פון זייערע
 עבירות וואס זיין האבין גיטאקן נוערס זייער
 זכות מער אונ זייער מעלה נוערס נוערס זייער
 (ב) וחסא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך
 הראשונים אונ עם איו אנרויעס עבירה אז מען
 זאנגט צו אבעל תשובה געדייק דיינע זינד וואס
 דו האקסט אקאהל געזונדיגט או הויקסט לפניו כדי
 לבוישור אונ אפילו מען זאל ניט זאגן צו אים דו
 האקסט גיטאקן די עבירות, מען דערמאנט נאר
 פאר אים די עבירות וואס ער האט גיטאקן פאר
 מען אויך ניט או הוזכיר דברים וענינים הרומים להם כדי
 להבוישור מה עשה אדער מען דערמאנט פאר אים
 אנעלבע זאכן וואס זענען גלייך צו דיא זאכן
 וואס ער האט גיטאקן ער זאל ניט דערמאנען
 וואס ער האט גיטאקן הכל אסור דאס אלץ פאר
 מען ניט ומותר עליו בכלל הוגיות דברים שהזהירה תורה
 גלייך אונ ער איז פאר זאנגט אויף דעם אין דיא
 תורה ואונ דאס איז אין כלל פון דעם פאך-
 באמנונג אז מען זאל ניט דערצערענען
 אקענטשין מיט רייד שנגאט ולא תנוג איש את עמיתו
 וויא עם שטייט אין פסוק איין מענטש זאל ניט
 דערצערענען דעם אנדערין מענטש :

תשובה יתר כפי ברכה וברכה כהנה זאל ער זיין
 געהיט צו זאגן יעדער ברכה ווי די רבנן האבין
 געקאמטן ויבדד גינת יעדער ברכה זאל ער זאגן
 פאקעלאך ולא ידג ח"י הוכרת ה' או מלך העולם
 וכיוצא אונ ער זאל חס ושלום ניט פאר פעלין
 אין דיא ברכה דעם שם הוייה, אונ ניט פאר
 פעלין דיא נוערטרער סלך העולם, אונ ניט אין
 אנדער ווארט כי מלכד שגרוי עונו מנשוא וכו' ה'
 ימולול כחלוקתו ח"י ונארום אז ער נועט עפעס פאר
 פעלין פון דיא ברכה, אויסער דעם וואס זיין
 עבירה איז גרויס אונ עם איז שווער מען זאל
 זיא אים מוחל זיין, ונארום ער זאל פון גאט
 וריא נאנגען נועלט זייער צו גאט אונ גאט
 גערויבן ניט מען זאל פון זיין נועלט עפעס
 געמען אן אריקטיגע ברכה, אז ער פאר פעלט
 עפעס פון דיא ברכה, אונ האט הנאה פון דער
 נועלט, האט ער דאך דיא הנאה גענוקט, אונ
 ער נויזט אז גאט איז ניט דער סלך פון דער
 נועלט עד בה איז דא נאך אשקראף כי בכלי הרעות
 שעושה הוא שבא מידי קרי ונארום צווישען אלע
 שפעקטס וואס ער מוהקט נועט ער נאך קוקען
 צו קרי ועל הכל ענוש יעשה סן על שאל כלל נרבה חקקה
 גישטראפט ווערין ער שאנגט בלא ברכה גענוקט ווייל
 ער האט גיגעסין אונ האט ניט גיזאנט אברקה
 וויא עם דארף זיין וואס בכלי גזל אונ דאס הייסט
 גענוקט הו על שזולל כסוהרת סס ומלכות סס ח"י סוסר
 האט געהאלטן גרינג די דערמאנונג דעם נאמען
 פון גאט אונ זיין מלכות גם אסור גיזת עכס נאך
 דא מידי קרי ווייל דאס האט געבריינגט ער זאל קוקען
 מוסקאה ווס גייט ארויס פון מענטש איז אשווערע שמוקאה ויהיה ססלה לספסרס אחרס למסול כו אונ דאס
 האט געמאקט אונעג די ספסרס אחרס ודי שמוקאה אונ דער יצר הרע זאלין גינעלטיגען אויף אים
 על כן יסמכל כעת מנוסו ויהי ססילס לספסרס אחרס למסול כו על כן יסמכל כעת מנוסו ויהי ססילס לספסרס אחרס למסול כו על כן יסמכל כעת
 וואס ער וועט אונ אויך ברעה לכוונת רבה אונ ער זאל זאגן די ברעה וואס ער דארף
 האבן אפארמעגין ויבדד ברוח וואהב ושיחה והתננה רבה אונ ער זאל זאגן די ברעה וואס ער דארף
 זאגן מיט מוכר אונ מיט ריבשאפט מיט שמוקה מיט גרויס אונשערטעניגקייט :

המשך סת' ד'א יהוה נפשי י'ה יהו יהוה . רוח יוד הא ואו הא . נשמת יהוה חיה יהוה ר' דמילי י'ר' אל שם ב'ן שבנשיה בניקוד חולם :

ו ונפק משה לקדמות חמוהי וסגיד ונשיק ליה וישאיו גבר תחבירה לשלם ועדו למשכנא : ח וישתעי משה בחמוהי ית כל די עבד יי פפרעה

שפתי חכמים

רש"י

(ו) ויצא משה . כבוד גדול נתכבד יתרו כחותה שעה כיון טילא משה ב ילא חסרן נכד ואכסוהו ויני הוא טרחה את חלו יולאין ולא ילא : וישתחו וישק לו . איני יודע מי הטהורה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה ע גלחמך והאיש משה (מכילתא) : ח ויספר משה לחתנו . למשך את לבו פ לקרבו לתורה (מכילתא) :

דעת זקנים מבועלי התוספות

מהאיש . עוד י"ב שמשח נקרא איש סמך רשמו שנאמר והאיש משה משא"כ ביתרו . ועוד י"ב דהך דרשא אתיא כמ"ד אביו של יתרו הו' רעאל הוא דכתיב ויתן לו את צפורה בתו לאשה בת בני קאמר דבני בניו הרי הן כבנים :

לקובים על התורה

(ו) וישאלו איש להנהו דש"ר וגו' . ויספר משה להחננו וגו' . נאכדעם ווי משה האם גיפנעם אנב צו יתרו אזיח יוין פרינען . אנב עד האם אים געקושט אנב האם זיך געבוקט צו אים . וויא דער דין איז . דרך אנב איז פריער פאר הנהו . האם משה דעצייילט צו יתרו אזינע זאך וואס יתרו האם נאך גיט געוואקט . אנב יתרו האם גינקעט פרינען אקשוא . האם אים משה דיא קשוא באיד גיגעפערט . יתרו פראס אים גיוואלט פרינען אז גאט האם גיוואלט אזויס געפון דיא יודין פון מצרים האם ער דאך גינקעט אריין געפון רחמנות אין דיא הארץ פון פריעה דיא די מצרים . ווי אזיין גיט אזוי שווער ארבעטן מיט דיא יודין . אנב אויב די יודין זאלין וועלן ארויס גיין פון מצרים . זאלין דיא מצרים וויא גיט פארנאמלין זאלין וויא עס איז גינען ווען דיא יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים . האם גאט דערועוקט דאס הארץ פון כלב בולש אנב ער האם אויפקערעוין ווער עס וויי גיין אין ארץ ישראל מעג גיין . אנב ווען אפילו גאט האם גיוואלט שלאגן פריעה . צו וואס האם ער אים געשלאגן מיט זעהן פערשידענע מכות . עס האם זאך גינקעט גענוג וויין אזיין מכה אפשארקע זיא זאל גיט אנועק גיין פון די מצרים ביי ווי וועלן מוין ארויסשקען דיא יודין פון מצרים . האם משה האנגט צו

חכמים

בני ער נעם קימען אהיים וועט אים איין אנדערער קעפין אין וועג אנב וועט אים זאך שלאגן . דריבער ווערט דיא רעפסאנג גערופן וולוציא . דער סוחר האם אפצום אויפקעגליין דעם קענסט פון זיין אומקליק . אבער אז דער סוחר האם גינען אז דער קענסט וואס מען האם אים גיזלאגן איז זיין ווען . דיא נעם שוין דער סוחר סאגן אזוי זאגן . גרשמונס וועט ביי אים זיין ווייניג וואס ער וועט דעם שלענען אפשיידן פון זיין ווען . ער וועט וועגן צו געטען אנקסה פון דעם שלענער . אנב עס זאל שלאגן אזוי וויא ער האם גיזלאגן זיין ווען . אנב עס וועט ביי אים זיין ווייניג וואס ער וועט דעם ווען אנועק שלעקן פון דעם ארץ . ער וועט סוחר האבן פאקער וועט אים זיין וועג פרינען איין אנדער אומקליק . נאך ער נעמט שוין דעם ווען געבן זיך ביי ער וועט אים בריינגען אהיים . דאס ווערט שוין גערופען גירעטעם

אונקלוס

יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה :
 ויחד יתרו על כל מבטא דר
 וישויבניו יי : * ויחד
 ישראל ית כל עקתא די
 ולמצראי על עיסק
 ויחד יתו יוסד מן כחה לבו
 תרוא ויחד יתו : סהדרין טז :

רשבים

(ח) התלאה אשר מצאתם בדרך . וריפת פרעה לים . וכן ובשר שנתן להם הקב"ה : (ט) ויחד . מביירת (תרה) [חורח] כמו עוז וחוריה (ביון) (ס"א ביי"ד) כל חיבה של בנ"ד כפ"ה שמוגרת חטופי למד פעל שטופס

שפתי חכמים

למס סיפר לו ה' ככר שנת הכל כדכתיב ושעמ יתרו : צ' פירוש חטפין חטפון והוכחו מדשנים מלת ויחד וכתבי די דלא לא כ' דלא לא כ' כויהר יתרו לתוד סני כיון דקאי אלמיל דכתיב ויספר משה וכו' אבל מוילגס ה' דלמיל לא שמעין לפ דכסה כמה שנטסה למרעה ולמגורים שעל יד היחה על אבוד מנרים היינו דלמרי ארמי גיורא עד עשרה ימי הכן והבאר והמורה (מכילתא). ועל כגן אשר הצינו מיד מנרים קר עד עכשו לא היה עבד יכול לכרוח ממנרים דעת זקנים מבצלי התוספות

בעל המורים (ט) ויחד יתרו . שחזר לבו לאל אחד וכעסה יסודי . דלא מלמד שנטסה כשור חדוים חדוים על אכזר מנרים : ויחד יתרו על . בנימון מן עלה כשור חדוים :

מן פחה . ויפת בפתר לבו רענ"י

את כל התלאה . שעל הים ושל עמלק (מכילתא) : התלאה . למ"ד אל"ף מן היסוד של חיבה והתי"ו הו"ו חיקון ויסוד הטופל ממנו לפרקים וכן תרומה מנוסה תקומה תנוסה : (ט) ויחד יתרו . וישמח יתרו וכו' פשוט (סנהדרין ג"ד) ומ"א כעסה כשור . חדודין חדודין צ' מילר (סנהדרין ג"ד) ומ"א כעסה כשור . חדודין חדודין צ' מילר על אבוד מנרים היינו דלמרי ארמי גיורא עד עשרה ימי הכן והבאר והמורה (מכילתא). ועל כגן אשר הצינו מיד מנרים קר עד עכשו לא היה עבד יכול לכרוח ממנרים

עבד מצרי רחע ויתן את בתו וירעה עבדו ראשה חשיב י"ג מירחע עבד שישק עד אשישטע ודי ריש בפסוק זה פירוש לתורת אלהים

נאמ האמ גיטאון צו פרעה אונ צו די מצריים על וועגין ריא ישראל אונ נאך האמ ער אים דער צייקט אה נאר דאס מידיעקייט אשר וואס האמ גיטאון ריא ישראל אויף דעם וועג בייא דעם ים אונ ריא מלחמה פון עקלק ויצלים יי אונ גאט האמ וייה מציר גיטען פון דעקסוועגין האמ דאס משה אים דער צייקט ער זאל אים ציהנה דאס הארץ בקרב יתו צו דיך ער הורה : (ט) ויחד יתרו אונ יתרו האמ יוף גיפרייש על אויף נאר דעם נוקם אשר וואס גאט האמ גיטאון צו ריא ישראל וואס ער האמ ויי גינעקין דעם קן אונ דעם ברונען מיפ וואקער אונ נאך אנדערע טובות אונ איבער אלע

(ט) ויחד פירש רש"י נעשה בשור חדודין חדודין וגי' ואמר רבינו תם ומצא ססך דלבר כפירוש רש"י ולשישק

קוטמים על התורה

יתרו אלץ וואס גאט האמ גיטאון צו פרעה אונ די מצריים . דאס איז נאר גינען וועגין ריא יתרו . פון די מבוח האבין די יתרו דעקעקעט דעם פח פון גאט ווי גאט האמ גיטאון צו משה אין אנהייב סדרה בא . קום צו פרעה ווארום איך האב שווער געמאכט ריא הארץ ניגע ער זאל גיט וועלן אזוישליקען די יתרו פון מצרים ביו איה וועל אים ברניגען די אלע מבוח . איר אלץ האבין צו דערצייילן די וואנדער פון מצרים צו איינער קינדר אונ איינער קינדר וואס איך האב געמאכט פון מצרים אונ פון ריא וואנדער וועט איר וויסען אז איה בין גאט) . אונ ריא אלע אויפקליקען וואס די יתרו האמ גיטאון אין וועג פון מצרים ביו דעם ארט אונ גאט האמ ויי גינעקעט איה אויף גינען וועגין דעם די יתרו ואלץ דעקעקען דעם פח פון גאט :

(ט) ויחד יתרו על כ"ה הטובה וגו' . רש"י נאמס צווייא קלטיים אויף דעם ווארט ויחד . איין קאהל

טייקשט רש"י ויחד . ער האמ יוף געקייט . אונ נאך וויסשט רש"י ויחד . עס האמ אים גישטאון . וויא אזוי קען מען זאגן צוויי פארקערטע קלטיים אין איין ווארט . נאר אזוי מיינט רש"י . פריער האמ אים גישטאון נאך דעם האמ ער זוף געקייט . דער אהל יעקב וואס אז עס פירעט אונ אים גינען אונ געארבעט . עס איז אים גרינג אנגעקומען פרייש ער זוף מיט דעם קליינעם פארדינסט אויך . אבער אז אפענטש האמ געארבעט אויף אונאן גאנץ שווער אונ האמ געמאכט פיל העצאות אונ האמ ווייניג פארדינסט פרייש ער זוף גיט מיט דעם פארדינסט . אבער אז ער האמ גיט פארדינסט . פריער איז ער האמ פיל פארדינסט . פרייש ער זוף גיט מיט דעם פארדינסט אפילו ער האמ איוו שווער געארבעט . פריער איז ער האמ געוואקס פון ריא אלע טובות וואס גאט האמ גיטאון צו די יתרו . האמ ער זוף קצער גינען אויף ריא מצריים וואס זענען פארלארן גינארין .

משלר חכמים

וואס גאט האמ גיטאון צו פרעה אונ צו די מצריים פון וועגין ריא יתרו . אונ די אלע אויפקליקען וואס האמ גיטאון די יתרו אין וועג נאקדעם וויא וייה זענען ארום גענאגען פון מצרים . ויצלם ה' . אונ גאט וייה גינעקעט . וייל ריא יתרו זענען ביי גאט אזוי ווי זיינע קינדער . דריבער האמ יתרו זוף געפרייש אונ געלויבט גאט אויף ריא דעסאונג וואס גאט האמ גינעקעט ריא יתרו פון מצרים :

גינעקעט . דאס וואס ריא תורה . יתרו האמ נאר גינעקעט ריא מצריים האבין שלעקס גיטאון ריא יתרו . פ"ה חוצא ה' את ישראל מצריים . האמ גאט ארום גענוקט די יתרו פון מצרים . ער האמ פאנעשירט די יתרו פון די מצרים . אבער וואס איז גינארין מיט ריא יתרו אנאקדעט ווי זיי זענען ארום גענאגען פון מצרים אונ וואס וועט ווישקען זיי מיט די יתרו . דאס האמ יתרו גיט געוואקס . איצט האמ משה דערצייילט צו יתרו אלץ

עבד יי ד' ישראל די עשה יהוה לישראל אשר הצילו
 שזיבויא מידא דמצראי : מיד מצרים : ויאמר יתרו ברוך
 די שזיב יתרון מידא די שזיב יתרון מידא
 דמצראי ומידא דפרעה די שזיב ית
 עמא מתחות מרות מצראי : מרתות מרות מצראי :
 תוא ויאמר יתרו . כרסמ לר :

רשבים

יפת אלהים ליפת . אל תוסף על דבריו . מן שבה וישב : (ו) אשר הציל אתכם . משה ואהרן מיד מצרים ומיד פרעה ואת העם הושיע משיעבוד מצרים :

שפתי חכמים

רש"י

שהיה הארץ מסוגרת ואלו יאלו שמים רכוא (מכילתא) : הלא קמיידי : ר לא כונו מיד מלרסו סמירוסו מרסות
 (ו) אשר הציל אתכם מיד מצרים . אומה קסה : כונו ויקם את כל אללו מידו סמי' מרסומו דל"כ מרמי ל"ל :
 ל רידיו ומרות היד ר סכויו מככיל' עלוסס היל סעכוד' : כהרנומו
 דעת וקנים מבעלי ההוספות

ישמעאל בן נתניה בן אישמע שהיה מן הנתינים טכאן זגו שחור לטרוו עד יו"ד דורות שהיה שופך דמים ועושה

פירוש לתורת אלהים

טובות או דאס דאך קמיון אשר הצילו וואס ער האט דיא ישראל כוציר גיווען פון דיא הענט פון דיא מצריים ווארום ביו אין דער צייט האט אקגעקט גיט געקאנט אנמלויפין פון מצרים סחקת עם או גיווען אפאר שפאקין לאנד און אצונד זענען ארויס געגאנגען זעקס קאהל הונדערט טויזענד יודין , דער מדרש שרייבט ויחד . אוי טיימש עם האט אים גישפאכין סחקת עם האט אים באנג גיפאהן וס די מצרים זענען פאר לארין גיווארין דאס אוי וואס קען זאגט אפילו ביו דעם צעהנטין דור וואס ער קוקט ארויס פון אגד זאל קען פאר אים עוקרי פוכבים גיט פארשעמען : (ו) ויאמר יתרו האט יתרו גינאנט קרוי : געלויבט און האט אשר וואס ער האט אייך מציר גיווען סיד פון דער האנט פון די מצריים וואס זייא זענען אשטארקע אוקה און פון דיא הענט פון פרעה וואס ער איז אשטארקער מלך אשר וואס ער האט אייך מציר גיווען פון דער שווערע ארבעט פון מצרים :

משלי חכמים

משה און אלקע יודין וואס זייא האבין גיט געלויבט גאט , און יתרו האט יא געלויבט גאט , למשל עם או אפאהל גיווען אגרוסקר סח"ח פון וועלכער פון , האט ער געקויפט אקרויסן וואלד, פון דיא ספריים , דיא גמרא זאגט עם אוי גיט שין גיווען פאר

תרגום

נביאים ישעיהו

לחמשיק סנה' דיא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה רנצח ארנטי נשמה רהור ?הנה חיה יחידה רנצח יהוה חיה יחידה דהור אלי שם בן שבעשעיה :

א וסדר בפומי נאמר הא א ויגע ערפי ויאמר הנה נגע זה ערשפתיך וסר שויתי פתגמי נבואתי עונך ותפאתך תכפר : ב ואשמע אתקול אדני בפוקה ויעדון חובך וקמאך

רש"י

(א) וסר עונך . שחרפת את ישראל : (ב) ויגע . השקף נגע הנחלה על פי : הנה נגע . ר"ל כסית נגיעת הנחלת קבלת הטובים . וכזה סר עונך . אמרו ז"ל

ספטין היה כמה שאמר וכחך עם עמא ספטין וגו' לא היה רלוי לומר כן על ישראל :

אמר אתמי אשלה ומי ילך לנו ואמר הנני שלחני : ג ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואלתבינו וראו ראו ואלתדעו : ד השמן לביהעם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פניראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושבו ורפא לו :
 קחוא ולא ידעין : ד טפיש לביה דעמא דהין ואודנהי יקיר ועיניהו עמקס דילקא ויהון בעיניהו ובאודניהו ישמעו וכלהון וספולין וישתביק להון :

רשי

(ג) את מי אשלח. להיכה את ישראל : (ג) שמעו שמוע. אני אומר לכם שמעו שמוע : ואל תבינו. ואל תאין ותבין לב להבין : וראו ראו. כסיס שעשיתי ואין ניתנים לב לדעת אותי : (ד) ועיניו השע. טחיס עיניהם מראות : פן יראה. מוחיס לבם שלא ישמעו דברי נביאים שיראים שמא יטיבו דבריהם בעיניהם ויביטו בלבם וישוכו הלי ובחמת זו ה' רפואתם אם היו עשין תשובה חלי :

הספיה ואין דעת הילך טוח מזה כי אינו דורס חלי כלום וזהו מטעם את הלב למען ישאר חייב : דעם פירוש עברי מייבש נעמינס מען ביאי דער הפטורה פון דער וואך :

יהושעך ביסור ומלכות דלא שין דלת יוד נש שין דלת שוין דלת יוד רוח יאהרונהו נשמת דיסור א דא ארנ ארני נש ארני רוח אלף דלת גון יוד נשמת דמלכות יו דה וו הו חיה יחירה דיסור יתנה חיה יחירה דמלכות אל שם בין שבנעשה :

א טוב מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומחומה פו : ב טוב ארחת ירק ואתההשם משור אכוס וישנאהבו : ג איש חמה יגרה מדון וארה אפים ישקיט ריב : ד הרך עצל במשכת חדק וארח ישרים סללה :

ג נברא חמתא מגרי הנרא ונגיד רחא מדעיה חרתא : ד אורחמהון דעשלי קרצובי מצודת דוד וכוכו ואורחא הריצי שפיא :

רשי

(א) טוב מעט. יותר טוב מעט מן כזה כרחת פי וכושר : מאוצר רב. וכו ממות קול בני אדם לנעוק על העושר אשר בו : (ב) ארחת. סעדה של ריק כמקום שחובטין אותו טובה יותר מבעוטה שור הפטום על האכוס ומקום שנואלין אותו : (ג) איש חמה. מי שדרכו לנעוק יגרה מריבה עם בני אדם אל הנחיריף חף ואינו מזהר לנעוק ישקע כוח את המריבה : (ד) הרך עצל. כמקום אשר ידורף העול ודמה לו כלל גר של קוים לפניו ומעמיד לנכח כי יגורל העולות ומלא מניעות לכל מעשיו : אבל ארח ישרים. הוא להם פירוש ע"ט :

(א) טוב מעט ביראת יהוה דאם ביסול וואס דער ארעם מאן האט פארזאמלט ערליך אונ ער איז פרום מיט מורא פאר הקב"ה. איז דאס בעקער מאוצר רב וכהנה"ב. וויא דער גרויסער אוצר פון דעם נביר אונ אויף דעם אוצר איז דא אפאר-טומלונג פון פיל מענטשן וואס שרייען דער נביר האט ביי ווי דעם פארמעגן ונענגהן נענגהן אונ מיט אנדערע פאלשקייט פארזאמלט :

(ב) טוב ארחת ירק ואתההשם משור אכוס וישנאהבו וכוונת קארמאפעקס וואס דער ארעם מאן עקט אונ איש חמה איז ריבויש אפמ, דער דאס בעקער משור אכוס און דעם פרייש וואס יודו נביר עקט פון דעם פעמין אקס וישנאה בו אויב אין שמוב איז

(א) טוב פיינדשדאט בייא דעם מאן מיט דאס נייב אדער די אנדערע מענטשן וואס זענען אין שמוב : (א) איש חמה יגרה מדון וארה אפים איז גרינג ביינו צו ווערין. בייצט ער ומאקט ערו קריג מיט מענטשן ונדא אפים ישקיט ריב אונ דער מענטש וואס האלט איין זיין בעס אפילו עם איז אקרוב, שטיילט ער איין דיא קריג : (ד) הרך עצל כמשכח חדק דיא וועג וואס דער פולער מענטש דארף גיין. איז ביי אים שווער צו גיין אין טעג גלייך ווי די וועג וואלט גיווען פארשטעמט מיט דערנער ווייח וישרים ולייח אקער די וועג וואס דיא גלייכע מענטשן דארפן אין איר גיין. גייען ווי אין נער וועג גלייך ווי דיא וועג איז א אויסקיטרעטענע וועג :

וא"כ ז' א כל הכלים. שיש להן לתיבה (ה) : נימלין בשבת ורלותיהן עמה. ואע"ס שנתפרקו
לדלתות מן הכלים קודם השבת נימלין בשבת אגב הכלים ואין דומין לדלתות הבית שאפי' נתפרקו בשבת
אין נימלין לפי שלמות הבית אלא מן המוכן כלי' לא נעשו למטעול : ב קורנם : פטיש : הדבילה. לאחר שעשה
עגול הוא עשה וזריקה קרום לחתכה : מגירה. כעין סכין ארוך ויש בו פנימו' הרבה : לגרור בה את
הגבינה. לחתך' ולחלק'
לחלק' שע"י פנימוותיו ממהר

ה) וטעמה שאלו מלאכה להיתר
מן ואלו כשאר כלים פליגי
לקמן. ה"רן : [6] בשבת.
ה"ק ח"ס : שנתפרקו כחול נימלין
שבת. נמי : (ב) ומכל מקום
נדוקה מן שמהפכין ויתר' לרבותן
המוכן : ב. נוטל אדם קורנם לפצע בו את האנונים. וקורדום לחתוך
בו את הדבילה. מגירה לגרור בה את הגבינה. מגריפה לגרוף בה את
הגרונרת. את הרחוב ואת המוצר לתת (ב"א פת) עליו לקמן. את הכוש
זאת הכוכר והחוב בו. מהמ של יד לרבות הבית. את הכוש
לפתוח בו את הדלת : ג קנה של זיתים אם יש קשר בראשו מקבל
טומאה. ואם לאו אינו מקבל טומאה בין כך ובין כך נימל בשבת :
סקאין : לחתוב בו. לחבל בו תומין וכל מיני פרי רך : סחמ של יד. מחט קטנה שומרים בה נגדים : ליטול בו
את הקיץ. סכוכס בכשרו שומתר ליטול בככת כמו שומתר להפסיק מורסח להלווא ממנה לימה וכלכד שלא יתכנין לפשות
לה סה : של סקאים. מחט גדול שומרים בה קסיס : לפתוח בו את הדלת. מי ששכחה לו מפתח : ג קנה
של זיתים. קנה שעשוי לכדוק הזיתים שנתעטן אס נחלסק עמין כחוכו והגיעו להיות ראויין לבית הכד : אם יש
קשר בראשו. כעין פקק שנקנה : מקבל טומאה. לפי שעל ידי שהוא פקוק בקשר מחמיר בו מן השמן הוב מן
הזיתים ונדוק בו אם הגיעו לעצור והו"ל בית קבול : ואם לאו. שאין בו קשר אף על פי שהוא חלול אין חללו
עשוי לקבל כלום (ב) הלכך הו"ל פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה : בין כך ובין כך נימל בשבת. דעה כלי

פרק ז' א כל הכלים האבין מירען
דקפין גשבה מעגן מעגן זיאי מראין
אום שבת ודלתותיהן יקחו אונ זייערע מירען
נוערין מיט גענומקען מיט זיאי אף על פי שנתפרקי
אפילו ריא מירען זענען אראפ גענומען גיווארין
פון ריא גלים פאר שבת גשבה פון דעקסנווענין
נוערין די מירען גענומען מיט די פלים אום שבת
שאין דומין דלתות הבית דאס איז נימ גלייך צו די
מירען פון שטוב. מירען פון שטוב אפילו זיאי
זענען אראפ גענומען גיווארין אום שבת קאר
מען זיי אויך נימ מראגין אום שבת פי' שאין פו
הסיקו טייל זיי זענען נימ אן גיברייט צו קיין זאך
די מירען פון שטוב זענען נימ געמאכט גיווארין
מען זאל זיאי מראגין קאר זיי זאלין איינגען אויף
די טואנט. אבער ריא מירען פון פלים זענען דאך
אנגעקברייט מען זאל זיאי מראגין מיט די פלים :
ב נוטל אדם קורנם לפצע בו את האנונים אפענומש
מעגן נעמען אהאקער אום שבת צו שפאלקטין
מיט אים ניס וקורדום נחמך בו את הדביקה אונ ער
מעגן נעמען אהאק אום שבת צו האקין מיט איר
די צו זאמען גימערעגעע פיינין מיריה לטר בה את
הגבינה ער מעגן נעמען זענען אום שבת צו זענין
מיט איר קען מיריפה לגרוף בה את הגרונרת ער מעגן
נעמען אווירלע אום שבת ארויס צו שארין מיט
איר די פיינין פון פאס את החתח ער מעגן נעמען
אום שבת אשופלע וואס מען שופלעוועט דער
מיט תבואה ואת המגין אונ ער מעגן נעמען אום
שבת דעם גרויסן גאפיל מיט דריי שפייען וואס
מען קערט מיט אים אויס די שקרין אין שיער

היא ועשו להסוך בו את היתים : ד מסר הגדול . מגידה גדולה שופרים בה קורות : ויתר של מחרישה . כלי גדול העשו כסין שבו עשין חרין של חלס המענה . והך קפיד עליהו ומיחד להר מקום דלא חזו למלאכה אחרת : כל הכלים נימלים לצורך ושלא לצורך . ה"ק כל הכלים שמלאכתו להיות כגון קמרות וטוסות נימלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי . ושלא לצורך אפילו שא"ל גופו ומקומו של כלי אלא למלאכה מחמה ללל

או שלא ינכסו הנכסין שרי ככלי שמלאכתו להיות וכלי שמלאכתו לאיסור כגון מדוכה ורחים וכיוצא בזה לצורך גופו ולצורך מקומו מותר . מחמה ללל או מפני הנכסין אסור : ר' נחמיה אומר אין נימלין אלא לצורך . מפרש בש"ס לצורך תשמיש המיוחד לו בלבד ולא לצורך ד"א וספי' לצורך גופו כגון סכין לחתוך בו בלבד שרי

ד ר"י אומר כל הכלים נימלין . חרין מן המסר הגדול . ויתר של מחרישה . כל הכלים נימלין לצורך ושלא לצורך . ר' נחמיה אומר אין נימלין אלא לצורך : ה' כל הכלים הנימלין בשבת שבריהן נימלין עמהן . ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה . שברי עריבה לכמות בהן את פי החבית . שברי זכוכית לכמות בהן את פי הפך . ר' יהודה אומר ובלבד שיהיו עושים מעין מלאכתו . שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה . ושברי זכוכית לצוק לתוכן שקן : ו האבן שבקרויה . אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה .

ולא לסמוך בו את הקערה ואין הלכה כרבי נחמיה : ה' מעין מלאכה . איזו מלאכה שהיא וספי' אינה מעין מלאכתו הראשונה : לצוק לתוכן מקפה . עבה דומיא דעיסה מעורבת במים . ולא פליגי אלא בנשכח בשבת אכל נשכו מע"ט כ"ע מרזו דנעלי' אפי' אין עושין מעין מלאכתו הראשונה (ג) ואין הלכה כרבי יהודה : ו האבן שבקרויה . דלעת יבשה וממלאים בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא לפה ומתנין בה . אכן להכנידה : אם ממלאין , בקרויה : ואין האבן נופלת . שהדקה יפה כפי הקרויה הוה כלי : ואם לאו . כרי היא כשאר

אם נתקפו שנין כחוקן : (ג) נמרה . וכו"ס משפפ דנשכחין מן הכלי בשבת דשרי ויתר לטעול כחנפיהו כע"פ . כתב הפו' ד"ד דהתם אכתי כלי הוא שערין עומד למלאכה הראשונה ורואי שמתכרך הכסוי עם הכלי אבל הכא לא תשפ כלי אלא מחמת שערין למלאכה אחרת הלכך כששכר כסכה אסור עפי' דהוה נולד . תוי"ט :

במה אה"י הפך זאל מען קענען מיט די שטיקער צי דעקין דיא מויל פון דעם קרינגר ער זאל ניט אויפגעדעקט זיין כפי יהודה אויפ' רבי יהודה זאגט יבליב בענין שטיקער מען קענען זאל מיט די צו-קראכענע שטיקער קענען טאהן דיא זעלבליגע קלאכה וויא מען האט גיקענט טאהן מיט דיא באנצע פלי . דהיינו שברי צריכה דיא צובראכענע שטיקער פון אמולקער ציגט יתרון פקפה זאל מען קענען אריין גיסען געדעקמעט עסקין ואזוי ווי אין דעם מוקטער פלעקט זיין מעהר אויס געמישט מיט וואסער וזי' זוכית אונ דיא צובראכענע שטיקער גלאז ציגט יתרון שכן זאל מען קענען אריין גיסען זייל ואזוי ווי מען האט גיהאפטן אין דיא באנצע גלאז : ו התון שבקרויה אויב ער האט אריין גלייגט אשמיין אין אפרוצער ודאס איז אמקעלאן אדער אעצבו וואס מען האט ארויס גענומען ארץ . פון אינטייניג אונ מען קען אן-שעפין וואסער אין אימו כרי אז ער נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער זאל דער פלוצער ניט ארום שוויקען אויף דעם וואסער נאר דער שמיין זאל אים אראפ שווערן אס פלגין בה ואינה נפלה אויב אז מען נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נועם דער שמיין ניט ארויס פארין . ער איז פקט אריין גינעצט אין דעם פלוצער פלגין בה מען מען אום שבת שעפין וואסער מיט דעם פלוצער אונ דער שמיין זאל ריגען אינטייניג זאז אז אונ אויב ניט אז מען נועם איינטייניג דעם פלוצער אן צו שעפין וואסער נועם דער שמיין ארויס פאלין אין פלגין בה טאר מען ניט אום שבת אן שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נוע

שמוקט מען מען אים האלטן אום שבת : ד בני ימי אופר רבי יוסי זאגט כי תפלים נימלין אלע פלים מען קענען אום שבת אונ מן הספר תהיו נאר אגרוסקע זענע ויתר של פרישה חרין דעם אייזין פון אקער דיא צעני פלים טאר מען ניט נעמען אום שבת כי תפלים אלע פלים וואס זענען געמאכט צו אזוי אואך וואס מען מען דאס טאהן אום שבת נימלין מענין זיי זענענען נוערין אום שבת צויה סאיי מען דארף דיא פלי אונ סאיי מען דארף דעם ארם פון די פלי שאי צורך אונ סאיי ער דארף ניט די פלי אונ ניט דעם ארם פון דיא פלי . נאר ער נעמט דיא פלי פון דעם ארם זיא זאל ניט גענעקת נוערין אדער זיא זאל ניט פאר טריקען נוערין אויף די זונן מען קען רבי נחמיה אייפ' רבי נחמיה זאגט איז נימלין אלא צורך מען טאר ניט נעמען אפלי אום שבת סיידין מען דארף די פלי צו דער זעלבליגע זאך וואס דיא פלי איז געמאכט גינוארין . דהיינו אשויסול צו עסקין פון איר אנקעויל צו טריקען פון איר אונ אזוי אנגעדעק פלים : ה' כי תפלים הנימלין בשבת אלע פלים וואס מען מען זיי געמען אום שבת . אויב זיא זענען צובראכין גינוארין אום שבת שבתהן נימלין כהם מען מען אום צובראכענע שטיקער פלים אויך נעמען אום שבת יבליב שיהיו עושין מעין מלאכה נאר מען זאל מיט די צובראכענע שטיקער קענען געפעס נימצען . דהיינו שברי צריכה דיא צו-קראכענע שטיקער פון אמולקער לכמות בהן את פי החבית זאל מען קענען מיט די שטיקער צו דעקין שאפענע פאס זיא זאל ניט זיין אויפגעדעקט שברי זוכיה צובראכענע שטיקער פון אנלאז כסית

די שטיקער פון אמולקער ציגט יתרון פקפה זאל מען קענען אריין גיסען געדעקמעט עסקין ואזוי ווי אין דעם מוקטער פלעקט זיין מעהר אויס געמישט מיט וואסער וזי' זוכית אונ דיא צובראכענע שטיקער גלאז ציגט יתרון שכן זאל מען קענען אריין גיסען זייל ואזוי ווי מען האט גיהאפטן אין דיא באנצע גלאז : ו התון שבקרויה אויב ער האט אריין גלייגט אשמיין אין אפרוצער ודאס איז אמקעלאן אדער אעצבו וואס מען האט ארויס גענומען ארץ . פון אינטייניג אונ מען קען אן-שעפין וואסער אין אימו כרי אז ער נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער זאל דער פלוצער ניט ארום שוויקען אויף דעם וואסער נאר דער שמיין זאל אים אראפ שווערן אס פלגין בה ואינה נפלה אויב אז מען נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נועם דער שמיין ניט ארויס פארין . ער איז פקט אריין גינעצט אין דעם פלוצער פלגין בה מען מען אום שבת שעפין וואסער מיט דעם פלוצער אונ דער שמיין זאל ריגען אינטייניג זאז אז אונ אויב ניט אז מען נועם איינטייניג דעם פלוצער אן צו שעפין וואסער נועם דער שמיין ארויס פאלין אין פלגין בה טאר מען ניט אום שבת אן שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נוע

שטיקער פון אמולקער ציגט יתרון פקפה זאל מען קענען אריין גיסען געדעקמעט עסקין ואזוי ווי אין דעם מוקטער פלעקט זיין מעהר אויס געמישט מיט וואסער וזי' זוכית אונ דיא צובראכענע שטיקער גלאז ציגט יתרון שכן זאל מען קענען אריין גיסען זייל ואזוי ווי מען האט גיהאפטן אין דיא באנצע גלאז : ו התון שבקרויה אויב ער האט אריין גלייגט אשמיין אין אפרוצער ודאס איז אמקעלאן אדער אעצבו וואס מען האט ארויס גענומען ארץ . פון אינטייניג אונ מען קען אן-שעפין וואסער אין אימו כרי אז ער נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער זאל דער פלוצער ניט ארום שוויקען אויף דעם וואסער נאר דער שמיין זאל אים אראפ שווערן אס פלגין בה ואינה נפלה אויב אז מען נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נועם דער שמיין ניט ארויס פארין . ער איז פקט אריין גינעצט אין דעם פלוצער פלגין בה מען מען אום שבת שעפין וואסער מיט דעם פלוצער אונ דער שמיין זאל ריגען אינטייניג זאז אז אונ אויב ניט אז מען נועם איינטייניג דעם פלוצער אן צו שעפין וואסער נועם דער שמיין ארויס פאלין אין פלגין בה טאר מען ניט אום שבת אן שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נוע

שטיקער פון אמולקער ציגט יתרון פקפה זאל מען קענען אריין גיסען געדעקמעט עסקין ואזוי ווי אין דעם מוקטער פלעקט זיין מעהר אויס געמישט מיט וואסער וזי' זוכית אונ דיא צובראכענע שטיקער גלאז ציגט יתרון שכן זאל מען קענען אריין גיסען זייל ואזוי ווי מען האט גיהאפטן אין דיא באנצע גלאז : ו התון שבקרויה אויב ער האט אריין גלייגט אשמיין אין אפרוצער ודאס איז אמקעלאן אדער אעצבו וואס מען האט ארויס גענומען ארץ . פון אינטייניג אונ מען קען אן-שעפין וואסער אין אימו כרי אז ער נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער זאל דער פלוצער ניט ארום שוויקען אויף דעם וואסער נאר דער שמיין זאל אים אראפ שווערן אס פלגין בה ואינה נפלה אויב אז מען נועם שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נועם דער שמיין ניט ארויס פארין . ער איז פקט אריין גינעצט אין דעם פלוצער פלגין בה מען מען אום שבת שעפין וואסער מיט דעם פלוצער אונ דער שמיין זאל ריגען אינטייניג זאז אז אונ אויב ניט אז מען נועם איינטייניג דעם פלוצער אן צו שעפין וואסער נועם דער שמיין ארויס פאלין אין פלגין בה טאר מען ניט אום שבת אן שעפין וואסער מיט דעם פלוצער נוע

אכניס ואין מוטלטים את הקרייה שגשית כמים לאכן שטפחה: זמורה שהיא קשורה במפיה. לפי קמן שמוכנין בו מים מן הכור או מן המעיין: ממלאין בה. לשייה לך זמורה כלי: ז' פסק החלון. כגון לוח ומסך או שער לכ' דבר שסותמים בו החלון: ותלוי. שאינו נגד חלון: ואם לאו אין פוקקין בו. שאלס נגד על כני קרקע כשהוא שומעו מעל הארץ לפתוח בו מחוי כמוסף על הכנין וסגר ר"ח אין מוסיפין על אהל ערמי כשבת:

[ג] קשורה. לשון אכל נהקבה אכל אינה קשורה חס"פ נהקבה מבני יום עליה תורה כלי לא שמה למחר חס"פ לו ארובה יותר מדלי ויקטע' ונמלא מהקן כלי: (ד) ויע' כפ"י דערוכין מ"א ו"א: (ס) דכ"ו ככונה ו' לא דמוכח בית אחוזה דלית' דלמקל ואהדורי פניו. רש"י:

זמורה שהוא [ג] קשורה במפיה ממלאין בה בשבת: ז' פסק החלון ר"א אומר בזמן שהיא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו: ח' כ"ב כסוי הכלים שיש להם בית יאחווה ניטלים בשבת אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בכסוי קרקעות אבל בכסוי כלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת:

דש"י חט"ז דלית ליה בית אחוזה וכסוי קרקעות כגון כסוי של צור ודות לא פליגי דאמר ר' לית ליה בית אחוזה (ה) כי פליגי בכסוי כלים התמוכדים לקרקעות מר סנר כקרקעות דמיין ומר סנר לאו כקרקעות דמיין. והלכה כחכמים שהתוכר לקרקע הרי היא כקרקע:

דער שמיין ליגט אין פלוצער זמורה שהיא קשורה בקפיה אויב ער האט אָנגעבונדן אַצווייג. צו אַקריגול ער זאל האַלטן דיא צווייג אונ זאל קענען אָן שעפן מיט דעם קריגול וואסער פון קנוואל מלאין בה בשבת מען קען אומשבת האַלטן דעם צווייג אונ אָן שעפן פון וואסער מיט דעם קריגול: ז' פסק דמיין אויב ער האט צו נישטאפט אַפּענקטער מיט אַרעטיל אַדער מיט איין אַנדער וואָ רבי אליעזר אומר רבי אליעזר זאגט דןס שהיא קשור ותלוי אויב דיא ברעטיל איז אָנגעבונדן אָן פּענקטער מען זאל מיט איר אַלע מאַה צו מאכין דעם פּענקטער. אונ די ברעטיל שיעפּט זיך ניט אויף דיא אַרד נאר זיא איינגט פּוקקן בו קעגן מען מיט אים צו מאכין דעם פּענקטער אונ שבת ויא: ז' אונ אויב דאס איז גיט צו געבונדן צום פּענקטער, אַדער גט איז צו געבונדן צום פּענקטער נאר עס שיעפּט זיך אויף די אַרד איז פּוקקן בו נאר מען גיט צו מאכין מיט דעם ברעטיל. דעם פּענקטער אונ שבת

והכמים אימרים אונ דיא חבמים זאגין ב"ו ד"ו ב"ו ד"ו פּוקקין בו האיי דיא ברעטיל איז צו געבונדן צום פּענקטער אונ סאיי דיא ברעטיל איז גיט צו געבונדן צום פּענקטער מען קען מיט דעם ברעטיל צו מאכין דעם פּענקטער אונ שבת: ח' כ"ב כסוי הכלים שיש להם בית יאחווה ניטלים בשבת אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בכסוי קרקעות אבל בכסוי כלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת:

גמרא שבת דף ק"ט ע"ב

כלה כ' כלה כלי החלון דגובה דמליה אכרמס

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכוּלו. שני מלאכי השרת המלוים לו לאדם מניחין יריהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחמתך תכופר הניא רבי יוסי ברי יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבהכ"ז לביתו

ז' ראש לייגין זייגערע הענט אויף זיין קאפ וואקרים לו וסר עונך וחסאתך הכיפיר אונג זאגין צו אים דייגע זינד ונואם דו האסט גערין געזינדירגט וועלן זיך אפּטאהן אונ דייגע זינד ונואם דו האסט געזינדירגט אונגעריין וועלן פארקעבן ווערין פניי רבי יוסי ברבי יהודה אומר מיר האבן גיערונגט רבי יוסי ברבי יהודה זאגט שני פּוקקין השרת פּוקקין לו זאגס גערב שבת מביה הנקטת לביתו שבת בייא נאכט ווען דער מענטש גייט צוריק

ובצא כר לרוק ושלקן ערוך. ואל"ת האמר כריש ערבי פסחים
 (ק.) וזקין שלין מביחין את סלקין אל"כ קידש וי"ל
 דערוך הוא כהן ויהוה אחר אלה שלין מביחין אותו על אחר הקדוש
 כי הכי דתתי סודותה בקרקע ושבת כדליתא בשלח' דרב
 אחאי ורוקא כיומייה שחי' לסס שנתנו קטנים לפני כל אחד
 ואחד אבל שלן גדולים סס
 וקסא לטלמס :
 כה הפוכה אמר יבא שמים רבא
 בכל כחו. פיר' לכל כוחו
 וכן פירש רש"י ור"י אומר דיש
 כפיסותה כמעשה דרבי ישמעאל
 כן אלישע דקחמר סיס כשישראל
 נכנסים לבתי כנסיות וזומרים
 יבא שמים רבא מברך בקול רם
 מנמליה בירושל קסות :

אלא לכזית. חמין במוצאי שבת מלוגמא. רבי אבהו הו
 עבדוין ליה באפויה שבתא עבדא תרלתא הוה אכיל מניה כוליתא כי גדל אבימי בריה א"ל
 למה לך לאפסודי כולי האי נשכך כוליתא ממעלי שבתא. ששקבה ואתא אריה ואכליה. אריוב"ל
 כל העונה אמר יהא שמייה רבא מברך בכל כחו קורעים לו גזר דינו שנאמר בפרוע פרעות
 בישראל בהתנדב עם ברכו ה' מאי מעמא בפרוע פרעות משום דברכו ה' רבי חייא בר אבא

פון שיהלך אהיים בעלייטין אים צווייא מלאכים
 אחד טוב ואחד רע איין מלאך אנוקער אונ איין
 מלאך אשעקבער שגבא זביהו אז דער קעננמש
 קומט צו זיך אין שטוב וימצא נר דיוק והלך עיר
 וסקתו מוציא אונ ער געפינט אליקט ברענט דער
 מיש איז געגרייט צום עסקין דאס קעט איז שייך
 אויפגיבעט מלאך טוב אויך יהי רצון שיהא לשבת
 אחרת נך דער נוקטר מלאך זאנקט עם זיין
 דער וויילע פון גאט איבער אקטאג זאל
 אויך אזוי זיין ומלאך רע ענה אמן בעל כרחו אונ דער
 שלעקבער מלאך ענקערט און אפילו ער וויל
 גיט איבער אקטאג זאל אויך אזוי זיין. פון
 דעקסטוענין מוז ער וועלן זאם נאו אונ אויב דער
 בעל הבית געפינט גיט אזוי אין שטוב. עם
 גרענט גיין ליקט. אדער דער מיש איז גיט
 געגרייט מלאך רע איפר יהי רצון שיהא לשבת אחרת נך
 דער שלעקבער מלאך זאנקט עם זאל זיין דער
 זיילען פון גאט איבער אקטאג שבת זאל אויך
 אזוי זיין ומלאך טוב ענה אמן בעל כרחו אונ דער
 נוקטר מלאך ענקערט און אפילו ער וויל גיט
 איבער אקטאג שבת זאל אויך אזוי זיין. פון
 דעקסטוענין מוז ער וועלן אפר רבי אלער לעים
 יסדר אדם שנתו בערב שבת אף עי שאינו צריך אלא
 לזכית רבי אלעזר זאנקט זאנקט יעדער קעננמש זאל
 גרייטין צום מיש פרייטאג פארין נאקט אויף
 שבת בייא נאקט. אפילו ער נועט ביי נאקט גיט
 עקין נאר אזוי ווי אזייכלייט פון דעקסטוענין
 מוז דער מיש זיין געגרייט אפר רבי זיניא רבי
 חזקיהו האט גיזאנט לעולם יסדר אדם שנתו במוצאי
 שבת אף עי שאינו צריך אלא לזכית יעדער קעננמש
 זאל גרייטין צום מיש מוצאי שבת צו דער סעודה
 קלנה מלאך אפילו ער נועט נאר עקין גרויס ווי
 אזייכלייט. פון דעקסטוענין זאל ער גרייטין

צום מיש חמין במוצאי שבת מלוגמא עם איז ארפואה
 צו טרינקען מוצאי שבת ווארעמס ושייה. קאנועו
 פת חסד במוצאי שבת מלוגמא ווארעמקע אונ פרישע
 ברויט אדער זעמול איז געווינד צו עסן מוצאי
 שבת רבי אבהו הוה זכרוי ליה באפני שבתא עבדא תרלתא
 אדע מוצאי שבת פאלקט מען שעקטין פאר רבי
 אבהוים ווענין אקאלב אפעטע וואס זיא איז געווען
 די דריטע קאלב פון געבורט הוה אבי מניה בריה
 אונ רבי אבהו האט פון דיא קאלב גיט קער
 גיגעסין נאר אקליינע שטיקל פון דיא גירען זי
 גדל אבימי בריה ווען זיין ווהן אבימי איז גרויס
 גינוארין אפר זיה האט ער גיזאנט צו זיין פאקער
 זכה נך באפסודי כולי האי וואס דארפסטו אויז פיל
 שארין מאכן. ווענין איין שטיקל פון דרייניקען
 וואס דו עסט זאל מען שעקטין אקאלב נשיב
 כוליתא כפליי שבתא מען נועט זיין אנרול פון ערב
 שבת ששקיה האט מען אזוי גיטאקן מען האט
 גילזאן אנרול פון ערב שבת נאכה אריה זאנקט
 איז געקוסען אלייב אונ האט אויפגיגעסין דיא
 קאלב. אפר רבי יהושע נן זוי רבי יהושע נן לוי
 האט גיזאנט פז הענה און יהא שמייה רבא סברד בבי
 כחו דער קעננמש וואס זאנקט אמן יהא שמייה רבא
 מברך לעולם ועדעמי עקמא. מיט גדלים פנה.
 דאס הייקט מיט זיין גאנצין פת קורעם זי זיך דע
 אויב עם איז דא אין היקעל אויף אים געשריבען
 אשלעקטע גורה. ווערמ דיא גורה צוויסקען אונ
 מען איז אים מוחל דיא עבירה שגאמר בפסוק גרתי
 כישלתי ההנבט עם נכרי ה' ווארום עם שמיים אין
 פסוק ווען ווערין גישעקט דיא שלעקטע גורות
 פון די יודין. ווען דאס פאלק. די יודין. געויליגען
 זיך צו לויבן גאט פאן מעמא בפסוק פרעות פאר וואס
 ווערין גישעקט די שלעקטע גורות פון די יודין
 כשום דברט ה' ווייל זיין לויבן גאט רבי חייא בר אבא

ישראל לברך את בוראם : אמר רבי יוחנן אפי' יש בו שמץ של ע"ג א"ר חנינא אל מלך נאמן. לר"ך
 כי פרוע. כי פרוע אהרן מוחלין לו כתיב הכא בפרוע פרעות וכתיב להרסנו כשעה שאומר אמן :
 ע"א והכי קאמר בהבטל התם כי פרוע הוא אמר ר"ל כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו
 פרועו ע"א שחשקה ותשתהכה שערי גן עדן שנ' פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי
 עלא ויכר עמק משום התנדב שומר אמונים אלא שאומרים אמן מאי אמן א"ר חנינא אל מלך נאמן.
 עס הוא : אל מלך נאמן.
 כך מעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן :

אמר רבי יוחנן רבי הויה בר אבא האם גי'אגמ פון רבי יוחנן וועגן אפי' יש בו שמץ של עכ"ס מיהיין וי אפילו דער מענטש האם אין הארץ אביסול אנגינגונג צו עכ"ס. פון דעסקטונעגין איז מען אים מוחל אויב ער זאגט אמן וואו שמייה רבא מיט דעם גאנצין פלך קריב דאך גרויז פרויז וכתביה דעם כי פרוע הוא ווארום דא שמיים בפרוע פרעות. און ביי עכ"ס שמיים כי פרוע הוא ויכ' דעם עגל שמיים כי פרוע הוא. אזוי מיינט דער פסוק בפרוע פרעות. ווען וועט גישמע'ט ווערין דא עבירה פון אעכ"ס. בהתנדב עם גרבו ה'. ווען דאס פאלק וועט זיך בעויליגען צו הויבן נאט אפי' ריש לקיש פ' הענה אמן בכל כחי פותחין לו שערי גן עדן

ריש לקיש זאגט דער מענטש וואס ענפערט אמן מיט זיין גאנצין פלך. מיט פנה, ענפנט מען פאר אים דא מויערין פון גן עדן זאגט ווארום עם שמיים אין פסוק פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים ענפנט דא מויערין עם זאל קוקען דאס פרוע פאלק שומר אמונים אי תקרי שומר אמונים אלא שמיים אמן זאלקט מיט זייענען שומר אמונים. גאר זאגט אמן זייענען שאומרים אמן. וואס זאגן אמן באי זאן וואס איז דער ווארט אמן אפי' רבי חנינא האט רבי חנינא גי'אגמ דער ווארט אמן מאכט אל קלך נאמן ודיא ווערשער זאגן עדות אויף הקדוש ברוך הוא אז ער איז אגאט און אלקך און אענערליכעטער :

וזהר דף פ"ה ע"א ת"ת דלילות יוד דא וואו הא

רבי שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכרוז עליה (ישעיה נח) אז תתענג על ה' דא סעודתא הדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין. והרכנתין על במתי ארץ דא סעודתא תניינא לקבל הקלא דחפזין קדישין. והאכלתיך נמלת ועקב אפיך. דא הוא שלימו דאשלים כויער אכפין. ולקבליתו כתי לאשמתא סעודתיה וכתי לאתענגא בכלהו סעודתי ולמהדי ככל חד וחד מנייהו משום דליהו דמיימונתא שלימתא וכגון כך שבתא אחייקא מכל שחר ומונין וחנין משום דכלא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכלהו זמני והני. אמר רבי חייה בג"כ משום דאשתכח כלא ביה אדירכ תלת זמנין דכתיב (בראשית א) ויכל ללהים ביום השביעי. ושבת ביום השביעי. ויכרך ללהים את יום השביעי. דכי אבא (ג"א רב המנינא סבא) דא הוה יתיב דשעודתא שלימתא ביו חדי ככל חד וחד ויהוה אמר דא הוא סעודתא קדישא דעתיקא קדישא שלימתא דכלא. כשעודתא אחרת הוה אמר דא הוא סעודתא קדישא ז"ל וכן בכלהו סעודתי ויהוה הדי ככל חד וחד. כד הוה אשלים סעודתי אמר אשלימו סעודתי דמיימונתא. רבי שמעון כד הוה חתי לסעודתא הוה אמר הכי אחיינו סעודתא דמיימונתא עלאה אחיינו סעודתא דמלכת. והוה יתיב וד'. כד אשלים סעודתא שלימתא הוה מכרוז עליה אז תתענג על ה' והרכנתין על במתי ארץ והאכלתיך נמלת ועקב אפיך :

הלכה פסוקה יוסף דחק מוסר

הרמב"ם ה' ק"ש פ"א

(א) פעמים בכל יום קוראין קריאת שמע כעבר ובבוקר שנאמר ובשכבך ובקרבך בשעה שדרך בני אדם שוכבים וזו היא לילה ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום מה הוא קורא שלש פרשות ואלו הן :
 פ'עצום כפי יום קריאת קריאת שמע בגדי ובבוקר אלקע טאג דארץ מען זייענען קריאת שמע צווייא מאהל, איין מאהל אין דער פריה און איין מאהל בייא נאכט שגאבר ובשכבך ובקרבך ווארום עם שמיים אין פסוק דו זאלקט זייענען קריאת שמע ווען דו וועסט ריך זייגן און ווען דו וועסט אויפשטיין בשעה שדרך בני אדם שוכבים דו זאלקט זייענען קריאת שמע אין דע צייט ווען דער שמייער איז מענטשין זיגען אויף זייער גילענער ווי היא זיגה דאס מיינט מען בייא נאכט ובשעה שדרך בני אדם עומדין און אין דע צייט וואס דער שמייער איז מענטשין שמייען ויהוה יום און דאס מיינט מען בייא טאג ביה הוא קורא וואס זייענט ער שיש פרשיה דרייא פרשות וזלי הן דאס ווענען

ומניד לאדם מה שיח אפי' שיהא קלא שכיין אים לאשתו מניד' לאדם ביום הדין ע"כ יזום אל נכו סמוך לפני מלך מ"ה הק"ה
 שוכבים וזו היא לילה ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום מה הוא קורא שלש פרשות ואלו הן :
 ומניד לאדם מה שיח אפי' שיהא קלא שכיין אים לאשתו מניד' לאדם ביום הדין ע"כ יזום אל נכו סמוך לפני מלך מ"ה הק"ה
 אלא ער האט געשמועסט אפי' שיהא גלה שפין איש לאשתו פנידים לאדם ביום הדין אפילו דאס גרינגסטע שמענעם וואס איז געווען צווישען טאן און ווייב זאגט מען אויך דעם מענטש ווען ער ווערט געמישפט גאך זיין שטארבן על פו זשים אי רבי שהוה לפני פלך זככי הפלכים הקדוש ברוך הוא דריבער

שכנע והיה אם שמוע ויאמר ומקדמין לקרות פ' שמע כספי שיש בה יתור השם ואהבתו והלמדו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בה ואהרית והיה אם שמוע שיש בה צווי על זכירת שאר כל המצות ואחר כך פ' יציאת שגם הוא יש בה צווי זכירת כל המצות: (ב) אע"פ שאין מצות יציאת נהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצות להכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שגא' למען הזכיר את יום צאתך מצרים כל ימי חייך. וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע: (ג) הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון

וכוף ידע נסתרות וכוון לבות וכליות. וכסוף סוכך על נסתר ויודע שגם הוא יסכך על מטה סימות סס וכל עניני הנוף הכל כליס ויטהר רעיוני להשוב ממשכות קדושות ובהלכות משכות רעות וידע כי כזה תלוי תקון או לקול ולתיבות ולפי ממשכת אוס וכויו כן תהגך נפש לילך או מנערה חרף או מנערה ארוסה כניס חלוטים הכל על דמשתתחן מברנו לסס ארוס ומסן לפי ממשכת ודברים וכל תעלות הכניס אם הם גרמו ממשכתם סס נענשים עליסם

וענען וייא שמע והיה אם שמוע ויאמר איין פרשה הייבט ויה אן שמע ישראל. דיא אנדערע פרשה הייבט ויה אן והיה אם שמוע. די דריטע פרשה הייבט ויה אן ויאמר ויבקרסין לקרות פרשה שפע דריבער ליינגט מען די פרשה שמע די געשעע ספני שיש בה יתור ה' ואתה ויתלמדו וייל אין איר שמיים אז נאמ אין איינער. אונ מען נאל נאמ ליב האבין, אונ מען נאל לערנען זיין תורה שהיא העיקר הגדול שהכל תלוי בו ווארום דאס איז דער גרעסטער עיקר וואס אלץ איינגט נאר אן דעם ואתה ויה אן אם שמוע נאה די פרשה ונאמט מען די פרשה והיה אם שמוע שיש בה צווי על זכירת שאר כל המצות אין דיא פרשה ענען דיא יודין געבאטן גינארין וייא נאלין געבריינגען צו סאקן אלע אנדערע מצות ואחר כך פרשה יציאת נאה די פרשה ונאמט מען דיא פרשה פון יציאת שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצות אין דיא פרשה יציאת ענען אויה יודין גיבאטן גינארין וייא נאלין געבריינגען צו סאקן אלע מצות: (ב) אף על פי שאין מצות יציאת נהגת בלילה אפילו דיא מצוה יציאת ווערט ניש גיטאקן בייא נאמט, פון דעקאנוועגין סקראן אותה בלילה ליינגט מען דיא פרשה יציאת בייא נאמט ספני שיש בה זכרון יציאת מצרים וייל אין די פרשה איז דערמאנט אז נאמ האמ ארויס געצויגן דיא יודין פון מצרים ומתה דהקור יציאת מצרים כיום ובלילה אונ עם אז אמצוה מען נאל דערמאנען ביי קאמ אונ ביי נאמט וואס די יודין ענען ארויס-געמאנען פון מצרים שגאמר למען תזכיר את יום צאתך מצרים כי לפי תיוד ווארום עם שמייט אין פסוק דו נאלקסט געבריינגען דעם קאמ וואס דו ביומ ארויס געמאנען פון מצרים אלע מען וואס דו וועמט לעבין בקריאת שיש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע צו ליינגען דיא דרייא פרשות אויה דעם סדר ושמוע והיה אם שמוע ויאמר דאס ווערט גערופין קריאת שמע: (ג) הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון שמע: (ג) וואס ליינגט קריאת שמע ווען ער נאמט אף דעם געשטין פסוק שמע

נאל דער מענטש געמאכט אין זיין הארץ אז ער איז פאר הקדוש ברוך הוא וואס ער איז דער קלך איבער אלע מלכים והוא יודע נסתרות אונ ער ווייס אלע בעהאלמענע זאכן ומהן לבות וכליות אונ ער פרוקט דיא הערצער אונ די גירען פון יעדער מענטש וקשהא שוכב על ספתו אונ ווען ער ליגט אויף זיין געט ויזר שגם הוא ישכב על ספה שפיות שם נאל ער געבריינגען אז ער וועט אמארה לייגען אויה דעם געט וואס ער וועט דארט שטארבין וקי עניני הנוף הכלי הכלים אונ אלע ענגנים פון נוף ענען נארעש ויטהר רעיוני לחשוב בהשבות קדושות אונ ער נאל ריינגען וייגע געמאנען צו מראמטין הייליגע מראמטונגען ויהתיק בהשבות רעות צו דערנייטערין אלע שלעכטע מראמטונגען וביי בי בה קיי תקון או קליף היגד היגד אונ ער נאל וויסען אז נאמ קינד וואס וועט גיבארין ווערין ער נאל זיין גוט אדער שלעכט דאס גיהער נאר אן וייגע מראמטונגען והפחשבה יקר יהיו דאס מראמטונג איז אנגרויסער עיקר צו דעם קינד וואס דארף גיבארין ווערין פון דעם תשמיש ובהיות יבב אבינו עליו השלום יכתיב אונ די שטעקנים וואס יעקב אבינו האמ געמאכט צו די שפעסין דאס איז אגעוויינגט אז אלץ גיהער אן דעם (דראמטונג ופי בהשבת איש וכויו כן תהגך נפש היגד אונ אזוי וייא דער מאן אונ דאס זייב מראמטין בייא דעם תשמיש אזוי אנשמה זייען זיי אראפ צו דעם קינד או ספרא אהרא או ספרא דקדושה אדער זיי ציהען אראפ אנשמה פון מוכוה אדער זייא ציהען אראפ אנשמה אהייליגע והרבה בניס חצופים פיל קינדער ענען דא וואס ענען מיט עזות פנים חז' על דמשתתחין ווי אויף די קינדער וואס ווערין געפונען מיט עזות פנים שגרו להם אביהם ואבם פ' בהשבתם ויבגים ויער פאטער מיט דיא מוסער האבין געבריינגט וייערע קינדער זיי נאלין זיין מיט עזות פנים דורך וייער מראמטין אונ וייער ריידן וואס וייא האבין גיבארט אונ גירעט בייא דעם תשמיש הטובה וכל תסאות הבנים אם הם גרמו בהשבתם הם נענשים עליהם אלע זינד וואס דיא קינדער מויען אויב דער פאטער אונ זינד דורך וייערע שלעכטע מראמטונגען, וועלין דער פאטער אונ דיא מוסער נישמאפט ווערין

והרפסם לא תחמה ואשרי הסם דרכו ויטנו לה כל מחשבותיו וכל רעיוניו לקיים מזהו יתכרך ואשרי כניו אחרי :

ואמר בלחם ברוך שם כבוד מלכותי לעולם ועד והורו וקורא כרובי ואהבת את ה' אלהיך עד סופה :

פון זייער טונענדיגן ותרפסם יא תחמה אונ זייער שאנד יועט ניט אפגימקעט ווערין ואשרי השם דרכו וואהל דעם מענטש וואס שאצט אונ בעטראכט זיינע וועגן אונ זיינע פירונגען ויבטו זה כי מחשבותי זיינע אלע פראקטונג זאלן זיין אונגעברייט צו גאט וקי מענינו קמים קמיתו יתברך זיינע צו קלערונג ואל גאר זיין ווי אזוי ער זאל מקיים זיין די מצות פון גאט ואשרי בני אהרני וועט זיין וואהל זיינע קינדער נאך אים :

ישראל ה' אלהינו ה' אחד אומר קהש זאל ער זאגן שמיך ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הייך וקרא כרובי ואהבת את ה' עד סופה נאכדעם דארף ער זיין גיט זאגן שמיך, נאר ער זאגט ווי זיין שטיינער איז צו זאגן פון ואהבת את ה' כיו צום סוף קריאת שמע :

יתרו יום ג תורה

אונקלאס

להמשיך מתיבתא דיהוה נפש יהוה יהוה רוח יורד הא ואו הא . נשמה יהוה חיה יחידה ה' רמילי יהוה א שם בן שבועשה בניקוד הלום :

י א עתה ידעתי כי יגדול יהוה מפני האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם : יב ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן

יא פען ידענא ארי רב יי וליית אלה בר מניה ארי בפתגמא די חשיבו מצראי למידן ית ישראל ביה דיננון : יב וקריב יתרו חמוהי דמשה עקון ונקסת קודשין קדם יי :

ת"א כי כגדל אהרן . משה יא : ויקח יתרו . משה יב : ויבא אהרן . כהנא יב :

רשבים

זרו כצאים עליהם נתעולל בהם . זרו עוקר פשוטו : באבותיהם : כי בדבר . כלומר כי על כל דבר אשר

יב) ככל אלהים , כי אין כח בהם לנקום צרת רש"י

שפתי חבמים

ש דקל דעתה נחמת עכשו וידעתי נחמת לפענר ועו"פ מכור הייתי לפענר . וע"ל דקל דהא כפרת שנות שפירם מע"א ז"ל נחזי עתה ידעתי אלא עכשו ביתר . והר"א פ"י נדלא אמר עתה ידעתי חס ה' כי גדול וכו' ש"ט שכורו לפענר אכל לא הכיר כגדל פשוטות על כל פשוטות אלוים רק עכשו לחר כל העששים כגלו : ת לאליכ מנא ידע ואל גבי דוד נמי כתיב כי אני ידעתי כי גדול ה' מכל אלוים ופי' הר"א זככי דוד ליכא לעומר דידע זה מנה רלוות מופתיות ואין לר"ך חישט אכל גבי יתרו כתיב עתה ידעתי וגו' דנשנות מכל העששים עששה ה' ידע זה לא מלך המופתים ח"כ כמה ידע זה אלא מלך החישים . וע"ל דהא כתיב מכל האלוים כה"א הידיעה דפי' מכל האלוים הידעוים לו ולא לאחר איכ מנא ידע זה יתרו דלחז גס אחר ה"כ כמותו חקר וידע זה איכ שלא היינו וכו' :

יב) עתה ידעתי . מכורו הייתי לפענר ועכשו ש ביותר (מכילתא) : מכל האלהים . נלמד שהיה מכיר בכל ע"א שבעולם שלא הניח ת ע"א שלא עבדה (מכילתא) : כי בדבר אשר זדו עליהם . כתרומתו כמים דמו לאכדס והס נאכדו כמים : אשר זדו . אשר הריעו . ורבותיו דרשוהו (כוסה יא) ל' (בראשית כה) ויזד ועקב נזיד א בקדרה אשר בשלו בה נחשלו : (יב) עולה . כמשמעה שהיא כולה כליל : וזבחים . ב שלמים : ויבא אהרן וגו' . ומשה סיכן הלך והלא הוא שלא לקרחתו

א מלך כתיב אשר כהשעו . וז"ל דקל למה לקחו רז"ל כהשל כלשון קרינה שפלו וכו' ולא לקחו כהשל : ע"ל הכתוב כלשון חופר גונקו צו יפול והליל כגונקו שפירו כי נפלו אלא מפני שדרשו מלך זדו מלשון יודי יעקב נזיד : ב שכו' כהשלים אלוים

פירוש לתורת אלהים

קלומים על התורה
(יא) עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' . יתרו האם גיאגם איצט נויים איך אז גאט איז גרוים , אונ דאס פון דאגען נויסיסן מיר אז יתרו האם גיט גילאנט אפילו איין עבודת פוקבים ער זאל ויא גיט דינען כי נארום מיט דער זאך וואס ווי האבין גינאקט מאהן צו דיא יורין מיט דער זאך זענען נויא גישראפט גינארין דיא מצרים האבין גינאקט מאכין פאר לירען די זקרים פון די ישראל נויא האבין גייהיסיסן קען זאל וייא אריין ווארפין אין וואסער לסוף זענן די מצרים אליין דער פרויקען גינארין אין ים : (יב) גיח יתרו חתן משה האם יתרו דער שווער פון משה זענען קען עינה זבחים אפדער אונ שעקטונג אונ האט מקריב גינען לאינים צו גאט ויבא איז אהרן זעקוסען אונ אלע

יב) עתה ידעתי . מכורו הייתי לפענר ועכשו ש ביותר (מכילתא) : מכל האלהים . נלמד שהיה מכיר בכל ע"א שבעולם שלא הניח ת ע"א שלא עבדה (מכילתא) : כי בדבר אשר זדו עליהם . כתרומתו כמים דמו לאכדס והס נאכדו כמים : אשר זדו . אשר הריעו . ורבותיו דרשוהו (כוסה יא) ל' (בראשית כה) ויזד ועקב נזיד א בקדרה אשר בשלו בה נחשלו : (יב) עולה . כמשמעה שהיא כולה כליל : וזבחים . ב שלמים : ויבא אהרן וגו' . ומשה סיכן הלך והלא הוא שלא לקרחתו

משלי חכמים

כי יקלעך האם פארדינס פיל זעלם פקלעציי , ווען דער סוחר איז גיפארין צוריק פון וואלך , אונ ער האט אין וואלך בצהאלם זיין

ער האט פאר דעם וואלך בעצאהלם זיין גאנץ פארשפנין , גענוי נקלד איז דאס געקויפט גינארין דורך אפסקלער אונ דער

מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב׃ יִי וַיְרֹא חֲתָן
 מִיִּשָׁה אֵת כָּל־אֲשֵׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעַם
 וַיֹּאמֶר מַה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה
 עֹשֶׂה לָעַם מִדּוֹעַ אֶתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ
 וּכְלֵיהֶעַם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־
 עֶרֶב׃ טו וַיֹּאמֶר מִיִּשָׁה לְהַתְּנֵנִי כִּי־
 יבֹא אֵלַי הָעַם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים׃

דְּמִשָּׁה מִן צִפְרָא עַד
 רְמִשָּׁא׃ יי וְהוּא חֲמוּהי
 דְּמִשָּׁה ית כָּל די הוּא
 עֲבִיד לְעַמָּא וַאֲמַר מַה
 פְּתַנְמָא הֲדִין דְּאַתָּה עֲבִיד
 לְעַמָּא מַה גִּין אַתָּה
 יִתְב גְּדַחְדָּךְ וְכָל עַמָּא
 קִיִּימִין עֵינְיָךְ מִן צִפְרָא
 עַד רְמִשָּׁא׃ טו וַאֲמַר
 מִשָּׁה דְּחֲמוּהי אֲרִי
 אֲתָן לְתוּתִי עַמָּא לְמַתְבַּע
 אוּלְפָן מִן קָדָם יי׃

רשבים

בעל הטורים

(יד) כרוע אתה יושב לבדך. ולפיכך כל העם נצב עליך
 מן הבקר עד ערב: (טו) כי יבא אלי העם לדרוש
 אלהים. כלומר אני לבדי צריך לשאול אל אלהים:
 ואין בהם רגיל לדבר אל אלהים כי אם אני לבדי:

פערב ה"א ה"א יתרה שלמטה אינו אומר אלא מן בקר עד ערב
 לומר כל הדין אמתו כלו נעשה שוקף להקב"ה כמעשה
 בראשית סבבא כ"ב: (טו) לדרוש אלהים: ד' נמס' הכא ואיך
 כשמואל בלחו לדרוש אלהים בענין שאל כספך לנפש החמות.
 ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים בדברי הימים בענין
 הדבר כשאלה התלךר המכה בעט. ויהי לדרוש אלהים בענין
 לו לדרוש אלהים כשהוא דשאלו שדרש אלהים על אכרובו וכשהוא

שפתי חכמים

רש"י

הארץ שם הכנסה ומכאן כונה גירסאות והקפה כמה קצוות על
 הגירסאות והעיקר הוא כמו שכתבתי: ז והר"א בן עזרא טען
 שאין זולת כזה כי דרך השפטים לעולם להיות יושבים וכענין
 דרנים עומדים וכי אכל אינו אומר שאין עשהו טענה על רש"י
 כיון שהשכ יתרו דמה סתלן עומדן אף מן שאין לו סוס ריב הס
 עומדים לפניו לתפארת כהנני הכרים מפני כך הוקשה בעיני
 יתרו. ומכרס"ל כתב וז"ל דלא קפס כי מה דכתוב ועמדו סני
 האנשים היינו בשעת דין אכל גבי טעם סיו עומדן אף כלא
 בשעת דין כי הוסיך דן יתירו ולא סיו יכילין לכל לפניו אלא
 לפעמים סיו עומדן עד הפער והיו מלפניו לכל לפניו ועל זה
 הוכיחו יתרו עכ"ל: לו לפי דפדשה זו לאמרה עמדתה יורכ
 וא"כ הירך אפשר לומר כך שישך ודן מן הנקר עד הפער הא
 המשכן: מן לפי שהטעם קיים על הדין סהרו הנתיב כל עולם
 הארץ חמש אום סיו מן שדן דין אמת גורם ששפוט מתקיים
 על ידו והיו כללו נעשה שוקף: י פירוש ולא לשון עתיד דלאס לאן כל לא סיהר לו ליטב כל עוד שלא בלא לדרוש:

והוקשה הדבר ויתרו סהיה מולו כבכבודו של ישראל
 והוכיחו ז על כך שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וכלם
 נצבים: מן הבקר עד הערב. (שבת י) אפשר לומר כן
 ח אלא כל דיין שדן דן אמת לאמתו אפילו שעה אחת
 מעלה עליו הכתוב כאלו עסק שפוט בתורה כל היום
 וכאלו נעשה שוקף להקב"ה מ כמעשה בראשית
 שנאמר בו ויהי ערב וגו' (מגילה י) (ע) כי יבא .
 כי כל י לשון הווה: לדרש אלהים. כתרנומו
 למתבע אוּלְפָן לשאלו לתלמוד מפני הבכורה:

דעת זקנים מובעלי התוספות

וכן זה י"ל לפי שיטת רש"י דפפרש יתרו לאחר שתן תורה
 היה אבל ל"מ"ד יתרו קודם שתן תורה בא י"ל דאפשר
 דזה המעשה שישב משה ליפשו את העם ה"י קודם שתן
 תורה כי גם רש"י י"ל פירוש כבשרת בשלח כי כבדה
 נצטוו על הדינים ואם כן י"ל שאכלו עמו ביום כנאו
 ובסדרש הנחומא דרש יתרו לארר שתן תורה בא ודרש
 עליו מקראו על בני יודע ברת נעשו ובשמתה לא יתעבר
 ור אמר הקב"ה לבו גיו בשבטו מצרים ויתרו היה יושב
 שוקם וכוסח אינו דין שישטח בשמחת תורה:

ההר דהיינו ביום הכפורים יצא לקראת חתנו ובאותו שנה
 ויקח יתרו עולה ויחכים ואכלו באותו יום הכפורים והאיך
 אכלו והלא כבר נתנה התורה. ועוד קשיא לפ"ד יתרו
 קודם שתן תורה בא וי"ל דהעשה זה שהקריבו קרבנות
 אפשר שהיה ביום רדת משה מן ההר כי אם ביום
 השני או ביום השלישי ואצ"ל דקרא דירבא משה כמבי
 דהאי קרא דיריה ממרתה לא קאי אלא ממרתה יום
 הכפורים ומעשה דאגילה היה כנאותו יום כבו כן ומה
 שיצא לקראתו היה ביום א' ומה שאכלו עמו ה' ביום אהר

פירוש לתורת אלהים

מִשָּׁה פִּן פִּן פִּרְיָה בְּיוֹן פִּאָר נֶאֱמַר׃ (יד) וַיְרֹא חֲתָן
 מִשָּׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעַם׃ יתרו דָּעַר
 שְׁנוּעַר פִּון מִשָּׁה גִינְעוּקָן וַאֲם עַד מוּתְקָם דָּעַם
 פִּאָלְקַע עַר וַיְצַמֵּת וַיּוּא אֶמְלֶךְ אֹנָן נֶאֱמַר פִּאָלְקַע
 שְׁמִיטָה׃ אִיז אִיִּם דָּאִם גִּיִּם גִּיפְעֵלִין וַיִּאֲמַר הָאִם
 יתרו גִּינְאָמֵס צו מִשָּׁה מַה וַאֲם אִיז דִּי נֶאֱמַר וַאֲם רַו מוּסְקַם צוֹם פִּאָלְקַע מִרְוֵן וַאֲרוֹם וַיְצַמֵּת אֶלְיִין וְכִלֵּי
 אֹנָן נֶאֱמַר דָּאִם פִּאָלְקַע שְׁמִיטָה פִּאָר דִּיר טו פִּון פִּרְיָה בְּיוֹן פִּאָר נֶאֱמַר׃ (טו) וַיִּאֲמַר מִשָּׁה הָאִם
 מִשָּׁה גִינְאָמֵס יִחְחֵנִי צו זִינִן שְׁנוּעַר דָּאִם פִּאָלְקַע קוּבְסָם צו מִיר פִּאָרְשְׁטֵקֵן דִּיא לְעֶרְנֹגָן פִּון נֶאֱמַר׃

מִשָּׁה פִּן פִּן פִּרְיָה בְּיוֹן פִּאָר נֶאֱמַר׃ (יד) וַיְרֹא חֲתָן
 מִשָּׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעַם׃ יתרו דָּעַר
 שְׁנוּעַר פִּון מִשָּׁה גִינְעוּקָן וַאֲם עַד מוּתְקָם דָּעַם
 פִּאָלְקַע עַר וַיְצַמֵּת וַיּוּא אֶמְלֶךְ אֹנָן נֶאֱמַר פִּאָלְקַע
 שְׁמִיטָה׃ אִיז אִיִּם דָּאִם גִּיִּם גִּיפְעֵלִין וַיִּאֲמַר הָאִם

משלי חכמים

יתרו גִינְאָמֵס צו מִשָּׁה מַה וַאֲם אִיז דִּי נֶאֱמַר וַאֲם רַו מוּסְקַם צוֹם פִּאָלְקַע מִרְוֵן וַאֲרוֹם וַיְצַמֵּת אֶלְיִין וְכִלֵּי
 אֹנָן נֶאֱמַר דָּאִם פִּאָלְקַע שְׁמִיטָה פִּאָר דִּיר טו פִּון פִּרְיָה בְּיוֹן פִּאָר נֶאֱמַר׃ (טו) וַיִּאֲמַר מִשָּׁה הָאִם
 מִשָּׁה גִינְאָמֵס יִחְחֵנִי צו זִינִן שְׁנוּעַר דָּאִם פִּאָלְקַע קוּבְסָם צו מִיר פִּאָרְשְׁטֵקֵן דִּיא לְעֶרְנֹגָן פִּון נֶאֱמַר׃

מִשָּׁה פִּן פִּן פִּרְיָה בְּיוֹן פִּאָר נֶאֱמַר׃ (יד) וַיְרֹא חֲתָן
 מִשָּׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעַם׃ יתרו דָּעַר
 שְׁנוּעַר פִּון מִשָּׁה גִינְעוּקָן וַאֲם עַד מוּתְקָם דָּעַם
 פִּאָלְקַע עַר וַיְצַמֵּת וַיּוּא אֶמְלֶךְ אֹנָן נֶאֱמַר פִּאָלְקַע
 שְׁמִיטָה׃ אִיז אִיִּם דָּאִם גִּיִּם גִּיפְעֵלִין וַיִּאֲמַר הָאִם

גִּינְעוּקָן קִיִּים׃ אִיִּף פִּאָרְקִיִּין אִיז דָּעַר מִיִּתְרֵן אֲרִיִּים גִּעַנְאָנְקֵן אִיִּן
 אִם פִּרְעֵקֵס אִיִּם זִיִּין נוֹשְׁעַר פִּרְיָה אֹנָן פִּרְעֵקֵס אִיִּם פִּאָר וַאֲם

להחשיך מלח ד'א צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהודה נשמה דנחא אדני נשמה יהודי יהנה חיה חיה יחידה דנחא יהנה חיה יחידה יהודי אל שם ב'ן שבועיה :

א ואמר עד-מתתי אדני ואמר עד אשר אמר
 שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם
 והאדמה תשאה שממה : ב ורחק יהיה אתך
 האדם ורבה העזובה בקרב הארץ : ג ועוד בה
 עשיריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון
 אשר בשפכת מצבת פם זרע קדש מצבתה :
 ד והיה בימי אהו בן-יוחם בן-עזיהו מלך יהודה
 עלה רצין מלך-ארם ופקח בן-רמליהו מלך-ישראל
 ירושלים למלחמה עליה ולא יכל להלחם עליה :
 ה ויגד לבית דוד לאמר נחה ארם על-אפרים
 וינע לבבו ולבב עמו פנוע עצייער מפני-רוח :
 דבית יהודה סליק רצין מלכא דארם ופקח בר רמליהו מלכא דישראל לירושלם לאנחא קרבא עלה
 ולא יכול לאנחא עלה : ה ואתחמא לבית דוד למיטר אתחבר מלכא דארם עם מלכא
 דישראל למיטי עלויה ונע לביה ולבא דעמא באשקהייתו אילגי חרשא מן קרם רוחא :

מצודת דוד

(א) עד מחי. יהיה לכם אטום מלכין: עד אשר וגו'. ר"ל
 לכם יהיה אטום עד שיבא הפורענות ויהיו עריכם חרבה
 ונמקים שממה: (ב) ורחק וגו' האדם. ישאל הקרואים ארם
 ימי גולג למקום רחוק: ורבה העזובה. זמן מרובה תהיה
 הארץ שומם מהם: (ג) ועוד בה עשיריה. עוד וימלכו בה
 עשרה מלכים: ז' זה נאמר חתר שנעטר עוהו וימלכו אחריו
 ויהם אהו חוקים מנשה אהונו יאשיהו יואחז ויובין ויובקים
 דקיסו ובימיו חשב להיות לבער ויולון. או ר"ל עי' מלכס יהו
 אכודין ותשאר חלק עשירי וחף היא חשב להיות לבער: אשר
 בשלכת. בימי הסתיו עם שמעליהו העליון דרכם להשיך מעט
 מנע עד של יאמר כ"א הנעטע אשר בה כמות סביא ואמר
 סכי יהיה ישאל לניעור אחר בניער: וזעוגו'. הכשאר בה ימי'
 שאיית: (ד) דלחמה עליה. לעשות מלחמה עליה: ורא יבול. מוסק על רצו כי הוא היה עשירי במלחמה: ה'תחם עליה.
 להסגבר ולהתחוק במלחמה עם כי מאז כשנלחם פקח לבד הסגבר במלחמה כמ"ש דכ"ה כ'. או מוסק הוא על אחו לומר שהוא לא ה'
 יבול נעמוד למוסל להלחם בעבור העיר: (ה) ויגד. טרם עלו למלחמה: ביחית דוד. הוא אחו ועל שיה' רשע לא רנה להזכירו בשמו:
 נחה ארם וכו'. ארם עם אפרים חנו עליהם לאחם בהם: ינע. מנוול הפחד כע לבכו כמו עלי היער הנעים כנוח:

דעם פירוש עברי טייטש געניגט מען ביא דער הפסורה פון דער וואך

תרגום

כתובים משלי טו

להחשיך מיסוד ומלכות ד'א שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהרונה' נשמה דיסוד א אר
 אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו הו חיה יחידה דיסוד יהנה חיה יחידה
 דמלכות אל שם ב'ן שבועיה

א בן חכם ישמח-אב וקמיל אדם בונה אמו: ב אולת
 וקרא סוכלא משיש אמייה:

מצודת דוד

(א) ישמח אב. בלחוח נמשך החכמים: בוחא אמו. כי דרך
 נכים לנענע על בנינו ולמנוע מהם שבת מוסר והכרות
 מכין אותה לומר אחריו שזה גדל: (ב) אולת. כאשר ישעה חסר
 פירוש ע"מ
 (א) בן חכם ישמח אב דער קלוגער וזהו מאכט
 פרייליך דעם פאטער וקמיל אדם בונה אמו
 אונ דער נארעשער מענטש פארשעמט ניין
 אפילו ער רעט אנארעשקייט אדער ער מוהט
 אנארעשקייט

ב שמייתא חזקתא היא לשמחה לחסרה לב ואיש תבונה יישר לבת : ג הפר לחסיר לקא ונקרא דמתקבין תריעות קהלה : ג בטולא דמחשבתא היה דלית רוא ובסוגיא דאלין דמתקבין עיצתא תקום : ד חזקתא לנקרא בטולא דמחשבתא וקלתא דמחשבתא מינו טבא : ה אורחא דמינו מצולא לסוקלתא דנקטא מן שילול תחמיתא :

מצודת רוד

הישר : (ג) הפר . מחשבת האדם יופר ויבטל כשלא יעס עמו עם יועצו להמתין סוד אבל ע"י הרכה יועיל תקום החכמה .
 (ד) שפחה . כל אדם ישמח כאמרו פיו כי ימתק לו ענת נסכו אבל דבר בעתו מאל הוא טוב ור"ל חף אם לא היה ענת נסכו כהפסד ואף אם הלויים כהפסד האין כדבר כיוצא בו מ"מ אין כל העתים שנות אולוי הועילם יגלו אנט לאמר לא עת טפה לבשות נוחת : (ה) אורח . עמורה אורח חיים נכנס המסביל לנכת למעלה או חסר והוא כהיכנס אבל חסכו אל מקורה אשר חולכה ממנה :

רש"י
 (ג) באין סוד . כלל טעה : (ד) שמחה לאיש וכו' . ט"י מענה רך ודברי נחת הכריות אוהבים אותו : ודבר בעתו . כנון , ככלכות כל מה כוונתו : (ה) למעלה למשכיל . ומוכנת לפניו :

פירוש ע"מ

קען פֿרענט בייא איינעם אדין אין דער הורחה אונג ער ווייס ריכטיג צו ענקערין , איז דאס ביי אים אשפחה ודבר קצתו פה טוב אונג וויא גוט איז ווען די נאך איז יגנפערט גיטארין אין דער צייט . ווען קען פֿרענט אים זאל ער שוין ענקערין : (ה) אורח חיים קצתה משפחה דער קלוגער מענטש ווייס דיא וועג צום לעבן איז גאר הויפן אין הימער , דריבער דארף ער גאר גיין אין די וועג , וואס וועט אים פֿריינגען צו דאס אַקחה לעבן . אפילו אין דעם וועג איז אים שווער צו גיין פון דעקסטענין זאל ער זיך שטארקן צו גיין אין דעם וועג נעמן סוד משאול קחה ער זאל ניט שפעקער דארפן גיין אין אשווערערין וועג אונגען אין גיהנם :

אנאָרעשקייט . פון דעקסטענין איז ער פֿרייליך וְאִישׁ הַבְּיָנָה יוֹשֵׁר נֶכֶת אֲבָעֵר דָּעֵר פֿאַרשְׁטעֵנדיגער מענטש פֿרייט זיך ווען ער גייט אין אנליכיין וועג . ווען ער מודהס אונאך , וואס גלייך אדער ער קעט אונאך וואס גלייך דאקאמס איז ער פֿרייליך : (ג) הפר בתשובות כתיב דער מענטש וואס פֿראכט צו פֿאָהן אונאך , אונג ער דערצייילט פאר מענטשין וואס ער פֿראכט צו טאהן , וועלן זיינע פֿראכטונגען נעשפֿערט ווערין ויבוב יעצים תקום ער וועט נאכדעם דארפן פיר מענטשין זאלין אים עצות נעבן וויא אזוי ער זאל אויסקירען וואס ער האט געפֿראכט , יעדער מענטש דארף קענען האלטן אכוד , ער זאל קיינעם דערצייילן וואס ער פֿראכט : (ד) שפחה לאיש פֿי ווען

ברמנורא

משנה בחובות פרק א

עיקר תוי"ט

פרק א א בתולה נשאת ליום הרביעי . ולא כליל חמישי דלויכא למיהס שמא יהיה עריך כשזאים ולא מצי בעיל : שאם יש לו מענת בתולים . כנון שימאר בעלתו ולא מנאלתי דל"ג אם היא קטנה או נערה או ביגרת או פתח פתוח מנאלתי אם היא קטנה או נערה אכל בגרת אין לה

[א] שפטים כ"י . אכתולה קאי רש"י וכ' הר"ג דמקסי הכא דלתי נמי עממא דסקו למשטא יום א' כשבת וטעמא דאלמנה כיום ה' כו' ע"ל מטוס סקדו לא הוי מתקני רבנן לעטובי מלוח דרבנן , אלא מטוס טענת כתיובים דמילתא דאוסרף היא הולדכו יומד לבתולה ימים וכוין שגולדכו יומד לבתולה רכטיי דמטיי טפי מח' כשבת מטוס סקדו : וזכב יומד לאלמנה ג"כ דלא לא אהו לימור דנשואי אלמ' וזמנא דהוי עממא דכתיובים כבו מנאל ומס' הני עממא דכתיובים לומר דמיקר התקנה היתה כשכילה . וטע' : [ב] ביום השני כו' . דכתיבי דלחו למקרי כספר' נח' : [ג] לאחר שנחלסה והבי כיה אסורה עליו כנון אשת כהן או שקיבל בה אביה קדושין פתוחה מכה ג' ליליא אלא חד ספיקא ככהן שמה קודם שנחלסה ונפסחה מנת ג' שמא כולנס . ומס' חף בשאר נשים דלויכא

נערה או ביגרת או פתח פתוח מנאלתי אם היא קטנה או נערה אכל בגרת אין לה כשבת וטעמא דאלמנה כיום ה' כו' ע"ל מטוס סקדו לא הוי מתקני רבנן לעטובי מלוח דרבנן , אלא מטוס טענת כתיובים דמילתא דאוסרף היא הולדכו יומד לבתולה ימים וכוין שגולדכו יומד לבתולה רכטיי דמטיי טפי מח' כשבת מטוס סקדו : וזכב יומד לאלמנה ג"כ דלא לא אהו לימור דנשואי אלמ' וזמנא דהוי עממא דכתיובים כבו מנאל ומס' הני עממא דכתיובים לומר דמיקר התקנה היתה כשכילה . וטע' : [ב] ביום השני כו' . דכתיבי דלחו למקרי כספר' נח' : [ג] לאחר שנחלסה והבי כיה אסורה עליו כנון אשת כהן או שקיבל בה אביה קדושין פתוחה מכה ג' ליליא אלא חד ספיקא ככהן שמה קודם שנחלסה ונפסחה מנת ג' שמא כולנס . ומס' חף בשאר נשים דלויכא

כלי אמלטי דמ"ח דמלכות דליטה צבאות
 פרק א א בתולה נשאת ליום הרביעי , ואלמנה ליום החמישי . [א] שפעמים בשבת בתי דינים יושבין בעיירות . [ב] ביום השני וביום החמישי שאם היה לו מענת בתולים

תחתיו (6) והרי היא חסורה עליו וכגמ' פריך ותנא כחלד כשבת ואם יש לו טענת בתולים יסכים ביום שני לב"ד ומשני סקדו הכמיס עליו טענת כותת ישראל סיהא כשבת ורכישי כונסה וכזמן שאלין כתי דינין ויסיבין ככ' יישיבין גְּדִיּוֹת וְנֹאדוֹם גְּנוּיִי כִּאֲהֵל אִין דָּעֵר וְנֹאדָּה יִצְעֵן בֵּית דִּין אִין דִּי שְׁמַעַם בְּיָם הַשְּׁנַי כִּאֲקֻטָּאנ וביים תפסיש דאנערשקטאג שאם היה לו טענת בתולים דריבער זאל ער חתונה האבין מיטןואה אויב ער וועט האבין אשפחה ויא איז ניט גינען אפרורה

עורח כסודר ג' ימים אחד כשבת ושני כשבת ושלישי פרק א א בתולה נשאת ליום הרביעי אפרורה דארף חתונה האבין מיטןואה ומיטןואה בייא טאג זאל קען אנהייבן צו גריימיין צו דיא חתונה ואקונה זייס תפסיש אונג אאלמנה דארף חתונה האבין דאנערשקטאג שפטים כשבת כתי דינין

ספק ספיקא ואיני אסורה עליו לא פלוג רבנן בתקנתא דתנאי :
 (ב) גמרא וסי' מלך חקנים וז' דשמיניו נשאת כלל יום אבל
 ודאי יש ימים לאסור אחר כל עליונו כגון שבת ויום טובים :
 (ג) ואי נשאת כיום אח' לא תקיימת תקנתא אלא ספק
 למחר למלאכה והוכר לו : [ג] מאתים : כסף' פ' דכסף

היה משכים לבית דין : ב בתולה כתובתה
 [ג] מאתים. ואלמנה מנה. בתולה אלמנה
 גרושה [ד] וחלוצה מן האירוסין כתובתן
 מאתים ויש להם מענת בתולים. הגיורת
 והשבויה והשפחה [ה] שנפדו ושנתגירו
 ושנשחררו [ו] פחות' מבתן שלש שנים ויום
 אחד. כתובתן מאתים ויש להן מענת בתולים :
 ג הגדול שבא על הקמנה. והקטן שבא על
 הגדולה. ומוכת עץ. כתובתן מאתים ד"ר'
 ד בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן [ו] הנשואין :

כסף כרתי עבד' וז' מעשה עמם שפדו כר'
 שכן מלחם מדין עבדים קודמת להכתיב ח'פ' שדומין אוחן
 כחלה' און מרכין עליו וז' מן מדרקין עליו אבל להשתחרר
 שוכר נעשה דושתלחמם חותם : [ו] פחותה בר'. ששפלו
 כעלם בחלוטין חורין. ר"י : (ד) ומ"ט לא דמי לקטל עבד
 דחמס בחלוטין חורין אבל קטן והשיר הכחולין ל' עינא
 משוכת עץ אלא ככל השיר בחולין אירי חוס' והר"א :
 [ו] הנשואין. שנגמסו למספ' ויש להם עדים שלא נפטרתי ח'פ'

וה' אשה נשאת בכל יום והוא עמרה כעמדה ג' ימים
 (ב) ומטו תקנת עניים וכוהנים נקלת מקומות לישא
 אשה בע"ש וטעמא דאלמנה ליום המוסי שקדו חכמים על
 תקנת בנות ישראל שיהא שמה עמה שלשה ימים (ג) ה'
 בשבת ושם בשבת וסבת .
 והנושא את האלמנה אסור
 בעשיית מלאכה ג' ימים
 והנושא את הכתולה כל
 שבעה. ולענין ברכת הנישואין
 בין כהור נשוא אלמנה בין
 אלמנו נשוא בתולה מברכים
 ברכת הנישואין כל שבעה
 וחלומה נשוא אלמנה יום א' :
 ב בתולה אלמנה
 גרושה. כלומר בתולה
 שהיא אלמנה או גרושה או

חלומה מן האירוסין ומראה נשאת כתובתה מן השני מאתים :
 ויש לה מענת בתולים. אם לא מלא לה השני בתולים
 אכרה כתובתה דקמק פחות הוא שהרי בחוקת בתולה
 גמאה : ג שבא על הקמנה. פחות מנת שלש שנים ויום
 אחד שאין ביח' ביאה : וקפון : פחות מכן טעם
 שאין ביאתו ביאה ובה על הגדולה (ד) : ומוכת
 עץ. שנתקנה לה על פת בחמות מקום : כתובתה
 מאתים. אם נשאו חתם :
 דה כתובתה מנה ולא היו מקח טעות : ד בתולה

אז דער ר' חנוכה היה משכים ב' בית דין וועט ער באר'ך
 דאנערשטאג פריה גיין צו בית דין איידער דער
 כעס וועט אים איבער גיין אונן ער וועט זאגן
 פאר בית דין ויא איו ניט גינען אבתולה צו דער
 חתונה גענוים האט זיא סונה גינען נאר היינט
 אז בית דין זיצן אלע טאג מען קען אלע טאג
 חתונה האבין אונן אאלקמנה דארף חתונה האבין
 דאנערשטאג ער זאל גיין אין דער היים דרייא
 טאג דאנערשטאג פרייטאג שבת אונן זונקאג
 מען ער שוין גיין צו זיין ארבעט וועיין בהרעבו :
 ב חתונה חתונה סאמים אבתולה קומט מען זאל
 איר געבן חתונה צוויי הונדערט גילדן זאלמנה
 ד' זיא אונן אאלקמנה קומט מען זאל איר געבן
 חתונה הונדערט גילדן חתונה אלמנה גרושה ותינה
 אבתולה נואם זיא איו אאלקמנה אדער אגרושה
 אדער אחלוצה. ד' היינו מן האירוסין איידער האט
 איר מקדש גינען צו דיא הנאים (אזוי איו גינען
 פארצייטן דער סנהדן ביי די הנאים פלעגט דער
 חתן מקדש זיין די פלה) אונן פאר דער חתונה איו
 ער גישטארבן אדער ער האט איר גינט אדער
 גר איו גישטארבן אונן זיא האט גענומען חתונה
 פון זיין ברודער. אז זיא נעמט דעם אנדערין
 סאן הייבן סאמים קומט איר פון אנדערין סאן
 צוויי הונדערט גילדן חתונה אזוי וזיא אלע
 חתולות ויש להן פנינה בחוים אויב דער סאן האט
 איר געפונען אן בתולים האט ער צו איר אפגענה
 זיא האט אים גינארט זיא זאל שאדין האבין איר
 חתונה הייבן אגויה אבתולה נואם האט זיא

עץ כתובתה מנה. והלכתא כותיביה ואפילו לא הכיר
 שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה מן הנשואין.

מניין גינען והשבויה אידישע בתולה נואם איו
 געפאנגען גינארין צווישען עכרים והשקה אונן
 אונן ארינקט אפגעניט נואם איו גינען אבתולה
 שגפדי זייא זענען אוים גילויזט גינארין פון
 גיפיינקענים ושנתגירו זיי האבין זיא מניין גינען
 ושנשחררו זייא זענען פריי גינארין פחותה מבתן
 שלש שנים ויום אסר ווען זייא זענען אלס גינען
 וזייגינער ווי דריי יאהר מיט אטאג. אז זיי ווערין
 גרוים אונן האבין חתונה הייבן סאמים איו זייער
 חתונה צוויי הונדערט גילדן ויש להן פנינה בחוים
 אויב דער סאן האט איר געפונען אן בתולים
 האט ער צו איר אפגענה זיא האט אים גינארט
 זיא זאל שאדין האבין איר חתונה : ג הגדול שבא
 על הקמנה אנרויסער נואם איו אלטער פון גיין
 יאהר האט בועל גינען אקמנה נואם איו אלט
 וזייגינער ווי דריי יאהר מיט אטאג גפון שבא על
 הגדולה אויב אקמן נואם איו אלט וזייגינער נואם
 גיין יאהר האט בועל גינען אגרושה נואם איו
 אלטער ווי דריי יאהר מיט אטאג וסובת עץ אויב
 עס איו אריין אשמיק האלץ צו אבתולה אויף
 דעם ארט פון בתולים. זיא אלע חתולות זענען
 בתולות חתונה סאמים אונן זייערע חתולות זענען
 צוויי הונדערט גילדן דביי בני סאיר אזוי זאגט
 רבי מאיר תקמים אפריס מוכת עץ חתונה סנה אונן
 די תקמים זאגן אמוכת עץ איו ניט אבתולה.
 דריבער איו איר חתונה נאר הונדערט גילדן :
 ד חתונה אלמנה גרושה ותינה אבתולה נואם זיא איו
 אאלקמנה אדער אגרושה אדער אחלוצה מן הנשואין

באשרה ולא סתתה כדי כיוצא . גמרי : [מ] ואין כ"י . אין יכולה
לספסוף אולם מנה ולומר כחוקת בתולה נשאתין והכי מקמי
מקח שעות . רש"י : [ט] האובל . מקדתי האובל מל"ל להי"א
דוכחא בעמוד עליו ולא האובל ולא הי"א דלא נתינו לומר
יכול לטעון . גמרא . רש"י : [ז] אלמנת כהן . אלמנת כהן כן
רש"י : [ח] דבהו"ה . בת כהן
כשנשאה לכהן וא"כ כשנשאה
לישראל : [יג] ולא מירוח כ"י .
אע"פ שלא כתב כלשון חוספה
אלא ארבע מנות דחוי לוי
וקפ"ד דלא תנכה דלא חוי לוי
וכלשון חוספה לא כתב קמ"ל
דמוכח טוב ורואי הוית ככהו"ה
וש"ך כבו דחוי לוי . חו' :
[יג] נא כ"י . ה"א לפרס
שמחיק' כברי דמחוי יע .
ועוד למח כנסה ובעלה ה"א
כ"ק טמא לא כ"י : (ה) אפי' מנח

חס חורה וגשלת פתס כחוספת מנה דנחוקת בעולה
קיימת ממכנסה לחופה : ה האובל אצל חמוי
ביהודה . כשהו עושין פטורה ליוסין בניה אזי הכלה
ביחודה היו מהגים שהארום מתיחד עם ארוסתו כדי
שיהא לבו גם כה . לפיכך
כשנשאה אה"כ אין לו טענת
כתולים : ו ובסתחפה
שרך . מעד סומך כל על
סדך והסבירו כלומר מזלך
גרה וחו לי כחונתי :
והיה מחקי מקח שעות .
ואין לך כתיבה ממני (ה) :

כתובתן מנה . [מ] ואין להם מענת
בתולים . הגירות והשבויה והשפחה שנפרו
ושנתגיירו ושנשתחררו על בנות
שלש שנים ויום אחד . כתובתן מנה ואין
להן מענת בתולים : ה [ט] האובל אצל
חמוי ביהודה שלא בעדים אינו יכול למעון
מענת בתולים מפני שמתחר עמה . אחת
אלמנת ישראל ואחת [ז] אלמנת כהן
כתובתה מנה . בית דין של כהנים היו גובין [יא] לכתולה ארבע
מאות זוז [יג] ולא מירוח חכמים : ו הנושא את האשה ולא
מצא לה בתולים . היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שרך . והלא אומר [יג] לא
ביא ער שלא ארסתך והיה מחקי מענת רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים

פון נאך דער חופה . דהיינו בארץ נאך דער חופה
אין דער מאן גי'שקארבין אָדער ער האט איר
גי'נט אָדער ער איז גי'שקארבין אונ ויא האט
גענוקען חליצה פון זיין ברודער . אז ויא נעקמט
אזיין אָנדער מאן התיבה מנה איז איר כתובה פון
דעם אָנדערן אויב נאר הונדערט גי'ערין ואין להם
מענת בתולים . און דער אָנדערער מאן האט איר
געפונען אן בתולים האט ער צו איר קיין מענה
זיא האט אים גינארט . ווארום וויא זיא איז נאר
גי'וען אונקער דער חופה איז ויא אין דער חזקה
אז ויא איז שוין קיין בתולה הוית אנויה וואס
האט זיך כגזיר גי'וען והשבויה אירישע מירדל
וואס איז געפאנגען גי'ואראין צו די געצין דינער
השפחה ארינקט אפגעגית שפדו זיא גענען אויס
גי'וייט גי'ואראין פון גי'פיינקעניס והשבויה זיא
האבין זיך כגזיר גי'וען וששחרדו זיי גענען פריי
גי'ואראין מירוח זי בנה שלש שנים יום אחד ווען זיא
גענען אלקער גי'וען וואס דריי יאהר מיט אפאג
דזי'הן זי'ה אז זיי נעמען אפאג איז זייער כתובה
נאר הונדערט גי'ערין ואין לה מענת בתולים אויב
דער מאן האט איר געפונען אן בתולים האט ער
גי'ט צו איר אפגענה זיא האט אים גינארט .
ווארום זיא איז אין דער חזקה אז ויא איז קיין
בתולה נאך איידער זיא האט זיך כגזיר גי'וען
גי'ויי די געצין דינעריגס היסקען זיך גי'ט פון מנה
זיין . ויא אז אירישע מירדל וואס איז געפאנגען
גי'ואראין צו די געצין דערעס אים געוויס אז ויא
האבין מיט איר מענה גי'וען אונ אפגענישע
דינקט איז אויך געוויס אז ויא האט מנה גי'וען
נאך איידער זיא איז פארקויפט גי'ואראין צום
יודין פאר ארינקט : ה האובל אצל חמוי ביהודה
אסתו וואס האט גי'עסקין ביי זיין כחוקת אין דער
קדינה יהודה די קעודה וואס מען מאכט צו די
הנאים און דאמאלס פלעגט מען אריין פירען

דעם חתן מיט דיא פלה אין אבעוונדער שמוב
שאי בגדים גדות זענען גי'ט גי'וען דער ביי אינו
יכול לטעון מענת בתולים קען ער גי'ט מענען נאך דער
חתונה ער האט גי'ט געפונען בייא איר בתולים
ספע שפתיסר גי'ה ווייל ער איז גי'וען מיט איר
אליין אין אפגענוב פאר דער חתונה האט ער איר
געוויס בועל אפגען . וואס זייער ווייל ער מאכין
אויף איר אפגלוב אחת אפגית וי'א' סאיי אאלקנה
וואס זיא איז אפאקטער פון אישראל אחת אפגית
כהן אונ סאיי אאלקנה וואס זיא איז אפאקטער
פון אפגין התיבה מנה איז ארץ איר כתובה
הונדערט גי'ערין ביה דין של כהנים דער בית דין פון
די כהנים היו גובין כתובה ארבע מאות זוז פלעגין אפ
נעמען פאר אבתולה וואס איז גי'וען אפאקטער
פון אפגין פיר הונדערט גי'ערין כתובה ויא מיי
בגדים חכמים אונ די חקמים האבין זיי גי'ט גי'וערס
אזוי צו כארן : ו הנושא את האשה אצל דער האט
גענוקען אנויב ויא קרא לה בתולים אונ דער האט
איר געפונען אן בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי
זיא זאגט נאכדעם ווי דו האסט מיר כקדש גי'וען
האט מיר איינער גי'נייט אונ האט מיר מיר מנה
גי'וען ונסתחפה שרך איז פאר פלייצט גי'ואראין דיין
פעלד . דאס הייסט דיין כול האט גורם גי'וען
איר זאל גי'ט זיין אבתולה צו דער חתונה אונ אויב
דו ווילסט מיר געבין נח מןמי מיר געבין כתובה
צוויי הונדערט גי'ערין ויהא אפר לא כי אונ דער
מאן זאגט עס איז גי'ט אזוי ווי דו זאגסט אפי' ער
שיא אפגיד נאר איידער איר האב דיר כקדש
גי'וען האסטו מנה גי'וען והיה פתח פתח פתח איז
גי'וען מיין קויפין מיינע קרושיון גינארט . איר
האב דיר כקדש גי'וען אויף דעם הנאי אז דו
בי'ט אבתולה אונ דו בי'ט גי'ט אבתולה דאך
איר דיר גי'ט געבין דיא כתובה רבן גמליאל ורבי
אליעזר אומרים רבן גמליאל אונ רבי אליעזר זאגין

לא דמי למוכח ען דלעיל. גמרא: [ד] נאמנת. דמוקמינן אחר
 לחוקה דמספקין אשפת אירוסין אי בחולה הואי ובסתא סאסא
 אחוקה ובחולה יולדה וכך עשה כיה דלמינא' לאחר אירוסין
 גמרא: (ו) אכל כחיתור כר"מ ל' יום לו להקדים סתם על מי
 פשוט שקר בו' ויה עיקר לכיון שזין עינן עילוי כתיב חין כלך
 מקום שבוטא אפי' היסת טל
 מלאכה חלף טל כתיב: (ז) גמרא
 וב' סר"ס' וזין להאמינה כמינו
 דלנאסתי: ללא טעיה לחספיה
 נפשה מכחונה וזין להאמין כמינו
 דעובת ען דלא שכיח ל"ג ל'
 אחריו מינו לאסוקי ממנה:
 (ח) פירש"י וזין לחוש שחל יעשו
 אדם כך חלף אכמה טעם הים
 פוגאם מתחלה לא היה עובת
 כפסודו כחם חלף היה מנרסה
 חתלה. ובכח הרי' וזיל לאסוק
 ליה דהואיל וזיהו עוון נמי
 כרי מהכי חויה שפחה כיה
 דלנמה לאסוקי ממנה. ולאו
 קושא כיה כלל דכתיב דשפח
 דכחונה כרי טלף חסא קיה
 כעניו להוליא. אם אהא אחר
 לחמן ועליה דיריה רמי לכדורי
 וזיל' לה להכיא חליה פרי הים

נאמנת. ומשנינו אותה שבושה היסת שכן הוא כדכריה
 ומקול כחוכתה (ו) וכן הלכה וזי אמרה בחולה מלאכי
 איהא נאמנת (ז) דהימנו' רבנן לבעל וזשילו בלא
 שבושה דחוקה חין אדם טורה כפסודה ומפסדה (ח):
 ז' דרוסת איש. כעולת
 איש: נאמנת. ולא הפסידה
 כחוכתה (ט) ומכל מקום אי
 חתה כהן היא ולאחר זמן
 אירוסין כשנשאה טען דרוסת
 איש את מספקין לה מניה
 דשחא לאחר שזרס אותה
 ככעל' ומכי אחר דרוסת איש
 את שית' אשפיה חתיכה
 דלאסורא (י) וזשילו כעולה
 בלוגם ה' קיימא לה אשת
 כהן שנשאה אסורה לבעל'
 ומנרסה לה ויהיב לה כחוכתה:
 ח' מדברית. מחימתה (יא):
 וכהן הוא. מיוחס:
 נאמנת. כשה לא כחונה: ז' מה מיבו של עובר

קלה כעניו להוליא' הלך לר'י לעמנה דחוק' וכו': [טן] לא
 כו'. דכח אורי ממונה בחוקת מריה: (ט) כדפי' כתב'
 אכל כחיתור כר"מ ל' יום לו להקדים סתם על מי
 פשוט שקר בו' ויה עיקר לכיון שזין עינן עילוי כתיב חין כלך
 מקום שבוטא אפי' היסת טל
 מלאכה חלף טל כתיב: (ז) גמרא
 וב' סר"ס' וזין להאמינה כמינו
 דלנאסתי: ללא טעיה לחספיה
 נפשה מכחונה וזין להאמין כמינו
 דעובת ען דלא שכיח ל"ג ל'
 אחריו מינו לאסוקי ממנה:
 (ח) פירש"י וזין לחוש שחל יעשו
 אדם כך חלף אכמה טעם הים
 פוגאם מתחלה לא היה עובת
 כפסודו כחם חלף היה מנרסה
 חתלה. ובכח הרי' וזיל לאסוק
 ליה דהואיל וזיהו עוון נמי
 כרי מהכי חויה שפחה כיה
 דלנמה לאסוקי ממנה. ולאו
 קושא כיה כלל דכתיב דשפח
 דכחונה כרי טלף חסא קיה
 כעניו להוליא. אם אהא אחר
 לחמן ועליה דיריה רמי לכדורי
 וזיל' לה להכיא חליה פרי הים

לדעת לה מנה אפי' לא הכיר בה ומס' איטריך לחתני פלוגתיהו כח' אפי' דשפתיי כלאשפתיי אלא דמנה י' לה
 וזלנאסתי איטריך לשפתיי אלא כודיה מקחא מקח עעות וזין
 כפחות מנ' ועמנא דליכא אלא חד ספיקא וכח' כר"מ וספיקא דשחא מוכח ען היא חליי מנזי וזין חוששין לו. ומשנינו:
 [טן] סיבוי. טוב היה סיבה כמו טען גיעין וקדושין. כר"מ: (יא) וזני לו להוריקי כחו דר"י לר"ג' ללא חלה שנשאה
 פסולה. גמרא: [יג] נאמנת. לפי שהיא בחוקת כשרות: [יד] מעוברת. להודיען כחו דר"ג' ועוד דלפי' כהנה מספרין:

נאמנת היא איז בגלויקט, אונ אויב דער קאן נויר
 איר זעבין גט מוז ער איר זעבין פתובה צוויי
 הונדערט גילדן רבי יהושע אומר רבי יהושע זאגט
 לא ספיה אנו חיון גיט פון איר מויל נועלין מיר
 לעבין. מיר גלויבין גיט וואס זיא זאגט אלא ברי י
 בחוקת בטהי ער שאד תתארס נאר זיא אין דער
 חזקה אז קען האט מיט איר מונה גיווען איידער
 קען האט איר מקדש גיווען והפסתי אונ זיא האט
 אים ניאארט קען ער איר זעבין גט אן פתובה ער
 שפטיא רביה דבניה סיידין זיא זאל גרינגען עדות
 צו אירע רייד אז עס איז אמת וזיא זיא זאגט:
 ז' היא אומרת מוכח ען זני איינער האט חתונה
 געהאט מיט אבתולה אונ ער האט איר געפונען
 אן בתולים זיא זאגט טויל אהאלץ איז אריין
 גישטעקט גיווארן אין דעם ארמ. דריבער האט
 זיא גיט מיר בתולים. אונ אויב ער ווילקט מיר
 גיטן מוונג אונ ער זעבין פתובה הונדערט גילדן
 והוא אומר לא כי אונ ער זאגט עס איז גיט אזוי אלא
 דרוסת איש את נאר ער ביזט. גימערטין גיווארן פון
 אסאן. דו האסט מונה גיווען קוקט דיר גיט די
 פתובה רבן גמליא רבי אליעזר אומרים רבן גמליאל
 אונ רבי גלעיוער זאגן נאמנת זיא איז בגלויקט.
 אונ ווי די חקמים זאגן אין משנה ג' דאך קען
 איר זעבין פתובה הונדערט גילדן רבי יהושע אומר
 רבי יהושע זאגט לא ספיה אנו חיון גיט פון איר מויל
 נועלין מיר לעבין. מיר גלויבין גיט וואס זיא
 זאגט אלא ברי י בחוקת בטהי זיש נאר זיא איז אין
 דער חזקה אז אסאן האט בייא איר גימערטין.

דאס הייקט זיא האט מונה גיווען ער שפטיא רביה
 דבניה בוי זיא וועט גרינגען עדות צו אירע רייד
 אז עס איז אמת ווי זיא זאגט: ח' רביה סברה זס
 אחר בשיק קען האט גיווען אאשה וואס האט גיט
 אסאן פירט זיה וזיא גייט מיט איינעס אין גאט
 אונ זיי זענען ביידע איינעק געזאגטן אויף אזוי
 א ארמ וואס גיינער גייט גיט אונ נאר זיי ביידע
 זענען דארט גיווען אונ גיט האט מיט איר מונה
 גיווען אפרי לה האט קען גיזאגט צו איר מה סיבו
 של זה וואס איז מיט דעם קענקש ווער איז ער.
 האט זיא גענעפערט איש פיוני דאס איז יענער
 קענקש וזמן היא אונ ער איז אפלה רבן גמליא רבי
 אליעזר אומרים רבן גמליאל אונ רבי גלעיוער זאגן
 נאמנת זיא איז בגלויקט. קעגן אפלה מיט איר
 חתונה האבין רבי יהושע אומר אונ רבי. יהושע
 זאגט לא ספיה אנו חיון גיט פון איר מויל נועלין
 מיר לעבין. מיר גלויבין גיט וואס זיא זאגט אלא
 ברי י בחוקת בטהי זמן וימפור נאר זיא איז רביה
 חזקה אז זיא האט מונה גיווען מיט אנתין ודאס
 איז פון דיא גבעונים פון יהושע קפיטל חו אדער
 מיט אסקור קאר גיט אפלה מיט איר חתונה
 האבין ווייל זיא הייקט אונקע ער שפטיא רביה דבניה
 בוי זיא וועט גרינגען עדות צו אירע רייד אז
 עס איז אמת ווי זיא זאגט אז דער וואס האט מיט
 איר מונה גיווען איז גיווען אפשינער זיי הייקט
 זיא גיט אונקע קעגן זיא חתונה האבין אפילו מיט
 אפלה: ז' היתה מעוברת אאשה איז גיווען מעוברת
 ואסור לה האט קען גיזאגט צו איר בה סיבו של עבר

ויש' ר"ל היא . אבל כזה היא פסקיון הלכה כאלה שאלו פיק
 דקדושו לכתחלה סקילו . ונעשה לפי שפסקו דלפי לקהל
 פסקו ולא היו מחמירין בה שלא כקדו' לא היה לה תקנה
 ספק ולא היו מחמירין שלא תנשא לכהו"ל הר"ן ומבי' : ועומ' :
 (יג) אבל כבוד אמי פירש הטובל ואולי לגבה לא אמרין כל דפריש
 כי אלא חסדיון ליה כקדוש
 דמחלה על מחלה דמי גוריה
 אטו סתם דלול' ויהי נכסיהו
 במשה : [וע] העין . כדמבי' על
 סתין כדרך שור : [כ] כשיאין .
 כמחויבין ואלמנותיהן שאין רוב
 בני העיר פוסטין חסה לכהונה
 בדיקתן . רש"י : (יד) כמחוי'
 דלשיל הלכה כר"ג ולא פירש
 דענין חרי רובא מתקיים הר"ס
 וזכ"ל דלשיל כמובנת והכלה כלניה
 טוענת וסתמא דמלתא הכי איתח'
 דמחוקת הוב ולא ידעו למעטן וכיון דהוב ליה שמה אפי'
 לר"ג דער חרי רובא . ועומ'ט כפי' אחר : (טו) כשי' פי'
 רוב טעה לא זכרם כהיום מתקום אחר שוכרים שם . והר"מ
 עפי' דרוב טעה הם שפרשו מן התקום הוב ועוברי' שם שפרשת
 דרכים או כקדושת שבעדות . ועומ'ט ופירש טעה סירא .

זה וכו' רבן גמליא' אומר נאמנת . וכשרות
 לכהונה היא וכתה חבל למנון ירושה לא אמר ר"ג
 שזה השובר ירשנה ולאנה לכהונ' (יב) לא המזכרת
 ואפי' לכתחלה לא תנשא לכהונה (יג) ולא המזכרת אלא
 עם ח' ולא המזכרת אלא
 ח"כ היו רוב זמתי העיר
 מייחסים ונעלה זאת האשה
 מאלה מהם שפירש חזון לפר
 וכעל דלמרי' כל דפריש
 מרובא פריש (יג) ולא תנשא
 לכתחלה לכהונה בין היא בין
 כחה : י אם רוב העיר
 משיאין לכהונה . אע"ג

דרובא חד סני בעלמא מעלה עשו כיוחסין והכלה אררכיה
 רבנן תרי רובי (יד) רוב טעה (טו) ועברת שם ורוב העיר
 ואין משיאין לכתחלה לכהונה אלא כמרי רובי וכן הלכה :
 מלשון ואיחות מרעו . ת"א וסיפה מרחמיה :

בין זיא ועלם בריינגען . עזרה צו איר ערריד אז עס
 איז אקת נוי זיא זאגט : י אפר רבי יסי האם רבי יומי
 גיזאגט משה עם האם גיזראפין בתינת שיריה
 ופלאה סיס מן הנין אמירידי האם גענידערט צום
 קנואל שעפין וואסער ונתאנסה אונ קען האם איר
 גינייש אונ קען האם מיט איר קונגה גינען . אונ
 קען נויים גיט ווער דאס איז גינען אפר רבי יוחנן
 בן גירי האם רבי יוחנן בן גירי גיזאגט אס רוב אנשי
 העיר משיאין גהניה אויב דאס קערקסע מענטשין
 פון שטאם זענען כיוחסים אז זייערע קערקסע מענטשין
 קענין זענען קענין ווערין צו פהנים חרי יו תנשא גהניה
 קעגן זיא אויך זענען ווערין צו אפהן . ווארום סון
 גהמם האם מיט איר אויך קונגה גינען אמיוקס :

זה וואס איז מיט דעם קינד . פון וועמען איז ער .
 האמט זיא גיענעקערט פאיש גינין פון זענעם מענטש
 וכן הוא אונ ער איז אפיהן רבן גמליא' רבי אליעזר
 אופדים רבן גמליא' אונ רבי אליעזר זאגין נאמנת
 זיא איז בגלויקם . אונ אויב זיא האם געבארין
 אטאקטער איז אונ איר טאקטער קענין
 גהנהגה האבין מיט פהנים בני יהושע אפר רבי
 יהושע זאגט יא גיהיה אט חיון גיט פון איר מויל
 וועלן מיר לעבין . מיר גלויבין גיט וואס זיא
 זאגט אלא חרי יו בחוקת מעוברת גהנין וקטור נאר זיא
 איז אין דער חנהגה אז זיא איז מעוברת פון אנהין
 אדער פון אטמור איז זיא אונ איר טאקטער פכור
 גהנהגה צו האבין מיט פהנים גר שפתיא ראגה גהניה

נכמ"א כתובת דף ה ע"א תוספות

דאלו כשמים וכלהו כתיב חף
 ידיו וכו' . למעשה חלה
 חף ע"ג דמסיים קרל וימיני
 עפמה שמים ואמר כשילי הקופין
 רכה (דף לו ועס) דוד היינו
 שמאל חס כן מרחו כתיב מ"ט
 כחד מעשה ליכא אלא חד אבל
 כחד מעשה לדיוקס כחד מעשה כנו
 כיתב הכתוב כתיב מרחו ימים :

הלכה סי' כלל כלי החילון דמת' דמלכות דכריאה השתא
 דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר
 ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים
 וארץ כתיב אף ידו יסדה ארץ וימיני ספחה
 שמים ואלו במעשה יריהם של צדיקים כתיב
 מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו יריך .
 השיב בבלי א' ורבי חייה שמו ויבשת ידיו יצרו

גדולים מעשה צדיקים .
 ממעש' יצירת שמים
 וארץ מטוס עני קפרא קט
 לה דלירי לשיל כגולה :
 אף ידו . חלה כד' :
 מקדש . מעשה ידו לצדיקים

דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר
 ממעשה שמים וארץ כתיב אף ידו יסדה ארץ וימיני ספחה
 שמים ואלו במעשה יריהם של צדיקים כתיב
 מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו יריך .
 השיב בבלי א' ורבי חייה שמו ויבשת ידיו יצרו

אונ ביי די זאך וואס די צדיקים האבין געמאכט
 שמיים אין פסוק כיון שכתב גענין ה' גאם דו האמט
 געמאכט אאנקברייטונג צו דיין זיאונג בקדש ח'
 כונן ידו האם זיינע הענט האבין אאנקעגרייט דעם
 סקדש . האם גאם אאנקעגרייט דעם סקדש מיט
 ביינע הענט . אונ דעם סקדש האבין דאך דיא
 צדיקים געמאכט השיב בכ"ז איד רבי חייה שמו האם
 איין מענטש פון כבד גענעקערט . זיין נאמען איז
 רבי חייה . עם שמיים דאך אין פסוק ויבשת ידו
 יצרו דיא מריקענעש האבין זיינע הענט בשאפין
 האם דאך גאם בשאפין די מריקענעש מיט ביינע

היא: והכי קאמר. האי מעשה ידיו במעשה הלדקים כתיב שקרוין מעשה שלהם מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא והכי קאמר ומעשה ידיו הוא מעשה הלדקים מניד הרקיע שחרקיע עמיד עליהם לכבות כהם לדקים שמתפללים על הנאשמים ומער יורד: יורד. קבילי"ח כלע"ו: יניח אצבעו. שהוא סמייה כיתד: מאי מעמא. כלומר במאי דומות כיתדות: אי נימא דמחלקן. שמחולקות זו מזו ולמינן

ו גודל. פי' בקונטרס לענין כתיב דמנוחע ולין נראה דאי' היה ליה למימר זה כהן ועוד דאי' לא מחלק מלי משי' על כהן שהוא קל מכולם ונראה לענין קמילה קאמר דכתיב (למנוח ד' ב' מנוח כגודל) מלמטה אבל כיון דאחר לא יוכל למנוח דכתי' ענודה כתיבין:

ידו כתיב, והכתיב יצרו אמר ר"נ בר יצחק יצרו אצבעותיו כדכתיב כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה מיתבי השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מניד הרקיע הכי קאמר מעשה ידיהם של צדיקים מי מניד הרקיע ומאי ניהו מטר ררש בר קפרא מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אונך אף תכרי אונך אלא על אונך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באונו. והיינו דאמר רבי אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם רומות ליתירות מאי מעמא אילימא משום דמחלקן כל חרא וחרא למיתיה עבירה דאמר מר זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זו גודל. אלא מה מעם משפוח כיתדות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באונו תנא דבי רבי ישמעאל

על כהן שהוא קל מכולם ונראה לענין קמילה קאמר דכתיב (למנוח ד' ב' מנוח כגודל) מלמטה אבל כיון דאחר לא יוכל למנוח דכתי' ענודה כתיבין:

הענין. האם בר קפרא גי'אנט יור' קהיב אין פסוק שמיים ירו. ויין איין האנט האם בשאפין דיא מריקענעש. האם רבי יחיא גי'פרענט הי'תבי יצרו עם שמיים. האם רבי יצחק גי'א האבין בשאפין. מיינט מען דאך צוויי הענט האבין בשאפין אפר רב נחמן בר יצחק יצרו אצבעותיו רב נחמן בר יצחק זאנט ויי האבין בשאפין מיינט מען דיא פינגער פון די האנט האבין בשאפין כדכתיב ווי עם שמיים אין פסוק כי אראה שפיה פטישה אצבעותיה רח נכוכבים אשר כוננתה דור הקלף האם גי'אנט ווען איה זעה זיינע הימלען וואס זיינע פינגער האבין גי'מאכט. דיא רבנה מיט דיא שמערין וואס דו האסט אג געברייט. זאנט דיא גמרא מיתבי איה וועל דיה אקש'יא פ'רעגין עם שמיים אין פסוק השמים כספריים כבוד אי פטישה דיי מניד הרקיע די הימלען דער צוויילין דעם פבור פון גאט. וואס זיינע הענט האבין געמאכט זאנט דער הימלען וואס הייסט רקיע. אז מען זאנט זיינע הענט האבין דאך צווייא הענט געמאכט. ענפערט דיא גמרא הכי קאמר אוי וואנט דער פסוק פטישה של צדיקים כי מניד ווער זאנט וואס די הענט פון די צדיקים מאבין הרקיע דאס זאנט דער הימלען וואס הייסט רקיע ימאי ניהו וואס מאבין דיא צדיקים גפר די צדיקים מאבין מיט זייער הפלה עם זאל גיין רעגין דרש בר קפרא בר קפרא האט גי'אנט אין זיין דרשה מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אונך וואס מיינט דער פסוק אונ אפלאקין זאל זיין כיו דיר על אונך. על תכרי אונך. זאלסט גיט זיינען אונך. זיינע גי'וער זאי על אונך נאר זאלסט זיינען אונך. דיין אויער זאלסט האבין אפלאקין צו פארשקאפין דיין אויער שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון אויב אטענקש וועט הערין אונך וואס איז גיט ריכטיג יניח אצבעו באונו זאל ער אריין שמעקן דעם פינגער אין די אויערין

על כהן שהוא קל מכולם ונראה לענין קמילה קאמר דכתיב (למנוח ד' ב' מנוח כגודל) מלמטה אבל כיון דאחר לא יוכל למנוח דכתי' ענודה כתיבין:

על כהן שהוא קל מכולם ונראה לענין קמילה קאמר דכתיב (למנוח ד' ב' מנוח כגודל) מלמטה אבל כיון דאחר לא יוכל למנוח דכתי' ענודה כתיבין:

למייסד"ש כל"ו: אליה. מפני מה אופן כולה קשה והאליה רבה שאם ישמע אדם דבר שאינו כשר שסוף האופן: נכוות תחלה לאברים. רכות ורקות לכוות מכולם. והכי נמי אמרין כל"ו האי עכו"ם דמריך רישא שרי למיכל אפי' מריש אורני' וחק על פי שממחר לכשל :

פליקטריים פון רבי ישמעאל האבין גי' ערונם מפני מה אופן קשה והאליה רבה פאר וואס דער גאנצער אויער איז הארט און דיא אונטערשטע שטיקל אויער די רבן האבין גילערונם אל ישבי' אדם לאנני דברים בפלים אפענטש זאל ניט מאכין הערין זיינע אויערן זיידניג רייד מפני שהענינות החלה לאברים ווייל זיי ווערן פריער אפגיברענט פון די עבירה פון אלע גלידער:

זוהר רף פ"א ע"א ת"ת דלילת יוד הא ואו הא

אמר רבי אלעזר לאכזי אלין סודותי היך מתתקין. אמר ליה ליליא דשבתא כתיב (ישעיה נח) והרכבתך על נמתי' אלן כיה כליליא מתברכא דמטרוינחא וכלהו קהל חסותין ומתברכא פתוריה דבר נש ושמתחא לחוס' והיזא ליליא דהוא דמטרוינחא הוי. ובעי בר נש למחדי כבודותא ולמיכל סודותא דמטרוינחא. כימותא דשבתא. כסודותא מתינחא כתיב (שם) אזו חתענ על ה'. על ה' ודאי דהוא שעתא חתנליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין כבודותא ושליו ודלותא דעתיקא עבדין וסודותא דליה הוא ודאי כסודותא תליתא דשבתא כתיב והאלתמך חלת יסק אביך. דל היא סודותא דועיר אלן דהוי בשלימותא וכלהו שיתא יומין מההוא שליו מתברכן. ובעי בר נש למחדי כסודותא. ונלשלתא אלן סודותא דליטון סודותא מהימנותא וכלהו שיתא יומין מההוא שליו מתברכן. ובעי בר נש למחדי כסודותא. כיח ולא דמתי' עכו"ם כד בניי כד אמר כד בניי בני ישראל. ת"ח כסודותא אלן דמיתודשן ישראל דליטון כמי מלכא דליטון מהיכלא דמלכא דליטון בני מהימנותא ומתן דפני' חד סודותא מתינחא אחיו גמינותא ישראל אחיו גרמיה דלח' מבני מלכא עלאה הוא דלח' מבני היכלא דמלכא הוא דלח' מזרעא קדישא דשראל הוא ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינח דגיכא עוב'. ותא חוי ככלהו שאר ומתי' ומתי' כפי בר נש לחדי ולמחדי למכתי. ואי הוא חדי כלחודי ולא היכי למסכני עוכאכי בני דאח' כלחודי חדי ולא היכי חדו לחרחא. עליה כתיב (מלאכי ב) חריתי פרש על פניכם פרש תגיכס. ואי חיהו כשבתא חדי חף על גב דלח' היכי לחרחא חדי ויהבין עליה עוכאכי כשאר ומתי' ומתי' דכתיב פרש תגיכס. פרש תגיכס קאמר ולא פרש שבתא. וכתיב (ישעיה ח) חדוכם ומעדיכם שאלה נפשי. ולח' שכת' לא קאמר. ובניי כד כתיב בניי ובין בני ישראל :

מוסר

יוסף לחה

הלכה פסוקה

מלוקם מספרי מוסר

הרב"ם הלכות ק"ש פרק א

המסתכל בנשים ליהנות מן רעות רבה היא ענינה נופח דכתיב ולא תחזרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ועבירה היא כיון וחסר פליח בגלגול כעוף הנקרא רלח שהוא מונח כנאים חסר עומר ולא תחזרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כי כעוף זה אתם זונים בגלגול כנאים אחריהם של עיניכם המסתכלים עתה.

(א) הקורא קריאת שמע בברך לפניו ולאחריה ביום בברך שתיים לפניו ואחת לאחריה וכלילה בברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה :

המסתכל בנשים ליהנות מן רעות רבה היא ענינה נופח דכתיב ולא תחזרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ועבירה היא כיון וחסר פליח בגלגול כעוף הנקרא רלח שהוא מונח כנאים חסר עומר ולא תחזרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כי כעוף זה אתם זונים בגלגול כנאים אחריהם של עיניכם המסתכלים עתה.

(א) הקורא קריאת שמע בברך לפניו ולאחריה ביום בברך שתיים לפניו ואחת לאחריה וכלילה בברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה :
(א) הקורא קריאת שמע בברך לפניו ולאחריה דער וואס זיינענט קריאת שמע דארף זאגן אברקה פאר קריאת שמע און אברקה נאך קריאת שמע ביום מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה ווען ער זיינענט קריאת שמע ביא טאג זאל ער זאגן צוויי פסוקים פאר קריאת שמע און אין ברך נאך קריאת שמע ויגידה בברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה ווען ער זיינענט קריאת שמע ביא נאכט זאל ער זאגן צוויי פסוקים פאר קריאת שמע און צוויי פסוקים נאך קריאת שמע :

ועתה זין נשקה אריין קומען אין אעוף וואס הייבט ראה וואס זיא איז מונה מיט דיא אויגין וואס זיא זעהט וזוי שאמר ולא תחזרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם דאס זאגט דער פסוק איר זאלט ניט קומען נאך אייער הארץ און נאך אייערע אויגין. וואס די הארץ מיט די אויגין גלוקסמין די גמ' ה' אדם זונים בגלגול בראה אחריהם של עיניכם המסתכלים עתה. וועגן די זיגד וועט איר מגלגל ווערן זאן דעם עוף וואס הייבט ראה און איר וועט מונה זיין מיט דיא אויגין ווייל אייערע אויגין האבן

כל ארון לזכות ששנים נראית המלך המוח מביאן כשעת פטירתו ותהליך בו . מכלל שטעמה נפשו ומוח יבא להסתתה . והסתכל כנסים כתב גדול המוריס שקרא מומר לזכר אהר . וגם כשמוציא ידו יבא לחשוב בלחץ לזכות וזו סגולה לפיות נחשב ונחף כשמו יולא מוח ילדים אשר כפי כל מוס פרטי הדור הולכים אחרי עיניהם כמוהו כמוריס . אלל ישראל קדושים טובים כלמיה וירחם ה' על פניהם וס' עליהם ירחם ויתגברו כדע קדש לעיניהם ואלאליהם לעיניהם לעשות רצון קדש :

(ב) ברכה ראשונה שלפניה ביום יוצר אור ובזרא חשף וברכה שנייה אהבת עולם אהבתנו ושל אחריה אמת ויצוי וברכה ראשונה שלפניה בלילה מעריב ערביא שנייה לה אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וברכא ראשונה של אחריה אמת ואמונה שנייה לה השכיבנו : (ג) ברכה ראשונה שלפניה בין ביום בין בלילה פותח בה בברוך ותותם בה בברוך ושאר ברכותיה חותם בכל אחת מהן בברוך ואין להם פתיחה בברוך :

(ב) ברכה ראשונה שלפניה ביום יוצר אור ובזרא חשף דיא ערשטע ברכה וואס פאר קריאת שמע ביי מאג איז יוצר אור ובזרא חשף וברכה שנייה אהבת עולם אהבתנו דיא אנדערע ברכה איז אהבת עולם אהבתנו ואדער אהבה רבה אהבתנו ושל אחריה אמת ויצוי אונ דיא ברכה וואס נאך קריאת שמע איז אמת ויצוי וברכה ראשונה שלפניה בלילה פטירב ערבים אונ דיא ערשטע ברכה וואס פאר קריאת שמע ביי נאכט . איז מעריב ערבים שנייה לה דיא אנדערע ברכה איז אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וברכה ראשונה שלפניה אמת ואמונה די ערשטע ברכה וואס נאך קריאת שמע איז אמת ואמונה שנייה לה השכיבנו די אנדערע ברכה איז ברכה וואס פאר קריאת שמע בין ביום בין בלילה סיי די קריאת שמע וואס מען לייענט ביי מאג אונ סיי די קריאת שמע וואס מען לייענט ביי נאכט פותח בה בברוך ותותם בה בברוך הייבט מען אן מיט אנברכה ושאר ברכותיה חותם בכל אחת מהן בברוך ואין להם פתיחה בברוך אונ דיא קריאת שמע אונ פון נאך קריאת שמע סיי ביא דיא קריאת שמע פון בייא נאכט) ועדערע ברכה ענדיגט ויך מיט ברוך . אונ הייבין ויך גימ אן מיט ברוך :

איצט געקוקט אויף זנות ויך אויך צורות שנהיה בראיתו דיא ארע צורות פון דיא ווייבער וואס ער האט הנאה געהאט ווען ער האט וייא גייעהן המלך הכות בביאן בשעת פטירתו ויכהיצין בו איידער דער מענטש שטארבט בריינגט דער מלאך הכות די צורות פאר דעם מענטש ער נאל וייא זעהן נאך אקאהל פאר זיין שטארבן אבער איצט קען ער שוין גימ הנאה האבין פון דעם זעהן . דיאקאלס לאכט דער יצר הרע פון אים ס'ק'ד שפספא נפשו אויסער דעם וואס ער איז מטמא זיין גשמה וס'ה יבא ה'שטתקה אונ פון דיא צורות וואס ער זעהט פאר זיין מוים גייט פון אים ארום זרע והסתכל בנשים כתב גדול המוריס שנקאט מוכר הדיב אהר דער גרעסקער פון די פוסקים שרייבט דער מענטש וואס קוקט אויף ווייבער ווערט ער גערופן אפיקורס צו דיא עבירה נם שטענדי יך יבא לחשוב באיך צורות אונ ווען ער בהעפט ויך מיט זיין ווייב זיא נאך פון אים גיבארין אקינד וועט ער אויך טראקטין אין דיא צורות פון דיא ווייבער ויה סגולה להיות נחשב נואף באשתי דורך דעם ווערט ער גירעכונגט וויא ער איז מגנה מיט זיין ווייב הגדא מוח ידים אשר בהן כל מיט פריצי הדור הולכים אחרי עיניהם כמוריס קמוריס אונ פון דעם בהעפשונג וועלן גיבארין ווערן קינדער וואס אין וייא וועלן זיין אלע פעלערס וואס דיא שטעקטע מענטשין פון זייער צייט האבין וייא וועלן אויך גיין נאך זייערע אויגין . אזוי וויא ער איז וועלן זיי זיין אבלי ישראל קדושים טובים נהנים באיכה ויראת ה' על פניהם ויה עיניהם יראה אבער וידין זענען היידיג אונ זייער פירונג איז מיט מורא . אונ די מורא פון גאט איז אויף זייער פנים . אונ גאט ווערט אויף וייא גייעהן וייהרבו גבוע קלש למיניהם אונ וייא וועלן גייענענטשט ווערן מיט היידיגע קינדער אזוי וויא זענען דיאצאיהם לעיניהם לעשות רצון קדש אונ זייערע קינדער וועלן זיין פאר זייערע אויגין צו טאהן דעם וועלען פון גאט :

יתרו יום ד תורה

אונקלוס

לחשוד מתיב ד'א יהודה נפש י יה יהוה יהוה . רוח יוד הא ואו הא . נשמה יהוה חיה חיהה ג' דמלי ד'ו אל שם ב'ן שבעשה בניקוד חולם :

טו ברייהיה להם דבר בא אלי מן פד יהוה דתן דינא

שפתי חכמים

כ דק'נ דפתח בלשון רבים ומטייל בלשון יחיד כל אלי ומטייל פירוש - לתורת אלהים (טו) כי יהיה להם דבר בא . מיסיה לו הדבר כ טא (טז) אונ וויידער די אז ניא האבין עפעס אזאך דאס הייקט איינער מיט דעם אנדערין האבין אקירב .

וּשְׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רַעְיוֹ
וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֲקֵן הָאֱלֹהִים וְאֶת־
תּוֹרֹתָיו: וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו
לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אָתָּה עֹשֶׂה:
יֵה נָבֵל תִּבְלַד גַּם־אֶתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־יִכְבַּד מִמָּךְ הַדְּבָר
לֹא־תוֹכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ: יֵשׁ עִתָּה
שִׁמְעַת בְּקֹלִי אִיעֲצֶךָ וַיְהִי אֱלֹהִים

פִּיִּתְּן קִוְיָ וְדִאִין אָנָּה
בֵּין נְבִרָא וּבֵין חֲבֵרְיָה
וּמְהוֹדַעְנָא רְהוֹן יֵת
קִיִּי מִיָּא דִּיִּי וְיֵת
אוֹרִיִּיתִיָּה: וַיֹּאמֶר
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה לִּיהִי לָא
תְּקִין פְּתִיגָא דִּי אָתָּה
עֲבִיד: יֵה מִלְּיָאָה תִּלְאִי
אָף אָתָּה אָף עֲמָא דְרִין
דִּי עֲקִד אֲרִי גִיקֵר מִנְּךָ
פְּתִיגָא לָא תִיכּוּר
דְּמַעֲבִידִיה בְּפִחְוִדְךָ:
יֵשׁ קִיִּי מִיָּא דִּיִּי
אִמְלִינְךָ וַיְהִי מִיִּמְרָא

בעל הטורים

(טו) פורחיו. ג' נחמו הכא וליך חרי כניינא דיוחאל
מלמד שחמו על פניו בה"ק: (וט) אישך. ג' נחמיה הכא
והיך דנעטס לכה אישך דליחאס כנולס דנולחא משה
והאמו ד"ל קס כניח עור כניחאל כמשה חלל כהו"ע קס.
קבלתי ספירטו קס לשע"י לפי שעה כמו שהיה מדברת
לשעה ולא כהתמה ואיך וכו' אישך לא תשעה א"י כעין
דלקיטו שיען לו וינימו ללחא חל שרי מלך ככל משה שעמט

רש"י

א"י: (י) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו
הכבוד ל חותן של מלך: (יא) נבל הבל. כתרונתו.
ולאטו ל' כמיסה פליטיס"א, כמו (ירמיה ה) והעלה
פבל. (ישעיה נד) ככבול עלה מגפן וגו' שהוא כמוש
על ידי חמה ועל ידי קרה וכחו תש וללח: גם אתה.
לרבות אהרן וחור מ' וע' זקנים: כי כבוד מלך.
כוכדו רכ יותר מתקן: (ט) איעצך ויהי אלהים

לחכיר משה לכיפ דרך כבוד וכו' ומ"ה ה"ה חל ולא פירש זה
דעת זקנים מבטלי החוסמות

(יח) גם אתה. לרבות אהרן וחור. ח"ס שהרי חור נהרג
במעשה העגל כדפירש רש"י בפרשת כי תשא נבי
יבין מוכח לפניו קרי ביה מוכח לפניו. ויש לומר דהך
דרשא אתיא כמ"ד יתרו קודם פתן תורה היה דאכתי לא
נהרג חור:

פרשה זו לא נכתב שם יתרו רק חותן משה. והנה אמרו חז"ל חס
משפחת משה ואף שלא זכו ישראל לזה עכ"ל היה ברצונם

פירוש לתורת אלהים
אקריב בא א"י קובקט ער צו כיר ושפסתי אונ איה
מזה כמשפתי צווישען איין מענקטש אונ צווישען
זיין חבֵר הייבתי אונ איה מאך זייא וויקען דיא
זיענע פון גאט אונ זיין תורה מסתת דעם מווען
זיי שטימין אזוי וויא בגעזי דינים פאר אבית דין:
(ט) ויאמר חתן משה א"י האם דער שווער דין:
משה גינאנט צו משה יא טוב דיא זאך איז ניט
גוט וואס דו מוהקט: (יח) נבוי קיר ווערין תבוי

רשב"ם

(יח) נבל חבל. כמו ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעוך
איש שפת רעהו. לשון שלך מתבללת להשיב לכמה
בני אדם יחד וגם כה מתבלבלים לשונם זה צועק
וזה צועק ואין כח להשיב לכולם כסדר זה אחר
זה: (יט) ויהי אלהים עמך. כלומר ויבלת עבור:
לעת יתרו נאמר צו על מקומו יבא בשלום חלל דלקיטו שלא

שפתי חכמים

מי שהיה וכו' ומפני שתוכנת משה ליתרו כמה שהיה חושב
שהוא יושב לבדו כמנכב השדים אינה רק מן ושפתי בין איש
וגו' שהשיב לו שאין העמידה הולח לתפלת אלא למשפט ולא מן
הכבוד חקי האלוים ואת תורוחו שהיה מלמדו כי בלימוד הכר
והתלמוד בעמידה לכך תפרסם כי יבא וכו' ישיב להם דבר שהיה
על המשפט והוא כהן הדבר כה"ס הידיעה שפי' הדבר הנזכר
לעיל בחתמך כי יבא ותפרסם גם יתבררם לתכע חולפן על
דבר המשפט: ל' והא דלא פי' רש"י זה לעיל גבי וירא חותן
משה וגו' י"ל המוס דכתיב לעיל מייחס ויאמר משה לחותנו
כי יבא וגו' א"כ ה"ל גם כן כאן לכבוד ויאמר חותנו ולא
לעיל: מ' זקסה והלא חור ככר היה נהרג כמעשה העגל וזה

עניני עצתו

(יח) ויאמר חותן משה אליו וגו'. רבים נוקטים עלת יתרו ל'ל
הקסה כל כך עלה עמוקה שלא הכין חותמ משה ולא חקך
מישראל. שייכנלו לעשות שפוקים. חלל יוכל משה לנחור גדולי
הכמי ישראל ללמדס התורה והמלוה כמו שזכור ס' והפסוקים
האלה יחשפטו ככל מתנה ישראל. ושיבו דיינים ככל שבע וכל
שיבוה לו ריב עם סכרו יבוא לרון לפניהם ונראה ללרן דככל
היו ישראל שומעין התורה מפי הקדוש כרוך הוא לל ביתה חתום

דו וועקטס קיר ווערין גם אויף אפח דו גם דאס
פאקט וואס איז קיט דיר ווערין אויף קיר ווערין
כי ווארום דיא זאך איז פאר דיר שווער יא דו
קענקטס דאס גיט אליין שאהן: (יט) עקה אצונך
שבע בקיני הער צו מיין קול איעצך איה וועל דיר
איין עצה געבין ויהי גאט וועט קיט דיר זיין.
ורשיי שרייבט יתרו האם גינאנט צו משה פרענ
גיי גאט אויב ער וועט מסקים זיין צו דער עצה

משלי חכמים

ג'ים לאנא האב איה גינאנאין דעם פקלעט ער איז גייען וישר
פרייליך פון דעם נוישען גישעקס וואס דו האקט געמאכט, גאט
דער

אונקלוס

דיי בפעךך הוי את
 לעמא תבע אילפן מן
 קדם יי ויהי מייתי את
 ית פתמא לקדם יי :
 כומהר יתהון ית קיימא
 וית אורייתא ותהודע
 להון ית אורחא די יהכון
 פה וית עובדא די
 יעבדון : כא ואת תהו
 מכל עמא נכרון דחילא
 תופרות אהרן
 ויהוה יתם . מעט קטן ס :

עפך היה אתה לעם מול האלהים
 והבאת אתה את הדברים אל
 האלהים : כ והזהרתה אתה את
 החקים ואת התורת והודעת
 להם את הדרך ילכו בה ואת
 המעשה אשר יעשון : כא ואתה
 תחזה מכל העם אנשי חיל יראי

בעל הבורים

כמע לעלם ירמיהו נלה נמוקינו : (כ) והזכרתה אהתם . כ' הכין
 יתורים אלו וילך דברים ענין דיו ממוחט לדיו נפשות :

כיון הוא וזוהר אהתם וזהו הרבר הקשה ויבאו אלך אבל שאר דינים הנורעים (בכל) לחכמי ישראל
 שחשבו עליהם . ישפטו הם והקל מעליך : (כא) אנשי חיל . אנשי מכון וגבורה שלא יגורו מפני איש :

רשבים

זיה אתה לעם מול האלהים . לאותם דינים שצריך
 לדרוש אלהים אתה השמע מה ואמר לך הקדוש
 כיון הוא וזוהר אהתם וזהו הרבר הקשה ויבאו אלך אבל שאר דינים הנורעים (בכל) לחכמי ישראל
 שחשבו עליהם . ישפטו הם והקל מעליך : (כא) אנשי חיל . אנשי מכון וגבורה שלא יגורו מפני איש :

שפתי חכמים

היה אחי"כ . ויש לומר כי אנדה אחרת שסוכרת שלא נהרג מור
 במעשה הסגל ולפי אותה אנדה מפרש רש"י מור ולפי אנדה
 אחרת מינו כל נרכות אלף סכרן וזקנים . מהרש"ל ב דתחזה
 דברי ריבוסם : (כא) ואתה תחזה . ברוש"ק נ שעליך . אנשי חיל . עשירים שאין לריבין להחניף
 עניני עצת יתרו

עמך . (מכילתא) בענה אמר לו לא המלך בגבורה :
 היה אתה לעם מול האלהים . שלית ומלין
 כגותם נמוקו ושואל משפטים נאמרו : את הדברים .
 עשירים שאין לריבין להחניף

זה אשר יערכו לנו לומר כחלח למשה סיביו כמעטוס ככסודו
 וחתת היא להם אם שומעים מופס או מלגשים אחרים ע"כ
 שחקו ולא אמרו דבר . וגם משה רבינו עלמו קף שרע שטכודו

עליהם לעמוד על משה מן הכקר עד הערב וידעו נ"כ עלה זו
 שיכול משה למנוח שופטים עליהם . עכ"ז קבלו עליהם כערכא
 הגדולה כזו אך לשמוע מהורה ופיו של משה אליהם . וגם מי
 לקומים על התורה

פירוש לתורת אלהים
 וואם איך גיב דיר) וואם איז די עצה היה דו זיאל
 צום פאלק אפליץ אונ אשליח צווישען זיאל אונ
 הקב"ה אונ זאלסט פרענין זייערע משפטים פון
 גאט והבאת אונ דו זאלסט בריינגען זייערע רייד
 זייערע מענות פאר גאט : (כ) והזהרתה אונ דו
 זאלסט זיאל ערנען את דיא גינעץ ואת אונ דיא
 ערנונג והודעת אונ זאלסט זיאל לאנען וויסען את
 דעם וועג וואס זיאל זאלען גיין אין איר ואת אונ
 וואס זיאל זאלין מאהן : (כא) ואתה תחזה אונ דו
 זאלסט זעהן מיט דעם רוח הקודש וואס אויף
 דיר אונ דו זאלסט אויס דער וויילען סגל פון
 גאר דעם פאלק אנשי חיל העלדין דאם מיינד
 מען עשירים וואס זיי דארפן קיינעם גיט חקפון

(ים) היה אתה לעם מול האלהים גוי . דער ספר דברי
 שאור שריבט . דיא עצה פון יתרו צו משה
 איז גינען אנרויפע עצה וואס זיא איז ווערט זיא זאל זיין
 געשריבען אין דיא תורה . ווען יתרו דאט גינען משה
 זיצט אונ סיי יודין שטייען געבין אים פון פריה ביה נאכט .
 דאט יתרו גיברענגט ביי משה וואס שוהקט צו דעם פאלק
 וואס זיאל שטייען געבין דיר אנאנצין סאג . דאט משה
 גיגאנט צו יתרו . דאס פאלק קוסען צו מיר ווענין עש"כע
 זאכן . עס זענען דא מענטשן וואס קוסען פרענין ווי אזוי
 זיי זאלין ריבען גאט וואס גאט פערלאנגט פון דעם מענטש
 צו זיין פרובקייט . זאג איך זיי . עס זענן דא מענטשן וואס
 האבין אקריג איינער מיט דעם אנדערין . קוסען זיי צו מיר
 איך זאל מאכין שיינס צווישען זיאל . זאג איך זיי ווער עס
 איז גירעכט אונ ווער עס איז גיט גירעכט אונ עס ווערט
 שילום . עס זענען דא מענטשן וואס קוסען פרענין תורה .
 זאג איך זיי די חקים וואס זענען די סכות וואס גאט האט
 גוזר גינען מען זאל אזוי סאקן . אונ פאר וואס מען זאל
 אזוי סאקן זייען מיר גוט) אונ איך לערין מיט זיי די תורה אונ סכות וואס
 פאר וואס גאט האט אזוי געקומען . ווייל . דערער יוד קוסט ווענין וואס אנדערש ריבער פארזאמלעט זיך אפליע שטיב
 מיט מענטשן אונ ביי איך געפער צו יעדערין גייט אוועק דער סאג . אונ אזוי איז אלע סאג . האט יתרו גיגאנט צו
 משה דו וועסט מיר ווענין מיט אזוי אפירונג . איך וועל דיר געבין אעצה גאר גאט זאל זיין מיט דיר . ער זאל אויך

משלי חכמים

דער סופר גיגאנט צו דעם גוסען פריינד . דו האסט אפעות
 דער סעקלער וואס זיך געפרייט מיט דעם גוסען גישעפט וואס
 ער האט געמאכט . דורך מיר האט ער אפירונג פיל געלט אונ
 ער איז שוין גיזארטן גאנגי . אבער אויב איך וועל אפירונג
 ווייס איך גיט . איך דארף נאך אויסהאקן דעם וועלך אונ אירען
 דיא האלץ אויף דעם ים . ווער ווייס וואס איז ווען נעט זיין אונ
 אויב איך וועל סאקירינען . דריבער קאכ איך נאך גיט מיט וואס
 זיך צו שטייען . דאס עלעביגע איז גינען בייא יתרו . ריך דעם
 וואס

דחליא דיי גוברין
 דקשוט דסגן לקבלא
 ממון ותמני עליהון רבני
 ארפין רבני מאותא רבני

הוא ושמת פליסס . סנהדרין יח :
 רשבים

שונאי בצע . שוחר וגול קרוי בצע בכל מקום הוי בצע רע לביתו מה בצע כי נחרוג את אחינו . מה שבר . כי יבצע בי ישר אלוה נפשו :

רש"י שפתי חכמים

וה' חיון דל"ג חתך ח"ג דל"ג ח"ך יכול משא לבר מח"ר ח"ף ח"ש חיל חנשי חמת : כ' הר"ס חת על רש"י ו' דל"ג דק כי חין הכזוב דומה לרשע וי"ל כגון שכלו שנים הפכיו ואמר אחד מהם אם אין אלה חונני הכיני סורף אם בייחך ודין זה יאל מפני ומכחו ויודע דין זה בעל דין חכיו יתכנס לדן על שחיבו מלא כתיב ויתחייב לשלם לו מה הפסיו וע"ז קאמר כל דינא וכו' כלומר כל דין שחיבי לשלם ממון משום שזכיה אם החייב על ידי אונס ח"פ"ה לאו דינא הוא שלא

ולחכי פנים : אנשי אמת . אלו בעלי הכעטה שהם כדלי לסמוך על דכריהם שפי"כ היוו דכריהם נשמעין : שנאי בצע . שגולחין את ממונם כדון כהב"ה דלמרי' כל דינא דמקין ממונא מניה בדינא ס' לאו דינא ס' (כ"כ מה) : שרי אלפים . הס היו שש מאות טראים (כ"כ מה) ח"ף : סנהדרין יח) : שרי מאות . ששת

דעת וקנים מבעלי החוספות

עניני עצה יתרו
 רב מכחו מ"מ חמתה חכמה ישראל הוההם כלבו להשפיע לם רב טוב לא השנינו ולכרד המשא אשר עליו רב מכחו ח"ך חסר נפשו וכחו למתן טובת ישראל . וגם לא רלה לחלוט מפי הפכיו אם ירשאו לתנות דיינים . שיתרחש שמעם רוחה להשיך מעליה ההכנה ישראל ואלו כוונתו כה' הנותן ליעקב כה' . ומחמת שמעם וישראל לא שאלו כוונת מהקבל . ע"ז גם הקב"ה לא אמר לם שימנו שופטים . אלא כוונת שאלן הכרעם לא לשפוט הדינים מפי מהם או מפי שופטים . ח"ך כאשר כל יתרו שהוא חותן המשא . יען חמשה למנות שופטים חמתה עמי נדריס . ח' זל הכין החילוקי סלמורט . והיה אללו הדבר שזה אם ישראל ישמעו הכינים מפי מהם או מפי דיינים אחרים . שנית רלה לנקוד על עונת חמתה שהוא ככט . ע"כ לומר הכחוש וילמך חותן משא אלו לא טוב הדבר' חמתה שהוא חותנו ע"כ יעלו לתנות שופטים להקל עולו מעליו וזה שמתר הכחוש וישמע מהם לקול חותנו . מחמת שחתנו כל אלוו כקולו לנטוש חתונו בנימני השופטים לקול שמע מהם והקב"ה אם ימלא לטון חמתו . וה' נתן לו רשות על זה :

(כא) שרי אלפים . בשלהי ע"ף סנהדרין מסיק שהיו שרי אלפים שש מאות ושרי מאות ששה אלפים ושרי חמשים שנים עשר אסף ושרי עשרות ו' רבוא . והיטה שהרי כשנפלו ישראל ו"ח אסף ונשאר מאות שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים אם כן לא נשאר בירשאל ששים רבוא ולא חמשה בשרי עשרות ו' רבוא . ור"ה סתמחה היו בוררין לשרי עשרות ו' רבוא וכן החשובין בבתה היו בוררין ו"ב אסף לשרי חמשים ונב משרי חמשים היו בוררין מחשובין שגבין ו' אלפים לשרי מאות ומטה בוררין ו' מאות לשרי אלפים והא דמפרין רהם נמצאו דייני ישראל ו' רבוא וחי' אלפים ושש מאות שש דייני קא השיב כי נמי שרי עשרות היו כן הששים רבוא של ישראל שהיו מכן ששים ועד בן ששים שנה אבל שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים היו כן הדינים שהיו מכן ששים ועמלה :

לעלות . חף שמעם וישראל לא היו רואים כזה . ועל אופן זה שלל

פירוש תורת אלהים

לקושרים על התורה
 הייפין אזוי פאקון . דו זאלקסט זיין וועגן דעם פאלק מוז האלהים . דער ילקוט זאגט דאס מיינט מען דו זאלקסט זיין אפלי פול מיט רייד , אזוי וויא איינער וואס האט זיך פארקויפן משקה ביסאבאנויו . מיט דעם גלעווי' וועט ער גיט זיין אין קעלער וועגן יעדער גלעווי' משקה וואס ער דארף געבן דעם טרוינקער , נאר ער שטעלט געבן ויך פאסט בראנפין , און ווער עס וויל אנלעווי' בראנפין שפעט ער זאן פון פאסט און גיט אים . אזוי זאלקסט פאקון היינט גייסט צו נאט פרעגין יעדער דין געוונדער , איצט קומט מען וועגן אדין גייסט צו נאט פרעגין , שפעטער קומט מען וועגן איין אנדער דין גייסט צו נאט פרעגין , דריבער מוטטן אזוי ריידן מיט יעדער יוד געוונדער , און

פירוש תורת אלהים
 אנשי אמת כענטשין וואס זיי זאגן נאר אמת און זייא זענען פראש מען זאל ויך סומך זיין אויף זייערע רייד . ווארום סתמחה דעם וועט מען זייא פאלגען וואס זיי וועלן זאגן שניא בצע זיי האבן פיניט אום רעכט געלט ושספ' און דו זאלקסט סאקן עליהם אויף זיי קלומר דיא מענטשין וואס דו וועסט אים קרויבן זאלקסט זייא מאכין פאר הארען איבער דו ישראל שרי אלפים אנלעבע הארען זייא זאלין האבן צו שאפען איבער

קענטש ניט אויף נעמען שופטים ווייל דו זאלין ווייסט נאך גיט אלע דיינים , דריבער זאלקסט ווערין אפולע בלי' מיט רייד . זאלקסט זיין צו נאט און זאלקסט ביי אים פרעגין און לערנען אלע דיינים , וועסט קענען זאגן צו די דין מיט איין קארה אלע חקים , און אלע תורות , און אלע טרוינקייט , פון גמילות חסדים און צדקה , און מוסר , און וועגן די תורות וואס צוויי מענטשן קענען איינער מיט דעם אנדערן זאלקסט אויפנעמען דיינים און זאלקסט זייא לערנען אלע דיינים וועלן זיי שוין זאלין משפטן און מאכין שלום צווישען דיא מענטשין , און דיא דיינים זאלין זיין אנשי ח"ה , רייכע מענטשין , וועלן זיי גיט נעמען גערט צו פסקן פאלש דעם דין , און זאלין זיין , ראיא אלהים . זאלין מורא האבן פאר נאט צו פסקן פאלש אפילו אן געלט , און זאלין זיין אנשי אמת , זייא זאלין משפטן און אפוקה דין חלודה , שונאי בצע , זיי זאלין פיניט האבן צו מאכין אשורה , פאארלייבונג , ווארום אפארלייבונג איז אדויב , אויב ראובן קאנט ביי שמעון הונדערט רוב' , און שמעון זאגט פון אים נאר גיט , און בית דין

משלי חכמים

מיט וואס זייא זאלין זיין פרישן , דערנעבן זענען זייא אין דער סדר , זיי דארפן נאך האבן אזוי פיל מלכות און נעמען די תורה , און זיין פערציק יאָר אין דער סדר , דריבער האבן זייא נאך גיט געלויבט גיט אויף אלע טובות אין קלל . נאר ביסאלאבנוים אויף יעדער סוביק בענוגדער :
 זאגין

וואס דיא זייא זענען ארום געזאגן פון ספרים האט יתרו נעמטאם אנטום נישטס , ער האט זיך פניר געווען , זיין איידיס משה איז אפלק איבער דיא וידן זיין נאמען איז גיהעם וינארין אויף דיא נאנדע וועלט , דריבער האט יתרו זיך געשריט און האט געוויבט נאט , אבער דיא יתרו האבן נאך גיט געהאט

להמשיך מיסוד ומלכות היא שין דלת יוד נמש שין דלת שין דלת יוד ויה יאהרונהי נשמה ריסוד א אד
ארנ ארני נמש ארני רוח אלף דלת גון יוד נשמה דמלכות יו דו הו היה יחידה ריסוד יהנה היה יחידה
דמלכות אל שם בין שבששה:

א בית גאים יפח יתה ויצב גבול אלמנה: ב תועבת יהוה
מהשבות רע ומהרים אמריינעם: ג עכר ביתו בוצע
בצע ושונא מתנת יתיה: ד לב צדיק יהנה לענות ופי
רשעים זביע רעות: ה רחוק יהוה מרשעים ותפלת צדיקים
ישמע: ו מאור עינים ישמחה לב שמעיה טובה תדשן עצם:

ד לפא צדיקא רני בהימנותא ופוקהון דרשיעי מביע בישתא: ה רחיק הוא אלקה מרשיעי
ויצלותהון צדיקוי וישמע: ו נהורא דעיניו סחרי לבא שומענתא טובא מדהנא גרמא:
מאורה דור

(ג) עוכר ביתו. מי סהול בולע בלע גזלן: ושונא
מתניו. כ"ש סהול את הגזול: (ד) יהנה
לענות. יתשוב ויבין מה יעשה: (ו) מאור עינים.
כתורה: ישמח לב. סודע להטיב לשאל דבר:
תדשן עצם. נעשן עלמותיהם שמים:
מעטס אכל פי רשעים וינה לדבר רעות כמעין עובד כי
מלשמוע את תפלתם: (ו) מאור עינים. אלהת עינים כדבר
שמועה טובה. כדבר חיהיב התיבה:

פירוש עים

א) בית גאים יפח ה' היא מענטשין וואס זענען
גרויס בייא זיך און האבין גישמעלט
אשטוב אויף דער גרענעץ ופלאצן פון אהמנה.
דיא שטוב וועט הקב"ה אפרוקען ופאפאהון פון
דער וועלט ויצב גבול אהמנה און וועט צוריק
שמעלין ליידיג דעם גרענעץ ופלאצן פון דיא
אלמנה וויא עס איז גיווען פריער: (ב) תועבת ה'
סחשבתה דער מענטש וואס מראכט אין הארצין
שלעקמע זאכין ויהוה'ס אהר נאם און מיט דעם
טויל רעט ער זיסע רייגע רייד איז ער פאר-
מיואקת בייא הקב"ה: (ג) עכר ביתו בוצע דער
מענטש וואס פארזאמלט אפארקעטן מיט גנה
און מיט אהרערע פאלשקייט. זאל ער ניט מיינען
ער מאכט גליקליך זיין שטוב. נאר פארקערט
ער וועט פרייגען און אומגליק אויף זיין שטוב
ושונא ספנות יתיה און דער מענטש וואס וויל ניט
מענטשין זאלין אים שיינקען. נאר ער וויל
לעבין פון זיין ערליכען פארדינסט. דער מענטש
וועט לאנג לעבין: (ד) לב צדיק יהנה לענות דיא
הארץ פון צדיק טראכט וואס צו ענפערין אויף
דער זאך וואס מען האט ביי אים געפרענט. ער
זאל ניט ענפערין ליגען נאר דעם אהר יפי רשעים
גיב רינה אבער דיא רשעים מראכטן ניט וואס
צו ענפערין. נאר זייער מויל רעט וואס עס קומט
אריין אין מויל אפילו שלעקטס אויף: (ה) רחוק
ה' מרשעים הקב"ה איז ווייט פון דיא רשעים והתלה
צדיקים ישמע און וואס די צדיקים בעמען ביי אים
הערט ער צו ענבין זייא וואס פאר זיי איז גיט:

פרק ז א השוכר את הפועלים אינו יכול לכוֹפֵן .
אמ"צ דעמי להו אנוריהו משחר פועלים לה
מאי אמר להו האי דעפאי לכו אנוריהו אדעתא דמקדמיתו
ומחתיבו כהדאי דלמרי ליה האי דעפאת לן אדעתא
דעבדין לך עבדתא שפירחא

(ה) במתיקה . לטפן .
הכל כמנהג המדינה .
הכל לאתוי דוכחא דנהיני
שועלים לתיכל ולמשתחי בצפרא
כניחו של כנה"כ קודם
שלאו למאכתי' דאי אמר לכו
כנה"כ קדימו לעבדיהו
כנה"כ וחיבו לכו מאלכס
סס אמרו ליה לא אלא נאכל
כניח קודם סגלא הגדה (ב)
כמנהג המדינה . מעשה

כלי אמשי דלחא דמלכות דליה א אל

פרק ז א השוכר את הפועלים ואמר להם
(א) להשכים וזה העריב . מקום
שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו
רשאי לכוֹפֵן מקום שנהגו לזון יוון לספק
במתיקה יספק . הכל [כ] כמנהג המדינה .
בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם
מוזנות . וכשבא אצל אביו אמר לו כמנהג המדינה
להם כסעודת שלמה לא יצאת ידי חובתך עמהן שוין
בן אברהם יצחק ויעקב אלא ער שלא יתחילו במלאכה צא
ואמור להם על מנה שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלכד .

(א) השכים בו . כשכרו סתמא ואמר להם אחר ששכרו
כבר להשכים בו . אבל אם כתבה מעיקרה הכל לפי תנאו .
חוס' : (ה) כלומר שזו המלאכה היא עבדתא שפירחא ולדעת
הדבי עפאי לן : (ב) ואם אין האוכל מזונות מתחיל כתיבו ולא
השכיח להלכתו בו : (ג) דמתיב יווקב בן בקר רך ויובי בן
בקר א' רך ב' ויובי ב' ג' גמלא
והקטני יווקב ויעקב משום כי
בתיק ירבה לך וכו' . וטחויט' :
(ג) כמנהג המדינה . הכל לאתוי
השוכר את הפועל וא"ל לא' וכו'
מכני העיר . משמתיב כתיב
פרש' שטחתינ להם כמו שטחתינ

מעשה בר' יוחנן
לנו פועלים הלך ופסק להם
אם אחת עושה
אמר לו כמנהג המדינה
אמר לו כמנהג המדינה
אמר לו כמנהג המדינה

בגמ' מסרס דחסורי מחסרי' והכי קתני ואם פסק להם מוזנות מוזנות רבה להם כלו' כיון דלא היו רדיף לאתויי שהרי ממנהג המדינה היו חוללים ואמתי כהדריהו ליתן להם מוזנות מוזני יתירא קאמר ונעשה נמי כר' יוחנן וכו' : (בשעתו . כשעת מלכותו מלך דהדיוס היה) : שהם בני אברהם יצחק ויעקב . סעודת של אברהם גדולה מל שלמה דאלו אברהם (ג) וכסעודת שלמה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים : ער שלא

פרק ז א השוכר את הפועלים אינו רשאי לכוֹפֵן .
אמ"צ דעמי להו אנוריהו משחר פועלים לה

הבית האם גי'אגמ צו די ארבייטער ווען ער האט
זיי גירונגען . איך וועל אייך געבין עסין אויך . צו
וואס האט ער פדארקט זאגין ער וועט זיי געבין
עסין . אלע ארבייטער מוז דאך דער בעל הבית
געבין עסין . געוויס האט ער זיי גימיינט ער וועט זיי
געבין עסין . און ער וויל געבן עסין אלע ארבייטער .
בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם
אמאהל גיטראפען רבי יוחנן בן סאי האט
גי'אגמ צו זיין וזהו גי'א דייג ארבייטער פון
אונזערע טוועגן דהך פסק להם סגלא איז ער גי'אגגען
און האט גירונגען די ארבייטער און האט זייא
צו גי'אגמ צו געבין עסין . דארף קען דאך זייא
געבין בעסערע עסין וויא קען גיט אונדערע
ארבייטער אפשא אצל אביו אז ער איז געקוסען
צום פאטער אפרייה האט דער פאטער צו אים
גי'אגמ בני סין וזהו אפיו אפיו עשה להם כפסדת
שלמה בשעתו אפילו דו וועקט מאכין פון זייער
וועגן אזוי אסעודה וויא שלמה הקלף פלעגט
סאכין אין דער צייט וואס ער איז גווען אקלף
לא יצאת ידי חובתך עסקה האסמו וזייא דאך גיט
בצאהלמ דעם חוב . ווארום דו דארקסט זיי געבין
בעסער וויא שלמה הקלף האט גי'עקסין שמו בני
אברהם יצחק ויעקב ווארום זיי זענען די גי'קדע פון
אברהם יצחק און יעקב . וואס זייערע סעודות
זענען גווען גרעסערע ווי די סעודות פון שלמה
הסלף אלא ער שלא יתחילו במלאכה נאר איינער די
ארבייטער וועלן אן הייגען ארבייטער צא ואמור
להם גי'א זאג זיי על מנה שאין לכם עלי אלא פת וקמנית
בלכד איר זאלט גיין ארבייטין אויף דעם הנאי אז

און ווען ער האט זיי
גירונגען האט ער נאר גיט גירעט מיט זייא ווען
זייא זאלין קוסען אין דער פריה צו דיא ארבעט
און ווען זייא זאלין אנוועק גיין פון דיא ארבעט
ואמר להם השכים וזה העריב דער נאך זאגט ער צו די
ארבייטער זיי זאלין קוסען צו די ארבייט נאגין
פריה און זאלין אנוועק גיין פון די ארבייט נאגין
שפעט סקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אויב
אין די שטאט איז דער מנהג ארבייטער קוסען
גיט פריה צו דיא ארבייט און ארבייטין גיט ביו
שפעט אינו רשאי לכוֹפֵן קען ער זייא גיט גימין זיי
זאלין קוסען פריה און אנוועק גיין שפעט ווייל ער
האט גיט פריער מיט זיי גירעט ווען זייא זאלין
קוסען צו די ארבייט און ווען זייא זאלין אנוועק
גיין פון די ארבייט בלייבט דאס אויף דעם מנהג
פון דיא שטאט וויא אזוי דער מנהג איז אזוי
מוזין זייא אסאך סקום שנהגו זיין וזין ווא דער מנהג
איז קען בעל הבית זאל געבין דיא ארבייטער
עסין . מוז ער זיי אהרן געבין עסין פסק במתיקה
יפסק ווא דער מנהג איז דער בעל הבית זאל געבין
די ארבייטער זיסע שפייז צום ברויט . מוז ער זיי
אויך געבין זיסע שפייז צום ברויט הכל כמנהג המדינה
אלץ נאר זיין ווי דער מנהג איז אין דיא מדינה .
אויב דער מנהג איז אז דיא ארבייטער עסין אין
דער פריה איידער זיי גייען צו די ארבייט . ביי
דעם בעל הבית אין שמוב . זאלין די ארבייטער
אויך אזוי מאהן . און דער בעל הבית קען גיט
נאגין צו דיא ארבייטער גיט ארבייטין און קען
וועט זיך גריינגען עסין צו די ארבייט . נאר זיי
עסין פריער ביי דעם בעל הבית אין שמוב . דער

לענין . ותמיט : [ג] מן התורה . משום דליירי מעיקרא כשחלום שחלום על ידי שספקו לסם מונוט או ע"י מנהג המדינה לכי נקט ואלו אוכלין מן התורה בלא ספק ובלא מנהג . חוס' : (ד) כלומר שגמר מלאכה בשליש שאינו ירביץ עוד לקרקע : (ה) ובטול הכי מדבר נאמר כאן כיאה ונאמר להלן לא תחא עליו קטמא . גמרא : (ו) כלומר ולין סתם גמר מלאכתו למשך טעמיה : (ז) דלא שור ולא דוקא דכל מיילי איתנהו בחסומה כדלישן כסמיה דכ"ק גמרא : (ח) אוכל בתחומי אף נחמס אוכל בתחומי גמרא : (ט) ועיקר פטולה משום חקון גדולים הם ותמיט : [ד] שאין אוכלין . אפי' מהלכות מדינה . גמרא : [ה] כבתישו . דלינו מוזי דיו ורגליו . ט"י : [ו] אוכל . מ"ט כי תבוא בכרם רעך ככל מה שדעתו גמרא ולין דמטיק ליה מדלא תבוי כי תחא כלומר בכרם רעך : [ז] בתאנים וכו' . שגמרא בכרם וחלתה טעמיה . טעמיה וכל תאנים . ספרי (ויורשלים) ותמיט : [ח] פרי כר . ופלוטו שכונו לפטוח בעינים . שור :

משיחלו לא חוכל לחמוי : רש"ב"ג אומר וכו' . והלכה כרשב"ג : ב ואלו . טעמים : אוכלים מן התורה . כמה ששומקין בו : גמר מלאכה . כשחלשין אותו (ד) דכתיב (דברים כג) ואל כליו לא תקון (ה) כשעה שחמה נטון לכליו של בעש"ב אמה אוכל דהיינו כשחלשין אותו : ובתלוש מן הקרקע . אפי' מתעסק בדבר התלוש אוכל בחלותו דבר : עד שלא נגמרה מלאכתו . למשך אפי' הוא כר מעשר או עד שלא נגמרה מלאכתו לחמה (ו) אפי' הוא כר חלה לאחר קרא (שם כה) לא תחמסם שור בדיוט מללא קמאר לא תטוש בחסומה (ז) אשע מעייה לאקושי חומס לנחמס וחמסם לחומ' מה נחמס שהוא בו מלאכה כך חמסם שהוא גמרא (ח) ומה דיש מיוחד דבר שהוא גדולי קרק' ולא נגמרה מלאכתו למשך כשהוא בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שהוא גדולי קרק' ולא נגמרה מלאכתו למשך כשהוא יחד שגמרה מלאכתו למשך ויאל המנכס ויבכאלים שמסיר הקטנים שאינן גדולים ועלום כיון האחרים להרחיב מקום לגדולים שאין בו שעת גמר מלאכה (ט) שכל אלו וכאלו כהן אף שועל אוכל בהן : ג עד שיעשה בדיו וברגליו . מה שור בדיו וברגליו אף שועל בדיו ורגליו דהא חתקס חומס לנחמס ואין הלכה כרבי יוסי כדברי יהודה :

איר האם בייא מיר צו מאנען נאר ברויט מיט ארבעס רבן שמעון בן גמליאל אופר לא היה צריך ליטר רבן שמעון בן גמליאל אגם ער דארף נאר ניט גיין צו ייאי זאגן וואס ער נועט ייאי געבן עקסין ה"ל דבגמרא הדיניה ער דארף ויי נאר געבין עקסין ווי דער מנהג איז אין די מדינה . אזוי וויא מען גיט אלע ארבייטער צו עקסין : ב ויאי אפלין מן הדינה אויף די ארבייטער האט דיא הור'ה גי'אגם ייאי מענן עקסין פון די זאך וואס זיי ארבייטן השועה במחבר לקרקע בשעת גמר מלאכה אז ער ארבייט ביי אזעלכע פירות וואס זענען בהעפמט צו די ערד . אונ דיא פירות זענען שוין צייטיג מען קען זען ויאי שוין אפ רייסקען . דהיינו מען האט אים געדונגען ער זאל אפ רייסקען פירות מען פון אבוים . ווען ער רייסט די פירות מען ער עקסין פון זיי ווי פ"ל ער ווייל ויבטיש מן הקרקע ער שלא נגמרה מלאכתו אונ אויב ער ארבייט בייא אזעלכע פירות וואס זענען אפ געריסקען פון די ערד . איידער דיא פירות זענען פערטיג גינווארן צו געבן פון זיי מעשאר אדער ער ער ארבייט ביי אמייל איידער די טייג אויף פערטיג גינווארן צו געבן פון איר ח'ה אונ מיט זיין ארבייט נועט שוין פערטיג ווערן צו געבן דער פון מעשאר אדער ח'ה מעג דער ארבייטער עקסין פון די פירות אונ פון די טייג דער גמרא מן הארץ אויב ער ארבייט ביי אזוי אזאך וואס וואקסט פון די ערד . קעג ער עקסין פון די זאך ויאי שאין אוכליה אונ דיא ארבייטער מארין גיט עקסין פון זיער

ארבייט גמרא בייא מיר צו מאנען נאר ברויט מיט ארבעס רבן שמעון בן גמליאל אופר לא היה צריך ליטר רבן שמעון בן גמליאל אגם ער דארף נאר ניט גיין צו ייאי זאגן וואס ער נועט ייאי געבן עקסין ה"ל דבגמרא הדיניה ער דארף ויי נאר געבין עקסין ווי דער מנהג איז אין די מדינה . אזוי וויא מען גיט אלע ארבייטער צו עקסין : ב ויאי אפלין מן הדינה אויף די ארבייטער האט דיא הור'ה גי'אגם ייאי מענן עקסין פון די זאך וואס זיי ארבייטן השועה במחבר לקרקע בשעת גמר מלאכה אז ער ארבייט ביי אזעלכע פירות וואס זענען בהעפמט צו די ערד . אונ דיא פירות זענען שוין צייטיג מען קען זען ויאי שוין אפ רייסקען . דהיינו מען האט אים געדונגען ער זאל אפ רייסקען פירות מען פון אבוים . ווען ער רייסט די פירות מען ער עקסין פון זיי ווי פ"ל ער ווייל ויבטיש מן הקרקע ער שלא נגמרה מלאכתו אונ אויב ער ארבייט בייא אזעלכע פירות וואס זענען אפ געריסקען פון די ערד . איידער דיא פירות זענען פערטיג גינווארן צו געבן פון זיי מעשאר אדער ער ער ארבייט ביי אמייל איידער די טייג אויף פערטיג גינווארן צו געבן פון איר ח'ה אונ מיט זיין ארבייט נועט שוין פערטיג ווערן צו געבן דער פון מעשאר אדער ח'ה מעג דער ארבייטער עקסין פון די פירות אונ פון די טייג דער גמרא מן הארץ אויב ער ארבייט ביי אזוי אזאך וואס וואקסט פון די ערד . קעג ער עקסין פון די זאך ויאי שאין אוכליה אונ דיא ארבייטער מארין גיט עקסין פון זיער

[ט] דא אברו . שיאכל אלא כעשה שהוה טוסק בתלמיה . ולא
 נסבך לו ויחל לו הרי מנעתי את עצמי עד כאן ולא עשיתי
 להכלו ועשיו אשכ לו ואוכל : (י) דכגמי מקטו בה כשהיא פורקת
 מהיכל אלה (כל משאם פורקין ככת אחת והולכין) איחזק עד
 שחמה פורקת ופירשו הפוסקים
 רובא כפסיו טו קריל ולא קלי
 חמשיה השבת אכירה דמן כדון
 אורכות . אלא מנחא נלמי נפשא
 סווא . ועשו"י [י] הרי"ן . והא
 דלמיני כנפוך עבדך ממי כנמלה
 דררשי ליה מה נפוך אם השמת
 פטור אף פועל אם השמת פטור
 כי וכספרי ומכילא עבדך מלמד
 שזכיל יתר על שכו . ועשו"ט :
 [א] עבדו כו' . כנענים
 המגיד . [ב] קוצץ כו'
 ומלמחן . [ג] ונסי' לביע

ד מפני השב אבירה לבעלים . שלא יבטל
 ממולאכתי ויחלל : אמרו פועלים אוכלין בהליכתן
 מאומן לאומן . כגמרו שיהו זו והולכים להחיל
 בהכתה' ח"ל' . והיהו שעתא לאו שעת מלאכה
 יהו ניחא ליה לבעל הבית
 כהא : וחמור כשהיא
 פורקת . כהליכתה
 איכלת ממה שיה על גבה
 עד שחמה פורקת : (י)
 דה אפי' בדינר . ופי'
 הוא שיה דיער : לא יאכר
 פועל יתרו על שכו .
 דחמר קרא כנפוך כשכירתו
 שעליו הוא מוסר את נפשו
 לעשות כעבד ותלוות בחילין :
 מלמדו . אומרים לו דרך
 ענה הוגנת וחמה קומא פליג
 לחכמים ואמר אין מלמדו
 לישול משנת ולא יחלל :

בענבים ולא יאכל בתאנים אבל מונע את
 עצמו עד שמגיע למקום היפות אוכל . וכזול
 [ט] לא אמרו אלא הישעת מלאכה . אבל משום
 הישב אבירה לבעלים אמרו פועלים אוכלין
 בהליכתן מאומן לאומן ובחורתן מן הגת .
 ובחמור כשהיא פורקת : ה אוכל פועל קישות
 אפילו בדינר . וכותבה אפי' בדינר . ר"א בן
 חסמא אומר לא יאכל פועל יתרו על שכו .
 וחכמים [ו] מתירין . אבל מלמדו את האדם
 שלא את רעבתו ויהא פתחיה ככניו : ו קוצץ אדם ע"י עצמו
 על ידי [א] עבדו ושפחתו הגדולים . ע"י אשתו
 ע"י בנו ובתו הגדולים . אבל אינו [ב] קוצץ ע"י בנו ובתו הקטנים
 והלכה כחכמים : ויהא סוהם את הפתח . שימנע מלשכרו : ו קוצץ .
 על ידי עצמו . כשזיל עלמו : מפני שיש בהן דעת . וידעי וקא מחלי :

איצט גיט ביי זיי געניגט אז ער ארבייט ביי תייגן-
 קרויבין יא יאכל בתאנים מאר ער גיט עסין פייגען
 וואס ער ארבייט גיט איצט ביי זייא אגל מונע את
 עצמו עד שגייגע למקום היפות ואיכל אבער אז ער
 ארבייט בייא ששעקבע פירות מעג ער זיך אויף
 האלמען אונג גיט עסין פון זייא . ביי ער תעט
 קוקען ארבייטין בייא די נוטע פירות . פון דעם
 זעלבליגען מין אדער פון איין אדער מין ויטן יא
 אמרו אגא בשעת מלאכה אויף דיא אלע ארבייטער
 וואס מען האט גיוואנגט זיי קעניגן עסין . נאר ווען
 זייא ארבייטין קעניגן זייא עסין . ער ארבייט אונג
 עקט . אבער ווען ער ששעלט אונעק די ארבייט .
 מאר ער גיט עסין אגל כסוהם השב אבירה געליגט אבער
 אונעק צו געבין דעם בעל הבית זיין פארלארענע
 ואך . דאס מיינט מען אז דער ארבייטער וועט
 עסין ווען ער ארבייט . וועט ער דער ווייל גיט
 ארבייטין . וועט אאך דער בעל הבית שאדון
 האבין מקרי פועלים אוכלין בהליכתו מאיפו לאיפו האט
 מען גיוואנגט דיא ארבייטער מעניגן עסין ווען זיי
 גייען פון איין זאגאן צום אנדערין זאגאן ווען זיי
 האבין אפ געשניטען די תבואה פון דעם זאגאן .
 אונ גייען אנהייבן שניידן איין אנדער זאגאן זיי
 גייען סיי ווא יידיג זאלין וזייא דער ווייל עסין
 בהליכתן מן הבית אונ ווען זייא גייען צוריק פון
 קעלסטער מעניגן זיי דאמאלס עסין די וויינקרויבין
 ובחמור כשהיא פורקת אונ אפייויל עקט פון דיא
 תבואה וואס ליגט אויף אים . ביי מען געקט זיי
 אראפ פון אים : דה אוכל פועל קישות אפייו בדינר דער
 ארבייטער וואס ארבייט ביי פלוצערין מעג ער
 עסין אפילו אפלוצער וואס איז וועקט אנגלדין
 אדער פיל פלוצערין וואס זענען וועקט אנגלדין
 כזוהבת אפייו בדינר אונ אז ער ארבעט ביי מייסקלען
 מעג ער עסין פאר זיין שקירות וואס מען וועט זיי מער
 געבין אגל איי קוצץ על ידי . וכתו הקטנים אבער אז
 ער פאר דינגט זיין גלייניעם וזהו אדער זיינע
 קליינע

הדולס תמס. ולא פליגי אמוראי כמו נמי דפי' [יג] שאין
 בר. שטועל משל שמים הוא אוכל (ולית לכו למכייבו זכייס
 במכילתו עד שיתכנס לתוך פיו דפי'). גמ': [יד] לא כו'. דלא
 חתירין סביי סטוריס שיפדס אוחס כדי שזכולו אלף מדלג' לחמו
 אדעתא דכחי נחמי כאלו קלן קלן נעמסו יי' [טו] אם לא כו'. לא
 שפירין קמס לעשות לו מלאכה
 דככה"ג אמתי פורס ומחלין
 אלף כנון שפירין לגזור כרס
 ולא הויתין שפוח נעט רכעי
 כו' וכו' כחמק עשות. המביד:
 [טז] נתפרטו כו'. רישא כחמוכר
 וסיפא כחלט: [יז] אם לא כו'.
 כנון ע"ל חתלה לדרוס כעגולין
 סכורין שזו היא חתלה דריסתן
 היעין לא נמרה מלאכתו כו'
 פה"מ: [יח] ד' שומרון. ודויתין
 פה"מ נחתא דשוכר כנענא שכר:
 [יט] נשבע. שפיסע לא חתיב

ז נמט רבעי. פירות של חילן כשנה הרביעית שלין
 נחלין אלף בירושלים או פודה חותן ומעלה הדמים
 לירושלי: נתפרסו עגוליו. עגול, דכילה שנתפרדו ושכר
 סועלים לחכרן: או חביתו שנפתחו. ושכר סועלים
 לסתמן: דרי אלו לא
 יאכלו. שכר נמרו
 מלאכתם וקאקטו למסד
 וכו' ין סבל: ה שומרי
 פירות. שומרי חותן
 ושומיות וסירי' תלוסי' אלף
 שומרי גנות ופרדסי' לין
 אכוליס לא מהלכות מדניה
 ולא מן חבורה דלשומר ללו
 כעושה מעשה דמי: מהלכו'
 מדינה. שכר הכנו כו':

נשבע על הכר. על כל האחרונה הכתובה בשאר שומרים לחיוב נשבע שכן עלתה לו ופסור:

געוואקטט אז זיי וועלן נים קענען עסין די פייגין
 אונ גים פרינקען די טוין. האבין זייא זיה פאר-
 דונגען אויף דעם הנאי נים צו עסין פון די פייגין
 אונ נים צו פרינקען פון די טוין אם לא הדיקן אויב
 ער האט זיי גים גינאנט אז די פייגין זענען גראנען
 אקאהל גיפרעקט גאר זייא זענען צו גראנען
 גיווארין. אדער ער האט זיי גים גינאנט אז דיא
 פעקער זענען שוין גיווען אקאהל פארמאקט
 גאר זייא האבין זיה צוריק גיעפונט. אונ דיא
 ארבייטער האבין געמיינט קען פרעקט איצט די
 פייגין דאס ערשטע קאהל. אונ קען פארמאקט
 איצט די פעקער דאס ערשטע קאהל. האבין זיי
 זיה דאך פארדונגען אז זיי זאלן עסין פייגין אונ
 פרינקען טוין פשר ופייגין מוז דער פאל הכנית
 געבין כעשר פון די פייגין אונ פון די טוין דיא
 ארבייטער זאלן קעגן עסין פון די פייגין אונ
 פרינקען פון דיא טוין: ה שומרי פירות דיא אונ
 היפען פארמיגע פירות זייא זאלן נים זענגנדיק
 ווערן אוכלין מהלכות מדינה אכל לא מן החורה קענין
 זיי עסין פון די פירות וואס זיי היפען. אָבער גאר
 נוייל אין די קדינה איז אזוי דער סתנה אז דער
 שומר זאל עסין פון דיא פירות וואס ער היט.
 אָבער נים די תורה האט אזוי גיהייסן. די תורה
 האט גאר גיהייסן אַ אַרבייטער זאל עסין. אָבער
 אשומר הייסט נים אַ אַרבייטער. אויב עס איז דא
 אַקדינה וואס דארט איז נים דא דער סתנה
 אשומר זאל עסין פון דיא פירות וואס ער היט.
 קאר ער נים עסין אַ אַבנת שוקרין מן פיר ערלייא
 היפען זענען דא שומרי חסן דער וואס היט
 אויפזיכט והשאי דער וואס האט גיבארגט זאנה.
 מוז ער ניא היפען טישא שר קען האט איינעם
 געדונגען ער זאל היפען והשוכר אונ דער וואס
 דינגט זאנה צו זיין אַרבייט. מוז ער דיא זאך
 היפען שומרי חסן נשבע על הכל דער וואס היט אב-
 זיכט אויף אלע אויבגליקען וואס ער זאנט עס

קליינע טאקטער צו די ארבייט ויא על זיי עקדו ופסקתו
 הקטנים אָדער ער פאר דינגט זיין קליינעם קנעקט
 אָדער זיין קליינע דינגט צו די אַרבייט: יא: זיי הקטט
 אָדער ער פאר דינגט זייען אָנהקה צו די אַרבייט.
 כיי די אלע קאר ער נים אויס ביידין קער שקירות
 אונ זיי זאלן נים עסין פון דיא אַרבייט ספי שאין
 גזו דעת ווייל זייא האבין קיין שקל סתור צו זיין
 זייער עסין וואס עם קוקט זייא פון דיא תורה
 דיא תורה האט גיהייסן זייא זאלן זיי עסין:
 ז השוכר פח השוללים לעשות גנעט רכעי שני אייגער
 האט געדונגען ארבייטער זיי זאלן אראפ געקען
 פירות פון דעם בוים. אונ ער האט גינאנט צו די
 אַרבייטער אויף דעם בוים וואקסט איצט פירות
 דעם פעקטין יאהר. וואס קען מוז פריען דיא
 פירות אין ירושלים. אָדער זיי אויס קאהלין אויף
 געלט זיי אלו לא יאכטי קארין נים דיא אַרבייטער
 עסין די פירות ווייל זיי האבין דאך געמאקט אז
 די פירות קאר קען נים עסין. זענען זיי זענגאנגען
 אַרבייטין אויף דעם הנאי נים צו עסין די פירות
 זים לא הדיקן אָבער אז דער פאל הכנית האט זייא
 גים גינאנט אז ער פירות קאר קען נים עסין
 פודה ופייגין מוז ער אויסקלייזן דיא פירות אויף
 געלט. די אַרבייטער זאלן קענען עסין די פירות
 גתפרטו גניזי אייגער האט געהאט גיפרעקטע
 פייגין קייזעכדיגע שטיקער. אונ זייא זענען צו
 גראכין גיווארין. האט ער געדונגען אַרבייטער
 קען זאל דאס צוריק צו ואקען קלעבין נתפחו
 הדיא אָדער זייען פעקער טוין זענען גיעפונט
 גיווארין. האט ער געדונגען אַרבייטער זיי זאלן
 צוריק פארמאכין דיא פעקער זיי אלו לא יאכטי
 קארין נים די אַרבייטער עסין פון די פייגין אונ
 גים פרינקען פון די טוין. ווייל די פייגין אונ די
 טוין זענען שוין לאנג פעקטיג גיווען צו געבין
 פון זייא מעשר. קאר קען זייא דאך נים עסין
 אונגימאשרה אונ דיא אַרבייטער האבין דאך

דכא כלום חייבים. חו' : (יא) ואפי' דהשתא מחייב כפילא משטין עמיה נבכ וכו' עדים שהיה נבכו דקחין פ"ט ד"ק. ופרטא שניה דמחייב כביניה לא חתי לירי כפילה שכתעין שגבכ מחייב בקרן אפי' קרנא כלל כפילה ערוב'. דהא שולא תמיר וחיוב משלם אלף קרן. גמרא : [כ] הכר. מה שחכר כפי' אלף ממה שחמח מלכס לא חו'. וערוב' :

(יב) לאסוקי שולא דמשכחא לא דכל הנאה שלו. כתיבתא כלבס דללא כפי חוביה. ובכטר מחא דללא כפי ערובותא אי' כשאלת כלס גמרא : (יג) ובגמרא אמרי ליקום גמרא כלפי גמרא ומוקי חובין בלכסיס מוויין ודפי' כפוסס מוויין פטור דהאי' מטר נפשיס שפי' כן כל לרבוז או לרבוז לא ליקום מוון אלל הרובה חין לו ומכור נפשו על קר' : [כד] אינו כו'. חימה דשפיס גמריס הוא בירי דמחל' דלפי' שני' לחות וכו' ולומר שמתו גם כשכל דבר חסר אפי' חייב ללא טויל' למכור והר"ש כחכ ודפי' לא

ממה מיד דחלין שמשוס כנסה החתולה להתקלקל וכו' המני' ובכח עוד דהאי חובס ליר דלס דהוס פשיסא לענין ס"מ. וערוב' :

יזס ערפס שאינו משלם : בשעת משלחת זאבים. כמחיה רעה משולחת קופלת היא על אלס א' ואין הלכה כרבי יהודה ולא כידוע הכללי : הלפסים. חד לפסיס כ"ו אוס (יג) : סגפס. ענה אותה ברעב או שהשינה בקץ

משלם את הכל. נניחה ואזיבה ואונסיס : נושא שובר כו'. ויכליה נפקא לן מקראי פ' ואלה המשפטי' פ' רלסנה כי יתן וחי' אל רעהו ויגמר נאמרה כ"ח שכן פוער כו גניבה ואזיבה (יח) גניבה כי יתן חי' אל רעהו ממור או שר או סה נאמרה כט"ח שכן חייב כו גניבה ואזיב' דכתיב ויהי אם גנוב ויגנב ממנו ישלם לבטלו חין לי אלל גניבה אזיבה מנין ת"ל אם גנוב ויגנב מ"ח ועוד ק"ו ומה גניבה שקרובה לפסועה הייב אזיבה שקרובה לפסועה הלא כ"ח ושוכר כיון שאין כל הנאה שלו (יז) לוי כט"ח והשאל משום כפרסא נ"ב וישאל חי' מעס רעהו וכשכר או מת בטלו חין עמו שלם

ההשואל משלם את [כ] הכל. נושא שובר והשובר נשבע' על השבויה. ועל המורה. ומשלמין את האזיבה ואת הגניבה : מ' זאב א' [כא] אינו אונס שני זאבים אונס. רי"א בשעת משלחת זאבים אף זאב אחד אונס. שני כלבים אינו אונס. ידוע הכבלי אומר משום ר' מאיר. מרוח אחת אינו אונס. משתי רוחות אונס. הלפסיס הרי זה אונס. הארי והרוב והגמל. והגדרלס. והנזס. הרי זה אונס. אימתי בומן שבאו מאליהן. אבל אם הוליכו למקום גדרו חיה ולפסים אינו אונס : י' מנה ברכה הרי זה אונס. סגפס ומתה. אינו אונס.

יגלס : מ' זאב אחד אינו אונס. ונשא שר ושוכר היכין עלו דכתיב הכרסה לא ישלם יס ערפס שהוט משלם יזס ערפס שאינו משלם : בשעת משלחת זאבים. כמחיה רעה משולחת קופלת היא על אלס א' ואין הלכה כרבי יהודה ולא כידוע הכללי : הלפסים. חד לפסיס כ"ו אוס (יג) : סגפס. ענה אותה ברעב או שהשינה בקץ

האם בייא דיא ואף גיטראפין עם איז געננבמ גיטראפין אדער פארלארין גיטראפין אונ גאך אזעלכע אומגליקע. דארף ער שווערין אויב עם זאקט ווי ער זאגט. אונ דארף גיט בצאהלין וער ווייסן והשואל משלם את דער אונ דער גאס פארקמט אזאך וועלכער אומגליק עם האם בייא דיא ואך גיטראפין דארף ער אלץ בצאהלין וער ווייסן וישא שבר והשובר דער וואס מען האט אים גערונגען ער זאל הישען אינ דער וואס האט גערונגען אזאך צו זיין ארבייט האבין ביידע איין דין נשבים על השרטה ועל השקפה ועל הפקה אויב דער שובר שובר האט געהיט אפקה אדער דער שובר יהאט גערונגען אפקה. אונ זייא זאגין די פהקה האט זיך צו פראבין אפוס גייענדיג. אדער נזקנים האבין געפאנגען די פהקה. אדער די פהקה איז גיפייגערט. דארפן זיי שווערין אז אזוי איז גיוען אונ דארפן גיט בצאהלין ופשלמין את האזיבה ואת הגנבה אונ אויב זייא זאגין די פהקה איז געננבמ גיטראפין אדער פארלארין גיטראפין דארפן זייא בצאהלין : מ' זאב אחד אינו אונס אויב איין וואלף איז געקומען אונ האט געהרגה דיא פהקה. אי דאס קיין אומגליק. ווארום פון איין וואלף האט מען גיקענט רעמטין די פהקה. דארף דער שובר שובר אדער דער שובר בצאהלין שני זאבים אונס אבער צו צוויי וועלף גענען געקומען. דאס קען מען גיט רעמטין בני יהודה אוסר רבי יהודה זאגט בשעת שולחת זאבים ווען די וועלף זענען צו רייצט אף זאב אחד אינס קען קען פון איין וואלף אויך גיט רעמטין שני פלייס אינו אונס צוויי הינט איז קיין אומגליק. קען קען פון זיי גערעמעט ווערין

אורף

במה ונחורף בנה: עלתה לראשי צוקין. שחקתו ועלנה (יר) לראשי הרים גבוהים: מתנה ש"ח להיות פמור משבועה. והאי לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא: אלא שאומר לו אי חכמי להיות שמר לך אלא ככן ושומר לא נחית לשמירה עד למשך לכהנה (טו) והאי כי משך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה ולא שעבד נפשו לירד בתורה שומרין אלא לתקנת ולנוס שרד ירד: יא כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו במל. וכל שאפשר לו לקיימו בסופו. והתנה עליו מתחלתו. תנאו קיים:

(יר) פירש רש"י שחקתו על כרחו ועלנה. ולא יכול לחיות כה שחוקה בינה ממנו וכ"ס שפילה בינה שחקתו טו. ועומ"ט: [כ] העלה. או שפלה מלכה והוא יכול לנחמה ולא משה: כ"ס: [כ] נפלה. אע"פ שחקתו נפלה ה"מ: (טו) דכילה מתני' ר"מ הוא כדאי' בננו': (טו) דכדוך שחקתו משיבה ללקימות קד חקתו משיבה כשומרים. ועומ"ט: (י) אלא מתי' מרובי' דמתני' דכבר שחיטו על מנת. מחוס על מתי' שיש בו מעשה וכו'. שמתני' כולמא דר' חזיר' אמרה גמרה א"ר א"ר מ"מ' לאוי' של מנות: (יח) וכן עשה מעשה שנתן לה קודם התנאי או לא נתן לה עד חמ"ר התנאי כל שהקדים אמירת המעשה הכרי' וכו' קודם התנאי התנאי כעל. ועומ"ט:

מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שנמנון תנאו כשל ואינה הלכה (יז) אלא בדבר שנמנון אפילו שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: כל תנאי שיש בו מעשה בתחלתו. שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאו שהוא מתקבץ ממנו כגון כרי מעשה זה שלך אם תעשה דבר פלוני (יח) ללא דמי לתנאו בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם היטע תנאו קודם למעשה: תנאו במל. והוי מעשה קיים לו לקיימו בסופו. והיה תנאו קודם למעשה: תנאו קיים. אבל אי אפשר לו לקיימו התנאי כשל והמעשה קיים שאינו אלא כחפזי' בדברים שאין בלבו לשום תנאו אלא להקניט בעלמא מרחיק וזמא את הכירו בדברים:

אויף די בהקה דריבער דארף ער ב'צאהלין עלתה דראשי צוקין ונפלה ויפחה ברי' נה אינס אז די בהקה איז ארויף גענאנגען אויף אבארג ודער שומר ש'קר אדער דער שוכר האבין איר ניט גילאנט ארויף גיין ויא איז אבער ש'מארקער גיווען אונ איז ארויף גענאנגען אונ איז אראפ גיפאלן אונ גיפייגערט. דאס איז אאומגליק. איז מען פמור העלה קראשי צוקין ונפלה ויפחה אינו אונס אז דער שומר ש'קר אדער דער שוכר האט ארויף גיבראכט די בהקה אויף אבארג אונ דיא בהקה איז אראפ גיפאלן אונ גיפייגערט. דאס איז קיין אומגליק וואס האט גיבראקט פון זיך אילין נאר דער שומר האט געבריינגט דעם אומגליק אויף דיא בהקה דריבער דארף ער ב'צאהלין ועותרויט' סתנה ש'כיר תנס להיות פמור משבועה אשוקר חנם מען אויס געמען אהנאי מיט דעם בעל הבית. ער וויל אנדערש ניט געמען די זאך צום הימען. סיידין אויב עס וועט טרעפן אאומגליק אויף דער זאך זאל ער ניט דארפן שווערין וכצאהלין גענוים גיט. נאר ווי ער וועט זאגן זאל מען אים גלויבן והשאיך קהית פמור משבועה אונ אשואל מען אויס געמען אהנאי מיט דעם בעל הבית ער וויל אנדערש ניט בארנין דיא זאך. סיידין אויב עס וועט טרעפן אאומגליק אויף די זאך זאל ער ניט דארפן ב'צאהלין נושא ש'קר והשוכר קהית פמור משבועה ומש'ש אשוקר ש'קר אונ אשוקר מענין אויס געמען אהנאי מיט דעם בעל הבית. ער וויל אנדערש ניט געמען דיא בהקה אדער איין אנדער זאך צו זיך. סיידין אויב עס וועט טרעפן אאומגליק אויף דיא זאך זאל ער ניט דארפן שווערין אונ גיט ב'צאהלין: יא ג' הפתנה גי פה ש'כתוב בתורה תנאו בס' דער מענטש וואס געמט

אם כסף הלוח את עמי. עמי וכרי נאין ללות עמי קודם: ענייך ועניי עירך. ענייך שהם קרובים ומשפחה:
 ענייך קודמין. דכתיב עמך הקרובין לך: עניי עירך קודמין. לעניי עיר אחרת. דכתיב היו עמך עמי:
 יורד עמו לחיו. רגיל להתקוטט עמו כללו כהנו וכאילו כל להרנו. ואלי שמעתי רשאי לירד לתוך אומנתו של חברי
 ולמעט ממונתיו של חברי. וקשה בעיני שיתרו חכמים לישראל להקטט ולגמול רעה ועוד דלמירי ככתובות עד
 שחיס עשרה שנה מתגלגל

אדם קורא לחבירו רשע יורד
 עמו לחיו. כתיב כתיב
 פנאליס כסף רב לזון גרין
 יורד עמו לחיו רשאי לשרוף
 שלם תהאון ותמה גדול מין
 לו זה:
 הא מוקין ללך עכדי הכי

אלהם ע"י בלה כלו במיטון דמח דמלכות דכריאה במ
 תני רב יוסף אם כסף חלוח את עמי את
 העני עמך. עמי ועכו"ם עמי קודם
 עני ועשיר עני קודם ענייך ועניי עירך
 ענייך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת
 עניי עירך קודמין אמר מר עמי ועכו"ם עמי
 קודם פשימא אמר רב נהמא אמר לי הונא לא נצרכה דאפילו לעכו"ם
 בריבית ולישראל בחנות הניא אמר רבי יוסי בא וראה כמה סמית
 עיניהם של מלוי בריבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחיו והם
 מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבים וחותמים פלוני זה כפר
 באלהי ישראל. תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות סמית
 עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחר על נקי לא לקח עושה אלא לא ימות לעולם הא
 למדת שכל המלוה ברבית גכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין

קודם פשימא אמר רב נהמא אמר לי הונא לא נצרכה דאפילו לעכו"ם
 בריבית ולישראל בחנות הניא אמר רבי יוסי בא וראה כמה סמית
 עיניהם של מלוי בריבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחיו והם
 מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבים וחותמים פלוני זה כפר
 באלהי ישראל. תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות סמית
 עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחר על נקי לא לקח עושה אלא לא ימות לעולם הא
 למדת שכל המלוה ברבית גכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין

פני רב יוסף רב יוסף האם גילערונג עם שקיית
 אין פסוק אם כסף פלוח את עמי את עניי עמך
 אויב דו וועטס פארבארגין געלט מיין פאלק
 דעם אָרעקמאן וואס מיט דיר עמי ונכסים אויב עם
 קובען צו דיר באַרגין געלט איין ישראל אונ
 אַגעצין דינער עמי קודם זאלקטו פריער פאך-
 באַרגין דעם טענקש פון מיין פאלק עני ונשי
 אויב עם קובען צו דיר באַרגין געלט איין אָרעם
 מאן אונ איין בייקער מאן עני קודם זאלקטו פריער
 פארבארגין דעם אָרעם מאן עני עני עני אויב
 עם קובען צו דיר צוויי אָרעקע לייט באַרגין
 געלט איין אָרעם מאן איז דינער אַפריינד, דער
 אַנדערער אָרעם איז פון דין שקאט עני
 קודם זאלקטו פריער פארבארגין דעם אָרעם
 מאן וואס איז דין פריינד עני עני עני עיר אהת
 אויב עם קובען צו דיר צוויי אָרעקע לייט
 באַרגין געלט. איינער איז פון דין שקאט אונ
 איינער איז פון אַפּרעקע שקאט עני עני קודם
 זאלקטו פריער פארבארגין דעם אָרעם מאן וואס
 איז פון דין שקאט אפר מר עמי ונכסים קודם
 דער רבי רב יוסף האם גילערונג עם עני עני עני
 גילערונג אַפרייטא אויב עם קובען צוויי אָרעקע
 לייט צו איינעם ער זאל זיי באַרגין געלט. איינער
 איז אונ דער אַנדערע איז אַגעצין דינער, זאל
 קען אונ געלט פארבארגין צו דעם יוד, איז
 דאך אַקשיא פשימא נעוים איז אוי, וואס דאך
 רב יוסף דאס זאגן אפר רב נתן אפר לי הונא יא
 נצרכה דאפילו לעכו"ם ברבית וישראל נתן רב נתן
 האם גילערונג האם גילערונג עני עני עני עני
 גיא ברייתא דאך זאגן דעם דין אז אפילו
 דער עכו"ם וויל געבן פראצענט, אונ דער יוד
 גיט ניט פראצענט, פון דעקטועניו זאל קען
 פארבארגין דאס געלט צו דעם יוד תניא אפר רבי

יוסי מיר האבין גילערונג רבי יוסי זאגט בא וראה
 כמה סמית עיניהם של מלוי ברבית קום זעה ווי פאך-
 בלענדט זענען די אויגין פון דיא טענקשין וואס
 פארבארגין געלט אויף פראצענט אדם קודם לחבר
 רשע יורד עמו לחיו אויב באונן זאל זאגן צו שקען
 דו ביום ארשע, וואלט שקען זענאנען אויף
 דאס לעבן פון באונן והם מביאים עדים ויבקר וקיסוס
 דיו וכותבים וחותמים פלוני זה כפר באלהי ישראל אונ
 דער שקען וואס פארבארגט דאס געלט אויף
 פראצענט בריינגט ער עדות אונ אַפריינדער אונ
 אַפּדער אונ איין טעם אונ ער הייבט קען זאל אויף
 אים שרייבט אז ער האט געלייקנט אין דעם
 גאט פון די יודין הניא רבי שקען צו אלער אפר מיר
 האבין גילערונג רבי שקען צו אַפּדער האם
 גילערונג פל מי שיש לו מעות ופלוח אותם שלא ברבית
 דער טענקש וואס האט געלט אונ פארבארגט
 דאס געלט אן פראצענט עליו הכתוב אפר אויף
 אים זאגט דער פסוק כספו לא נתן בנשך זין געלט
 האט ער ניט גילערונג אויף בייסונג וער זאל בייסן
 דעם פלוח, ער זאל געקען ביי אים קער וויא ער
 האט אים גילערונג ושוחר על נקי יא נקי אפר ער איז אַפּדער
 פראצענט ער ניט זענען געלט בייא דיא טענקשין
 וואס זענען געקובען צו אים האבין אַרין תורה.
 אפילו ער זאל עהרליך פסקנו האט ער אויף קיין
 געלט זענען עושה איהו לא ימות לעולם דער טענקש
 וואס מוהט ריא זאכין נועם זוף קיין טאהר גיט
 אויבגילישין, ער וועט קיין טאהר אָרעם ווערן
 הא לפת שכל תפלה ברבית נכסי מתמוטטין פון דעם
 פסוק קענטו לערנען דער פראצענט נועם זין פארטעניג
 באַרגט געלט אויף פראצענט נועם זין פארטעניג
 פון אים פארלארן ווערין. פּרענט די נקרא ווא
 קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא טמוטטין מיר האבין

הללו מתמושטין ועולין והללו
 והללו וכו'. והכי משמע
 קרא כל עשה חלה לה ימוט
 לעולם כלומר ואם ימוט און
 מוטתו מוטת עולם אבל
 הנותן כנסך ימוט לעולם :
א ב ל אתה נעשה לו
 ערב. ערכו של לוי כנגד
 המלוה : ערב למאן. מי
 הוא המלוה שאני מוחר לעשו'
 לו ערב : אלו עוברין .

אמר ר' אלעזר הללו מתמושטין ועולין והללו
 מתמושטין ואינן עולין ת"ר אל תקח מאתו
 נשך והרבית אבל אתה נעשה לו ערב ערב
 במאן אילימא ערב לישראל והתנו אלו עוברים
 בל"ת המלוה והלוה והערב והעריב אלא
 לעכו"ם ובין דרינא דעכו"ם דאול בהר ערבה
 איהו ניהו דקא שקיל מניה ריביתא אמר רב
 ששת שקבל עליו דרון בריני ישראל אי קיבל
 רבית נמי לא לשקול אמר רב ששת שקבל עליו לוי ולא קבל
 עליו לוי :

ומתמושטין . וז"ל למאן
 משום שאר עבירות הכתובים
 בלוחו פסוק וסוחר על קני לא
 לקח וי"ל דלדבר דחזוין דלדקום
 נמיריס נמי מתמושטין ח"ו
 לר"ע פ"ד דדריש כסוף מטת
 (דף כד) עשה חלה עשה אחת
 מכל חלה לא ימוט :

מכוס לא תשמיש והא כיון דעכו"ם בחר ערכא חזיל . אינו חובק חלה את הערב : הוא ניהו דשקיל רבית.
 ערב זה הלוה מן העכו"ם ומור והלוה לישראל לרון כדני ישראל . ויחבט מן הלוה תמלה וכשלא ימלא חללו יגבה
 מן הערב והשתא חזן הערב לוח מתמילה הילך כי פרע לעכו"ם ההיא עשתא הוא לאזופיה למחרתו ומחזי דמוזף
 ליה שקל מניה :

דאך גיזעתי קינענכשין וואס פארבארנין גיט
 געלט אויף פראצענט און ווערין אויך ארעם
 אפר רבי אקער היטו כהמשפטן ועיין האם רבי אקער
 גיזאנט די קינענכשין וואס פארבארנין גיט געלט
 אויך פראצענט טרעקט אויך זיי ווערין ארעם .
 זיי ווערין אקער צוריק רייך והלוי קהמספין וזאין
 עיזין אקער די קינענכשין וואס פארבארנין געלט
 און נעמען פראצענט וועלן ארעם ווערין אויך
 אייביג פו רבנו דיא רבנן האבין גילערונט עם
 שטייט אין פסוק אי הקח פארו נשך ותחית דו
 סל'ה ואקט גיט געקען פון ל'ה בייסונג און
 מערונג. דער סל'ה זאל גיט פארבארנין געלט
 אויך פראצענט. ער זאל גיט בייסין דעם ל'ה
 אים זאל גיטערט ווערין אקט אקט נעשה לו ערב
 אקער דו מענטש ווערין אערב פאר דעם ל'ה
 צום סל'ה. אויב דער סל'ה האט פארבארנט
 געלט צום ל'ה אויך פראצענט. מען איד זיין
 אערב פאר דעם ל'ה אויב דער ל'ה וועט גיט
 בצאהלין צום סל'ה דאס געלט מיט דעם
 פראצענט זאל ער בצאהלין צום סל'ה דאס
 געלט מיט דעם פראצענט. פרענט דיא נקרא
 ערב קספו צו וועמען איז ער גיזען אערב. ווער
 איז דער סל'ה וואס ער איז זאל ל'ה גיזען און
 אערב אייביג ערב ישראי און זאל זאגן ער איז
 גיזען אערב פאר איד. דהיינו ראובן האט
 גיבארנט געלט ביי שמעון אויך פראצענט. און
 לוי איז גיזען אערב פאר ראובן והתנו אלו עוברין
 ברא תשח הפנה והל'ה הערב והעריב סיר האבין
 דאך גילערונט אז איינער פארבארנט געלט צו
 זיין חבר אויך פראצענט. דיא מענכשין זענען
 עובר אויך אלא דער סל'ה און דער ל'ה. אויב

עס איז דא אערב. און ערות. איז דער ערב און
 דיא ערות אויך עובר אלא עכו"ם זאגט דיא נקרא
 דא ביינט מען ער איז גיזען אערב פאר
 אעכרים. דער סל'ה וואס איז אעכרים האט פאר-
 בארנט געלט צו איד אויך פראצענט מען איד
 ווערין אערב. פרענט די נקרא זיין דרינא דעכיס
 דאזי גמר נקרא איזו ניהו דקא שקיל מניה ריבית וז"ל
 דער דין פון עכרים איז אז דער סל'ה גיט באקר
 צום ערב. איז דאך גלייך ווי דער יוד וואס איז
 אערב האט גיבארנט פאר דעם געלט ביי דעם סל'ה
 וואס איז דער עכרים פון זיך. און ער האט
 פארבארנט פון זיך דאס געלט צום יוד וואס ער
 איז דער ל'ה. געלט דאך איד פראצענט פון
 איד אמר רב ששת שקבל עליו דרון בריני ישראל האט
 רב ששת גיזאנט דא שמועסט אי דער עכרים
 דער סל'ה האט אויך זיך גענוקען אויב דער
 ל'ה וועט גיט בצאהלין צו דער צייט און ער
 וועט זיך דארפן משפמין זאל ער זיך משפמין
 בייא יודישע דינינים. וועט ער דאך גיין פריער
 צום ל'ה. האט דאך דער ל'ה אליין גיבארנט
 פון דעם עכרים. פרענט די נקרא אי קבל עליו לוי
 דני ישראי אויב דער עכרים האט אויך זיך
 גענוקען ער זאל זיך משפמין ביי יודישע דינינים
 רבית נמי לא ישראי זאל דער עכרים גיט געמען
 רבית. יודישע דינינים פסקנן דאך מען זאל
 גיט געמען רבית אמר רב ששת שקבל עליו לוי
 זאל קבל עליו לוי. האט רב ששת גיזאנט דא
 שמועסט דאס האט ער אויך זיך גענוקען
 ער זאל גיין פריער צום ל'ה אקער ער זאל
 קיין פראצענט געמען. דאס האט ער אויך
 זיך גיט גענוקען :

וזהר יתרו דף פ"ט ע"א ת"ת דל"ט יך דא וואו דא
 בה אמר ה' כרסיס. מולן כרסיס אלן איזון חכרייא למשתלי באורייתא ומסרי גרמיהו כל שיחא ויזון לשכתא
 ונעלן בחורייתא וביליא דשכתא מורוי גרמיהו בזונא ליליחו משום דיליח רוח עלהא כשעתא דמטוריתא
 לעזונת כמלא וזיזון חכרייא דילשין רוח לא מכיון לבייהו למיהמנותא דמאריהון ומתברכאן בל"ב דלשיחון
 כספא

יתרו יום ד וזדר

כהאז לילול דלא הוא דכתיב אשר יסמרו כמה דלא אמר (בראשית לו) וחזיו סמר, את הדבר ואקרו סמיסוד ודאי
 בנין להכאה לשכחא לאשכחא רעול דמלריאון דכתיב וכמרו כלשר סמלתי מתי כלשר סמלתי דא זונגא דמקרוניחא
 ומתוקים ככריתו כלל חד ככריתו סתם וכאה חולקי' דמחן דלחקדס בקדושה דא וידע רזא דא חא מתי כתיב שנת
 ימים סתבוד וסמתי כלל מלאכתך ויום השביעי שנת לה' אליהך וגומר כל מלאכתך יבאיון שיחא יומח עבידתייחא
 דכתיב נא ובנין האי מלה לא מודוני חכריתו בר בזמנא דלא יסחכח מעבידתיוו דכתיב נא חא אלל עבידתיה דקודשא
 בריך הוא ומתי עבידתיה זונגא דמקרוניחא לאסקי נסמתי קדישין לעלמא ובנין כך ככאי לילול חכריתו מתקדש
 בקדושה דמלריאון ומכונא לביתו ונסקי בני מעלי בני קדישין דלא סתול ליתמח ולשמאלח בנין דמלכז ומקרוניחא
 ועל חלין כתיב (דברים יד) בניס חסם לה' אליהם ודאי בנין דחלין אקרו בנין דיליה בנין דלא למלכא
 ומקרוניחא דחא דשתייה דחכריתו דידעין רזא דא כדא מחכדקו ובנין כך אקרו בנין לקודשא בריך הוא וכתיב אינון
 דשלמח מתקייחא כגניייהו וכד סליק עלמח כדיתא אסתכל קודשא כ"ה כחינו בני ומרסם על עלמח ועל דא כתיב
 (ירמיה ב) כולה זרע אמת ורע אמת ודאי :

מוסר יוסף לחק הלכה פסוקה

מלוקט ספרי מוסר

ואן אל תרבה שיהא עם האשה כחשמו אמרו ק"ו עם אשת חכיו
 מפני אמרו חכמים כל האשה כחשמו עם האשה גורם רעם
 לפנמו ויטול מדברי מורה וסופי יורם כינס . היו פתאים וסכלים
 אשר קורין או שומעים כמשה סו כתיב הכנסת וזנים שמים
 פל לך וביתר שסוהירו חכמים הם וסוגים אחר הכי רבותינו
 סקרושים אמרים שגורם רעם לפנמו ספספ"ה סקרתא רעם נדכקת

שוחקינו לפתוח אינו רשאי וסלא לפתוח . כללו של דבר כל המשהה ססמבע שסבעו חכמים
 בברכות הרי זה פועה וחורו וסכלו כמסבע וכל שאינו אומר אמת ויצוי בשחיתות ואמת וסכונה
 בעריות לא יצא ידי חובתו : (ב) הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפני

הרמב"ם הלכות ק"ש סוף א'
 (א) ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי
 כל ישראל עזרא בספר זבית דינו חקנום ואין
 אדם רשאי לפתוח סתם ולא להוסיף עליהם סקום
 שהתקינו לתתם בברוך אינו רשאי שלא לתתם וסקום
 שהתקינו שלא לתתם אינו רשאי לתתם וסקום
 שהתקינו שלא לתתם בברוך אינו רשאי לפתוח סקום
 כלל של דבר כל המשהה ססמבע שסבעו חכמים
 שאינו אומר אמת ויצוי בשחיתות ואמת וסכונה
 בעריות לא יצא ידי חובתו : (ב) הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפני

ואן אל תרבה שיהא עם האשה כחשמו אמרו ק"ו עם אשת חכיו

ואן אל תרבה שיהא עם האשה כחשמו אמרו ק"ו עם אשת חכיו
 מפני אמרו חכמים כל האשה כחשמו עם האשה גורם רעם
 לפנמו ויטול מדברי מורה וסופי יורם כינס . היו פתאים וסכלים
 אשר קורין או שומעים כמשה סו כתיב הכנסת וזנים שמים
 פל לך וביתר שסוהירו חכמים הם וסוגים אחר הכי רבותינו
 סקרושים אמרים שגורם רעם לפנמו ספספ"ה סקרתא רעם נדכקת

שוחקינו לפתוח אינו רשאי וסלא לפתוח . כללו של דבר כל המשהה ססמבע שסבעו חכמים
 בברכות הרי זה פועה וחורו וסכלו כמסבע וכל שאינו אומר אמת ויצוי בשחיתות ואמת וסכונה
 בעריות לא יצא ידי חובתו : (ב) הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפני

ואן אל תרבה שיהא עם האשה כחשמו אמרו ק"ו עם אשת חכיו
 מפני אמרו חכמים כל האשה כחשמו עם האשה גורם רעם
 לפנמו ויטול מדברי מורה וסופי יורם כינס . היו פתאים וסכלים
 אשר קורין או שומעים כמשה סו כתיב הכנסת וזנים שמים
 פל לך וביתר שסוהירו חכמים הם וסוגים אחר הכי רבותינו
 סקרושים אמרים שגורם רעם לפנמו ספספ"ה סקרתא רעם נדכקת

שוחקינו לפתוח אינו רשאי וסלא לפתוח . כללו של דבר כל המשהה ססמבע שסבעו חכמים
 בברכות הרי זה פועה וחורו וסכלו כמסבע וכל שאינו אומר אמת ויצוי בשחיתות ואמת וסכונה
 בעריות לא יצא ידי חובתו : (ב) הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפני

ואן אל תרבה שיהא עם האשה כחשמו אמרו ק"ו עם אשת חכיו
 מפני אמרו חכמים כל האשה כחשמו עם האשה גורם רעם
 לפנמו ויטול מדברי מורה וסופי יורם כינס . היו פתאים וסכלים
 אשר קורין או שומעים כמשה סו כתיב הכנסת וזנים שמים
 פל לך וביתר שסוהירו חכמים הם וסוגים אחר הכי רבותינו
 סקרושים אמרים שגורם רעם לפנמו ספספ"ה סקרתא רעם נדכקת

שוחקינו לפתוח אינו רשאי וסלא לפתוח . כללו של דבר כל המשהה ססמבע שסבעו חכמים
 בברכות הרי זה פועה וחורו וסכלו כמסבע וכל שאינו אומר אמת ויצוי בשחיתות ואמת וסכונה
 בעריות לא יצא ידי חובתו : (ב) הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפני

בין לאתרוה יצא למו שאין סדר בברכות . בשחרית פתח בלילך אור וסיום במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיום ביוצר אור יצא ערבב פתח במעריב ערבים וסיום ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיום במעריב ערבים יצא שכל הברכות גולכת אחר התימתן :

דוולוי הם מחמנים לכל מעשיהם לנסך או

כו . ועל ידי זה כפל מדברי תורה אשר ביטול תורה חסר מע"ו גיע ע"ד וסופו אורכ גיבסו לקדקו רז"ל הקדושים לומר וסופו כי כעת פקדונו ילך מדמו אל דמו כיד מלאכי חבל אכזרי ולא יתנו לו מנוח כלל ואחר כמה וכמה עמים ויליכו לקחת ירושתו שירכ כניהם חלק סבירו ובלתת ישתוחם האדם עד כמה גרסו עורון מיני ספחיים שמתלמים עין מדברי רבותינו הקדושים ואם תשאלם אם מחמנים בדברי רז"ל ישיש שבעותם אורה חשים לכל המושגים ר"ל :

בין לאתרוה סאיי ביי די גרבות וואס פאר קריאת ששע האמ ער גיזאגט די אנדערע גרבה פריער פאר די גרשטע גרבה . אונ סאיי ביי די גרבות וואס נאך קריאת ששע האמ ער גיזאגט די אנדערע גרבה פריער פאר די גרשטע גרבה נא איז אויך גוט לפי שאין סדר בגרבות ווייל דיא גרבות האבין ניט גיזאגט אז די גרבות סווינ זיין אזוי פסדר נאר דיא גרבה סוז גיזאגט ווערין פריער אונ די אנדערע גרבה סוז גיזאגט ווערין שפעטער . עם קען זיין דיא אנדערע גרבה זאל גיזאגט ווערין פריער אונ די גרשטע גרבה זאל גיזאגט ווערין שפעטער בשחרית פתח יוצר אור וסיום פסרי ערבים לא יצא אויב אין דער פריה האמ ער אנגעהויבן יוצר אור . וברורא השקה אונ ווייטער . אונ ווא ער הא געזאגט פארקום זאגן ברך אקה ה' יוצר המאורות . האמ ער גיזאגט המעריב ערבים . האמ ער ניט גוט גיזאגט . סוז ער זאגן נאך אקאהל דיא גרבה ברך אקה ה' יוצר המאורות פתח במעריב ערבים וסיום ביוצר אור יצא אויב ער האמ אנגעהויבן זאגן אין דער פריה אשר בדברו מעריב ערבים . אונ ער האמ אויסקליאזן דיא גרבה יוצר אור . ער האמ גיזאגט ברך אקה ה' יוצר אור . איז גוט אזוי אויך . אונ ער דארף ניט נאך אקאהל איבער זאגן דיא גרבה זענעב פתח במעריב ערבים וסיום ביוצר אור לא יצא אונ אויב ביא נאכט האמ ער אנגעהויבן אשר בדברו מעריב ערבים . אונ האמ אויסקליאזן גרבה אקה ה' יוצר אור . האמ ער ניט גוט גיזאגט . סוז ער זאגן נאך אקאהל ברך אקה ה' המעריב ערבים פתח יוצר אור וסיום במעריב ערבים נא אויב ער האמ אנגעהויבן זאגן ביי נאכט יוצר אור . ער האמ גיזאגט ברך אקה ה' יוצר אור אונ ווייטער . אונ ער האמ אויס גילאנט ברך אקה ה' המעריב ערבים . איז אזוי אויך גוט . אונ ער דארף ניט נאך אקאהל איבער זאגן דיא גרבה של הברכות ותיבת אחר התימתן ווארנס אלע גרבות ווערין גאר גירעכונג טוה קען לאזן אויס :

בעשעןאפונגען וואס דיא חקמים זאגן . השם יהברך זאל אונז הישען פון אזוי הענה :

לחמשיך סתיה דלא יהוה נשכי י יה יהו יהוה . רוח יוד הא ואו הא . נשמה יהוה חיה יעודה ה' רמיה ודחאז
שם ב'ן שבועיה בניקוד חלום :

כב וישפטו את העם בכל עת והיה
כל הדבר הנדל יביאו אליך וכל
הדבר הקטן ישפטוהם והקל
מעליך ונשאו אתך : כ אם את
הדבר הזה תעשה וצוה אלהים
ויכלת עמד וגם כל העם הזה
על מקומו יבא בשלום : שלישי
כי וישמע משה לקול חתנו ויעש
כל אשר אמר : כה ויבחר משה
אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם
ראשים על העם שרי אלפים שרי
מאות שרי חמשים ושרי עשרות :

כב וידוננו ית עמא כבד
עידן ויהי כד פתגם רב
ייתון דותך וכל פתגם
ועיר ידוננו אינו ויקלון
מנה ויסוברון עמך :
כג אם ית פתגמא תדין
מעביר ויפקדינה יי
ותיכוד למיקם ונאף כד
עמא תדין עד אתריה
יקה בשלום : כד וקפרי
משה למימר חמוהי
ועבד כד די אמר :
כה ובחר משה נבדון
דחילא מבר ישראל ומני
יתהון רישין עד עמא
רבני ארפין רבני מאותא
רבני חמשין ורבני

תולדות אהרן

וכל סדר . סוכרין ז : וסל סגל .
סוכרין ט : וסמל חס . סוכרין ט :

רשבים

(כב) כל הדבר לדרוש אלהים : (כג) וצוה אלהים :
כשיצוה אלוה לשפטם : ויכלת עמוד . ע"י מטייעך :
וגם כל העם הזה . הנצב עליך מן הבקר ועד הערב
יבא סהרה איש איש אל ביתו בשלום :

בער המורים

(כג) וצוה . כ"י . ככל . ואליך וצוה לנגיד פי' אם ילך מלטים
כזה תוכל להיות נגיד כי כענין אחר לא תוכל לעמוד : על
מקומו . כ"י חסו . דין . ואליך והסתכונת על מקומו ואינט
לומר אם תעשה דין למטה הכי הוא שלום ואלו יעשו לו דין
למעלה וחסו והסתכונת על מקומו ואינט :

שפתי חכמים

ע פי וסיו דנין ככל מה ונקרא עמוד כלומר סיוטו ככל מה אכל
ושפטו שפתי מתרגם ודיינין סביו דנין ככל מה ונקרא כיוטו עבר :
פ פי דלא לפרשו לי' טווי משום דכיוטו דדיינין הסוכרים ככר
סוגים הקלות ואין לדין פשוטה אחרת לעשות כדי להקל וסיוטו כוס
תוכל להקל מעליך ולא כבסא אחרת : צ פי' כלא אמר ואם לך
שמוד (מכילתא) ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד :

(כב) ושפטו . וידוע ע לשון טוי : והקל מעליך .
דבר זה להקל מעליך . והקל כמו והכבד את לבו והסת
את מואב לי' פ הוה : (כג) וצוה אלהים ויכלת
עמוד . המלך כגבורה אם יעוה חותך צ לעשות כך תוכל
וגם כל העם הזה . אהרן מדב ואביכואו וסבטים זקנים
פירוש להורת אלהים

גאמ ונגד אונ גאמ נועמ דיר נביטען דאם הייקמ
גאמ נועמ דיר אויה הייקמ אזוי סאהן וקלח
נועקטו קאנען בשמיין נע אונ גאר דאם פאלק פי
נועמ קובען אויף זיין ארמ בשלום : (כד) וישפט
האמ משה ניהערט דאם קול פון זיין שנוער אונ
האמ זיך בלאשען מיט גאמ האמ גאמ אויה
מסכים גיטוען צו דער עצה פון יתרו בש האמ
משה ניקאהן אלץ נואם יתרו האמ אים נ'אגמ
אונ האמ אים איין עצה נ'נעבין אזוי טי פריעד
איז נישטאנען : (כה) ויבחר האמ משה אוים
ניקליבען אנשי חיל (עיי' יעלי) ככד ישראל פון אלע
ישראל

(כב) וישפטו את העם אונ ויין ואלין משפטין דאם
פאלק אלע צייט נואם ויין וועלין פדארפין ויהי
אונ עם ואל זיין פי אימליבע גרויסע ונאך דאם
הייקם אנגרויסער משפטם גיבוי אלץ ואלין נייא
גריינגען צו דיר דו ואלקטם דאם משפטין וגי אונ
אקליינע ונאך ישפטו ואלין די הארין משפטין אונ
פון נוענין נואם היים איה דיר דאם סאהן ויהי
קדי עם ואל פאר דיר גרינגער זיין ונשאו אונ זיי
נאלין ליריין מיט דיר די מדיקא פון דעם פאלק :
(כג) אם שתי הדבר אז דו נועקם די ונאך סאהן נואם
איה נייב דיר איין עצה אונ דו נועקם פריענין

עִשְׂוֹרֵיתָא : כִּי וְדִינִין כִּי וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכָל־עֵת אֶת־
 יֵת עֲמָא בְּכָד עֵינֵי יֵת פְּתָנָם קָשִׁי מִיֵּתִין הַדְּבַר הַקָּשָׁה יִבְיֹאוּן אֶל־מִשָּׁה
 לְזוֹת מִשָּׁה וְכָל פְּתָנָם וְכָל־הַדְּבַר הַקָּטָן יִשְׁפּוּטוּ הֵם :
 רַחֲמָא וְשִׁפְטוּ אֵל . מַסְדְּרִין לו :

בעל המורים

(ט) הקסה . ב' כחוקרה . סדר הקסה . פרסך הקסה . מלמד
 עסיס משה דן דין סאלכיס (יא) אשוי אלס) עהי קסה עורף :

רשבים

(כו) ישפוטו הם . כמו לא תעבדו מזה . בכח
 טקומות (וא"ו מלאפום בכחום וא"ו חולום) :

שפתי חכמים

אלהים וכלת עמוד . דל"כ מהי וכו' אלס מסין דעס שפוטו
 השט כמו שפוט מייען לו : ק דל"א לרשע על הכעני דינס
 כיון שבדבר לא היו עובדי אלהי ולא כעני מלאכות ופע"ג דרש"י
 מן הכתובים שישב משה לכדו מ"מ דרשו ר"ל שגלו עמו אף
 קודם שנת יתרו מדכתיב גם אחת גם השט . (מחש"ל) גם
 לרבות אהרן כל לרבות דבד ואכסוהי וכלל הכרוי של אהרן
 הם הקונים אכל דבד ואכסוהי אינם בכלל זה שהרי עדיין לא
 סכח יתרו כיון דיש מדרש שכבד מו א"כ מה תועלת לחשוב אותו :

רש"י

ק הגלוס עתה עמד (מכילתא) : (כו) ושפטו . ודיינין
 ית עמא : יביאוון . מיתין : ישפוטו הם . כמו ישפטו
 (כחולס) וכן (רות ב) לא תעבדו כמו לא תעבדו ותרגמו
 דיינין אינון . מקראית העלויות היו לשון לוי לכן
 מתורגמו וידונון ומיתין ידונון ומקראית הללו לשון עשייה :
 סיי וקסי לכן מרבה אחס בכרוי אחר אבל לא רצה להשווה

פירוש לתורת אלהים

ישראל ויהו אונ ער האט נייא גינעבין פאר ישאל ויהו אונ ער האט נייא גינעבין פאר
 גיבראכט צו משה ער זאל משפטיין וגי היד הקטן גיבראכט צו משה ער זאל משפטיין וגי היד הקטן
 אונ אקליינע ואף ישפוטו הם האבין ויי גימשפט : אונ אקליינע ואף ישפוטו הם האבין ויי גימשפט :

נביאים ישעיה

תרגום

לחששך מנה' דרא צבאות נפש צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה הנצח ארני נשמה רוח יהוה רוח
 יחירה הנצח יהוה חיה יחירה רוח אל שם ב' שבעשיל :

א וראש אפרים שמרון וראש שמרון בן רמליהו
 אם לא תאמינו פי לא תאמינו : ב ויוסף יהוה
 דבר אל־אחוז לאמר : ג שאל־לך אות מעם יהוה
 אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה : ד ויאמר
 אחוז לא־אשאל ולא־אנסה את־יהוה : ה ויאמר
 שמעוניא בית דוד המעט מבם הלאות אנשים
 כי תלאו גם את־אלהי :
 א וראש אפרים שמרון וראש שמרון בן רמליהו
 אם לא תאמינו פי לא תאמינו : ב ויוסף יהוה
 דבר אל־אחוז לאמר : ג שאל־לך אות מעם יהוה
 אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה : ד ויאמר
 אחוז לא־אשאל ולא־אנסה את־יהוה : ה ויאמר
 שמעוניא בית דוד המעט מבם הלאות אנשים
 כי תלאו גם את־אלהי :

ה ואמר שמעו בען בית דוד העביר לכוון דאתון טהלן ית נבייא ארי תהליון אף ית פתנמי אלקא :

מצודת דוד

רש"י

(א) וראש . ואלף עתה עיר המלוכה של אפרים היא שומרון
 ואין לה כלום על ירושלים : וראש שומרון בן רמליהו
 הוא ראש ומנהל על שמרון ולא על ירושלים : אם לא תאמינו .
 אם אינכם מתחייבים לדברי אלה וכו' לפי שאין אחס קיימים
 ומחוקקים בלחמת סל : (ג) דבר . ע"י ישעיה : (ג) אות
 לעשות אות למען דעת שיתקיימו דברי : והבט שאלה . שאל
 שאלה לעשות אות כעונק הטהוס או כנגדי השמים ממעל :
 (ד) לא אשאל וגו' . לא אשאל אות ולא אדומם את המוקס
 מייגעס לכביל ה' : כי תלאו . כדבריס :
 (ה) רוחי כי לא רצה שיתקדס שם שמים על ידי : (ה) המעט מבם .
 רוח כי גם חרזו ליגע לפני הטוקס כ"ה בדברי עונת כלה :

לחמשיך סיפור ומלכות היא שין דלת יוד נמש שין שין דלת יוד רוח יאהרונה נשמת דיסוד א אד אדנ אדני נמש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יז הו וז הו חיה יחידה דיסוד יתלה חיה יחידה דמלכות אל שם בן שבועיה :

א און לשמעת תוכחת חיים בקרב חכמים תליו : ב פורע מוסר מואם נפשו ושמע תוכחת קונה לב : ג יראת יהוה מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה : ד לאדם מערכי לב ומיתוה מענה לשון : ה כל דרכי איש יך פצניו ותלן רוחות יתוה :

גש פרעיקא דלמא ומן יי מסללא דלישא : ה פלהון אורחמיה דנקרא דקנין אינון קעי נוי נאלהא קתמן אורחמיה :

רשי

מצורת דוד

(א) און שמעת . מלן אשר תשמע החוכמה המכילה חיים סופס חכים כבוד אשר החכמה ותלן בקרב חכמים לשמעת דבר חכמה : (ב) פורע . המנעל את המוסר הוא מואם נפשו כי אם ראה שאלו חושש כהקנות' קונה לב . יקנה מזה לב חדש ומשכיל : (ג) מוסר חכמה . היראה חתשב למוסר להליון חכמה וא"כ היראה הוא סיבה לתכונה וקודמת לה וכן לפט כבוד פ"כ חיה הענוה כי הענוה היא סבה להכניא את הכבוד א"כ נאות חלל מע' כח הסוד למדור אמריו כלשון לכל יכשל בהם : (ד) יוד בעיניו . כי איט רואה חוכה לעמלו ותוכן . ה' הוא בתוך רוחו של אדם יודע הוא אם דרכיו זכמים אם לא :

פירוש ע"מ

(א) און שומעת תוכחת חיים דער קענמש וואס וויל זיין אוינער זאל הערין מוסר וואס דאס זאל אים בריינגען צום אייביגען לעבן בקרב חכמים תליו זאלקסטו געקטיגען . זאלקסטו שטענדיג זיין מיט חכמים וואס לערנען תורה . זייא וועלן דיר לערנען ווי אזוי דו זאלסט ווכה זיין צו דאס אייביגע לעבן . צו עולם הבא : (ב) פורע מוסר מואם נפשו דער קענמש וואס פארשטערט מוסר . ער וויל גיט הערין מוסר . פארמיאוסת ער זיין נשמה ושופע תוכחת קונה לב און דער קענמש וואס הערמ מוסר קויפט ער אנניע הארץ . וזייל זיין הארץ וועט ווערן גיענדערט פון שלעכט צו גוט וועט זיין הארץ זיין אנניע : (ג) יראת ה' מוסר חכמה דער קענמש וואס הערמ קלונע מוסר . קען ווייזן אים מיט חכמה אז קען דארף דינען הקב"ה . וועט ער קומען מורא צו האבן פאר הקב"ה ופני כבוד גינה פאר כבוד איו דיא נידעריגקייט . דער קענמש וואס איו ביי זיך אין אקט נידעריג . דעם

ברמנורא

פרק ג א הקומץ את המנחה לאכול . פרק ג א הקומץ את המנחה לאכול דבר שאין דרכו לאכול . חן למט : דבר שאין דרכו לאכול . כגון הקומץ והקמיר . חן למט : דבר שאין דרכו להקמיר .

להקמיר . השירים שזרכן לאכול ולכן דרכן להקמיר : פרק ג א הקומץ את המנחה אויב דער פדון האט זאלא גענומען אקומץ פון אמתקה . און ווען ער האט גענומען דעם קומץ האט ער גימראכט זאלוי דער שאין דרכו לאכול ער זאל עסין פון דאס קומץ וואס ער האט גימראכט ער זאל עסין פארנין דעם קומץ אדער ער האט גימראכט דער שאין דרכו להקמיר אדער ער האט גימראכט ער זאל סקרוב זיין פארנין פון דיא מנחה

(ב) וא"כ מדל"ה קאמר וחס"י כרת חייב. וכתיב הו' חיימה ללא סילי ר"א פוסק אלף מפגל מבני ליה וי"ל דלירי נמי כחון למקומו: (ג) ומחילת מונח לאדם גמור: (ד) חיימה חיימה לאכילת מונח לאדם אלף חילת אדם לאכילת מונח מולן וי"ל דשט"י דקרא קיימי ב' האכילות אכשר וכן (תורה) גמלו:

בשר. לזין. זו חטונה מחשבה דכסלה דשמו אלף כל האדם: ר"א פוסל. דכתיב (ויקרא ז) ואם האכל יאכל מבשר וכן שלמו בני' אכילות הכתיב מדבר אחד אכילת אחד ואחד אכילת מונח (ח) לומר לך כשם שפוסל' אכילת אדם לאדם כגון שיריים אם השב עליהם לאדם לאכלם חזן למוטו. ואכילת מונח למונח. כגון קומץ אם השב עליו להקטיר' שלף כזומטו כד פוסלת מחשבת אכיל' אחד כגון שיריים אם

קב"ר ר"א פוסל. לאכול דבר שדרכו לאכול. להקטיר דבר שדרכו להקטיר פחיו' מבוית בשור. [א] לאכול בחצי וית' ולהקטיר בחצי וית' בשר. שאין אכילה והקטרה מצטרפין: ב לא יצק. לא בלל. לא פתח. לא מרח. לא הניח. לא הגיש. וא שפתתן פתים מרובות ולא אם שיהו'

חש עליוהו למונח (ג) להקטירו חזן למוטו. מדהאפיקורו רחמנא לתרוייהו בלשון אכילה (ג) ש"מ כהדרי יניבא ומחשבו מו' לזו וירבין סבירי להכי חתקא רחמנא להקטרה בל' אכילה לומר לך מה אכילה בכזית. אף מחשבת הקטר' בכזית ולעולם אכילה אכילתהוה משמע קומץ למונח ושיריים לאדם. והלכה כהכמים: ב לא יצק. סדר המנחה בתחלה ונותן שמן בכלי וחמ"כ נותן אחרת וחמ"כ חוזר ויוצק שמן וכולל והכי מפרש בפ' אלו מנחות

דריש לה. ומדלוייחא קא פסל ומ"ס ג"ל לישב דהא גוסיס קמ"ל דל"ה דר"א דמרבנן פסל מטעם גזירה קא משמע לן דכתיב וית' מבשר ולא אכילת דמרבנן א"כ ב"ל לניגור אלף טעמיה ברבא דמלוייחא הוא: (ד) דהא נאמר יציקה כמנחת. סמל ונתינת מנחת המכתב ולמרתין כ"מ באחור וזנה הכתוב כבורה מנחה חינו' אלף. טעמ' ר"י: (ה) דלמך קרא ויבטיח אל בני אהרן הכהנים קומץ. גמור: (ו) דלמך יורה כל דרבו' לכוילה חין כילה מעכ"ל ט. ועתימ"ט: (ז) ומשמע ככדי קמיה מיבו מעכ"ל ולא ידענא אחי' דהא לא שניה עליו הכתוב. ועתימ"ט: (ח) כדלויף ליה כמנחת קמרא:

קמנחה: לא יצק ולא בלל בשר. כגון שמן כל השמן חסר שמנה. אמרינן בפ"ק (ד"ח) שהיא פסולה ובגמ' בפרקין מוכח דליקא מעכבת (ד) ומפרש לא יצק. לא יצק כהן אלף זו. דלמ"ה חילת וית' חילת כהונה (ה) אלף יציקה וכו' ולא כלל דקתי ע"כ לא כלל כלל. דכילה ודאי חילה מעכבת (ו) ומתני' ה"ק לא יצק כהן אלף זו או לא כלל כלל כשר: דא פתח. כדכתיב (ויקרא ב) פתוח מזה פתים. אע"פ דכמנחת המכתב כלבד כתיב ה"ה לכל המנחה האלוטה החלה כגון מנחת ומנחת ומנחה מזה לפותתן כלן וחמ"כ קומץ. וזה אם לא פתח אלף כדי קמיה כשר (ז): לא מרח. כל המנחה כולה אלף הקומץ דללו מליחה הקומץ מעכבת היא (ח): לא הניח. כמנחת חוטא ("ל עומר) ומנחת קדומים מערבית כנגד חודה של הגיש. כדכתיב (סג) והגיש אל המזבח שרדן מוליכה אל המזבח ומנישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן: פתיתים מרובות. גדולות יותר מהדנין שפירש בנן. מנחת ישראל כופל א' לשים ושים ל' ומכדיל. ולאקטירך לאשמועינן פתיתים גדולות וחף על גב דאשמועינן דאי לא פתח כשרה דסד"ל דהתם הוא דליכא תורת מות עליהן אלף הכא דללו תורת מלוח ליכא ולאו פתיתים ליכא אמתא לא קמ"ל: ולא משחן. הרקיק' הטעו"י

מנחה אוי אואה וואס מען איז ניש מקריב ויהינן ער האט גימראכט ער זאל מקריב זיין קארגין דיא איבעריגע מעהל פון די מנחהו כשר איז דיא מנחה פֿשר רבי אליעזר פוסל רבי אליעזר זאגט דיא מנחה איז פוסל זאבול דבר שדרכו זאבול להקטיר דבר שדרכו להקטיר פחות סכנות אויב ער האט גימראכט ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ ער זאל עסן קארגין פון די מנחה וואס מען מען עסין פון דיא מנחה. נאר ווייניגער וויא אאייילבירט גרויס. אָדער ער האט גימראכט ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ ער זאל מקריב זיין קארגין פון די מנחה וואס מען מען מקריב זיין פון דיא מנחה. נאר ווייניגער ווי אאייילבירט גרויס כשר איז די מנחה פֿשר זאבול ויה אויב ער האט גימראכט ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ ער זאל עסן קארגין פון דיא איבעריגע מעהל פון דיא מנחה גרויס וויא אהאלבער אאייילבירט ויהקטיר פֿשייז ויה אונג ער זאל מקריב זיין פון דעם קומץ קארגין גרויס וויא אהאלבער אאייילבירט כשר איז די מנחה פֿשר שאין זיך ויהקטיר מצטרפין וארום אהאלבער אאייילבירט עסין אונג אהאלבער אאייילבירט מקריב זיין רעכונגס מען ניש צו זאמען עם זאל זיין וויא

אנאנצער אאייילבירט: ב ביי אמנחה איז דער דין פריער גיסט מען אריין בויםאיייל אין אפלי. דער נאך שיש מען אריין די מעהל אויף די בויםאיייל. אונ אויף דיא מעהל גיסט מען נאך אמהאל בויםאיייל. אונ מען מישט אויס די בויםאיייל מיט די מעהל צו נאמען. זאגט די משנה יא יצק אויב די בויםאיייל וואס מען גיסט פון אויבין אויף די מעהל האט ניש גינאסין אפהן נאר אישראל אָדער אַרזי וועיין בהרעב ויא יצק אָדער מען האט ניש אויסגעמישט דיא בויםאיייל מיט די מעהל יא פֿחה אָדער ער האט ניש צו פֿרעקלמט דיא גאנצע מנחה. נאר וויא פיל ער האט גענדארפט צום קומץ האט ער צו פֿרעקלמט וועיין בהרעב ותוימו יא פֿחה אָדער ער האט ניש גינאליצין דיא גאנצע מנחה. נאר דעם קומץ האט ער גינאליצין יא הניף אָדער ער האט ניש אויף גיהויבין דיא מנחה ופון עוקר אונג דיא מנחה פון אסוקהו יא הניש אָדער ער האט ניש צו גימראנזין דיא מנחה ופון אלע מנחותו צום קנָה צום ווינקל דרום אונג מערב. או שפֿתתן פתים מרובות אָדער ער האט צו פֿרעקלמט דיא מנחה אויף גרויסע שיריקער גרעסער וי דער דין אוי ויא משנה אָדער קיבלאך וואס מען דארף זיי בשמירען מיט בויםאיייל. אונ זאגין

משיחה כדמתיב (שמות כט) ורקיקי מלות משוחים בשמן .
 אחר אפייתו מושקן וחוזר ומושקן עד שיכלה כל השמן
 שבלוג : במנחת כהנים כשרה . שכולן לליל כמזבח :
 במנחת כהן המשיח ובמנחת נסכים פסולה .

[ב] נחערב כ"ו כשר . לרנן דעלין לין מעבלין זה אהז זה ור"י
 דמין כמיו לא בעיל : (ט) והוא נכבד . וזה נזכר ראשונה כמתיב
 ועוד כתיב נסכי איל שני פסוקים כשלישית פסוקי סני ל' לטוב ט"ו
 ועתי"ט : (י) דמשום ריב' שמנס דמ"ט ס"ק לא מיפסלה דכתיבנה
 פסח דשעית ה"כ דלא הוי אהל בלוג והכא ח"כ דכלל מ"ט
 ור"י דנשאר ג"כ ככל פסוקים
 ועוד דקומן לא כילע ט"ג ט"ג
 וסליך ליכא למיפסל ככא אהל
 מטעם כיוול . ועתי"ט : (א) ז"ל
 דכא כיון דמשום כיוול נבטי כס
 ומ"י ה"כ ששפתן מבטל פסוק
 סיכי שייך ככא למיתר דשמן של
 הקומן ח"ק אס יכלע טולו כמנחת
 נסכים שיבעטו . וז"ל אפי'
 עינור מדעת מני דכא אמרי'
 דלא פסלין אלא כריבס לוג
 ולכ"י מני פי' ר"י ומה דמנחת
 נסכים הוי חסר שמה ונחב
 דלפי' דפסול' . ומתי' ח"י דרעת
 פסולת
 ה"כ כר"י דריבס שמנס דכ"ט
 דקומן משום ריבס שמנס . ה"ט . משום דליתו פסול אהל מדעת .
 ורקיק' לן מלי ריבוי שייך בנסכים . ז"ל דכיון דקומן מעבלין
 הוה סלתו כחולן ליתיה וכל שמתן דקומן ודנסכים קיימ עס
 סולת הנסכים . ועתי"ט : [ג] כשרות . במנחת אהל לרנן
 עולין לין מעבלין זה אהז זה סא מין כמניו ככל עתי' כר"י ט"ו

כשרות . [ב] נתערב קומצה בקומץ חברתה .
 במנחת כהנים . במנחת כהן המשיח . במנחת
 נסכין כשרה . רבי יהודה אומר במנחת כהן
 המשיח . ובמנחת נסכין פסולה שזו בלילתה
 עבה וזו בלילתה רכה והן בולעות זו מזו :
 ג שתי מנחות שלא נקמצו . ונתערבו זו בזו .
 אם יכור לקמוח מזו בפני עצמה . וזמו בפ"ע .
 [ג] כשרות ואם לאו פסולות . הקומץ שנחערב
 במנחה שלא נקמצה . לא יקמיר ואם הקמיר
 זו שנקמצה עלתה לבעלים . וזו שלא נקמצה

ההין : והן בולעות זו
 זו . הקומץ בולע ממנחה נסכים וממנחת כהן משיח
 וריבס שמן של מנחות הללו על הקומץ ומכילות ליה
 (י) והווי מנחה שלא הקמיר קומצה ופסולה הנקמלת
 ככל מנחת נסכים כשרה ולא הווי כריבס שמנה כיון שלא
 מדעת עירב השמן שכולוהו ככל לגבה (יא) וכמאן
 מזו בפני עצמה ופסולתו עצמה . שפלה זו
 נחערב כשרות : ואם לאו פסולות . דאמר בה"כ

ליתיה . והאן הלכה כ"ו יהודה : ג אם יכור לקמוח
 כ"ד זה של כלי זה כלד זה ושאר מהן כדי קומן שלח
 דליתיה . והאן הלכה כ"ו יהודה : ג אם יכור לקמוח

מען האט זיי ניט ב'ש'מירט ג'שרות די אלע מנחות
 וענען קשר נהענד בקיבד בקיבד בקיבד חברה אויב אקומץ
 פון איין מנחה איז אריין געמישט גינוארין אין
 אקומץ פון איין אנדער מנחה געמישט גינוארין אין
 אקומץ פון אמנחה פון אצוי אנדער פון איש'ראל
 איז אריין געמישט גינוארין אין אמנחה פון אפנהן
 וואס זיא ווערט אין גאנצין פארברענט גמנחה
 בזה ה'קשי' אנדער אקומץ פון אפראקטע מנחה איז
 אריין געמישט גינוארין אין אמנחה פון אפנהן
 גדול גמנחה נסכים אנדער אקומץ פון אמנחה איז
 אריין געמישט גינוארין אין אמנחה וואס זיא
 ווערט גיבראקט מיט אקרין ג'שרה איז קשר . מען
 איז מקריב ביידע קומצין צו זאמען . אנדער מען
 איז מקריב דיא אלע מנחות מיט דעם קומץ צו
 זאמען רבי יהודה אפיר רבי יהודה זאגט גמנחה בזה
 הקשי' זיבמנחת נסכין פסולה אויב דער קומץ איז
 אריין געמישט גינוארין אין אמנחה פון ב'גדול .
 אנדער דער קומץ איז אריין געמישט גינוארין אין
 אמנחה וואס זיא ווערט ג'גיבראקט מיט אקרין .
 איז פסול דער קומץ שו' ג'זליה עבה ווארום דעם
 קומץ איז געדיקטעט מייני . עם איז נא אין אים
 ווייניג אייר ווי ג'זליה רכה אונ די מנחה פון ב'גדול
 גדול אונ דיא מנחה וואס ווערט גיבראקט מיט
 אקרין . וענען ש'ש'מירט . עם איז דא אין זייל פיל
 אייר ותי' בולמות זו מוז אונ דער קומץ זאפט איין
 אייל פון די מנחה . ביז די מעהל פון קומץ ווערט
 גמל אין דיא אייר . דריבער דער קומץ אונ דיא
 מנחה וואס דער קומץ איז פון איר גענומען
 גינוארין וענען פסול . אנדער דיא מנחה פון ב'גדול

גדול אונ דיא מנחת נסכים וענען קשר : ג שמי
 מנחות שיא נקמצו ונתערבו זו בזו צונוי ג'לייכע מנחות
 וואס מען האט פון זייא נאך ניט גענומען דעם
 קומץ . אונ זייא וענען צו מישט גינוארין איינע
 מיט דיא אנדערע ודיא מעהל פון ביידע מנחות
 וענען אויסגעמישט גינוארין אס יכ"ו ג'קומץ שוי
 בפני עצמה ומוי בפני עצמה ג'שרות אויב עם איז דא
 אביסול מעהל פון די מנחה . אונ אביסול מעהל
 פון די מנחה . וואס וענען ניט צו מישט גינוארין .
 אונ מען קען אראפ געקען דעם קומץ פון דיא
 מנחה ב'הונדער אונ פון די מנחה ב'הונדער . זאל
 מען אזוי מאהן מען זאל געקען אקומץ פון דיא
 ביסול מעהל אונ אקומץ פון דיא ביסול מעהל
 ג'שרות וענען ביידע מנחות קשר וואס זיא אונ אויב
 מען קען ניט אראפ געקען פון יעדער מנחה
 ב'הונדער אקומץ וויי די גאנצע מעהל איז נוס
 אויסגעמישט גינוארין פסולת וענען ביידע מנחות
 פסולת הקומץ שנחערב גמנחה שלא נקמצה אויב אקומץ
 פון איין מנחה איז אריין געמישט גינוארין אין
 איין אנדער מנחה וואס מען האט נאך ניט
 גענומען פון איר דעם קומץ זא ג'קמיר אלא מען
 ניט סקריב זיין די מנחה וואס הקמיר אונ אויב ער
 האט מקריב גינען די מנחה אין גאנצין ו'ש'מירט
 ג'מנחה ג'זליה דיא מנחה וואס פון איר איז אראפ
 גענומען גינוארין דער קומץ איז קשר . אונ דער
 בעד הבית האט שוין ב'צ'אהל'ט זיין מנחה . אונ
 דארף ניט ג'ריינגען איין אנדערע ו'שיא נקמצה
 אונ די מנחה וואס מען האט פון איר ניט גענומען
 דעם קומץ . נאר מען האט איר מקריב גינען אין
 גאנצין

לאמר הקטרה בקומן ונאמר
אין הקומן מכלל את הכיון אף כי אין השירים מכללים את
הקומן: (יב) דכתיב לרצון להם משמע דבר שואף לרצון במקום
אחר. חסופות ועשו"ט: (יג) והומיהו דכתיב' דבחו"ט
מ"ו חן כנוב ובגשן קדשי קדשים
ליהא אלה שהורר מכללו כדמס
וגרסה דר"ס לומר קדשים קלים
שנכללו שם בכל מקום. עתו"ט:
(יד) בגמ' אסוקא דה"ש כורף
ואבוד והאי דקאמר טעמא
ירישיהו נקט: (טו) דר' שמעון
לא סני ליה כדכונה לחוד אלא
בני אלבע כדרי כהונה דלא
דכתיבה כמ"ה פ"ו דבבבסי ור"ו
אלבע או כהונה דהסא אלא
לדבקי: (טז) ה"ר אב"ל בגמ' א"ר
עלמ קטנו חתי וימני כו' מד לנתי'
ומד לעכב: [ז] העשרון כו'

המערובות. לזון הקטרה מזה אלא בקומן. ומקמ
נמי לא קמין שני קומלים ללמא בכל קומן יש מזה
שמערב וליכא קומן שלם ממד מנחה ואם הקטיר כל
המערובת (היא) לא עתקה לבעלים דהא לא נקמלא וזון
מנחת נכבה נותרה בלא

לא עלתה לבעלים. נתערב קומצה בשיריה.
או בשירוש של הברתה לא יקמיר ואם הקמיר
עלתה לבעלים. נשמא הקומץ והקריבו הציץ
מרצה יצא והקריבו אין הציץ מרצה. שהציץ
מרצה על הממא ואינו מרצה על היוצא:
ד נשמאו שיריה. נשרפו שיריה. לאבדו שיריה.
כמדת ר"א כשרה. וכמדת רבי יהושע פסולה.
שלא בכרי שרת פסולה. ר"ש מכשיר. הקמיר
קומצה פעמים כשר: דה הקומץ מיעומו מעכב
את רובו. [ז] העשרון מיעומו מעכב את רובו.

קמיה: נתערב קומצה
בשיריה לא יקמיר. את
כולה. משום דהשירים
אסורים להקמיר דכ' (ויקרא
ב) לא תקמירו ממנו אשה
לה' כל שממנו לאזים הרי
הוא בכל תקמירו: נשמא
הקומץ והקריבו הציץ
מרצה. דכתיב (שמות כח)
ושא אהין את עון הקדשים:

איו נשא אלה עון עומאה שם כה זד קל שהורר מלל' בלבור (יב) דכתיב תחמיד
ואינו מרצה על היוצא. ואף על גב דיש כו נמי זד קל שהורר מכללו כדמס אסור ואלא
כדכוב ובגשן שלא היו שם קלטים (יג) אף עפ"כ אין הציץ מרצה ביוצא דכתיב (סס)
עון לפניה ה' אין. שון היוצא לא: ד' כמדת רבי אליעזר כשרה. על דעתו של ר"א דלמר בפ' כ"ג
זלין. דס על פי שאין בר' ה"ק קומן ע"פ שאין שירים כשר להקמיר קומן: כמדת רבי יהושע.
דלמא אם אין כשר אין דס ה"נ פסול להקריב הקומן. והוא שלא נשמיר דבר מן השירים
ולא יוכלו כרבי יהושע: שלא בכרי שרת. שלא קודם הקומן כלי שרת אבל בתחלת המנחה
דכ"ע לא כדלמרי' בפ' שתי הלחם: ורבי שמעון מובשיר. טעמא דר"ש מפרי' בגמ' משום דל"ח
(ויקרא ו) קדש קדשים הוא כהנאה וכמאס ומדאק"ט רוממא מנחה לחמת דעבודתו כמנחה כדכ"ע
ממס. ר"ה עובד' בידו בלא כלים ובלבד שיטבד בידו הימנית דומי' דחטאת של' זו אלבע
דכתיב ביה (סס ז) ולקח הכהן מדה חטאתה באלבע. וכ"מ שאמר אלבע וכהונה איו אלא ימין (טו) ואין הלכה כר"ש:
הקמיר קומצה פעמים. חזי קומן כפ"א והאי קומן כפ"א ותי' קומן כפ"א ותי' קומן כפ"א
נמלא חזין הקטר' כפחות מכות לפיכך כדמס אב"ל אם חלקה ל' או לד"ס דעביד לכו
הקטרה פחותה מכות פסולה: דה מיעומו מעכב את רובו. שאם חסר כ"ס פסול דל"ח מלא קוממו (טז):
העשרון. מנחה שהיא פחותה מעשרון

גיווען אקרבן ונאם איז ארוים גימראגין גיווארין
פון די עזרה אונ איז צוריק אריין געקומען אין די
עזרה. אויף די עבירה איז דער ציץ נישט כפ"ר די
ד נספא שיריה אויב די געבליבענע מעהל פון די
מנחה איז טמא גיווארין שריפו שיריה אדער דיא
געבליבענע מעהל פון די מנחה איז פארברענט
גיווארין אבוי שיריה אדער די געבליבענע מעהל
פון די מנחה איז פארלארין גיווארין ונאם ארץ
איז גיווען איירער מען האט מקריב גיווען דעם
קומץ פון דיא מנחה כפ"ר רבי אליעזר גשרה רבי
אליעזר זאגט דער קומץ איז פאר אונ מען קענ
אים מקריב זיין ונפ"ר רבי יהושע פסולה אונ רבי
יהושע זאגט דער קומץ איז פסול אונ קען טאר
אים נישט מקריב זיין שא' שרת פסולה איז דער
בהן האט נישט אריין גיגיינט דעם קומץ אין
אהייליגע פלי. איז דער קומץ פסול רבי שמעון
בפ"ר רבי שמעון זאגט דער קומץ איז פאר הקמיר
קומץ פעמים גשרה אויב דער בהן האט מקריב גיווען
דעם קומץ צוויי מאהל. אין מואהל אהאקבין
קומץ אונ נאך אהאקאל אהאלבין קומץ. איז דער
קומץ פאר: דה הקומץ מיעומו מעכב את רובו אויב עס
פעלט אביסל מעהל פון קומץ. אפילו עס פעלט
פון אים גאר ווייניג. פון דעקטווענין קאר קען
אים נישט מקריב זיין העשרון מיעומו מעכב את רובו

גאנצין יא עלתה דבבליס דייקט דאם גיט אמנקה.
אונ דער בעל הבית דארף בריינגען איין אנדער
מנחה נהערב קומצה בשיריה אויב דער קומץ איז
אריין געמישט גיווארין אין די געבליבענע מעהל
וואס דער קומץ איז פון איר גענומען גיווארין
אז בשיריה ש' הנהרה אדער דער קומץ איז אריין
גיפאלין אין דיא געבליבענע מעהל פון איין
אנדער מנחה יא גפ"ר זאל מען נישט מקריב זיין די
געבליבענע מעהל ואם הקמיר עתה דבבליס אונ אויב
מען האט מקריב גיווען דיא מנחה אין גאנצין.
האט שוין דער בעל הבית בנאקאלט זיין מנחה.
אונ דארף נישט בריינגען איין אנדערע נספא הקומץ
אויב דער קומץ איז טמא גיווארין ונהריה אונ
מען האט אים מקריב גיווען הציץ פנצה דער ציץ
פון בהן גדול די גאלבענע גלעה וואס דער בהן
גדול האט גימראגין אויף זיין שטערין אויב כפ"ר
דיא עבירה יצא והקריבו אבער אז דער קומץ איז
ארוים גימראגין גיווארין פון די עזרה. אונ מען
האט אים צוריק אריין גימראגין אין דיא עזרה.
אונ מען האט אים מקריב גיווען אויף דעם מנחה
אז הציץ פנצה די עבירה איז דער ציץ נישט כפ"ר
שחצין פנצה על הטמא אויב מען האט מקריב גיווען
אקרבן וואס איז גיווען טמא. איז דער ציץ כפ"ר
זאגט מנחה על היוצא אבער אז מען האט מקריב

יתרו יום ה

עיקר תוי"ט

חסי' כ"ט פסול: היין. ה' ה' ה' לפר ולטמית ה' ה' ל' ל' ורביעית ה' ה' ל' ל' וכן השמן. כן למנחת נסכים שהו' כשיעור היין. כן למנחת נדבה שהו' לוג ח' סמן: הסולת והשמן. של מנחה: מעכבים וא"ו. דכתיב (ס' ב) מנרה ומשמה (ו'): הקומץ והלבונה מעכבים וא"ו. דכתיב (ס' ו) ורבים ממנו כמלואו על כל לבונה (י'): ו' שני שעירי יה"כ. העשיר אשר עליו הגורל לה' והעיר המסחלה לעזאזל: שני כבשי עצרת. שני כבשי שלמים שחיים חובה על שתי הלחם: שתי הלחות. שתי הלחם של עזרת: ושני סדרים. שתי מערכות של לחם הפנים שש הלוח לכל מערכת: שני בויכין. שתי כפות שבתן הלבוש ומחויס על כ' המערכות: ה' סדרים והבויכין מעכבין וא"ו. ששם אין מערכות של לחם על השלחן לא יתן כו' לחם הבויכין של לבונה. ולם אין מערכות של לחם הלוח מלות ויקיף מלות: ושלושה שבפרה. רבומה. ען לרו ולחוב וסני תולעת: ארבעה שבתורה. ארבעה מינים של לחם שמזיאים על שלמי תודה. הלוח מלות. ויקיף מלות. וסלת מורכבת. והלוח לחם ממן:

היין מיעומו מעכב את רובו. והשמן מיעומו מעכב את רובו הסולת והשמן מעכבין זה את זה. הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה. ו' [ו] שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה. שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה. שני הלוח מעכבות זו את זו. שני סדרים מעכבין זה את זה. שני בויכים מעכבין זה את זה. הסדרים והבויכים מעכבין זה את זה. שני מינים שבבביר. שלושה שבפרה. ארבעה שבתורה.

היין כר השמן בר. כולו יליף לכו בגמלה מקראי: (וי) סרס ולא רבתי הילך שמעין סיכוכא ובגמרא מסלתא ומשמנה [בשאר מנחות] מנרה' ומשמנה [כמנחת הסוחר] פרס'י שם עליו ככחוב לעכב: (וי) וקסה מלך לעכב. ובגמרא על כל לבונה' וחס כל הלבוש אשר על הכנסת פרס'י. שם ט' [ו] שני שעירי יום הכפורים. כולו ילפינן לס בגמלה מקרא :

אויב עם פעלם אביסור קעה' פון דעם עשרון וריא מנקה איז אביסור קעה' וויינגער וויא אנשארן אפייו עם פעלם גאר ווייניג. פון דעקסווענין איז ריא מנה' פסול מיו' מעכב את רובו אויב עם פעלם אביסור וויין פון אהאלקין הין. אדער עם פעלם אביסור וויין פון אדריטור הין. אדער עם פעלם אביסור וויין פון אפעקטיר הין. אפילו עם פעלם גאר ווייניג. פון דעקסווענין גאר מען גיט גיסען ריא וויין אויף דעם מנה' השמן מיוסו מעכב את רובו אויב עם פעלם אביסור אייר פון אהאלקין הין. אדער עם פעלם אביסור אייר פון אדריטור הין. אדער עם פעלם אביסור אייר פון אפעקטיר הין. אפילו עם פעלם גאר ווייניג. פון דעקסווענין גאר מען גיט גיסען ריא אייר אויף די מנקה הסלת והשמן מעכבין זה את זה די קעה' מיט ריא אייר פון אמןקה פאר האלקין איינע ריא אנדערע. אויב עם איז דא קעה' צו ריא מנקה אונ עם איז נישא אייר. אדער עם איז דא אייר אונ עם איז נישא קעה'ל. איז די מנקה פסול הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה דער קומץ מיט ריא בשמים פון אמןקה פאר האלקין איינע ריא אנדערע. אויב מען האט מקריב גיווען דעם קומץ אונ מען האט גיט מקריב גיווען די בשמים. אדער מען האט מקריב גיווען ריא בשמים אונ מען האט גיט מקריב גיווען דעם קומץ. איז פסול ריא מנקה: ו' שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה ריא צוויי שעירים וצניעון וואס מען דארף מקריב זיין יום פפור. פאר האלקם איינער דעם אנדערין. אויב עם איז גאר דא איין שעיר. איז מען אים גיט מקריב שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה די צוויי שעפסין וואס מען דארף מקריב זיין שבועות. פאר האלקם איינער דעם אנדערין. אויב עם איז גאר דא איין שעפס. איז מען אים גיט

(וט) אבל מים חיים לא חשיב למי שהיה מערב בהם הסה הסה
לדכתיב ועכל אותם וכו' וטעמיהו: (כ) ושיר שן זו היות
למטרע ודברים וזיליס דגם: חו: [ו] קני כ"ו ולא חשיב
נמי גבייה כשחוריס ופרסיס דמעכבין ו אה ז מוסס דליתניבו
כמורה על שער מיני מחסרי כדליתא בגמרא: חוס: [ז] שבעה
נרותיה: כנאש כל קני וקנס

הוא נר אחד כעין כך וסס
תנין דכתיב וכתבתי לך
(כח) דכתיב וכתבתי לך
תמוס וזיליס דגמסין כתיב
היה וכו' למטופס ומזכנתם
למזו גס וכו' [ח] ארבע
ציציות כו' לא אחמר כמנרה
מלן וכו' פ"י כמסכה לטלי
וכלן סמך חוון לרמזי שיש
בספוקיס אהרן על שיהיו
מעכבות אבל מעטין קבלה בדיני:
מעכבין [ט] ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת.

ארבעה שבלולב. לולב ואחרון הדס וערכה אם טעל
לרבעתן ככל היום כולו אט"ס שמטל ח' מהן שמריה
וא' בין הערכים יאח דקיי"ל לולב ח"א אגד אבל אם
חיסר ח' מן המינים ועטל כל ג' לא קיים מצוה כלל: ז'
די שבמצורע. ען ארו
אחוב ושני חולעת חספסר
הסיה (יט): ז' היות
שבפרה. ארומה. דכתיב
כמדכר (ע) והזה אל נכח
פני אהל מועד ממדה שבע
פעמים: ז' היות של בין
הבדים. ביה"כ. דכתיב
ויקרא (ו) ולמני הכפרות
זיה שבע פעמים: ושעל
הפרוכת ושעל מצוה

הזהב. ביה"כ. כפר כהן משיח וכפר העלם דכר על זכור ושערי ע"ז שכל אלו טעונים הוזה על הפרוכת ועל
מצוה הזהב כמו שמפרש בפ' ויקרא ובאחרי מות. ושערי ע"ז מרבינן להו מקרא דכתיב (ס ד) ושעה לפר חלש
עשה לפר הכהנת. לפר זו פר כהן משיח. הכהנת אלו שערי כ"ו. וד' מחטת שעל ארבע קרנות של מצוה הזהב
נמי מעכבות זא"ז אט"ס טלח הזכור כמסנה (כ): ז' שבעה קני מנורה. דכתיב (שמות כה) ושעה קניס
ויאליס חלדיה והקה החלונני הרי שבעה קני מנורה: שתי פרשיות שבמנורה. שמע. והיה אם שמעו:
ואפ"י כתב א' מעכבין. אפי' אות ח' שהיא דקוקה למכרתה (כא) ולויה מוקפה גויל כהלכתה פוסל מצוה
ובתפילין וכו"ס: ארבע פרשיות בשתפילין. קטש. והיה כי יניחך. שמע. והיה אם שמעו: מעכבות
זא"ז. בין בתפלה של ראש כמותין כל פרשה ופרשה בקלף כפ"ע. בין בתפלה של יד שכל ארבעתן כתובים בקלף ח':

פאר האלמ איינע דיא אנדערע, אויב מען האמ
ניט געבריינגט אלע פיר מינים אדער איין מין
אוי פסול גינארין אדער פארלארין גינארין. די
מינים וואס זענען געבריינען זענען פסול ארבע
שלינג די פיר מינים וואס אין לולב וזולב, הדס,
ערבה, אהרונג פאר האלמ איינע דיא אנדערע,
אויב ער האט ניט אלע פיר מינים. האט ער
ניט מקיים גינען די מצוה ארבע שפריצת די פיר
זאכין זען אר. אונ אווב. אונ שני הוצעת, אונ
די פויגיל סעכבין זה את זה פאר האלמין איינע די
אנדערע, אויב עס איז ניקא אלע פיר זאכין,
נעמט מען דיא איבעריגע אויך ניט שבע היות
שפריצת די זיבען קאהל וואס מען דארף שפריצען
די בלוט פון די פרה ארוקה מעכבות זו את זו פאר
האלמ איינע דיא אנדערע, אויב ער האט ניט
געשפריצט אלע זיבען קאהל, די וואס ער האט
געשפריצט איז קיין מצוה שבע היות של בין הדדים
די זיבן קאהל וואס מען דארף שפריצען צווישען
דיא שמעקונג פון ארון קודש אין קודש גדשים
אויב ער האט ניט געשפריצט זיבען קאהל ושני
הפרוכת אונ דיא זיבען קאהל וואס מען דארף
שפריצען אויף דעם פרוכת אויב ער האט ניט
געשפריצט זיבען קאהל ושני מוכח הויב אונ דיא
זיבען קאהל וואס מען דארף שפריצען אויף
דעם גאלדענעם מוכס אויב ער האט ניט
געשפריצט זיבען קאהל מעכבות זו את זו פאר
האלמ איינע דיא אנדערע, אויב ער האט ניט
געשפריצט אלע זיבען קאהל, די וואס ער האט
געשפריצט איז ניט קיין מצוה: ז' שבעה קני מנורה

זענען

ארבעתן ארבע מצות . ר' ישמעאל אומר ארבעתן [ט] ארבע מצות : [ט] ארבע מצות . ולי"ט לטען
 סלין כליזית וטליט כעלת חמש .
 ולחנה כענת כעליט שמיטת מליזילת כעלכס כעליזת כעמרת :

הלכה כרבי ישמעאל :

וענען דא דרבי ציצית . קאר ער ניט גיין אין די
 קלייד רבי ישעאי איפר רבי ישעאל נאנט ארבעתן
 ארבע מצות דיא פיר ציצית וענען פיר מצות .
 אויב ער האט גאר דרבי ציצית אדער ער האט
 גאר צווייא ציצית אדער אפילו ער האט גאר
 איין ציצה . זאל ער גיין מיט טויא פיר ציצית
 ער האט , ווייל יעדער ציצה בונדער איז
 אבונדערעך מצוה ווערתי"ט :

ר' ש"י

נמרא מנחות דף ל"ה ע"ב

ר' ש"י

למעלה . כגובה הראש
 ולא למטה
 בזואר: כלפי פנים . ממול
 עורף ולא כלידי הראש
 ליטתא אהניגא כלפי פנים
 שיהא הקשר מכפסוס וסגוי
 של דלת' מנחוק כלאחרן
 וטויקו לכר: בירדרי . טס:
 מאימתי מברך עליהן
 משעת הנחתן . משעת
 הלכה סי' כלל כלי' מסיחן דח"ת דמלות דכריזא כבסוכן
 אמר רב יהודה קשר של תפלין צריך שיהא
 למעלה כדי שיהיו ישראל למעלה ולא
 למטה וצריך שיהא כלפי פנים כדי שיהיו
 ישראל לפנים ולא לאחור אמר רב שמואל
 בר ביבוי א"ר ואמרי לה אמר רבי אחא
 אריבא אמר ר"ה ואמרי לה אמר רב מנשיא
 אמר שמואל תפלין מאימתי מברך עליהן
 משעת הנחתן איני והאמר רב יהודה אמר
 שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר
 לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרווייהו משעת
 הנחה ועד שעת קשירה אמר רב חסדא סח בין תפלה להפלה חוזר ומברך סח אין לא
 סח לא והא שלח רב חייה בריה דרב הונא משמיה דרבי יוחנן על תפלה של יד אומר

אמר רב יהודה קשר שי תפלין צריך שיהא למעלה
 רב יהודה זאנא דער קשר פון דיא תפלין
 נואם אויף דעם קאפ דארף זיין אין דער היף
 אויף דעם קאפ ניט אויף דעם האלדן כדי שיהי
 ישראל למעלה ולא למטה פאר אסיכון אז די יודין זאלין
 זיין אויבין ניט אונטערן וצריך שיהא כלפי פנים דער
 קשר דארף זיין געניגן פנים כדי שיהי ישראל לפנים
 ולא אחור פאר אסיכון די יודין זאלין זיין פארונט
 גיט אונטערן אפר רב שמואל בר ביבוי אפר רב רב
 שמואל בר ביבוי האט גיזאנט פון רב'ס וועגן
 וצריך לה אפר רבי אחא אריבא אפר רב הונא אנדערע
 זאגין רבי אחא אריבא האט גיזאנט פון רב הונא'ס
 וועגן וצריך לה אפר רב מנשיא אפר שמואל אנדערע
 זאגין רב מנשיא האט גיזאנט פון שמואל'ס וועגן
 תפלין מאימתי סבדו עליהן וענן זאנט מען די ברכה
 אויף די תפלין משעת הנחתן אז ער האט געלייגט
 די תפלין . יעדער תפלה בונדער ווען ער האט
 זיא געלייגט זאנט ער אויף איר די ברכה . אז ער
 האט געלייגט די תפלה אויף די האנט זאנט ער
 די ברכה להניח תפלין . אז ער האט געלייגט די
 תפלה אויף דעם קאפ זאנט ער על מצות תפלין .
 פרעקט דיא גמרא איני עם איז דאך ניט אזוי ויה
 אפר רב יהודה אפר שמואל רב יהודה האט דאך
 גיזאנט פון שמואל'ס וועגן כל המצות כולן מברך
 עליהן עובר לעשייתן אויף אלע מצות דארף מען
 זאגין די ברכה איידער מען מוהק די מצוה אפי
 מרבא דאמרי תרווייהו אביי און רבא זאגין ביידע
 העולם

להניח. וכטל יד מחמיל
 להניח: מצות תפילין .
 דעכשו גומר את המטה:
 לא סח . את מברך הלא
 סל של יד נלכד: סח
 מברך שתים . כדשלה
 רכ מיא: סח בין תפלה
 לתפלה. ולא כידך על
 על ראש הלא סמך על
 כדכה ראשונה: עבירה.

ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח
 תפלין על תפלין של ראש ואמר ברוך להניח
 קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין אביי
 ורבא דאמרי תרוייהו לא סח מברך אחר קח
 מברך שתים הנא סח בין תפלה לתפלה
 עבירה היא בידו וחזור עליה מעורבי המלחמה
 הנא כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח
 של ראש וכשהוא חולץ של ראש ואח"כ
 חולץ של יד בשלמא כשהוא מניח מניח של
 יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב וקשרתם
 לאות על ירך והדר והיו למוטפות בין עיניך

היא בידו וחזור עלי'
 מעורבי המלחמה .
 כדאמרינן כפרק משאי למח'
 הירא ורך הלכך ממכירות
 שנידו: והיו. משמע שמים
 כל זמן שמים בין עיניך
 יהיו שמים כל זמן שאותן
 של ראש מונחין אותן על יד
 ממי מונחין אלמא דראש
 תלין כריסא :

אלא כשהוא חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד מנא לן אמר רב הונא אמברא
 די אמר קרא והיו למוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים :

העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין
 על תפלין של ראש אויב ווען מען לייגט דיא תפלה
 אויף דעם קאפ זאגט מען ברוך אתה ה' אלהינו
 סלק העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות
 תפלין. וען מיר דאך אז אלע מאהל דארף מען
 זאגין אברכה אויף דיא תפלה וואס מען לייגט
 אויף דעם קאפ, אפילו מען האט ניש גירעט זיני
 ודא דאפרי תרוייהו אבני אונ רבא זאגין ביידע.
 אזוי איז דער דין יא סח מברך אחר אויב ער האט
 ניש גירעט נאכדעם וואל ער האט געלייגט דיא
 תפלה אויף די האנט, זאל ער נאך אפן ברכה
 אויף די תפלה וואס אויף דעם קאפ סח מברך שמים
 אויב ער האט גירעט נאכדעם וואל ער האט
 געלייגט די תפלה אויף די האנט, ווען ער לייגט
 די אנדערע תפלה אויף דעם קאפ מוז ער זאגין
 צוויי ברכות להניח תפלין אונ על מצות תפלין
 תנא סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחזור עליה
 פשוטי התקפה מיר האבין גילערוגט אז איינער
 האט געלייגט די תפלה אויף די האנט אונ האט
 געפגט גירעט איינער ער האט געלייגט די תפלה
 אויף דעם קאפ. איז דאס אעבירה, אונ אז דיא
 יודין האבין זיך פארזאמלט צו גיין אין אמלקחמה,
 מוז ער ענעקש גיין אהיים אונ פאר ניש גיין אין
 די מלקחמה, ווייל ער האט גיטאהן אעבירה תנא
 בשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש מיר
 האבין גילערוגט ווען ער לייגט די תפלין, לייגט
 ער פריער דיא תפלה אויף דיא האנט, נאכדעם
 לייגט ער דיא אנדערע תפלה אויף דעם קאפ
 וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד אונ ווען

ער מוהט אויס די תפלין. זאל ער פריער אויב-
 טאהן די תפלה פון קאפ נאכדעם וועט ער אויב-
 טאהן דיא תפלה פון האנט, פריער דיא נקרא
 בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש
 דאס איז דעקט ווען ער לייגט די תפלין זאל ער
 פריער לייגין די תפלה אויף די האנט נאכדעם
 זאל ער לייגין דיא תפלה אויף דעם קאפ דהייב
 ווארום עם שמיים אין פסוק וקשרתם לאות על ירך
 והדר והיו למוטפות בין עיניך דו זאלסט זאגן בין די
 תפלין אויף די האנט פאר אצייכין, אונ זאלסט
 לייגין די תפלין אויף דעם קאפ גענין צווישען די
 אויגן פאר אצירונג, איז פריער אויף דיא האנט
 נאכדעם אויף דעם קאפ אזא כשהוא חולץ חולץ של
 ראש ואחר כך חולץ של יד מנא לן נאר וואס די זאגט
 אז ער מוהט אויס די תפלין, זאל ער פריער אויב-
 טאהן די תפלה פון קאפ נאכדעם וועט ער אויב-
 טאהן די תפלה פון דיא האנט, פון וואנען ווייסן
 מיר אז מען דארף אזוי טאהן אפרי ביה רב הונא
 אפרי? האט רבה גיזאגט רב הונא האט מיר
 גיעקען צו פארשטיין אז עם דארף אזוי זיין אפרי
 קרא והיו למוטפות בין עיניך של יד וזו שבין עיניך יהיו שמים
 דער פסוק זאגט והיו למוטפות בין עיניך. ווען
 די תפלה וועט זיין אויף דיין קאפ פאר אצירונג,
 והיו. זאלן זייא זיין, זאלן ביידע תפלין זיין.
 דריבער אז ער וועט אויבטאהן די תפלה פון די
 האנט פריער, וועט דאך גלייבין די תפלה אויף
 דעם קאפ זיין. דריבער מוז ער פריער אראפ'
 געקען פון קאפ דיא תפלה, נאכדעם וועט ער
 אראפ געקען די תפלה פון דיא האנט :

וזהר יתרו דף פ"ט ע"ב ת"ת דלילנות יוד' דהא וזא דהא

אמר ליה רבי האי קרא בעי לחיטובא כחרוזי כתיב (ישעיה טו) ונתתי להם כביתו ובחומותי יד וסם מוכ מבנים
 ומבנות סם עולם אתן לו. אתן להם מוכשי ליה מהו אתן לו חמר ליה תח חוי ונתתי להם כביתו מהו ביתו
 כמה דלת חמר (מסדכר יב) בכל ביתי איהו (שמא דקב"ם חקרי בית) ובחומותי כמה דלת חמר (ישעיה סב)
 פל תומותיך ירושלים הפקדתי במיניך ד' וסם כלומר דיסלפון כעמתי קדישין מדוכת' דא והוא יל חולק בשלמתא
 מכ מילא מבנין ומבנות סם עולם אתן לו להאוי חולק שליט חסר לא יכרת לרתי דרין דכר חמר אתן לו. להאוי דייע
 רזא מלמא ויחזיקין כמה דבעי לכוואל חמר רבי שמעון כתיב (שמות לה) לא תבערו אתי בכל מושבותיכם כיס
 כשנת חוי עמי בנין דלא אחיהו דינא כהאי יומא חוי תומא הא לנכוח וספק כלל מבעו אתי קאמר ולא לנכוח
 והאוי דסלקא לנכוח להכפי' לדינא אחרא סלקא דתינין אית אשא אכלא אשא אכלא אכלא אשא אחרא וכוני

יתרו יום ה' אהרן

כך החליטו עמיתך קדישא בהאי יומא מכל שאר יומין וכוונתא דהתנחילא עמיתך לא אחתוי דינא כלל וכל מלאך ותחתיין משתכחין כבודיהא שלמתא ודינא לא שלטא תלמיא כתיב (סמות לא) כי שעת יומים פסקה ה' את הכהנים ואת הארץ שעת ימים ודאי ולא כשעת ודאי יומין קרישין עלאין אקרין יומי דשעת קדישא תחלילי כדא ודאינן תחלילין ביה זבגא חולקיהון דישראל מכל עמין עכו"ם עלייהו כתיב (דברים ד) ותחס הדנקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום :

מוסר

מלוקט מספרי סופר

הלכה פסוקה

יוסף לחק

הרכב"ם הלכות ק"ש פ"א

כתיב ואל אשה נכדת עומתה לא תקרב זמן קרובה שבוטל יד לך לא יקנה רע לא יקנה מדינה של גיהנם וליסור כדס טוח ככל אשה בין פטיש בין אשת אים כחמור ככחוב ואל אשה נכדת עומתה סתם אשה בין אסוז בין פטיש בין אשת אים בין קרובה בין רחוקה על כן יוסף תלך לשבור עלמו מלינע ככנדי אשתו וכל סקן לתת מיד ליד ותלמיד אחד שקרא זמנא וסמח מ"ח חסני שלא ה"י זכור כמי לכווס ודאי שוככ אללס מת כחאי ימינו ואתר עלוי אליבו זכור לטוב כדוך המקום שחרנו :

קריב ואל אשה נכדת עומתה לא תקרב שום קרובה שבעינע עם שמיים אין פסוק דו זאלקסט גימ גינענען צו אאשה ווען זיא וועט זיין סמא נוייל זיא איז אנדה . דו זאלקסט גאר גיט צו גיין צו איר ד' לך לא יקנה רע דער וואס גיט צו אאשה וואס איז אנדה פון האנט אין איר האנט ארער פון איר האנט אין זיין האנט וועט ער גיט ביינן ווערין פון שלעקסטס לא יקנה מדינה של ביהמם ער וועט גיט ביינן ווערין פון רעם משפט וואס אין גיהנם ויאסור נדה הוא ככל אשה וועלעקע אשה עם זעהט דס גוהת איז זיא אסור צו גענענען צו אמאנסקפערזאהן ביו פטיה בין אשה אים סיי זיא איז אליידיגע וזיא האט קיין מאן אונ סיי זיא האט אמאן . סאר גיט אמאנסקפערזאהן צו גיין צו איר כפסאמר התוב ואל אשה נכדת עומתה ווי דער פסוק זאגט צו אאשה ווען זיא איז סמא נוייל זיא איז אנדה זאלקסטו גיט גינענען סתם אשה בין אשתו בין פטיה בין אשת אים בין קרובה בין רחוקה נוייל אין דיא הורה שמיים סתם צו אאשה וואס איז אנדה זאלקסטו גיט גינענען . אונ עם שמיים גיט צו וועלעקע אשה סיינען קען אלע נויבער . סיי זיא איז זיין נוייב . אונ סיי זיא האט קיין מאן . אונ סיי זיא הייבט זיא אמאן . סיי זיא איז זינע אקרובה נאפערוואנדלען אונ סיי זיא גיהער זיה מיט אים גאר גיט . איז אלץ אסור צו גינענען צו איר ווען זיא איז אנדה על כן יקנה פאר לשבור עצמו מלינע ככנדי אשתו דריבער זאל יעדער מאן זיה הימען ער זאל גיט אנרירען דיא קליידער פון זיין נוייב ווען זיא איז אנדה וכל שכן נחת מיד לך אונ געבין עפעס צו אנדה פון האנט אין האנט סאר קען געוויס גיט וקלייד אחר שקרא זשהו פלטידי חקמים עם איז גינען אפלמירד וואס ער האט גילערוינט הורה כביאיים תרובים . משניות . אונ ער האט בערניט פלטידי חקמים וואס סיינען קען ער האט גילערוינט גקראו ספצי שלא היה נהיר כפי לכוונה והיה שוכב אצלה נוייל ער האט זיה גיט געוהט אין אירע זינען ריינע טעג וואס זי האט געצייילט אונ ער איז גילענען געבין איר סת בחצי ימי דריבער איז ער גישאראבין אין זינע העלפט יאהרין ואסר עליו אלהי זכור לטוב ברוך חסדס שהיה אונ אליהו הנביא האט אויף אים גיזאגט געלויבט איז גאט וואס ער האט אים געהרגט ; אס בכל נפש אשה אויב דו ביזמ אפענקש וואס דו זארנקסט פאר ביין נשקה רוח גא ביזם הרברים הסמרים כזמן

(א) איזוהו זמן קיש בלילה מצותה מסעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ירי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה : (ב) הקורא קריאת חסם של ערבית אתר שעלה עמוד השחר קודם הזנן החמה לא יצא ירי חובתו ולא ככל נפש אשה רוח גא כיום הדברים האמורים כזמן

(א) איתרו זמן קריאת ששם בלילה ווען איז דיא צייט צו ליינענען קריאת ששע בייא נאכט מצותה מסעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה דיא סצוה איז קען זאל ליינענען קריאת ששע ווען דיא ששערין ווערין גיועהן אין הימעל . אונ עם איז צייט צו ליינענען קריאת ששע בין האלבע נאכט ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר אויב האלבע נאכט איז שוין אריבערנעמאנען אונ ער האט זיה פארשפעטיגט אונ האט געלייענט קריאת ששע אריבער דער אונארגינשפען איז אויפגעמאנען דיא ירי חובתי האט ער כצאהלמ זיין חוב די סצוה פון קריאת ששע ליינענען זיא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה ווארום וואס די חקמים האבין גיזאגט אז דיא צייט פון קריאת ששע איז בין האלבע נאכט . האבין זיא דאס גאר גיזאגט צו דערנווייטערין די סעקנשין פון אעבירה . אז ער וועט סיינען אז די צייט פון קריאת ששע איז גאר בין האלבע נאכט וועט ער זיה איילין צו ליינענען קריאת ששע . אבער אז ער ווייס די צייט פון קריאת ששע איז אנאנצע נאכט קען זיין אפענקש קוסט אסארה אהיים אפעמאטערס וועט ער זאגין צו קריאת ששע האב איך דאך צייט . איך וועל סיף לייגין אביכול שלאפין וועל איך סיף אפרוהען גאקרעם וועל איך ליינענען קריאת ששע . אונ עם קען זיין ער זאל שלאפין בין סאג אן קריאת ששע : (ב) הקורא קריאת ששע של ערבית אתר שעלה עמוד השחר קודם הזנן החמה לא יצא ירי חובתו אז איינער האט געלייענט די קריאת ששע פון ביי נאכט גאקרעם ווי דער

א"כ היה אנוס כגון שכור או חולה או כיוצא בהן ואנוס שקרא בעת זה אינו אוסר השכיבו :

פרטותה מפי סופרים או מפי ספרים ותלמוד לפסוק לקיים מצות ה' ונס ה' יתן הסוב לא ימנע ע"כ להולכים בחמים :

פרישותה כפי ספרים פארשם נאר פון די קענטשין וואס לערנען תורה צו וויסען אזוי ווי דער קאנא איז קלאר דיא דינים וועלכע עס זענען אסור אין די צייט וואס זיין ווייב איז אפגעשיידט פון אים ותלמוד זגשונו זקנים סעות ה' אונ דו זאלקסט לערנען וואס צו טאהן צו מקיים זיין דיא סעות פון נאם ונס ה' יתן הסוב לא ימנע סוב להולכים בחמים אונ נאם ונטם אויך געבין דאס גוטע . ער וועט נים פארמירן דאס גוטע צו געבין צו דיא סענקטשין וואס זיינען מיט גאנצקייט :

קארנינשטערין איז אויפגעאנגען נאר איידער דיא ווקן האט אויפגעשיינט . האט ער נים יוצא גיווען . איז גלייך ווי ער וואלט נאר נים געלייענט אלא אם כן היה אנוס סידרין ער האט נים גיקענט לייגען קריאת שמע פריער כגון שכור או חולה או כיוצא בהן דהיינו ער איז גיווען שכור אדער קראנק אדער נאך אזוי אנלייכין וואנוס שקרא בבת זה אינו איבר השכיבו אונ דער וואס האט נים גיקענט לייגען קריאת שמע ביי נאכט . אונ ער לייגענט קריאת שמע נאכדעם וויא דער קארנינשטערין איז שוין אויפגעאנגען זאל ער נים זאגן השכיבו . נויך איצט איז שוין דיא צייט וואס מען שטייט אויף פון שקלאף . נים מען ליינט זיך שקלאפין :

יתרו ליל ו תורה

אונקלום

כ"ו פסוקי שמות נגד סילוני בין ור' ה' ו' ה' ותעשה סמנו צירוף והיה בניקוד ששי

כ ו יִשְׁלַח מֹשֶׁה ית חמוהו וְאֶת לִיָּה בְּאַרְצָהּ : א בִּירְחָא הַלִּיתָאָה לְמִיפְקַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם בְּיוֹמָא דְּדִין אֲתָו לְמַדְבָּרָא תר"א ביום השלישי ביום הזה על ארץ מצרים כ"ו : כ"ז : כ"ח : כ"ט :

בעל הטורים

(6) נחמד השלטי . סוף למע שאלמה בניורת וכסנויה ובמסחרת לא ינאלו עד שיהיה להם ג' חדשים כמו שזכרנו בספרנו ויאלו משני מצרים בחתוך להם ג' חדשים יום מ"ח כחחחחחח כו להקב"ה : ללחא . ג' . הכל . ואיך ללחא בני ישראל על ענין הכית וכן ככל כנו את חתן . ואיך על חתן אהרן בשנת הארבעים ללחא בני ישראל שתיבת הלדיקים מכפרת : כיום הוה כלא מדבר סיני . על אותו יום שאלמר למשה תעבדון את האלהים על ההר הזה :

רש"י

(כו) וילך לו אל ארצו . לנייר ר בני משפחתו (מכילתא) : (6) ביום הזה . שבת פו) כראש חודש ש לא היה לרדף לכתוב אלף כ"ו' הווא מהו כ"ו' הוה שיהיו ענין קבלת התורה

(6) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים וכו' . הכפל לשון שיש כשני פסוקים חלו . כאלו הכתובים הוה עמק שנה עליסם פתולוס וילחם כס שמפני זה היה רחוי

לקוטים על התורה

(א) בחדש השלישי וכו' . דער מדרש תנחומא פרייבט רבי יהושע בן לוי זאגט ווען די יודין זענען

(א) בחדש אין דעם דריטען חודש יצאה פון מצרים פון גינאנגען דאס איז דער חודש סיון זאג זענען

ספר הישר

טאג אין ח'ש . האט הקב"ה געגעבן צו די יודין די צען ארזים זענען ארזים זענען פון מצרים . דעם זעקסטן זענען ארזים זענען פון מצרים . די יודין האבן געקענט די זען זיכאט

ב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחנשם ישראל נגד ה' ומשה עלה אלהים

דסיני : ב ונסעו מרפידים ואתו למדברא דסיני וישרו במדברא וישרא תמן ישראל לקבר מורא : ב ומשה סליק קדם יי

ת"א ומשה פלח : סוכה ה :

רשבים

(ב) נגד ה' : הנוכר למעלה : תעברון את האלהים על ההר הזה : שפתי חכמים

דכרי תורה חדשים עליך כללו היום נתת : (ג) ויסעו מרפידים : למה הוטרף לחזור ולפרש מתיכן נסעו והלא כבר כתב שכרפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלף להקות נסיעתן מרפידים לביתאן למדבר סיני מה ביהתן למדבר סיני כתיבה ת אף נסיעתן מרפידים כתיבה : (מכילתא) : ויחן שם ישראל : כלים אחד כלב אחד אצל אשר כל החיות כתרעמות ובמחלוקת (מכילתא) : נגד ה' : (מכילתא) לחזרו וכל מקום שאתה מולא נגד א פנים למורה : (ג) ומשה עלה : ביום השני

ענין קבלת התורה

כתיבה זו כתיב ויחן שם ישראל : כלטון יחד : כי כלם היו כלים אחד כלב אחד : והממהה כיתה שלה וסקטה : ולא היו למשה שום דבר עם המחנה ע"כ ומשה עלה אל האלהים : משה התנדד ועלה בקמעות השכל והסתודרות אל האלהים כתיבו נפשו ובחמויו לקבל אספת הכנולוי מתי מחול אלוי : ולא מחוץ הסודרות ויקרא אליו ה' מן הסר שיעלה שמה ויכר אל וזהו כתיב ויחמו : ומלח עלה שנאמר כאן ומשה עלה אל האלהים הלא כתיב ויחמו : והסתודרות לא עליו בשמית אל הסר : ע"כ לא כתיב ומשה עלה אל הסר : כי אם עלה אל האלהים : ולא כתיב שיהיה אל האלהים כתיב נגד ה' : והוא אומר כי האמר לביית יעקב : אל הכמון והכפיש :

פירוש לתורת אלהים

דיא ישראל עקובקען אין מדבר סיני : (ג) ויסעו האבין די ישראל ויצויגין פון רפידים נאה פאר ר"ח סיני ויבאו אונ וענען עקובקען אין מדבר סיני ויהט אונ ויי האבין גערוקט אין דער מדבר אום ראש חודש ויהט האבין דיא ישראל דארטען גערוקט נגד אקעגין בארג סיני דאם מיינט מען אין מדבר וייט פון דעם בארג : (ג) ומשה אונ משה

(מתי) כל דה"ס כחדש השלישי ביום הזה ולא נכתב באי"ס ביום היו אומר לא כל הכתוב לסמוך אלף לפרש ר"ח סיני כי ר"ח בקרא חודש כמו מחר חודש וכן לא חדש ולא סכת ובי' וי"ח כחדש השלישי לכן פירך הכר א"כ לא הא"ל אלף ביום ההוא שכן ששעט שתי ראש חודש בלי ג' אלף ואלו זכור יתוראו קשות הר"ח : א' לכתיב ויחן ישראל נגד הסר כלים אחד : א' אינו ר"ל כ"מ שנאמר מנגד שהוא מורה דהא כתיב מנגד סביב לאלף מועד יתו ואין פירושו לחזור אלף ר"ל כ"מ שנאמר מנגד

שיפחדו וישימו לב במקום החתום ולא יתנו כמדבר אכל ועלו כבר להסב שם מספר לויב שלא יבא עליהם ומזהר ילמם כס : הנה הכהן לא עשו כן כי כדאם אל מוכרז אל קמחו כללהים ויחמו כמדבר כדאומרם ה' לו לא יחיה מה יעשה לו אדם עד שביחוס קרובים וסמוכים להם לא עלו עד למחול שמה אכל ויחן שם ישראל נגד הסר ולא עליו כי עשו זה מרוב כדאומרם כללהים ולתקום כדאומרו הכר עתו אלהים התורה : חז"ל אמרו זה המכשול והחיות שהיו ישראל נוסעים וחונים מיום אל חמש ומתרים ה' לו כחוק היום : היו כחוק ומריבה : ע"כ כחוק ככל בלאון רכוב ויסעו ויחמו ויחמו : ועבור זה משה לא ה' יכול לפנות כלו ולהתנדד בשלל ומחשבתו בעיניו ה' כי ה' עורר בעיניו העם להרגיע את רוחם ולמלא משאלותם : אכל

לקומים על התורה

ארוים געמאנגען פון מצרים : וייל דיא מצרים האבין מיט זייא געארבעט שווערע ארבעט : מיט זייים אונ ציגול דריבער זענען דיא יידן גיזען מיט פעלערס : עם זענען גיזען סיי יידן ונאם אויף זיי זענען ארויף שפאלן ציגול האבין די ציגול צוגראכטן זייערע הענט : דערע זייערע פיס : האם גאם גיזאנט ג'ט און זייטן אהן זאל געבין מין תורה : זאענען קענטשין ונאם האבין פעלערס : האם גאם אונזאק גיטאקן צו דיא סלאבס : זענען זייא אראם געמאנגען צו די יידן אונ האבין זייא אויסגעחילט : פון וואנען ווייסן מיר ווען האם האט גיבער די תורה זענען דיא באנצע פאלק האבין גיזעקן דיא שטיקמען : פון וואנען ווייסן מיר אז זיי זענען גיזעקן הערענדיג : ווארום זיי האבין גיזאנט מיר וועלן הערין ונאם גאם וועט זאגן : פון וואנען ווייסן מיר אז א"לע יידן האבין געהאט פיס : ווארום זיי האבין גיזאנט מיר וועלן סאקן דיא מצות : פון וואנען ווייסן מיר אז א"לע יידן האבין געהאט פיס : ווארום זיי שטייט אין פסוק דיא יידן האבין וך גישטעלט אונזער דעם פארג : אונ ביה די יידן זענען געהייסט גיזארין פון זייערע פעלערס האם געקאנטר ביי ראש חודש סיני : דריבער האט גאם געזאגט מיט די תורה צו געבין די יידן ביי ראש חודש סיני : וויא עם איז געקומען דער חודש סיני האט גאם אונגעזויגן פארברייטן די יידן צו די תורה :

ספר הישר

גיבאט מיט גרויס שוקה : אונ דער קבוד פון הקב"ה איז גיזען אויף דעם פארג סיני אונ ער האט גערופין צו משה פון דעם וואלדיק אונ משה איז ארויף געמאנגען אויף דעם פארג אונ משה איז גיזען אויף דעם פארג סיני פערציג טעג אונ פערציג נעכט בלויז האט ער גיט גיזעטן וואסער האט ער גיט געטרינגען אונ הקב"ה האט מיט אים גיזערונט חוקים אונ כשפטים ער זאל זיי זענען מיט דיא

(ג) ומשה עלה אל האלהים וגו' : דיא נברא זאגט ווען משה איז ארויף געקומען אין היסעל נעסען דיא תורה האבין דיא סלאבס גיזעקט ביי גאם וואס פארג אקענטשט אין היסעל : האם גאם גיזאנט דער סענעש אויף זעקובקען נעסען די תורה : האבין דיא סלאבס גיזאנט : צו גאם ער זאל גיט געבין דיא תורה אויף דער ערד צו סענעשין גאר זיי וויילען די תורה : אונ משה'ן האבין זייא איז גיזאלט הרגנן : איז דאך אבשלאן האבין זייא דען גיט געזוקט א' די תורה גיזער גיט : זיי גאר פאר סענעשין גיזער די תורה : נאר פיס אמשל וועלן מיר קענען זאגן זייער מייגונג : עם איז אמהיל גיזען ארבע אין אנדריסע שפאם פיל יאהרין ביי ער איז אלט גיזארין : עם איז אים שוער גיזארין צו זיי ארבע זיין אויף אנדריסע שפאם האם ער נעשקט דיפין

וְקָרָא יְהוָה יְיָ מִן מוֹרָא
לְמִימַר בְּדָבָר תִּימַר לְבֵית
כֹּה תֹאמְרוּ לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד

תולדות אהרן
סג סתמט . טגה טו :

בעל הטורים

(ג) ונגיד לכני ישראל . מלא ויד שפגיר להס עשרת הכרות *

שפתי חכמים

רש"י

ב וכל עליותיו בהשכמה היו שלאמר (שמות לז) ושכט
עשה כבקר: כה תאמר . בלשון היה וכסדר ג הזה
(שנת טו) : לבית יעקב . אלו הגשים תאמר להן ד בלשון

שהוא ג להגם וכתיב ונגד משה את דבריו וכו' הוא רביעי בחשב
נחמת הבורה בשמי חשבס ג הספטון : ג היינו שאלמר לכשים
כדכתיב דבר ארזי הארץ אחנו קשה ש"מ שאמירה הוא לשון רכס
מני ויאמר יעקב אל אחיו בשו נח וגו' וכתיב מתי סדר ויחי

ענין קבלת התורה

אנם הם ופסלו כהפולה . ונגד לכני ישראל אל השמים והשמים
והלדקים שבהם . יקנה אמר אחס ראיחס אשר עשיתי למצרים .
בקולור מופלג . לשי עטבע בני אלה הוא יערכ להס לשפוט
שעמים רבות הבורור שקבלו מוזחין כי ויגשו כזה הכעסה
ואמרו ולכן הווינה הקב"ה להס ענין מלרס קולור דגול .
ואמר שרלו עם זו וחס עמסה בהעס עמסה והחסלים והוא
אחור ואשאל אחכס על כניי נפרים ר"ל להוליד אחכס ממלרס
והלכין אחכס המהכום שהוכו בתלרס לחכר ילה כנסג המגין
על אפרוחי . וכו' מכל לטובות בשמיות . ואמרו ואני אחכס
אלי ר"ל שלא כהכנסתם לשום מל וער משרי מעלה כי

פירוש לתורת אלהים

איז ארץ גענאנגען צו גאט דעם אנדערין מאג
אין חודש סיון תקרא האט גאט גערופן צו אים
פון דעם בארג סיני ואמר ער האט אים אזוי
גיאנגט כה האמר אזוי זאלקסמו זאגין גבית צו דעם
הזוי געזיגן פון יעקב דאס מיינט קען צו דיא
נויבער צו וויא זאלקסמו זאגין נויבער ביידי ותגיד

התורה פריער פון די נויבער רבי החליפא האט גיאנגט , גאט
פריער גיאמטן צו אדם ער זאל גיט , עסין פון עץ הדעת , גאקדעם
אין געזיגען זאגין פון עץ הדעת , און ווי דאס גיגעען פון
אויך עסין פון עץ הדעת , אז אויך וועל איצט געבין דיא
געזיגען די נויבער גיט היטען די התורה און וועלן אנהייבן
דיא גיאנגט אונט וועל אויך געבין די התורה פריער צו דיא
געזיגען דיא התורה פריער צו דיא גיאנגט , אז דיא נויבער
געזיגען ווי היטען דיא התורה און וועלן געזיגען דיא התורה :

משלי חכמים

רויטן צו נך דיא גרעסעס בעקשטן פון שפאס איר האט וויא
גיאנגט אזוי וויא אויך בין שוין אלס אונט עס איז מיר שווער צו
ציר ארב אין אזוי אנגרייבע שפאס דריבער איז מיר געבלבען
שיר זאל ארויס ציהען פון איך אין אנגלייגע שפאס ווא איך וועל
געניען וויצער רויני , האבין די בעלי בתיס פון שפאס גיאנגט
מיר וועלן אויך גיט שפעיען איר בעקשן דיא ארויס פריער פון
אונז , דער רב האט געשריבען אנהייב אין אנגלייגע שפאס וואס
גייא האבין געדארקט ארב , אז ניר ווי ארב בייא ווי , מיל

קר איז אויך דער אקסער אונט גר ויל ופען רויחה אונט לעניען , די
צום רב דער זאל שוין קובען פון , פארין , וויא פורען געקשטן אין
זאכולס דיא גויסעס לייט פון שפאס צום רב און האבין אים נישט
דאך בייא אויך פריער גיגענט אויב איר נעמט מיד זאגין אונט
פריד גיט פארין , דיא בעקשטן גיאנגט מיר שפעיען אויך גאר
וואס מען האט געשיקט פון איר שפעיען , פארט געוונד , דיא
שפיר ייטען געקשטן דיא גרעסעס בעקשטן פון שפאס און האבין
גיס זאגין אונטער דיא אונטער פארין פון אונז , דיא פורמאנט
פערד

וידין , אונט הקב"ה האט געשריבען די עשרת הדברות וואס
ער האט גיאמטן צו די וידין אויך אזוי שטייבערע שפאס
לען ער זאל גי געבין צו משה אונט משה זאל ווי געבין צו
די וידין , אין גענדע די פערציג טעג אונט פערציג טעגס ווען
הקב"ה האט אויפגהערט צו בריידין משה אונט דיא דעם פארך
סיגי האט ער גיאנגט צו משה די וידין שטייבערע שפאס
וואס זענען גיגען געשריבען מיט דעם סיגי ער פון הקב"ה :

ספר הישר

דיא האבין באבל געשיקט פריער
דעם רב , דיא האבין זיך פארט
דאך בייא אויך פריער גיגענט אויב איר נעמט מיד זאגין אונט
פריד גיט פארין , דיא בעקשטן גיאנגט מיר שפעיען אויך גאר
וואס מען האט געשיקט פון איר שפעיען , פארט געוונד , דיא
שפיר ייטען געקשטן דיא גרעסעס בעקשטן פון שפאס און האבין
גיס זאגין אונטער דיא אונטער פארין פון אונז , דיא פורמאנט
פערד

לְבַנֵי יִשְׂרָאֵל : ד אַתֶּם רְאִיתֶם
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאִשָּׁא
אֶתְכֶם עַל-כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבָא

רשבים
 (ד) על כנפי נשרים. שהעברתי אתכם את הים ביבשה כנשרים שעוברים ימים דרך פריחה גם שלא הזקתם בדכתוב כנשר יעיר קנו על ונוליו ירחק; ו אבא בכסף וכנשר וכנאיף חף ישראל כן. בכסף וז ביות למרים. בשער וז החורש שחומר תורה ליה לנו מהש מורשה אלף חקרי מורשה אלף מאורש. כנאיף זה שחומר ולכרוש כנפי עוף וגו' ולא ככרית חקך לכן אמר הושה ג'פ' ואכשחך ל; ואכנף בגימ' כנאיף רש"י

רש"י
 רכה: ותגיד לבני ישראל. עושין ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כנידוי (מכילתא): (ד) אתם ראייתם. (שבת פו) לא מסורת היא בידיכם ה ולא דברים אני משגר לכם לא בעדים אני מעיד עליכם אלף אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים על כמה עבירות היו חייבין לי קולם שדווננו לכם ולא נפרעתי מהם אלף על ידכם: ו אשא אתכם. (מכילתא) זה יום שכלי ישראל לרעמסס ו שהיו ישראל משורין ככל ארץ נשן ולשעה קלה שכבחו ליסע וללכת נקבנו כלם לרעמסס וואונקלוס תרגם ואשא כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא ו נוליו על כנפיו שכל שאר העופות תחננס את כנפיהם חת רגליהם לפי שמתרחצין משוף אחר שפירם על גביהם אלף הכשר הזה אינו מתירא אלף מן האדם. שמה ויזוק בו חן לפי שאין שוף אחר פורה על גביו לכך נותנו על כנפיו אומר מועב יכנס החן כי ולא ככני. חף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מלרים וגו' והיו מלרים זורקים תלים ואכני בליטטרלות והען מקבלס: ו אבא ענין קבלת התורה

ממרומוס. כן הנה הדברים הכנים לרכי הלב והקשים אל חוקי הלב:

פירוש לתורת אלהים

אונ דו זאלקסט זאגין הארמטע רייד רבני צו דיא קינדער ישראל צו דיא זכרים זאלקסטו זאגין דיא עונשנים אונ די דקדוקים פון דיא מצות: (ה) אים איר האם גינעקוה אשר נואם איה האב גיטאהן צו דיא מצרים ויאשא אונ איה האב גיטאהן אהבם איהך זי אזוי נויא אויף די פלינעל פון ארבערס, ורש"י שרייבט אלע עופות פראגין זייערע קינדער צונוישען דיא פים, ונארום זייא האבין מורא צו מראגין זיי אויף די פלינעל טאמער נועט קוקען איין אנדער עוף נואם פליהם העקער פון זייא אונ נועט דיא קינדער אראפ האפען אבער איין ארבער פליהם העקער פון אלע האם ער גיין מורא פאר אלע עופות נאר פאר אבעקנטש ער זאל אים גיט שייסין מיט אפיייר ענקט ער דיא קינדער אויף דיא פלינעל פרי עס זאל בעקער איין אים אריין גיין דיא פיייר אונ גיט און גיין זינע קינדער אזוי האם ביה אויך גיטאהן אז די מצרים גיטאהן פייילן אונ קאלין צו די ישראל איז דער סלאה פון נאם אונ דער עקן גיטאהן צונוישען דיא ישראל אונ זיאלין גיט זייעסן די ישראל וואי מצרים אונ האבין מקבל גיווען די פייילן אונ די קאלין אונ די ישראל וואי

משלי חכמים

שער אונ מען האם נויא גיטאהן, האם דער רב נאך אסאהל גיטענס בייא די מענטשן פון שטאטם איר האם דאך שוין צוויי סתריג גיטאם אז איה מען פארין פאר נואם לאונס איר מיה גיט פארין, האבין דיא מענטשן גיטאם צום רב אין דרשטייל דיא סתריג פון אירע סתריג ווען אז מיר וואלסן איה געלאגט באדר פארין, וואלסן די מענטשן פון די קליינע שטאט גיטענס

תקריבית יתכון לפלחני : אתכם אלי : ה ועתה אם שמוע
 תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי
 לי כלל הארץ : ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה

תקריבית יתכון לפלחני : ה ובענין אם קבלא תקבלון למימרי ותהוון נה קיימי ותהון קדמי חביבין מכל עממיא ארי דיפי כל ארעא : ואתון תהון קדמי מלכות פהנין ועם קדוש אלון פתנמיא די תרא ואלם סבי . כח פ :

בעל המורים

(א) והייתם לי סגלה מכל העמים . כ"ח מילק : (ו) ואחס חסיו לי ממלכת כהנים . אלו זו כחם כהנים גדולים ולעמור לכל החמור לכם כשומר ואחס כהני כי תקראו : ממלכת די כהם . ממלכת כהנים ממלכת יה ויהו לכם משה את ממלכת סיוון מלך החמור ואח ממלכת שב מלך הכסן כשכל ממלכת כהנים צו לא ידעון אלך ויהו ועסיס כירמס על חורבן הבית ונוי גדול יעור מלכתי חרן . אס חסיו נוי קדוש ונוי לא ידעון חרן גדול ואלם למו נוי גדול יעור :

רשבים

אתכם אלי . להיות אתם לכם לאלהים : (ה) כי לי כל לברכם : (ו) ממלכת כהנים . שרים כמו ובני דוד כהנים ונוי : ד' ונוי קדוש גדול יעור מלכתי חרן . אס חסיו נוי קדוש ונוי לא ידעון חרן גדול ואלם למו נוי גדול יעור :

שפתי חכמים

ככר וכו' והוא בחמולת שני פירושים הראשון פי' של הקלות והשני ככר א"ס עשה ומפי שכל מלה כחול תחילת כמו מלת א"ס חס ככר א"ס עשה ומפי שכל מלה כחול תחילת כמו מלת א"ס שחביב בקרא ונוע על הונו לכן נקט רש"י א"ס עשה כאלו כחול הוא מחרים ופירושו א"ס עשה כיוון שהוא תקלו על הכוונה וערב לכם לעמור ולאו לפי משמעות הקרא ויהי מלת א"ס חקבלו ולא יוכן תחילת קאי על האל שמעו ויהי פירושו א"ס חקבלו ולא יוכן ממנו יעורב לכם שמעו ולהבא המורה על זמן העמיד . רש"י : מ' פי' לא חומו הכרתו שרמיה כבר דהיינו כרות שבת וכו' מילה כי פסע כרתי מורה על כרות המורה שעתיד לננות כה

רש"י

אתכם אלי . כתרוננו : (ה) ועתה . א"ס עשה תקבלו עליכם ח יעורב לכם ונכאן ואלך שכל החלוח קבות (מחילתא שבת פו) : ושמרתם את בריתי . שאלכות עמכם על שמירת מ' המורה : סגלה . אלו חביב כמו (קבלת ב) וכגלת מלכים כלי יקר ואכניס טיבות המלכים גוויס חותם . כך אתם יהו לי סגולה משאר אומות ולא חמורו אתם לבדכם שלי ויחן לי אחרים עמכם ומה יס לי עוד שחכא חכתכם ככרת כי לי כל הארץ והם בעניי ולמי לכלום : (ו) ואתם יהיו לי ממלכת כהנים . שרים

פירוש להורה אלהים

און איך האב איך ינבראבט צו מיר קיז צום בארן סני : (ה) ועתה און איצונד אס אייב שביע הערין השפע איר וועט הערין קלוי אין מיין קול איר וועט מקבל זיין מיינע מצוות ושקבם און איר וועט הימנע מיין הורה ויהיה וועט איר זיין צו מיר אגריבם פון ארבע קרן בעסער פון אלע פערקער די ווארעם צו מיר איז נאר דיא וועלמ און עס איז פארם בייא מיר קיינער ניט חשוב נאר איר ושרא : (ו) ואתם און איר יהיו לי וועט זיין צו מיר ממלכת אקניגרייך כהנים פון הארען ונוי קדוש און אהייבונ פאלק אה דאס ווענען דיא דענען אלע פערקער . וועט איר אויך זיין משלי חכמים

קדושים על התורה
 גיטראגן פון מצורים פון האער אהי ווי דער אדלער פראגט זיינע קדער איה זיינע פליגלי . דריבער בארפט איר נעמען מיין תורה און מקיים זיין פיינע מצוות מיט ריבשאפט . און איר זאלט ניט מיינען אז איך נייא איר זאלט מיר רינען נאר פאר די מורה ונאס איך האב איך ארויס געווענען פון מצורים . און קער מובות וועל איך איה שוין ניט מאקן . זיין גוט אהי וועט זיין . אז איר וועט היטען מיין תורה און מצוות וועל זיין פובות זיך אהיט אהייבן . וויא עס שטייט אין פסוק די ועתה זיך שמוע תשמעו בקולי ונוי . אויב איר וועט פון איצט און ווייטער הערין מיין שטיממע ונאס איך וועל איך געבישען און איר וועט היטען דאס פארבינדונג ונאס איך וועל מיט איה מאכין . וועט איר זיין זיין בייא מיר געריכטער פון אלע פערקער . אפי' די פ' הארץ . ווען צו מיר וועלן בייא מיר געריכטער פון אלע פערקער :

משלי חכמים

(ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ונוי . רמזשל עס איז אכארל ניווען אנבריו ונאס האם געהאט איין ווען דער נביר האם געאדעוועט דעם קרד מיט אלעם נוסען ביו ער איז גרויס וינארי . אנאקעס האם גער אים גילעדונס פיליכע שרפארקאן און האם אים געיווענט ווי צו פירען אמאנדיק און דער פאטער האם גיטעהן דער ווען קען שוין זיין אסתר אוי וויא אלע סוחרים . האם ער אים געיווען אנויב מיט ארייך פארשטיין און פון אשיינע משפחה . דער פאטער האם אים אריך געגעבן געפליכע בויענדיק ריבל . פאר די חתונה האם דער פאטער געזאגט אז זיין ווען . ועה דיא אלע מובות ונאס איך האב מיט דיר גיטאקן פון דעם פאנ ונאס דו ביזם גיבארט וינאריין ביי היינס . איך האב ריך געשפייזט מיט אלעם ונאס און מיט שרייע קליוונג

אנקלאום

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹר אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְקַרְא
 לְזֻקְנֵי הָעָם וַיֵּשֶׁם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוְּהוּ יְהוָה:
 וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל־
 אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֶּׁה
 אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ
 בְּעַב הַעֲנָן בְּעֶבֶר יִשְׁמַע הָעָם
 בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם־בְּךָ יֹאמְנוּ לְעוֹלָם

תַּמְלִיד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיְקַרְא לְסַבִּי
 עֲמָא וּסְדֵר קְדָמֵיהוֹן יֵת
 כִּי פְתַנְמִיא הָאֵלִין דִּי
 פְקָדִיהָ יִי: ך וַיֹּאמְרוּ כָּל־
 עֲמָא בְּחִדָּא וַאֲמָרוּ כָּל דִּי
 מְלִיר יִי נַעֲבִיד וַיֹּאמְרוּ
 מֹשֶׁה יֵת פְתַנְמִי עֲמָא
 קְדָם יִי: ם וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה
 הֵא אֲנָא מְתַנְלִי לָךְ
 בְּעֵינָא דְעֲנַנָּא בְּדִיל
 דְיִשְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוֹתַי
 עֲסָף וְאַף כִּךָ יְהִימְנוּ
 לְעָלָם

תולדות אהרן

ויבא משה: שכת מו: ויאמר ה': ודברים נא

רשבים

בעד המורים

(ט) לשולס. כ' תוליס הכא ולידך לא תדרוש שלום וטובתם
 כל יתיך לשולס וכן ים במדרש ליתום כמסיס יבא משס ויליך עמו
 דור המדבר וכן כא להסיר בעמיתו וטולמי שלא נדרוש שלום
 וטובתם לשולס:

עליהם לעשות מה שתצונו. וכמבואר ותצא אש מלפני
 אהרן נדב ואביהוא וגו' ותצא אש מלפני ה' מצא נדב
 וחיהוא לפני מוצה הזהב שבהיכל בהקריבם עליו אש זרה ושרפם ויצא לחוץ ואכל את העולה על מוצה
 הגנושה שבקורה חוץ להיכל. וכן בספר שופטים כפ' מיכה וישב את אלף ומאה הכסף לאבנו ותאמר אמר
 הקדש קדשתו את הכסף לה' וגו' וישב את הכסף לאמו. בתחלה אמר הכתוב וישב את הכסף לאמו.
 ופירש אח"כ כיצד. והאמר אמו וגו': (ט) בעב הענן. עב וחשך שלא להסתכל בשכיבה:

שפתי חכמים

עיקר הכוונה במקום הזה: 'י דקול' למיל כלל לשון דהא
 שז נמי שס עקל כמו דלתיכ וסנה ה' רוככ על עקל וסנה ענ
 כהשכמה עקל וכי לרין יהו משה להשיב אלל כל הכתוב
 ללמדך דרך חרץ ממשה שלא אמר הוואל ויודע מי ששלתי
 מיני ריך להשיכ: (ט) בעב הענן. כמענה הענן י וזוה ערפל: וגם כך. גם כנכילוס הכלים אמרוך:

ענין קבלת התורה

(ו-ז) ויבא משה ויקרא ויקבי העם וגו' ויענו כל העם וגו'.
 וסנה משס ע"ס שס לפני חוקים את כל הדברים האלה
 אשר זוכו ס'. כלומר חותם הדברים עלום וכלסום שס
 לפניהם כלי שטי וכאמרוס זל כמכילמח סלה הדברים על תפחות

פירוש תורת אלהים

בייד אשר נואם דו ואלקסמ ריידין צו דיא קיגרער
 ישראל: (ו) ויבא אונ משה איז געקומען דעם
 דריקען טאג אין סיון וינקא אונ האט גערופין
 צו דיא געלדקע פון דעם פאלק ישראל ויש אונ
 האט פאר וייא גיטאהן די רייד קלוקר ער האט
 וייא גינאגט דיא רייד אשר נואם גאט האט אים
 גיבאקען: (ח) וישט האבין געקנפערט גאר דאס
 פאלק צו זאקען ויאמרו אונ זיי האבין גינאגט כִּי
 אלץ נואם גאט האט גירעמט געשע וועלן מיר

משלי

אצל גרויסע מותרים, אונ האב דיר גינעקט אטייב מיט אנדריש
 סראקטנין, אינעם גינאקט שוין ארויס פון סיון קאטוב אויף בייקע

וַיִּגַד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעַם אֶל־
 יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ:
 אֶל־הָעַם וְקַדְּשָׁתֶם הַיּוֹם וּמָחָר
 וּכְבַסְוּ שִׁמְלֹתֵיכֶם: וַהֲיִוּוּ נְכֻנִים לַיּוֹם
 הַשְּׂלִישִׁי כִּי אֶבְרָא הַשְּׂלִישִׁי יִרְדֶּה
 יְהוָה לְעֵינַי כָּל־הָעַם עַל־יְדֵי סִינַי:

דַּעַם וְחַי מֹשֶׁה ית
 פְּתַנְמִי עֲמָא קְדַם יי:
 וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֵיזֵר
 לְוַת עֲמָא וְתַמְנִינוּ יוֹמָא
 דִּין וּמָחָר זִימְרוּן
 לְבוֹשֵׁיהוֹן: יֵי וְיִהוֹן זְמִינוּן
 לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אַרְי
 בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יְתַנְמִי
 יי לְעֵינַי כָּל עֲמָא עַל
 תּוֹרֹת אַהֲרֹן

ויגד משה כמו התקדש למחר ואכלתם בשר: (יא) ירד ה' לעיני כל העם. יש לומר ויאמר ה' של החלת הפסוק ע"י מלאך. לכן אמר ירד ה'. ולא הקב"ה בעצמו כדלא כתיב ארר. כמו שפירשתי וה' המטיר על סדום וגו' כאת ה' מן השמים. וגם בהגדות. ראשון שכפסוק גבריאול והשני הקב"ה:

רשבים

(י) וקדשתם, לשון הזכנה כמו התקדש למחר ואכלתם בשר: (יא) ירד ה' לעיני כל העם. יש לומר ויאמר ה' של החלת הפסוק ע"י מלאך. לכן אמר ירד ה'. ולא הקב"ה בעצמו כדלא כתיב ארר. כמו שפירשתי וה' המטיר על סדום וגו' כאת ה' מן השמים. וגם בהגדות. ראשון שכפסוק גבריאול והשני הקב"ה:

שפתי חכמים

רש"י

קענה כקף חס וגו' וע"פ שמלת עב דהכא לשון עובי העין וכו' ערפל שזוף עב יותר מעט: כ שהרי כל עיניהו כהשחמה היו: ר' מחשבותו של הקב"ה שהשיב למשה את למדיו שמשפח אמר לו כך שרירי הרישיל לחפש מי בנס הגו' ירד ה' וגו' ע"כ ר"ל שכה בקשו ממנו. והשיב להם כי בנס המלחמה דל"כ מה אמרו ישראל למשה למחר למקום: מ' דילפינן ג"ש נכונים נכונים כתיב וקדשתם. וזימנתם שיכינו עצמם היום ומחר: (יא) והיו נכונים. מובדלים מ המאשה (מכילתא): ליום השלישי. (מכילתא) שהוא ששה בחמשי וכחמשי כנה משה את הַיְזוּבַח חתת הכר ושמים עשרה מלכה כל העיני האמור כפ' וזלה המטפטים ואין מוקדם ומאוחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד שלא היה צדק סומא שנתרפאו

דעת זקנים מבעלי החוסמות

ענין קבלת התורה עליהן גם כלשון הדבורים לא תפחות ולא תוסיף ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה. והנה לערך סדור בלשון שז"ל מפי משה בלשון מדבר כעזו (שפתי). וז"ל. כריתי. והייתם לי) היה להם להשיב בלשון טובה, כל אשר דבר נעשה" שהרי ל' המדבר כעזו אשר כפי משה מורה שהשיבו היה המדברת מתוך גרונם של משה וז"ל הולכת עמם בזה המלך נכחה, ע"כ לח"י היה ששיבו הם הם בלשון טובה אל המדבר. והם לא אמרו כן. אלא השיבו לו בלשון נכחה כל אשר דבר ה' נעשה. זה מורה כי האמינו כ"ל אל כל משה המדבר. ומשאו חלילי לכבוד עלמו יתום כל התעשים. וזווי המלות אל עלנו. וכשמוע משה ע"ה את בלשון. וישכ משה את דברי העם א"ל

פירוש לתורת אלהים

אז איר וענתם נביאים פון נאמ ויני האמ משה גיזאנאמ אה דיא רייר פון דעם פאלק ישראל צו נאמ. רש"י שרייבט ניי האבין גיזאנאמ צו משה ניי ווילען פקסער הערין פון נאמ אליין אונ גיט פון משה אורום עם איז גיט גלייך דער נאמ הערמ די זאך פון נאמ פון אפליים צו דעם נאמ הערמ דיא זאך פון דעם מלכות אגין מיר וויקען זעהן אינוער מלך האמ משה דאם גיזאנאמ צו נאמ די ישראל האבין אזוי גיזאנאמ: (י) ויאמר האמ נאמ

משלי חכמים

ועקסו דריתין סיון הילף, ויאמאל וועל איך דיר תלפין סיס מייע אלע קרעפטין, אזוי האם נדיקם משה צו די ירדן איידיע נאם האם זיאי גינעבין די חרבה, נוען נאם האם ארויסקנענען דיא ירדן פון סגרים וענען זיאי גינען ויאי אקניד נאם נועם איצט גיבארין, אונ איך האם ניעהן נאם איך האב גיטאן צו די סגרים פון אייסקנענען, אונ איך האב איך גיטאן פון מצרים

יב והגבלת אתהעם סביב לאמר
 השמרו לכם עלות בהר ונגע
 בקצהו כלהנגע בהר מות יומת
 לאתגע בו יד כייסקול יסקל
 אוירה יירה אסבהמה אסאיש
 לא יחיה במשך היבל המה יעלו

מורא דסיני: יב ותתחם
 ית עמא סחור סחור
 דמיטר אסתמרו לכון
 מלמיסק במורא
 ומלמקרב בסוניה פל
 דיקרב במורא אתקמלא
 יתקמיל: יג לא תקרב
 ביה ידא ארי איתרמא
 יתרגם או אשתדאה
 ישתדי אם בעורא אם
 אינשא לא יתקם במינד
 שופרא אינון מרשן

תולדות אהרן

סקול יסקל . סמכדיו מל : חל כהנא . כק : דל : בעשך סיבול . כילס ס :

רשבים

(יב) והגבלת . הראה להם ועשה להם סימני גבול עד
 היות יכולין לקרב : (יג) לא תגע בו יד . הנוגע בהר
 שאמרתי . מות יומת . מרחוק ימותוהו שלא יקרב אל
 ההר / להימתו ויתחייבו גם הם מיתה . לכן לא תגע
 בו יד להמתו אלא יורוהו בהציע מרחוק או ישליכו

שפתי חכמים

הכא והיו נכונים וכתיב להלן היו נכונים אל תגעו אל אשה :
 וזה היה תשובה על מה שאמרו רענונו לרבות את מלכנו :
 והוא"ס פירש שלא יתכן לומר והגבלת את העם סתמא לנס
 השמרו כי ההגבלה מקומית לחוד והאזהרה לחוד לכן לאמר מחובר
 עם הגבול לא עם משה ומפני שלא עשה אלא אם כן הוסיף לך
 הוכיף רשי"ו ואזהר תוהרים על כך שנת משה אמר להם השמרו
 והפי"ס שאין לאמר דבוק עם משה מכל מקום כיון שהעונם
 הכחוב מורה על אזהרת משה א"כ הכברה שנתל לאמר תשוב על
 הגבול וגם על משה : ע' דל"כ עלות בהר ל"ל דהא פ"א לעלות
 אל לא יגע בקצהו . (מכרס"ל) שמעתי מהתב אהר דק"ל שלא
 תפרס עלות בהר ונפס בקצהו שלא תעלה ותגע למעלה בקצהו
 לךך פירש אפילו בקצהו . א"כ ל"ל דק"ל דכתיב השמרו לכם
 עלות משמע לא תעלה אבל לפסוד מרחוק ויגע בו ע"ז לא
 הוסיף לן פ"ו ונפס בקצהו אפילו לעמוד מרחוק ויגע בקצהו
 עכ"ל : פ' מדכתיב ירה ירה של פעמים : צ' שכן דרך המנגנים אם
 סקול היה הוראה על סילוק שמינה שסרי לא בלא אלא כקולת וכקרים
 וקולס בפתח וקולס בפתח וקולס בפתח וקולס בפתח

בעל המורים
 (יג) סקול יסקל . כ' כנס' הכל ואזכר סקול יסקל הסור דלפיין
 לדורות ומכאן ומה כלן כדחיה וסקילה סף לדורות דחיה וסקילה:
 אם כהמה אם איש לא יחיה . כקללה תחילתין מן סקולן כמשור . כ'
 במסורס . הכל ואזכר במשור כקולן סיבול שגם לאש מרעון להם
 עליו אבנים לפקלו : במשור היובל . בהחלק שבינה

רש"י

ג כולם (מכילתא) : (יב) והגבלת . קבע להם תחומין
 לסימון שלא יקרב מן הגבול והלאה : לאמר . הגבול לומר
 להם השמרו מעלות מאלן והלאה ואזהר תוהרים ס על כך :
 ונגע בקצהו . אשילו ע בקלסו : (יג) ירה יירה .
 (סנהדרין מ"א) מכאן לנסקלין שיש נדחין למטה מבית
 הסקילה שהיה נכזה שמי פ קומות יירה . ישלך למטה
 לארך כמו (שמות טו) ירה בים : במשך היובל . כשימשך
 היובל קול ארוך הוא סימן סילוק שמינה והפסקת הקול
 צ וכיון שאחלקך הם רשאין לעלות היובל . הוא שופר
 של חיל שכן בערביא קורין לדכרא ויבלת ושופר של חילו

רעת זקנים כבעלי התוספות
 בראשונה בשבת שהיא יום כנוחה ויחרות האחריות
 שהוריו בשה ביום הכפורים שהוא יום תשובה :
 (יג) לא תגע בו יד . למה נאמר והלא כבר נאמר כל הנוגע
 שבעתי כפי רבי יצחק דהאי קרא קאי אדעיל דכתיב
 כל הנוגע בהר ירה"כ כשאתה בא להרוג את הנוגע לא תגע
 בו יד אלא סקול יסקל מרחוק סקדוהו שאם אתה הולך
 . הניי כלשון מדכר כעדי ואין לדבור מפי משה .

פירוש לתורת אלהים
 אן רירין דעם בארן כי ווארום אז קען וועט יא
 אן רירין וועט מען ווערין פאר שטיינג אן אָדער
 ידא וואַרפֿין וייה ער וועט ווערין גיוואַרפֿין אם
 בהסא סיי אַפֿהקיה אם איש סיי אַמענקמש לא יחיה
 וועט גיט פֿלייבן לעבן גאָשוד גאר אז דער שופֿר
 וועט ציהן דאס הייסט ער וועט פֿלאַזן אַפֿהקיעה
 גְדוֹלָה דעם מענין וייא דער גאָד שוין אויף גיין
 אויף ירה בהם פֿאָרן וואַרום דעַנקאָל וועט שוין

ענין קבלת התורה
 ה' . כלומר דהא אהא אומר עלי לייסם כל הדברים היואלים
 מפי בלשון מדכר כעדי . ודעוורים אשר העם מדכרים אינם
 מסכימים לה . רק לייחסם אליך ויח"ס . בעלת השכנתך ומנייתך
 על גוף נכרה . ופ"כ אינם אומרים כל אשר דברת נעשה . רק
 כל אשר דבר ה' . ועשה ספי"ו ואמר לו משה . הנה אנכי
 בא אליך כעב הענין כעבור יצמט העם כדברי עמרן . כלומר
 אעשה לך קול גויל לפניס וישמעו כדברי עמרן . עדי יבטי כי אנכי
 עומד נכחם . וזו מן כוח והלאה יאמינו כך לעולם .

פירוש לתורת אלהים
 סקלים וייא אַאָלער פֿראַנס ויגע קינער אויף ויגע פֿלייג .
 און יד נאָב וייד געבריינגט ביו צו סיר , דאס אלץ האָב אַיך

איה גיטאקן איידער איה גיב אייה ריא תורה , באמאלס נאפ
 איר פון ויך אלזין גיש גיגענס קאָסן צו אַנעלכע גליקן , אָנער
 איצט

בָּהָר׃ יֵי וַיֵּרַד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־
הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיַּכְבְּסוּ
שְׂמַלְתָּם׃ מו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הִיוּ
נֹכְחִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל־תְּגִישׁוּ
אֶל־אִשָּׁה׃ מז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּהֲלֹת הַבֶּקֶר וַיְהִי קָלַת וּבְרָקִים
וַעֲנַן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקַל שֶׁפָּר חֲזָק
מְאֹד וַיַּחֲרֹד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר׃

לְמִיּוֹם בְּטוֹרָא׃ יד וַתֵּת
מֹשֶׁה מִן טוֹרָא לְדַת עַמָּא
וַיְמַיֵן יַת עַמָּא וַחֲנָרוּ
לְבִשְׁוֵיהוֹן׃ מו וַאֲמַר
לְעַמָּא הוּוּ זְמִינִין לְתַלְתָּתָא
יֻזְמִין לָא תִקְרְבוּן לְצַד
אַתְתָּא׃ מז וַהֲרָה בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה בְּמַהוּוֵי צִפְרָא
וַהֲרָה קִלְיוֹ וּבְרָקוֹן וַעֲנַנָּא
תְּקִיף עַל טוֹרָא וְקַל
שֶׁפָּרָא תְּקִיף לְחִדָּא וַעֲ
כָל עַמָּא דִּי בְּמִשְׁרִיתָא׃

תרא היו כניסי . שבת פז : אל מנאו .
יכמת סב : ויהי כיום . ברכות ו :

בעל הטורים

שופר חלילו של יחזק וכוונת זה השופר של מחן תורה נעלה תמונת יריחו : (עו) כהית הכקר . חקר ויו' שאז שלמו ו' עונות : שפתי חכמים

השכינה . הראש : ק (והרש"ל) מדברתי בסמוך היכול משמע שופר המיוחד והיינו שופר של חילו של יחזק דכתיב ביה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ומה שהקדים הרמב"ן וזה חילו של יחזק עולה בקריבו אותו והקריטם והנלנים נעמדו תימן הראש"ל דיל' דמחיים פירוש דלאו בני הקטרה ניתנו חף שיש בו מעילה ואי לאחר זריקת דמן לוח ביה משום מעילה : ר' מנחם כתיב ליום השלישי כמו שלחן לו' הקי"ה אלא לשלש ימים משמע לטוף שלשת ימים : ש' ואל"ת מ"ש דקפידה החורה על עומתת קרי יחר

של ק יחזק היה : (יד) מן ההר אל העם . מלמד שלא היה משה פונה לעמקיו אלא מן ההר אל העם : (עו) היו בכבדים לשלש ימים . לטוף ג' ימים ר' הוא יוס' ד' שהסוף משה יוס' אחד מדעתו כדכרי ר' ויחי' (שבת פז) ולדכרי האומר כשה ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כל"ס . ולשלת ימים כמו ליום השלישי : אל תגישו אר אשה . כל ג' ימים הללו כדי שיהו הכסוי סובלות ליום השלישי ותהיינה פהורות לקבל תורה שאם ישמטו סובלות ותחזור ותעמול אכל מששתה ג' ימים כבר הסגפתי : (עו) בהיות הבקר . מלמד שהקדים על ימים כבר לתלמיד וכן מלינו (ביחזקאל ג) קום אל אל הבקעה וגו' ואלקום ואלאל אל הבקעה והכה שם כבוד ה' עומד :

דעת זקנים מבועלי התוספות

הזרע מסתרי ואינו רמזי להזרע ועבור מלמטת את הזרע ורם לעשות כן שיהא הרב ממחין אל הבקעה והכה שם כבוד ה' עומד :

ענין קבלת התורה

ענין קבלת התורה עד שייחס אותם בלשון נכחד . ג'און דעכ הענין הוא דנעוה עבה ובשמי . שקולו יתבסס מעט בלשון שגם העם ושמעו ויבינו שקולו הוא המדבר מתוך . וכאשר מהיום והלאה ישמעו דבריו אליהם כעניני מלוח ידמו קולך לקול הוה שישמעו עמם . ויבינו כי קול אחד . ויאמינו ששכינת מלכות מתוך גרונו וכל מה שחלמו להם אכזי הוא האומר והמדבר אליהם . אלא מהם לא נחה דעתו כדכרי זה שאמר הקב"ה בדעתו שלא יתפייסו ישראל ביה כי הם לא שאלו אלא ש' נעלמו ודכר תהיה אל יתפייסו ישראל ביה כי הם לא שאלו ולכן חזר פעם שנית להגיד את דבריו העם אל ה' . ר"ל רלוס דייקא מה תועלת שדכרי עמי . וענין ויגד משה הם הם הדברים ולזנו בלוח מלכותו שאינו דומה שומע עמי פניגוד למועז מפי מתקן . וכאשר ראה יתכר הפלרת משה שידכר כדכרי אל העם פנים כנשים רחם למלכות שאלהם ולעשות בקשה ולכן עז למשה לקדש את העם : (יג) לא רגע בו יד וגו' . ר"ל לא תגע בו יד אלס להרזו כי שקול וסקל או ירה ירה עמי . אס כמתה אם איש לא ימה רק יומת כדרי עמי :

לסבוק שהיה שם להרזו במצא אתה עובר החתום ותחתיב ולי נראה שבא להודיענו באיור מיתה הורגנו לומר שגדון בסקילה דלא חיבא מיתתו בזנב כסתה מיתם האמורה בתורה קס"ז או ירה ירה או זה לשון אם הוא כלומר אם שקול יסקל ירה ירה קודם לכן שכן דרך ובסקולין שרוחם קודם והדר נסקלין ומיהו יש לפרש כפשוטו שקל יסקל כשאני סת בדח"י או ירה ירה אם סת בדחיה לברה ותרבים ירוש' או אהרבה יתרים או אשתדאה אישתדי :

דכרי העם יסיו ממש אל ה' . הם רוצים שאלה הדבר עמיהם שדכרי שכתוב ויבש משה אלס שוכר דכרי' עזי עפמיס מפני הסכה שוכרו . וכן הוא ומכילתא ויגד משה את דברי העם אמרו ולזנו בלוח מלכותו שאינו דומה שומע עמי פניגוד למועז מפי מתקן . וכאשר ראה יתכר הפלרת משה שידכר כדכרי אל העם פנים כנשים רחם למלכות שאלהם ולעשות בקשה ולכן עז למשה לקדש את העם : (יג) לא רגע בו יד וגו' . ר"ל לא תגע בו יד אלס להרזו כי שקול וסקל או ירה ירה עמי . אס כמתה אם איש לא ימה רק יומת כדרי עמי :

פירוש לתורת אלהים

ג'ינעוהקען דיא דרבי טענ צו אאשה : (סו) ויהי אג' עם איז ג'ינעוין דעם דריטען טאג ביהיה או עם איז ג'ינארין פריה ויהי אונ עם איז ג'ינעוין קויה דונערין ויגרים אונ ב'ליצען ויגו אונ אשטוערער וואלקין זי אויף דעם בארג וקיי שופר אונ אקור פון שופר תקו ויער אשטארקער ויגרה אונ עם איז ג'ינארין דער ציטערט ג' גאר דאס פאלק משלי חכמים

דיא שכינה אפ גיטאהו תוערין פון דעם בארג : (יד) ויגד האם משה אראפ ג'ינעוהקען פון דעם בארג צום פאלק ישראל ויגאט אונ ער האם ג'יהייליקט דאס פאלק ויגאט אונ זייא האבין ג'ינאשען וייערע קליידער : (כו) ויאמר האם משה ג'ינאגט צום פאלק הוי איר ואלאם זיין און ג'יבירייט לשגיטת אויף דעם דריטען טאג אי איר זאלקט ניט משלי חכמים

ג'ליקען דאבין , גאר אויב איר ונעם חערין מיין שפיטעט וואס איד רעל אייד ג'ביטפס אונ איר ונעם ויטען מיין פארב'גרינג וואס

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעַם לְקִרְאֵת
 הָאֱלֹהִים מִן־הַמִּחְנֶה וַיִּתְּצֻבוּ
 בְּתַחְתֵּית הָהָר׃ י' וְהָרַסִּינִי עֵשָׂן
 כָּל־וּמַפְנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יִהְיֶה כְּאֵשׁ
 וַיַּעַל עֵשָׂנוּ כְּעֵשָׂן הַכֶּבֶשׂוֹן וַיַּחֲרֵד
 כָּל־הָהָר מֵאֵד׃ י"ט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה ית עמא
 לְקִרְמֹת מִיִּמְרָא דִּי
 מִן מִשְׁרִיתָא וְאִתְעַתְדוּ
 בְּשַׁפְרֵי מוֹרָא׃ י' וְאִתְרָא
 דְּסִינִי תַנְן פּוֹלִיגָה מִן קֶדָם
 דִּי אִיתְגַּדִּי עֵלְוֵי יי
 בְּאִישְׁתָּא וּסְלִיק הַגְּנִיגָה
 פְּתַנְנָא דִּאֲתוּנָא וְזַע פֶּל
 מוֹרָא לְחֵדָא׃ יט וַיְהִי
 תוֹרָא וַיִּתְּצֻבוּ כַּסֵּת פֶּת׃ קול כְּסוּפֶר
 נִבְרַת ו' י

בער השורים

(י) כחתימת הכר וכו' סיני . מלמד שמתגס הכר ממקומו וכססה כהר על נכי הר : (יט) הולך וחוק . ל' כמסורה הכל ואיך רודו הולך וחוק כדאיחא כעורונן רוד גלי מסכת סוּלָךְ ומוק שאלו לא גלי מסכת כתיב הוכיח ודלים וזכו ורוד סוּלָךְ ומוק כמורה דכתיב בה הולך וחוק מלוד :

עשן הכבשן כשהוא רבוק :

רשנים

ויסמכו קול השופרות והלפידים : (יח) עשן כלו . חציו קמין וחציו פתח כי לשון מעל הוא . העשין כולו . אבל עשן שהוא שם דבר כולו קמין . כענין פומיאה בלע"ז . ואילו היה שם דבר היה לו לומר כעשן הכבשן בה"ט כאשר נאמר מן דבר דבר השמיטה . מן בקר בקר ובה השלמים כן יאמר מן הבית ויכלא עשן . עשן הכבשן כשהוא רבוק :

שפתי חכמים

מפני שהם שם דבר : הבבשן . של סיד יכול ככבשן זה לשבד את האזן מה שהוא יכולה לשמוע וחתן לבריות סימן כה בארי אלה . הוא והכחוב מושלו באריה אלה אנו מכנין ומדמין אותו לבריות חכמים כי כבשן זה לשמוע . וכיוצא בו (ויחוקלל מנ) וקולו כקול חכם רבים וכי מי נתן קול למים אלא הוא ואהה מכנה אותו לדמותו

(י) לקראת האלהים . (מכילתא) מגיד שהשכינה יאלה לקראתם ת כחתן הויאל לקראת כלו וזה שנאמר (דברים לג) ה' מבטי בך ולא לאמר לפני כל : בתחתית ההר . לפי פשוטו כרגלי ההר ומדרשו שחלש ההר ממקומו וכספה עליהם א כניגית (שכת פח) : (יח) עשן כלו . אין עשן זה סד דבר שהרי נקוד הבש"ן פת"ח אלה ל' פעל כמו אמר שמע לך מרגומו תמן כוליה אלה חתנים חננא ב וכל עשן שמקרא נקודים קמ"ן ולא יותר ח"ל צופר באש עד לב השמים . ומה ח"ל כבשן

היכר להם כיואל בו (דברים יח) כאריה יסאג וכי מי נתן קול למים אלא הוא ואהה מכנה אותו לדמותו

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ט) ויתצבו . כיצד שבה עליהם ההר כנגית ואמר אם אתם ספקייה התורה מופס ואם לאו שם התא

קושים על התורה

(יח) ויהר סיני עשן כלו וגו' . דער אלשויך שרייבט דער רויך ונאם איז גינען אויף דעם פארג סיני , איז נאר גינען דיא וירדן גאלין גיט זעהן דעם כבוד פון גאט ונאם וועט זיין אויף דעם פארג ווער ער וועט זאגן דיא עֵשֶׂת הַרְבָּבוֹת , און גינען דיא גרויסע הייליגקייט ונאם איז גינען אויף דעם פארג , ונאם די שכינה איז אויף אים גינען . האט דער פארג געצויקערט , און ווייז דער פארג איז דאך גערד , דריבער איז אראם געקומען זיין פון הימל און האט זיך פארשפרייט אויף דעם פארג די שכינה נאך זיין אויף דעם פייגער גיט אויף די גערד פון פארג :

קבורחתם וקשיא דהא אברו מיד נעשה ונשמע . וי"ז כי כעצרה הקב"ה יתן הורה לישראל אברו כסה תורות יש

פרוש לתורת אלהים

ונאם איז גינען אין דער סתנה : (יח) ויצא האם משה ארוים גיצונין דאם פאלק גבאת אקענין גאט סו פון דער סתנה האם ער זיי אוים גיצונין יתקצבו און זייא האמין זיך גישטעלם בתחית אוקטערין פארג . ורשי שרייבט גאט ביה האם אוים גריסין דעם פארג פון זיין אָרַם און האם אים איבער גידעקט איבער די ישראל און האם זיי גיואָגט אז איר וועט מקבל זיין די הורה איז גוט און אויב גיט וועל איך אייך צו קוועטשען

מיט דעם פארג : (יח) ויהר סיני און דער פארג סיני עשן האם זיך גרייבערמ אין נאָנְעֶען ספיני אשר ווייז גאט האם גינדערמ אויף אים מיט פייגער ויצי און עם איז אויף גינאָנְעֶען עשן זיין רויך געשן אזוי ווי דער רויך פון אפאלעך אויבין והיך און דער נאָנְעֶען פארג האם שטארק געצויקערט : (יט) ויהי און עם איז גינען קי דאם קול פון דעם שופר איז אלע סאהל שטארקער

משלי חכמים

די הורה דעם גאט זיך אפזאיהן פון זיי , און איר וועט זיין אויף דר וקליף זיי אלע עקלקר , ונארום צו פיר גיטער די נאָנְעֶען וועלם וינד

וואס איך מאך מיט אייך וועט איר זיין בייא סיר געליכטער פון זעלע פלעקער , פארשפרייט פון שון אפזא ווי וועלן גיט היטען

קד שופרא אזוי ותקיה
 לחדא משה ממלי ומן
 קדם יי מתעני ליה בקל:
 כ ואתגלי יי על מורא
 דסיני קריש מורא וקרא
 יי למשה קריש מורא
 וסיק משה: כא ואמר
 יי למשה הוה אסחיד
 בעמא דיקמא יפרון
 תורות אהרן
 פסח ידבר. כטות מס

רשב"ם

(וט) משה ודבר. אל הקב"ה ואין קולו נשמע לשום אדם אלא הקב"ה. אבל הקדוש ברוך הוא יענו למשה בקול גדול בשביל קול השופר שהולך וחזק מאוד וצריך שיהיה קולו של הקב"ה יגדל קול השופר להשמיע למשה: (כא) פן יהרסו. ממצבם להתקרב ולראות:

רש"י

שפתי חכמים

על כעשן הכננס: ג כמו העד העיד בני האיש ונקראת התקאס כלשון עדות מפני שסתם התקאס נעשה בעדים: ד מפני שלא יוכל לשון הריסה רק על הפרדה דבר מדבר כמו הפירת בנין או הפירת איש מאנשי המלכ: ה דלמ"כ הל"א ופלו ל"פס כל מלמד שהרכין עמוס העלוניס והעלוניס והעלוניס על גבי ה"ר כמנע על המסע וירד- כסא הכבוד עליהס: (כא) העד בעם. התרה כסא ד שלא יורסו את מלכס ד ע"י שחלוטס אל ה' לראות ויקרבו ללד ההר: ונפל ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפול מהס ה ופילו הוה יחידי חסוב לפני רב: פן יהרסו. כל הריסה מפירת אסופת הכנין אף האפרדין מונכס אכסיס הורסיס את המלכ:

לכריותיו כדי לשבר את האזן: (וט) הולך וחזק מאד. מנכס הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מתלויס וכוהה אזל כלן הולך וחזק מאלד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהס מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל לא שמשו מפי משה כח להיות קולו מגביר וכשמע: יענו בקול. יענו על דבר הקול כמו (מ"א יח) אשר יענה כלש על דבר האש להורידו: (כ) וירד ה' ער הר סיני. יכול ירד עליו ממש ת"ל (עמות כ) כי מן השמים דברתי עמכס (מכילתא) מלמד שהרכין עמוס העלוניס והעלוניס והעלוניס על גבי ה"ר כמנע על המסע וירד- כסא הכבוד עליהס: (כא) העד בעם. התרה כסא ד שלא יורסו את מלכס ד ע"י שחלוטס אל ה' לראות ויקרבו ללד ההר: ונפל ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפול מהס ה ופילו הוה יחידי חסוב לפני רב: פן יהרסו. כל הריסה מפירת אסופת הכנין אף האפרדין מונכס אכסיס הורסיס את המלכ:

דעת זקנים מבועי התוספות

ענין קבלת התורה
 (כא) רד העד בעם פל יהרסי אל ה' לראות וגו'. כפסוק י"ב התרה אוחס פל יעלה הכס ולא יעשו כהר. ופס הורסיס על הרמיה והספלות. כי כלל חסך ואפלי תליירו נורוח לעיני אלס. וידמס לו מרחוק ען ען שפוח אלס. ואף אל חין סס מרחוק ולא כלום ע"י תליירו לעיני חמונות מכילות ע"י שיקרד אלס ממנה עיניו. עד נואו לסס ואלו וכל לעתי לא היה ולא נכסא סוס דכר ולשוט פחד ולא היה פחד. והכס סיכוי כלס הכר היה ענין חסך וערפל. ואלוי יסתכלו העס כהחשך סוס. ויתליירו לפיכס חמונות וחסכו כי חמונות המה אלסות ואת המלך ה' נכלות ראו עיניס כלזיס חמונה שיתלייר

אמר להם אחת בכתב ואחת על פה. אמרו לו שכתב אנו מקבלין שבעל פה אין אנו מקבלין מיד כפס עליהם ההר כנניתי ואחרם מסכתם שבת כמאן מרדעה רבא לאורייתא וכו' כדאייתא התם. ועוד אייתא כמדדש כי כשנתן הקב"ה תורה לישראל עתה ונתן חובך בתוך ההורה ואם להם אם אדם מקבלין התורה מוסב ואם לאו התרגו חברבו הוה ה"ר אם תאבו ושמתם סוב הארץ תאכלו וגובר ואם תסאני לפירתם חרב תאכלו וגו' כי פי ה' דבר והינין דבר בשעת מתן התורה חתנה עמחן כן וזהו שיסר הפירס באוהרת ראשה עטיפת הויין צהלה ורנה:

(כא) ויאמר ה' אל משה רד העד וגו' ויאמר משה לא יוכל וגו'. תימה מה השיב לו הקב"ה למשה וכי לא מציינו כמה מצות שיש בהן כסה אוהרות. ועוד על מה השיב לו הקב"ה אחרי כן רד וכו' ועלית. י"ל הפסם קדרא לפי פירוש לתורת אלהים

שלא התרה משה את ישראל על מצות הנבלה שהוא פירוש לתורת אלהים

(כ) ויבך האם גינדיקערך גאמט זי אויף דעם בארג סיני אזי צום שפיץ בארג ויקרא אונ גאמט האמט גערומין צו משה אזי צום שפיץ בארג ויעל אונ משה איז אויף גינאנגען: (כא) ויאמר האמט גאמט גינאמט צו משה רד יגדער העד בעם זאנ אן דעם פאלק ישראל זיי ואלדן גימט אויף גיין אויף דעם בארג. ויאמרו פן סאמקער וועלן זיי צו פירען זייער בשטאנד ארויף צו גיין אויף דעם בארג

גינאנגען גימט אזוי ווי אקענמטש וואס ער בלאזט מער גימט אלע מאהל דאס קור שלאפער אבער בייא גאמט ביה איז נאך אלע מאהל גינען שטארקער משה משה האמט גיקעט דיא דברות צו דיא ישראל והאלימס אונ גאמט האמט אים גיענפעלער אונ גיהאלקין קמו אין זיין קור בלאזט ער האמט גיענפעין פחז אין קור נאל זיך כהנגבר ויין אונ זאל גיהעקט ווערין צו אלע ישראל:

פרקי דרבי אליעזר

אכיון אין הימל אונ אפינקסערער וואלקן האמט בעקסט דעם בארג, אונ הקביה איז גינעמן אויף זיין שפיקל אונ זיינע אונ זענען געשפאנגען אויף דעם וואלקן וואס היקסט שפיקל, אונ הקב"ה איז גינעמן גינארין צו די קינדער פון עשאו אונ ער האמט זייג

(כ) וירד ה' על הר סיני וגו'. דעם וקקסטין פאן אין סיני איז הקביה גיעקן גינארין צו דיא זיין אויף דעם בארג סיני, אונ דער בארג סיני זיך אויפגעהויבן פון זיין ארס אונ דיא הימלען האבין זיך גיעפנט אונ דער שפיץ בארג איז זיג

לֵיה יי אִיזִיר חַת וְתִימֵק
 אֶת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכִהְנִיָּא
 וְעַמָּא דְאִי פִגְרוֹן דְּמִימֵק
 קָדָם יי דִּימָא יְקוּמוֹ
 בְּהוּן : כֹּה וְנַחַת מִשָּׁה
 דְּעַמָּא נְאֻמַּר דְּהוּן :

יְהוָה וְעֵלִית אֶתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
 וְהַכְהֵנִים וְהָעַם אֲלֵי־יְהוָה לְעֹלֹת
 אֲלֵי־יְהוָה פְּנֵי־יַרְפָּץ־בָּם : כֹּה וְיָרַד
 מִשָּׁה אֲלֵהֶם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים : ס

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפסוק :

כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
 וַיְמַלֵּךְ יי ית כָּל
 תר"א נר דר ועלית : שנים פו : וידבר
 תלמיט : תרגום ג :

בער המורים

גדולת פ"ח כסוף הקריאה שגדול שנטולס גולל : (6) וידבר אלמים את כל הדברים האלה לאמר . בגימ' ככל מה שכתב וקטל פס :

רש"י

שמזוין את האדם קודם מעשה ומזוין ומזוין אותו בשעת מעשה : ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים . יכול אף הם ו עמך ת"ל ועלית אתה . אמר מעשה אתה מחילה לעמך ואהרן מחילה לעמו והכהנים מחילה לעמם משה נבט יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהני והעם כל עיקר אל יהרמו את מכבס לעולת אל ה' : פן ירפץ בם . אע"פ שהוא נקוד חתף קמ"ץ אינו זו מגורו כך דרך כל חיבה שנקודתה מלאפ"ס כשהיא בזה במקף משתנה הנקוד לחתף קמ"ץ : (כה) ויאמר אלהם . התראה זו : (ח) וידבר את אלהים . אין אלהים אלה דיין וכן הוא אומר (שמות כב) אלהים לא תקלל ותרגומו דיינא ז לפי שיש פטיות בתורה שחס עשאו אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל ח עתה פורעניות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין להפסע : את כל הרברים האלה . מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל עוד אכתי ולא יהיה לך שם שחור ופירש על כל דבור ודבור בפי עצמו . (קושיא א"כ כו' פירושו לפי זה שמוכח מאלו כל הדברים האלה שנס שר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ מה ת"ל אכתי וכו' ר"ל מה בא להודיענו כמה שפרט לשון ב' דברות אלו והשאר מהלויאם ב' זה שהמשמות דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יאלו והלא לפי זה כולם כמוהם הקב"ה בכבודו ובעלמו דברס . ומירן שחור ופירש וכו' ור"ל בלחות המורה לא החזיר ללמד על הכלל יאל אלא על הפרט אלו ב' דקות זקנים מבעלי התוספות

רש"י
 לו הקב"ה לך רר ועלית אהרן ואהרן עמך . והכהני והעם אל יהרמו לעולת אל ה' . וגם עתה לראות בלא עלייה לא אמרתי לך : (כה) ויאמר אליהם , מצות שפתי חכמים

מה וכו' : ו (נח"י) ה"פ יכול אף הם ר"ל ככהניס מלזין הרב וככהניס ולא רשס והפס דל"א לוי דנס הפס עמך א"כ קשה אל קאי אל יהרמו אלא וכו' וה"ל דל"א ד דכהניס הם ככלל אל יהרמו הל"ל אתה ואהרן עמך והעם אל יהרמו וממילא שבע דנס ככהניס אל יהרמו ומדפרט ככהניס יכול דקאי דלעיל וגם הם עמך וכו' ת"ל ועלית אתה למטע כח והואיל שהמשמע אתה כתיב קודם ואהרן ש"מ דממטע נס את אהרן ת"ל עמך ש"מ דלאהרן ה"י עמו כמחילה אחת ולא עם ככהניס לכן אמר מעשה אתה מחילה לעמך ולא עם אהרן ואהרן מחילה לעמו ולא עם ככהניס דלא כתיב עמך וסם ר"ל ככהניס מחילה לעמך ולא עם פסס גזיראס אחרת נודמנה להר"אס כדברי הרב ע"ס : ו וסא דקאמר כדל"אס כר"ל אלהים וגבי נח וירבד אלהים את נח ונבטס ויר"ל אלהים מתוך סטס עיין בכל כהר"אס כפי' ואלו : פ פ' דהייט שלא בעירן ריחמא אלל בעירן ריחמא אין שום מטה שאין מעשיון עליה ורלוים מפ' התכלת ע"ס : ז כלומר הואיל ובזמן כדבור אחד נאמרו להם כתיב במקום אחד אתה דבר אלהים שהיה זו משמע דמשמע דוקא אחד ולא היה כדבור אחד נאמרו ומתוך שחור ופירש וכו' כלומר דודאי כונן כדבור אחד נאמרו כו' ובפירשם שפי' לו הקב"ה לא משמע חמי

(ח) את כל הדברים האלה . מלמד שאמר הקב"ה כל עשרת הדברות בדבור אחד מה שאין הפה יכולה לדבר אם כן סח ת"ל אכתי ולא יהיה לך מלמד שחור משה על כל דבור ודבור בפני עצמו . כפי איתה כספרא . ותימה מאי קשיא ליה כדביבדו אחד נאמרו ס"מ היה משה רבינו ע"ה צריך לומר כל אחד ואחד בפני עצמו ור"ל הכי קשיא ליה אם כדביבדו אחד נאמרו כמה פסק משה רבינו את הפעמים היה לו לומר כן פסוק אחד וכשני ספד שחור וכו' ורבי בריך ז"ל פירש אם כן סח ת"ל אכתי ולא יהיה לך דמשמע אלו לבד אסמין שהיו שניהם בסגנון אחד כאלו שניהם דבור אחד וגם כהונים בלשון הקב"ה כאלו הוא מדבר בעצמו אכתי והצאחין על פני לאחתי אבל שאר הדברות יש פסוק לכל אחד לבדו וזלתי לא הרצח לא נתנאם לא נתנבם וגם יש פרשה בין לו וכו' וכתובים בלשון משה ולא בלשון הקב"ה פירוש לתורת אלהים

אמאקאמ אונ ונא ויי נאך אמאארז יעלית אונ אמאקמ
 אויף גיין אהרן דו אונ אהרן נקד מיט דו והכהנים
 אונ דיא ביהנים והעם אונ דאם פאלק ישראל אי
 זיי ואלקין ניט אונעק גיין פון זיי עיר ארץ יעליות צו
 אויף גיין צו נאם פן ונארום טאקער וועט ער

פרקי דרבי אליעזר

האקס צוריס גענוקט פון ספריס , אין הקב"ה געקניקט צו דיא יודין אונ האקס מיט גענוקטן צוויי אונ צוואנציג פוינקד פלאכטיס , אונ די תורה האק ער געחאקטן אין זיין רעקטע האקס , אונ דיא תורה האק אויפגעקוהן ורא פייגער , אדער יא

הַאֱלֹהִים לֵאמֹר : * ס ב אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם

פְּתַנְמִיָּא דְאֵלִין דְּמִיִּמְרָ:
ב אָנָּא יי אֱלֹהֵיךָ דִּי
אֲפִי קִתְדָּ מֵאֶרֶץ
תְּרָא חֲבִי' . שְׂכַח ספ :

* מצבור קודין בשעת העלין תמצא בסוף הספר

בעל המורים

(כ) אנכי . בני קסא לומר שקרע כל הרקיעים עד קסא הככר וכנימטרות מלא ועוד עשרה וזהו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ויש בו עשה (כ"א י"ד) היות ראשון ואחרון כשמים ובארץ וד' רוחות ועומק ורום : אשר הולאתיך . ב' י

שפתי חכמים

רש"י

דברות ראשיות ביחוד וד"ק) : לאמר . מלמד שהיו עושים על הן קו י ועל לאו לאו (מכילתא) : (ב) אשר הוצאתיך מארץ מצרים . כדאי היא ההואה ב שתייה משעבדים לי (מכילתא) . ד"ל לפי שנגלה בים כנבחר למחמה ל ונגלה כאן כזקן מלא רחמים שנאמר (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד ובעלם השמים משגאלו האיל ואתי משתנה במראות אל תאמר שתי רשויות הן אנכי הוא אשר הולאתיך ממארים ועל הים . ד"ל לפי שהיו שומעין קולות מ הריבה שנאמר את הקולות קולות כלין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ ולכן תאמר רשויות הריבה הן ולמה אמר ל' ויחד אלהיו ליתן פתוחים אל תמשה ללמד כפיגוריה במעשה העגל וזה שאמר (שמות לב) למה ה' יהיה אשך בעמך לא להס ציות לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי : מביית עבדדים . מביית פרעה שהייתם עבדים מ"ל ויפחד מביית עבדים מיד פרעה מלך מרעים אמר

הקב"ה כי אם שמים והאשר משם פירש : י דק"ל שכתוב וידבר הוא הכל לאמר הוא הפרע והכא הפרע כתוב כהדיא את כל הדברים האלה א"כ למה חזר וכתב לאמר שמורה על דבר פרעי אלא ללמד שהרא"ם : ב דק"ל למה תלה אלהיו ביחוד מרעים ולא בכריש עמים וארץ ולבנות אבני ה' אלהיו אשר כדאי שמים וכד"ל : פ' ה' לפני שאלותיו תלוי בליאת מרעים תלה אלהיו בה מכל פעולותיו אלא מפני שכנגולה על הים וכו' שני ותחת רגליו אגו' רגליו להביא כזה משתנה לפי העיני ומה שכתוב בקרא יליאת מרעים ורש"י כ"י לפי שנגלה בים וכו' משום שהוא חקרת י"מ : א"כ קסא שחמש מרעים שהייתי יחיד בקרעתם כי סוף כדכתיב וזו תלי ואתיו כן האמיתו שחיותו אלהים אני ולכן קאמר אני הוא הולאתיך מארץ מצרים . (מהכ"ל) פירש דק"ל לפי פ"ל ראשונה לא הול"ל אלא הולאתיך מביית עבדים מארץ מצרים ל"ל כ"כ"פ ד"ל . ופי' שני פסקים האלו קסא שנתלה אמר אנכי והסר אמר לא יהיה לך ואין זו כסדר שמתקלה ה"ל לזות שלא יהא שום אלהות והסר ה"ל אנכי ר"ל אני לבדי לפי שאין דרך לזות תחלה לפשוט דבר וכתיב הכי לאסור דבר שכנגדה לכ"פ ד"ל שתי שומעין וכו' והיו ספורים מיד שם הריבה לכן הולאתי להוסיף כחלת הפנין ע"י (ר"ל) לו או ליתו אומר אלא מביית עבדים שהיו עבדים לעבדים

עניני עשרת הדברות

(כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' . דבור זה אנוכי עשה דברים . אבני ה' היום המהוא את כל העולם וכל המלאים הנמלאים כשמים ממעל ועל הארץ ומתחת הארץ הכל נתהוו ממני ומתאמר פי . ואף עשיתי אלהי כל העולם . ע"ז אנכי אלהיך ביחוד . והכריזה לזה אשר הולאתיך מארץ מצרים . שהיית מרעים קסא ומלך קסא ולכן קאמר ביה עבדים שמתקורים בחוכה לא יכלו לללל קסא נעלום ומפני האסר הוא והקטנה הזאת שעשיתי לך כהולאתי אחרת משם ראוי שתעשין מלוחי ותמרו דרכי הנהגתי . ומילואת מרעים ומכל הנסים שראו עיניך אשר נכלל כזה קסא ירעתי כי סוף ומן וכלו ועל ומלמחת עמלק ויהר דברים נפלאים אשר לאו עיניכם תוכלו להבין היטב שאלהי ה' הוא הכבוד והמכניב והמבטיח ונבעלי אלו אלהים וכל כחות טבעו אנכי בראתיים וכולם נכנעים לפני וקרים למשמתי :

הראיה להם שהוא יחיד הה"ד אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו . ולכן נאמר אנכי ולא יהי' לך

פירוש לתורת אלהים

גִּירְעַם אֲלֶעָ צַעֲהֵן דְּבִרְוֹת אִין אִיין (נאראם) : (כ) אֲנֹכִי אִיךָ בִּין נֵאֵמַר דִּיין נֵאֵמַר אֲשֶׁר נֵאֵמַר הָאֵם דִּיךָ אִוִּים

פרקי דרבי אליעזר

נֵאֵמַר שֶׁן דָּעַם סֵאן נֵאֵמַר דִּיא הִיִּמְעַל אִוִּן עֲרֵד נִעְנַן בְּשִׁאֲפִין גִּירְעִין הָאֵם סֵאן גִּירְעִין דָּעַם בִּאֲרַג חוֹרֵב , אִוִּן נִעְנַן הַקְּבִיָּא אִין גִּירְעִין אִין גִּירְעִין צִוּ מִשָּׁה אִוִּין דָּעַם סֵאן , אִוִּן בְּרַעַר אִין נִעְנַן דָּעַם בִּאֲרַג , סֵאן דִּי צִיִּים אִוִּן וַיִּפְשַׁע רֹאשׁ סֵאן דָּעַם בִּאֲרַג סִינִי , נִעְנַן דָּעַם סֵאן , סִינִי אִוִּן חוֹרֵב אִין אִין בִּאֲרַג רַבִּי פְּנַחֵם נֵאֵמַר עֲרַב שְׁבַת נִעְנַן דִּיא יִרְדִּין גִּעְשָׁמִסְנֵן עֲנִין בִּאֲרַג סִינִי , אֲלֶעָ וְקִרִים בְּעוֹנֵיבְרֵי אִוִּן אֲלֶעָ נִקְבֹּת בְּעוֹנֵיבְרֵי , הַקְּבִיָּא הָאֵם גִּירְעִין צִוּ מִשָּׁה גִּי צִוּ דִּי נִקְבֹּת אִוִּן פְּרַעַנ גִּי וַיִּי אִוִּב , וַיִּי וַיִּלְעָן נִעְנַן דִּי תִרְחֵי , מִשָּׁה הָאֵם בִּי יִזִּיא גִּירְעִינָם הַאֲבִין אֲלֶעָ גִּירְעִינָם אֲלֶעָ וַאֲם הַקְּבִיָּא הָאֵם גִּירְעִים נִעְנַן מִיר

אין ניועין אין אקת אהילישלש פיער רבי אליעזר נאגם פון רעם סאן וואס די יודין נענען ארויס געאנגען פון מצרים האבין ניי געצויגן און גערודקט נאך איר מיט קריג , ביי ווי נענען געקומען צום בארג סיני און האבין גערוהט גענין דעם בארג , דארפן ווענען גיטארין אלע יודין ווי איין בעפעלש , אלע יודין נענען גינען היס ליבשאפט און די פלגה יודין נענען גינען רודיג , דאמאלס האטם הקב"ה גינאגם צו דיא יודין איר נעם געגעבן דיא תורה , האבין אלע יודין גינאגם מיט איין פאיהל איידער מיר וועלן הערין די תורה נאגין מיר שוין מיר וועלן היפען צו פאקן אלע סעות ותאם שפיטם אין דיא תורה רבי אליעזר המודעי

מצות השם

ה' אלהיך אשר הולאתיך מארץ מצרים מביית עבדים : וועלסט און דער גאט איז נאך אייניקער , און ער האט אפ"ן פשאפן און אויף דער וועלט ווערט קיין נאך גיטאון און ויין

דְּמַצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדוֹתָא : מְצַרִּים מִבֵּית עֲבָדִים : ג לֹא יִהְיֶה
 ג לֹא יִהְיֶה קָךְ אֱלֹהָ אֲחֵרֵן בְּרַ מְנִי : ד לֹא
 תַעֲבִיד לָךְ צִידִם וְכָל
 תּוֹרָא לֹא יִהְיֶה לְךָ שֶׁכַּח סָךְ : ה לֹא תִשָּׁע
 קַי . סְטִדְרִין סָךְ

בעל הטורים

פסוקים כ' בדברות ויחד אשר הולחמך מאור כעדים שהולאו
 פסוק כעדים ליתן לבניו הטורים : (ג) תמונה . כני' פולק' חלם :

רש"י

מטחה עכדים למלך לא ולא עכדים : (ג) לא
 יהיה לך . למה לחמר לסי שנחמר לה מטחה לך חין לי
 אלה שלא יהיה הכעוי כבר מניח ב שלא יקיים חל' לא
 יהיה לך (מחלתא) : אלהים אחרים . שחין אלהות
 אלה אחרים פשוטם אלהים עליהם (מחלתא) ולא יתכן
 לפרש אלהים אחרים ואלתי שנאלי הוא כלפי מטלה לקרותם
 אלהות אללו . דבר אחר אלהים אחרים שזה אחרים
 לטובדיהם נועקים אלהים ואין עוין אחס ודומה כאלו
 הוא אחר שאני מכירו מעולם : על פני . כל זמן שאני
 קיים ם שלא חמיר לא לנעו על ע"א אלה אחוה הדור
 (מחלתא) : (ד) פסל . על שם ע שנפסל . וכל תמונה .

שפתי חכמים

הגבלה בכבשו : (ג) לא יהיה וגו' . שאני לברי

אנכי וגו' . ר"ל אלה אנכי : ג כלומר שלא עשה לא הוא ולא
 אחרים עשו לו אלה סביב עשוי מחתלו וזוא חלוא מין
 שלא יקיים חל' לא יהיה לך מ"מ . הראים : כ מקשו השולס
 הוא כפי' ולחמין פירש"י על מלה על פני ככל מקום אשר חני
 וס וחו כל הסולס כולו ד"ל כל . וזון שאני קיים . ו"ל משום
 דרש"י וזוא לתוך אבג פירושו קושית אחרת דכתיב שם ונשנתם
 בחרן וגו' ועשיתם פסל וגו' דשמעת דע"ו היא מלוא פתוליה
 בחרן וכתיב קודם שפירת הדברות אשר על לא חל אכתיוב וגו'
 כי חלמו אהמו וגו' משמע שיהא מלוא פתוליה כגון וטבת
 בין בחרן בין חל' חס כן ספרי אהדרי לכן פי' על פני כל
 מקום וכו' מ"ס חס כן פי' זה בירשא כדי לתרן הקושית והא
 דכתיב ונשנתם ולקחו וגו' משום ולחמי ח"ג יזתר מוקולקליס
 כעניני ע"ו משאר אומות ולכן נקט כקרא בחרן כדי להסבירם
 ביותר על ח"י ששם מוקולקליס יצוה : ע' מלשון פסל לך :

רעת וקניס בעלוי תמונות

בדשן צווי יחיד כדי לנכד סניגוריא ישראל במעשה
 הענג כדפירש רש"י שא' כשה באותו מצשה אל הענשם
 כי י' לבדי הותרת לא יהיה לך ולא אמרת ולא יהיה לכם
 דער נא' שבור' שכ"ך נאטרו כלם כלשון יחיד מפני שצפה
 הקב"ה שחוד' עתידים כמפל עוהם . מיכה כמפל אנכי .
 ירבעם כמפל פא יהיה לך . צפחוד וזר . יואב לא הרצו .
 אמנו לא הנאף . עקן לא תבנו . ציבה לא תנה . אחאב
 לא תחמוד . לך כן נאטרו כלן כלשון יחיד . ד"א אנכי

חלם לנעו תמונות פאטעגראפיות . או לזרים מלכעס שונים
 ספס וזיו לפניהם למוכרת חזיה דער . או תמונת חזיה ח"י

פירוש לתורת אלהים

ויי שריינין צו זיי אונ זיי ענפערין זיי גיט על ברי
 ונאנען איך קעב מארם איר גיט האבין אפ
 געקער אונ איך קעב דאך אייביג : (ה) לא תעשה
 ק' דו זאלקסם גיט טאכין צו דיר פס' אביד' אונ
 פאר וואס ווערט עם גערופן פסל ווייל עם איז
 אויס גיהאקט פון האלץ אדער פון אנדערע

פרקי דרבי אליעזר

נאכט אין קרין , אין דער פריה אין משה ארים ענבאנגען צו
 די סתנה ידיו אונ דאס זיי אויפגעקעקט פון שלאף , אונ צו
 האם גיואנס צו זייא שטיים אויף פון שלאף הקב"ה איז שוין
 געקוקען אויף דעם בארן סיני אונ ער נארם שוין או'ף איך צו

מצות השם

ולמו שנחמר לו יהיה לך אלהים אחרים על פני :
 לרס שחמכר שנחמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה :
 דינען עבדך זרה , אונ אויב ער וועט גיט דינען עבדך זרה
 וועט מען אים תדבן , כזו ער זיך לאוין תדבן אונ גיט
 דינען עבדך זרה , אונ אזוי מעוין שחוקן זכרים אונ נקבות :
 (ד) לא תעשה ק' פסל וגו' , אייר פאר גיט מאכין ג'אביר
 [אויפגעשניקט פון האלץ אדער פון איין אנדער
 סאטריאל] אונ פאר גיט אויפמאל'ין מצודה אויף זנאף , ער
 זאל דינען צו דעם גיב'ר אדער צו די צודה ווי די פלוקעט
 דינען צו זייערע מאמער , דאס מיינט מען ער פאר דאס
 גיט האלטן פאר אגאט , אונ אויב איין אנדערער האט
 געקאמט

פאקן אונ הערין רבי חכיןאי זאגט דעם דריטן ח"ש , דאס
 איז ח"ש סון , דאסמאל איז דער כאן צוויי סתאל און גרויס
 ניי די נאכט , זענען די ידיו גיטלאפן ביי צוויי שעה אויפן
 פאג , אונ שכונות איז דער שלאף פון פארקאן זיס ווייל ד"א
 (כ) [לאו יר] שלא לעלות כחשכה שיש אלה
 (כז) [לאו טו] שלא יעשה ולא יעשה לו אחרים שום
 זיין ווי'ען , אונ יעדער מוגט וואס דער מעקנש ג'אבט
 אונ טראכט אדער ער זאגט ער ווערשער איז ער מקיים
 אמצות עשה , דאס מוין ג'אבין זכרים אונ נקבות :
 (ג) לא יהיה ק' אלהים אחרים וגו' , אייר פאר גיט ג'אבין
 אונ גיט ביידין אונ גיט טראכטן אז עם איז דא נאך
 פאקט אויף דער וועלט אויפער דעם שם הוי"ה , אפילו
 אשוותא צו גאט איז אויך גיט דא , אונ אז ער ג'אבט עם
 איז דא נאך זאגט , איז ג'אב'ה וויא ער ווא"ט גע'לייקונט
 איין די זאגנען תורה , אונ אז מען זאגט צו אייר ער זאל

אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִפְעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ
 מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃
 ה' לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם
 כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פִּקְדֵי

דמות די בשמיא
 מלעליא ודי בארעא
 מלרע ודי בשמיא מלרע
 בארעא: ה' לא תסגוד
 לדון ולא תפליגוןן ארי
 אגא יי אגהך אל קנא
 מסער

תרא אל בשמים. עבוד זכ סג. לא תשתחוה. סגדון סא. ולא תעבד. סגדוןן סס.
 בעל המורים

ואשר בארץ. כניי המה הסרים והנכסות. מתחת. כניי וז שאל קטן.
 רש"י

פ ר"ל שלא תפסד ששט ע"ו תמונה ועוד ששמים אין תמונה כי התמונה שהיא הנורה היא תקרה לבינה לנושא ולא לפנות תמונה עומדת ל"פ דבר ששמים דהיינו כוכבים שכן כדמות עלה או שור: צ ר"ל שעתו לפרע ואם עניני עשרת הדברות

אליהך בשעת מתן תורה היה הקול יוצא מן המורה וישאל שומעים ובאין לקבל התורה באו לפניה הולך למערב באו למערב הולך לצפון באו לצפון הולך לדרום באו לדרום באו להם מן השמים שגא' מן השמים השביעי את קולו והיו ישראל אומרים והחכמה מאין המצא תהום אמר לא בי היא תהחילו ישראל שומעין מארבע רוחות העולם ושומעים וארץ אומרים שגא הם ושלום הרבה רשויות הן כך כתיב אנכי ה' לא כפי מה שאתם שומעים אינו בא אלא מאתי. ויפק אף דאגבי עד כ"ף דרעך יש תר"ג כלה הכותב. ע"כ יסוד ל' עון אבות על בניס ועל בניס על כל סדורות שימטו אחרי ע"ו שגס אבי אביס [ועיין כפרת ואחמנ קפעל ל' מן פסוק ס"ו עד פסוק כ]. וסמך לזכ:

שיחס לזמכרת נגד עיניכם מכל הסדרים שראיתם מיום אלהים מתארים עד כיום הזה. ע"כ תפשו לכם פסל או תמונה שמים [עם שמם וירא וכוכבים] או תליצו לכם האלף עם כל האלהים [עם כל הכחות והכוחות וכל אשר על הארץ]. או תליצו לכם כיום אשר עברתם כחובו עם כל הנפאל כחובו מדגים וכל הרמס הרומט עם. אני מזהיר אתכם שלא תפשו כן. תמחה שדכרים גלו יהיו וקרים כעייניכם ע"כ תתנו להם כבוד ותשתחוה להם וכבוד ימים תעבדו אותם. ואם אהם כעלמס ולא תעשו כן הכל הכנים שהורגלו לראות הסכור שמתנו להתמנות ולא ידעו לאיהם חלילת הכנסתם הלוהים האלה ככהתם. ע"כ גם המה יתנו להם כבוד ושתחוה להם וימנעו אותם. ומי היה כורס ל"ו ו. על כל סדורות שימטו אחרי ע"ו שגס אבי אביס [ועיין כפרת ואחמנ קפעל ל' מן פסוק ס"ו עד פסוק כ]. וסמך לזכ:

פירוש לתורת אלהים
 זאכין וגי אונ אלע אשטאלט אשך וואס איז אויף
 דעם היקעל ספע פון אויבין אדער אדער אוי
 איין נישטאלט ווי עם איז אויף דער עקר פמת
 פון אונקלען אדער אויב נישטאלט וואס אין
 וואקער איז אונקער די ערד פארקטוב אלץ גיט
 פרקי דרבי אליעזר

נתען נעשטאנען אויף דעם בארג און אין גאנצין איז ער נתען
 אין היקעל און ער האם נתען אלץ וואס איז דא אין היקעל.

מצות השם

(כח) [לאו עין] שלא להשתחוות לעבודה כוכבים אפילו אין דרך עבודהש ככך שנאמר לא תשתחוה להם:
 (כט) [לאו יו] שלא לעבוד עבודה כוכבים כדברים שדרכם לעבוד מע"פ עבודתה דרך כוונן שנאמר ולא תעבדם:
 געמאכט דעם בילד אדער דיא צורה, איז אויף דער
 נעץביקער דין אז אייר פאר גיט האלטיגן דעם בילד אדער
 דיא צורה פאר אגאט, אונד זקרים אונד נקבות שארין דאס
 גיט טאקן ודעם בילד כוינט קען גיט אפילד גאר פון
 אפגונקט, וועלדעס בילד עם איז, פון אפגהקה אמתה
 אפפילד, אונד נאך אדערעך זאכין פאר מען דאס גיט
 האלטיגן פאר אגאט]:
 (ה) לא תשתחוה להם וגו', קען פאר זיך גיט איינבייגין
 פאר אעבודה זרה, פיר זאכין ונענען דאס אז קען
 מוהט ווי צו די אעבודה זרה, אויב קען האט דאס נישטאקן
 אונקערעין ונענע דער בית המקדש איז געשטאנען, דהיינו
 ער דאס גיט געוואקט אז קען פאר דאס גיט טאקן האט
 קען געוואקט פריינען אקלען טאמא, אונד אויב קען
 האט דאס גיטאקן גערין, ער האט געוואקט אז קען פאר
 דאס גיט טאקן, אונד ער האט יא גיטאקן, קומט אים
 קבר, ער נעמט שטארבין וואס ער וועגער, אונד אויב עדות
 דאזיגן אים פרוער גיטאקט ער וואס דאס גיט טאקן, אונד ער
 האט יא גיטאקן, וואפין אים בית דין געברענגן, געוואקטין

אונקלוס

ס ו לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר

ו יצמריו פיקריו : ו לא תמי בשמא דיי אלהה דמנא ארי לא יזכי יי תריא לזוא . עס . שבוטע עס :

רשבים

אלף הוא בניס אלמים : (ו) לא תשא וגר . כל זה מכפיצו של הקב"ה וגם שמירת שבת שאחריו . וגם כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד

בער השורים כשתמור המנות הסר שלא תפסה אותם לשוא שלא למס אלא עסה אותם לעמש . על ט"ן דלא תשא י' : תנין כנגד ו'ס טפ של מקום כדכתיב כבוד את ה' מהונד :

שפתי חכמים

אלפים לא יגיע העולם מחמתו ועד סופו אפי' לאלף דור לים ללא חיה קרה להשתעין אלא שיורה אדם דמיה טובה : (א) (ב) כונת רש"י : שלא חתמו שטרום התרומם למנאט שהוא חסר ר"ל שאין בו כחלא אכל סיה בו זה נחלא יחא מותר לים להכל דעיקר הכוונה להכל שאין בו ממש זה נקרא חס וטוים כרס"י וז"ל על פי גירסת הרמ"ם ג"כ לשוא להנס להכל איהו שכותת שוא נשכע לשנות סידור כו' וכתב עליו הרמ"ם לאו דוקא לשנות

דרות וזו לחלמס (מוטה יח) : (ז) לשוא . (השני ל) סקר כתרונמו) כלמס דתימר ירי זהו שבועת שוא נשכע לשנות תח הירוע על עמוד של אכן שהוא של זכב (הראשון ל) מנ כתרונמו) זה האשכע למנס ולהכל ת על של פד

עניני עשרת הדברות חלף חס נשכע על אכן שהוא . אכן חלף ערש"י . תפס לשון עניני עשרת הדברות

(ו) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וגר . ככת הש"ע לרין להכין מכו לשון הכשלות . והענין כי חותם כעמים שהיו קודם מתן תורה כפרו בהשגחת ה"ת בלתי הלכו למקמם כי הכורא יח' הוא רס ונשא חזר גבוה מעל נכס . לכן אין ככודו שיטתו כשפלים וכן אמר דוד המלך ע"ה רס על כל גוים ה' כעניי גבוים הקב"ה הוא רס ונשא ונכה מלך . ע"כ רק על כעמים ככודו ולא על הארץ וע"י זה כפרו בהשגחתו יח' . וזה

שאמר דוד המלך ע"ה אשר יומרוך למוסח נשוא לשוא ענין . ר"ל אשר יומרוך . וס שארס תרוממים אותך מלך . הוא רק למוסח . עכור דעות רעות שלם . כדי לנפור בהשגח . שוא . מס שמנאשס חותך . הוא לשוא . זה וההשגחות הוא לשוא . עריך . כי הם שולחן כופרים בהשגחתך . ועל ספירה זו הוסיף חותמו ה"ת כעשרת הדברות לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא . ר"ל לא תנביס כ"כ גדול תח עס יח' שיהיה לשוא . כדי פירוש לתורת אלהים

לקומים על התורה

(ו) לא תשא את שם ה' וגר . דער כלי יקר שרייבט די עבדיה פון שווערין פאלש איז זינער גרויס , דיא גאנצע וועלט האט געצייטערט ווען גאט האט גיבאטן קען זאל גיט שווערין פאלש , ווייל דער מענטש וואס זינדיגט אונדער עבירות שטרעמט קען גאר דעם מענטש אליין , און אז אקענטש שווערעם פאלש , שטרעמט קען אים און קען שטרעמט דיא גאנצע וועלט וועגן אים , דריבער האט די גאנצע וועלט געצייטערט ווען גאט האט גיבאטן קען זאל גיט שווערין פאלש , דריבער שטייט דער נארטס דעם אונטערן און גרויסן אים , שווערין און שראגט אים , שאקלען זיך אלע צווייגן און צייטערין , אזוי אז דער מענטש רעט ארויס פון מולד דעם גאנצען פון גאט דעם מענטש און שראגט חיות הקדוש און די גאנצע עיר מיט אלע בשעפעניש היינען אלע אן דעם גאנצען פון גאט , און דריבער איז גאט גיט מולד דעם מענטש וואס שווערעם פאלש , ווייל גאט איז גאר מולד דיא עבירות וואס קען גאט גיט אים אליין , אָבער די עבירות וואס איין מענטש זינדיגט צו זיין חבר איז אים מולד , און דער מענטש וואס שווערעם פאלש טוהט דאך שארין צו די גאנצע וועלט , ווארום די גאנצע וועלט ווערט גיטשטראמט דורך אים , ווי אזוי קען דער מענטש גיין פון איין עק וועלט ביז צו די אנדערע עק וועלט און צוריק געבן יעדערין זיין שארין , דריבער קען גיט גאט מולד זיין דעם מענטש דיא עבירה פון אפאלשע שבועה :

מינען לייב האבער וישמיר און צו דיא וואס ניא היטען מינען מצות : (ו) לא תשא דו זאָרסט גיט שווערין אה ביי דעם גאטען פון דיין גאט לשוא אוקויסט פרוקר אז ער שווערעם אירף זילבער אז דאס איז זילבער איז דיא שבועה אוקויסט כי נוארום גאט איז גיט מולד אה דעם וואס שווערעם

פירוש לתורת אלהים

מינען לייב האבער וישמיר און צו דיא וואס ניא היטען מינען מצות : (ו) לא תשא דו זאָרסט גיט שווערין אה ביי דעם גאטען פון דיין גאט לשוא אוקויסט פרוקר אז ער שווערעם אירף זילבער אז דאס איז זילבער איז דיא שבועה אוקויסט כי נוארום גאט איז גיט מולד אה דעם וואס שווערעם

פרקי דרבי אריעזר

את הקול מתוך החושך . ווען איר האט גיהעקס די שמועטע פון הקב"ה פון דער פינסטער , פאר וואס האט הקב"ה נקאמט הערין זיין שמועטע צו די יודין פון פייער און פון פינסטערנים , פאר וואס גיט זיין זיקשטיקיים , דאס איז גלייך וויא אפלק וואס

סובאל און גבריאל און ניי האבין גענומען שמה'ן ביי די הענט גיט ווילענדיג און תאבין אים צו נעפירט צום ערפל , און הקב"ה האט גירעם מיט משה נאך אַבך דברות [געבאט] , עס שפייט אין סטוק משה האט גינאגט צו דיא יודין ויהי קשעמעם

מצות השם

(ג) [לאו יח] שלא ליטכע לשוא שאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וגר . ווען איר האט גיהעקס די שמועטע פון הקב"ה פון דער פינסטער , פאר וואס האט הקב"ה נקאמט הערין זיין שמועטע צו די יודין פון פייער און פון פינסטערנים , פאר וואס גיט זיין זיקשטיקיים , דאס איז גלייך וויא אפלק וואס

מענטשין האבין גינאגט צו אים ער זאל דאס גיט שמה'ן , און ער האט יא גינאגט . האבין בית דין אים געברענגט , סיי זקרים סיי יונגות סארין דאס גיט שמה'ן : (ז) לא תשא את שם ה' וגר' . קען טאר גיט שווערין פאלש , און קען טאר גיט שווערין אפילו אַפּט אז קען דארף גיט שבעה , און קען טאר גיט שווערין אויף אפונדע קען זאל דיא גיט מקארין זיין , און אויב ער האט גישווארן אויף אפונדע ער זאל דיא גיט מקיים זיין , איז די שבועה גאר גיישט , און ער מוז די מנהה מקיים זיין , קען עבירה

ית די ימי בשמיה
 לשיקרא: ה הוי דכיר
 ית יומא דשבתא
 לקדשותיה: ה ששתא

ישא את שמו לשוא: פ ח זכור את
 יום השבת לקדשו: ט ששת ימים

תרא זכור אל יום. כטוס ו:

בעל הטורים

ביוחאל שבע חוטבת כלבו שבע חטאות כחוכה ו' פוטחוס
 תלמי' ו' שמו ליה' ו' מ' מרגות לניהוס: (ח) זכור. זה הפסוק
 הוא פסוק ו' ותחיל' בו' כסביל השבחה היא שניעיה ו' מווכוס
 כפסוק אהה ובכך ובכך ו'אמחק ובחמקך וגרך וכנגדס
 חקנו ו' ממוחח כחאה אהה. וה' חיות כפסוק זכור לומר לך
 כל מתקוס את השבת כללו קיים ה' מומסי חורס:

רשבים
 (ח) זכור את יום השבת. כל זכירה הכינה על ימים
 שעברו כמו זכור ימות עולם וגו' בהנהל עליון גוים.
 זכור את היום הזה. לעולם כי לשעבר ביום הזה
 יצאתם מצרים. זכור אל תשכח את אשר הקצפת
 את ה' אלהיך במדבר. זכור רחמיך ה' וחסדיך כי
 מעולם המה. אף כאן זכור את יום השבת של ששת
 ימי בראשית. כמו שפירש והולך כי ששת ימים עשה ה'
 וגו' כמ"ש כאן. ולפיכך נכתב כאן זכור כדי

שפתי חכמים

המטה: שבעה שוא נחלקה ל' תלוקס וי"א מהם עט"ל: א ו"א
 הני פסיקס אל דמיון לוו דכל הני סותרין זה לזה אבל הכל לא
 סותר כלום. וי"ל דגם הכל סותרין וז"ל זכור היינו עשה (סומר)
 היינו אל תעשה כדאמרינן לכו נלמד הסומר ופן וז"ל איני אלא
 לית רמזין. ועי"ל דזכור משמע וז"ל תעשה מלאכה כי מלה זכור
 הוא ל' עשה משמע שהוא מקפיד על הענין שיטובת הכל אינו
 מקפיד אל נעשית המלאכה וסומר משמע שיסומר שלא תעשה

ימי בראשית. כמו שפירש והולך כי ששת ימים עשה ה'
 רש"י

עך ועל אכן אכן (שביעות כט מחילתא): ח זכור.
 זכור וסומר זכור אחד נלמרו וכן (ה) שמוות לה). מחללה
 א מוח יומת (כמדבר כח) וביים הבן שני כבשים וכן
 (דברים כב) לא תלכס שבענו גדלים תעשה לך וכן
 (ויקרא יח) ערות אחיך (דברים כ) ויכמה יבא
 עליה הוא שאלמר (תהלים כב) אהה דבר אלהים שמים
 זו שמתני. זכור לשון פעול הוא כמו (ישעיה כב)

עניני עשרת הדברות

ע"כ אמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ולחנם: כאן
 נורף לכרכה או לשיר ושכחה ל' כי לא יקנה. ואם חמור
 ואיזה זכרה יהיה לי וזלתי ה'. ע"כ חמור.
 (ח) זכור את יום השבת לקדשו. כאשר תקדש את יום השבת
 ככל יום השבעו כזה תדע כי שבת ימים עשה ה' את השמים
 וזאת הארץ. וככל יום לנרץ לספור הכיט ולחשו שכבת וממחר יאמר
 יום שני בשבת. וכן ככל יום. כמלא שכל יום יזכור את יום השבת
 ומהו זכירת השבת לאומות חידוש כהולם שבתק"ה חידשו וסמליו יס
 מאין. הלא יהיה שמו ית' תמיד כחמשותף. ועוד זכירה אחת יס לך.

לספור כהשבתו. כי לא יקנה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.
 ר"ל לא תחשוב אהך שאתה כופר בהשגחה לא תעשה ע"ז. מהחמ
 כי אתה מנשכחו ומגדלהו תחד לכן לא יחשוב ה' לך עון. ע"כ
 אמר תדע כי לא יקנה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. א"ע"ס
 שבת וזכירה שמו. אבל כי זה רק לשוא כדי לספור כהשבתו
 ית'. וליעניו האומר לעמלה המחקר המקראי כן הוא. ואם חמור
 אם לספור לו לשעות פסל ותמונה וזכור זכור ע"ז זה כהשאלות
 פ'. ע"כ יהיה חידוש שם שמים שגור כפי. וככל זה ועל שפת
 אכזור כשפתי שם הנוחח יהיה. ועי"ל זכור לא יסוף ממני.

פירושי תורת אלהים

ב"י ז"ל נאמין אויף אונקלוס: זכור גידענק
 דעם טאג שבת קדשו צו הייליגען אים: וס ששת
 ימים ועקם טאג ואלקמו טאהן גאר דיין קלאכה
 קנייטער טאג פון שבת, אונ אזוי זאל ער זאגן אלע טאג,
 זאל ער געדיינגען אז דער טאג שבת דארף זיין הייליג,

פרקי רבני ארבעור

פיגין, די שלרים פון סלך האפין גיפרענס דעם סלך אלע
 בענשטיין אייגען ווייסע פיגין אין די חופות פון ווייניגע קינדער
 מצות השם

אין גינען אשפערן נהר אונ ער האט חתונה געמאכט זיין
 ויזן, אין דער חתונה האט דער סלך אויפגעקאנגען שווארצע

(לא) [עשה יג] לקדש יום השבת

סגמור זכור את יום השבת לקדשו:
 דארף זינען מאכטן קידוש אויף וויין, אונ מאכטן שבת דארף
 קען מאכטן הבדלה, אויך אויף וויין, אונ פרייטאג פארטין
 נאכט ווען עס ווערט טונקעל פאר קען גאר נישט פארזוכען
 ב"י קען מאכטן קידוש אונ אזוי מאכטן שבת דארף קען אויך
 נישט עסן אונ נישט טרינקען ב"י קען מאכטן הבדלה, עס
 איז אפגעה פרייטאג פארטין נאכט זאל יעדער יוד אפמאשין
 דעם פנים און די הענט מיט וי. רעס וואסער קבבד שבת,
 אונ זאל אפמאשן קליינער אויף שבת, אונ זאל עסן
 שבת דריי עבודות, יעדער יוד זאל עסן אונ טרינקען
 שבת, קבבד שבת, די נברא זאגט אלע העזאות וואס
 אפגענישט דארף מאכטן אפגען זאגט אונ אפגען און היטקע
 פארדיגען אפגען יאהר, ווערט אפגעשריבען אין היטקע
 אין די טעג וואס זענען סגן זאגט השקנה ב"י יום פפור, גאר
 וואס דער קענישט זאל פארדיגען אויף די העזאות פון שבת
 דאס ווערט נישט אפגעשריבען, אזיב דער קענישט מאכט
 מער

עבירה פון פארש שווערן איז ערקער פון א"ע עבירות,
 ב"י אלע עבירות איז קען האט אים שוין גישיפאגן פליקות,
 איז אים גאט מוהל די עבירה, אבער ב"י פאפאישע שבועה
 אפילו קען האט אים שוין גישיפאגן פליקות, פון דעם
 זענען איז אים גאט נישט מוהל דיא עבירה, אויף א"ע
 עבירות שטראפט גאט גאר דעם קענישט וואס האט
 געזינדיגט, אים א"ליון, אונ אויף אפאישע שבועה
 שטראפט גאט דעם קענישט מיט ווינע קינדער מיט זיין
 גאנצע משפחה, דריבער דארף יעדער קענישט זיין געהיט
 ער זאל גאר נישט שווערן, אפילו אויף אפגאט אויך נישט,
 אונ ער זאל נישט פארמאנען דעם אפאישע פון גאט ווען
 קען דארף נישט צו אפגאט אדער צום דאווענען אדער צו
 תורה לענגען:
 (ט) זכור את יום השבת לקדשו. עס איז אפגעה קען זאל
 הייליגען דעם טאג שבת, ווען עס ווערט שבת

תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתְּ כָל־מְלֹאכֶתְךָ: יוֹיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה אֹתָהּ וּבִנְךָ

יוֹיוֹם תַּפְלֹחַ וְתַעֲבֹד כָּל עֲבִידֶיךָ: יוֹיוֹמָא שְׁבִיעָא שַׁבְתָּא קָדָם אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבִיד כָּל עֲבִידֶיךָ אֹתָּ וּבִנְךָ

רש"י

תורא לא מעשה כל מלאכה . שבת קיר : שפתי חכמים

אח יום השבת ב ששם לדמון לך הפך יפה תהא מומטי ג לעבת (בינה טו) : (ט) ועשית כל מלאכתך . כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא) : (י) אתה ובנך

מלאכה זו ר"ל שלא יהא מלאכה נשנית אפי"ל כדכור אחר נאמר : ב כלומר שחבה תמיד כך הזכירה לא כפירושו וכור כרית אכרסם שפירושו וכור עמא אלא שחבה הזכירה של שבת מתמדת והולכת תמיד ומלא וכור לא מקור ולא מיוו שם לא מקור לא היה מורה על הפעולה כ"א על המטעם ולא היה מיוו לא היה הו"ו"ן כקמץ . אלא הוא ממונע בין המטעם והפעול והוא הפעולה המיומית ל"פ חנו לג וכי : ג הקסה הרמזין עסוי נגד הלכה הפשוטה היתה חולל לכבוד שבת היה מואל בהמה נהא בו" היה מניחה לשבת מלא

פרושה לתורת אלהים

אז עם קוקט שבת נאל זיון ביי דיר גלייך ווי עם איז שוין אפ גיטאון אלע דיינע קלאכות און דו זאקסט שוין גיט פראקטען קיין שום קלאכה : (י) יום השבועי און דעם זיבעטין טאג שבת רודהינג זיי פון דיון נאטם וועגן אז דו זאקסט אום שבת גיט טאון אפלאכה אפה דו זינג און דיון זוקן

לקוברים על התורה

שפאצירען זיין און מיט אנדערע זעקסליכע זאכן , נאר דער טאג נאל זיון היליג פאר די זשעה , צו לערנען תורה , און דאוונען , אדער זאגין תהלים , ליענען די סדרה זיווי אקארל מיט תרגום , זענער מענטש ווי ער קען , נאך זאגט די תורה ששעט מיט עבוד ועשית כל מלאכה . זעקס טאג זאקסטו זיינען , דאס מיינט מען די זאנגע וואך אלע טאג פארד אין דער פריה זאל דער מענטש זיינען נאט , ער זאל דאוונען און לערנען , זאקדעם זאל ער טאון זיון קלאכה צו פארדינען אים פראקט , נאך איז יעדער יוד מחויב אין דעם טאג שבת צו עסין דריי קעדות , און דאס בריינגט דעם מענטש צו אמונה און פסחון אין זיין געזעץ , און מען זאל קען דאס פארדינען און נאט ער פארדינט דעם טאג וואס ער פארדינט פאר גיט ער איז צו תקדוש ברוך הוא , ווייל דער סווינג איז ביי אפענטש , דעם טאג וואס ער פארדינט ווייניג , וועט ער ווייניג זאקעבין אויף זיך , דעם שבת פארדינט עסין אפעסערן מיטאג , אדער ווען ער פארדינט ווייניג , און דאך גאר גיט , דאך ער נאר ווייניג אים זעבין , פון דעקטוועגן האט די תורה גיבאמין עם זאל זיון פארן קערט ער זאל שבת אים זעבין מער ווי אין אונזענדיגן טאג , ווייל ער זאל ווייניג זיין ער זאקעבט און פארזיכערט זיך אויף נאט אז ער וועט אים זעבין די ברכה אין די זעקס טעג , עם זאל זיון זעניג אויף דעם טאג שבת אויף , און דודה די היליגקייט פון שבת האט ער ברכה זאנגען וואך :

פרקי דרבי אליעזר

און דו האסט געהאנגען שווארצע פייגן , האט דער סקף גינקאט ווייל איה נייטס אז סוין ווקן וועט וואהנען מיט זיין נייב

מצות השם

בכמה נשמאל לא תעשה כל מלאכה :

קער הוצאות אויף שבת , הערשט אים נאט ער זאל מער פארדינען , און אויב ער מאכט ווייניג הוצאות אויף שבת פארדינט ער ווייניגער , נאך זאגט די גמרא דער יוד וואס עקסט און סרטיקט אים שבת פכבוד שבת , וועט אים נאט זעבין אלץ וואס זיון הברין פערלאנגט , און דער וואס עקסט דריי קעדות אום שבת , וועט ער גינדעסע ווערן פון דריי שרעקעמע זאכן , פון גיהנם , און פון די צרות וואס וועט זיון ווען קשיים וועט קומען , און פון די מלחמה פון גזב ומוגז , און עם איז אפגעהן מען זאל עסין אפעסעה מוצאי שבת , דאס הייסט קעדות מלכה מלכה , און אפילו ער איז יום הונגעריג , ער וועט גיט מער קענען עסין ברויט אדער אהלה נאר אזוי אשטיקט און איינלייבט גרויס , פון דעקטוועגן זאל ער זיך וואקסן און עסין און געקומשן , ווארום אין מענטש איז אים אפזיידע וואס ער קען מין הנהא פון אלע עסינגונארג נאר פון דיא קעודה חאם מען עקסט אז מלכה מלכה , און ווען דער מענטש שטאמקט און זיינע אלע בייגער ווערן פארפוימט אין קבר , אדער דער ביינדיג בלייבט זאנגן , און ווען עם וועט זיון תחיית המתים , וועט דער מענטש צוריק זאנגן ווערן פון דעם ביינדיג , און זאנגען וואך אפילו זונטאג אויב מען

קערעט צו קויפן אמוטע עסינגונארג אנדער אפרי וואס קען זיינען ביי שבת זאל מען דאס באהאלטן אויף שבת , דיא אלע דיינים גיהעוירן צו זקרים און זקבות : (י) לא תעשה כל מלאכה וכו' . מען טאר גיט טאון אפלאכה אום שבת , שמייען אין שילון ערוך , און אז ער טודט אפלאכה שבת , אזוי ער האט געוואקסט אז איינט גיט טאון און ער האט געוואקסט אז ער שטארקט אין דער זיבעטן , דאס הייסט פאר די צייט , און ווען די זיון זענען גינען אין ארץ ישראל און האבין געהאט זייערע דיינים האט מען געהרג'ט מיט שמייען דעם מענטש וואס האט גיטאון אפלאכה שבת , דיא מלכה פון שבת איז הייליג אזוי ווי די זאנגע תורה , און אז ער היט שבת ווי דער דין איז , אין גלייך ווי ער וואקסט גינען די זאנגע תורה , און דער וואס איז קהלה שבת , איז גלייך ווי ער וואקסט גינען ווי דער דין איז , אפילו ער האט געדינט עבודה זרה , איז אים נאט מוצאי די עבירות , און זיון שפך און גרויס פון נאט , דער דין גיהען צו זקרים און זקבות :

וּבְיַמֶּךָ עֲבָדְךָ וְאַמְתְּךָ
 וּבְעֶרְוַת יְגִיֵּרְךָ דִּי בְּקִרְוֶךָ:
 יי ארי שְׂמָא יומין עבד
 יי ית שְׂמָא וְיַת אֶרְעָא
 ית ימָא וְיַת כָּל דִּי בְּהוֹן
 וְנַח בְּיוֹמָא שְׂבִיעֵימָא עַל
 כּוֹן בְּרַךְ יי ית יוֹמָא
 דְּשִׁבְתָּא וְקִדְשִׁיהּ: יב יקר
 ית אֲבוּךָ וְיַת אִמְךָ בְּדִיל
 תוֹדוֹת אהֲרֹן
 כַּד אִם חֲכִיר . שְׁמַח כַּד :

בעל הטורים

(יב) ככד את חכיך ואת אמך . סוף ככוד אך ואם לשבת לומר לך כספ שמייך לככד את הכבת כך חייב לככד חכיו ואמו : למען יארכיו . חסר יו"ד שאין ארכיות ימים כעו"ו שנכלל בה' אלא ברא הקב"ה כל צרכי הבריות ומונוחם ונמצא השבת רש"י

לקדש להיות שובת ממלאכה : (יא) על כן ברח ה' את יום השבת . כמו שפירשתי בבראשית . כי על כן אשר ברח ה' את יום השבת . שבהגיע את יום השבת כבר מבורך בכל טוב . ולכן ויקדשו לשבת בו לעדות כמו שפתי חכמים

רשבים

ליום השבת אכל הלל מדה אחרת ביהוה זו שנאמר כרוך ה' יום יום ע"ל . ויחך הראש ל"ח כ"ס ויהי אכל לענין תפלות וזה הלכס כבית הלל אכל בחפז מודה הלל ובאן קאי על החפז ע"ל . ול"ג ש"ס אכל זה דכלל חוקים הלכס כבית הלל חון מוז סה"ל חוקן סה"ס חומר זה חקן לא פליג עם שמיא חוקן על זה וכן מוכח שלא היה פליג שאמר אכל הלל חוקן מדה אחרת ביהוה זו משמע דלא ככירא ליה ספדון כך אלא סה"ס לו מדה אחרת . מהר"ל : ד היינו אם עשה הקטן על דעת גדול אכל כשאינו עשה על דעת גדול אין אחרים לו כנס אלא על חכמה רק הגדול : וזהו שלא להחטאו בידים הראש"ס . (נח"י) ול"ג מהכירא חכמא מהכירא כוונתה משמע דמוהרין אפילו לאפדומוכו והכיר ביאר דין זה כפדשת שמיני בני שכלים וכפדשת אחרי בני דם ור"פ אמור בני קומחא כהנים : ה עיין כפדשת כראשית וכפדשת בשלם :

עניני עשרת הדברות

(יב) ככד את אביך ואת אמך וגו' . בככוד זה כולל גם ככוד הקב"ה שהוא האב החמור . והוא החסד סיפור מיוחד שנכלשה השותפים ע"ס בלידת האדם . ומ"ס הלא הוא אביך

עניני עשרת הדברות

פירוש לתורת אלהים

ויקח אונ דיין סאקמער אפילו נויא זעקען נאך קליין ואלקטו זיי היטען זיי ואלין גיט סאקטן אום שבת אקלאקה עבד דיין קנעקט וואס ער איז אפגעני וקפקד אונ דיין דינקט וואס זיא איז אפגעניית וקפקד אונ דייע ביהמות ואלקטו זיא אלקע היטען ויזא ואלין גיט סאקטן אקלאקה אום שבת וקד אונ דיין גר אשך וואס ער איז אין דייע שטעט וזא אויך גיט סאקטן אקלאקה . אונ פאר וואס ואלקטו גיט סאקטן אקלאקה אום שבת : (יא) כי ווארום ששה זעקס סאג עשה האם נאם

פרקי רבני אליעזר

פלך איז אששערין זעהר אונ האם גיט זעוואקס וואס מיט זיין ווען זעס זיין . אז איך האב געאנגען שווארצע פייגין וועלן

מצות השם

(ג) [עשה יד] לככד את חכיו ואת אמך : (יב) ככד את אביך ואת אמך וגו' . ע"ס איז אפגזנה יעדער קודק זאג געבין כבוד צו זיין פאטער אונ מוטער . ער זאל סאקטן פון זייערע קעגנין אפ"ן וואס זיי בארפין . אונ

יִאָרְכּוּן יִמְיָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ס י לא
 תִרְצַח ס לא תִנְאַף ס לא תִגְנוֹב ס

תרא לא תחל לא סחף לא תגנוב . שבת סח : לא סחף . שבתות ס : לא סחט . סוכרין ס : רשבים

שבתת הקב"ה שברא תהלה הכל ואח"כ שבת : (יג) לא רחוק למר לך שאדם נכרה כיום הששי . לא סחט . כני יומת הרוצח . הרוצח וגם ירשת . צדק ילין בה ועתה כרצחים אבל הריגה וביהיה יש בהגם כמו ויהרגוהו

שפתי חכמים

ו קד"ג דכל יו"ד הדכיות לא תעשה כן חוץ מדבור ככל את חניך ל"פ דגם זו לא תעשה כן חללל כן חתה שועט לאו : לאו ס : (יג) לא תנאף . אין יחוף אלא באשת איש שנאמר (ויקרא כ) מות יומת הנוסף והנחשת ואמר (יחזקאל יז) האשה המנאפת חתה אשה תקח את זרים : לא תגנוב . בגנוב נפשות הכתוב מדבר לא תגנובו בגנוב עניני עשרת הדברות

פג שבעות . און לסורך כחכור חמונים . די חלב עדים לך מדעים . הליכוד לבוס עדיני . ומאכלים כפיך רותנים . פ"ס בל דבריו . ומלך גמתי היא מנהג הקית . כי יוכל סכן לומר לחביו הלא נמנו וגמתי כוונתו לא ללמד שלא נכרה יותר משכרה . ומה עובד עשו לו אבי ואמו שהניחו בעולם לחיות חיי זכר ושתי קאמו . וירע חלשך תפוח כבורת מוחו חלשך מאד ורעה לנחמה . וכנת לה אגרה שמתה עליה שפעסה תיכף שפודה גדולה ואל כשטרסה לא יבוא שום אדם שהיה לו אשה דלגב ופצות ואל איהו אכלות ממים הלודו עד עתה . ואמו פעהה כן שפודה גדולה והכריוה שכל איש שהיה לו בחייו שום פעהה קנענכות או איהו אכלות או שום זכר בעולם לא יבא אל כשטרסה . ולא בא אף אחד . ואף אם לא ימי עשרי ימים ויבגל שנתיו כנעמיים . כח לו יום החלחול . שנתיו ומחוט ויפרס אל קברו אל מקום עפר רמה ותולעה . האם ביום הזה יתן חודה לאחייו שהביאו בעולם? האם לא היה טוב לו אלו לא נכרה? רק בזה יתחכם האדם . אם י' גלד תחכה ועמלו כחומר פתחה נחת רוח יולדו . אף אם היה לו בעולם חומר כחומר חתנה קר היה דרכה של חורה פת כמלת תכל וימי בשפודה פעהה ועל הארץ חישן ומי זכר חתיה אם חתה שפיה כן אשריך

פירוש לתורת אלהים

האלקטען יאריכו ועליון דער לענגערסט ווערין
 דייעט מען פלומר דו וועסט לאנג לעבין על אויף
 דער ערד אשך וואס גאט דיין גאט וועט דיר

מצות השם

- (לר) [לאו כ] שלא להרוג נפש שנאמר לא תחל : (לס) [לאו כז] שלא לבא על אשת איש שנאמר לא תנאף : (לו) [לאו כח] שלא לגנוב נפש מישראל שנאמר לא תגנוב :

וזהו דאס גרעקטע שארין פון דעקסטענין פאר גיט דער וזהו פארשעקען דעם פאטער און אבא איש גיט מערע זיין . און דער וזהו מוז פערזיגען דעם פאטער אזוי ווי אקגעכט פערדיגט זיין בער הבריה . און דער קינד וואס גיט פבאד צו זיין פאטער און כוסטער ווי דער דין איז . וועט ער האבן שבר אויף די וועלט און אויף עולם הפא , איב אפילו דעם קאסטערס נויב , דאס איז זיין שפיטפאטער , מה ער אויף געבין פבאד , אזוי לאנג ווי דער פאטער לעבט , און דיא מצוה ווי אזוי צו מקיים זיין מוז סען פערזיגען דעם דין אין שפתי דערך :

(יג) לא תרצח . מען פאר גיט הרגנו אקענטש , און אז מען הרגת אפילו נאר איין פקענטש איז גלייך וויא ער ווארט געהרגת אנאנצע פקענטשין , ווארום מען רעכונט ווי קיל דורות עם אויף אקט פון אים ארויס געקומען ביי צום סוף וועלט , און דער פקענטש וואס הרגת אקענטש , דארף מען אים הרגנו מיט אשונענד , פאיי

יִאָרְכּוּן יִמְיָךְ עַל אֲרֶעָא
 דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יְהִב לָךְ :
 יג לא תִקְמוֹד נַפְשׁ : לא
 תִגְנוֹב : לא תִגְנוֹב : לא

בער המורים

כשוי"כ שנכרה כו"ד : (יג) לא תחל . דבור ששי ויש בו ר' אחריות לומר לך שאדם נכרה כיום הששי . לא סחט . כני

ימך . (מכילתא) אם תכבד איריכוין ואם לאו יקלען שפתי תורה נוסריקון הם גרעיש מכלל כן לאו ומכלל לאו ס : (יג) לא תנאף . אין יחוף אלא באשת איש שנאמר (ויקרא כ) מות יומת הנוסף והנחשת ואמר (יחזקאל יז) האשה המנאפת חתה אשה תקח את זרים : לא תגנוב . בגנוב נפשות הכתוב מדבר לא תגנובו בגנוב עניני עשרת הדברות

עוב לך . או אשריך בעולם הזה מה שטוב יהיה לך כשוי"כ . פ"כ יפה דרשו חילי לתען איריכוין ימין ולעולם שטובו ארוך : (יג) לא תרצח . הנה כלאו זה כלול שלא יהיה סכה להרעיה . דהיינו שלא יגרמו אלדס שלא נרעה . שלא יכר און הרע על חכרו . או רכילות . שיוכל כיות שפי"ז יוקח פרנסתו ויעתה סוף או אשמו או חמד מלידו פ"י חומר פרנסתו . או אם לא יתן לרעה לפניו או ישקו שגר סכור . כל מלך הדכרים יוכלו נדרוס מיהה להבטי או להפוטל או לחמד מני כיתו . ונכלל עוד כזה סמלכין פני חכרו דכרים . ואם לא סהנו כולו גרס חקלר מיו . ואף אם על ידו יהיה האדם רע אהת פחות מחשך ס"ו ל לחיות . כרי זה סהנו . ואם על ידי שונותיו ממו לדין . כגון כשון דכרים וכשון מזוס . כרי זה סהנו . פ"כ יהיה האדם זריו מחד מחד ללמוד ספרי מוסר להכלל מהשגשג שון על של סכינת דמוס . וכמה לאון ככלים כלאו זה של לא תחל וכן ככלים כמאמר חילי שכל החר"ג מנות כלונים כלה עשרת הדברים :

לא תנאף . דכורו זה נכלל כל העויות הכתובים בתורה : לא תגנוב . דכורו זה נכלל כל עניני ממון שכל לאדם כלא יועת חכרו . וגנבת העט . כמו ויגנוב יעקב את לב לכן . ואלי דבר יגנוב :

ג'עבין : (יג) לא תרצח דו זאלקטם גיט הרגנו מענטשין
 לא תנאף דו זאלקטם גיט מונדה זיין מיט אפערענדע
 אשה לא תגנוב דו זאלקטם גיט גרנגן אקענטש

לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שִׁקְרָא : ס
 יִלֹּא תַחֲמַד בֵּית רַעַךְ ס לֹא־תַחֲמַד
 אִשְׁתִּי רַעַךְ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרְךָ
 וְחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעַךְ : פ שְׁבִיעִי
 ס וְכָל־הַעַם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת

תַּחֲמַד בְּחֶבְרֶךָ סְהִדוּתָא
 דְּשִׁקְרָא : י לֹא תַחֲמַד
 בֵּית חֶבְרֶךָ לֹא תַחֲמַד
 אִשְׁתִּי חֶבְרֶךָ וְעַבְדְּךָ
 וְאִמְתִּיהָ וְשׁוֹרֶיהָ וְחֲמֹרֶיהָ
 וְכָל דִּי חֶבְרֶךָ : טו וְכָל
 עַמָּא חֲזָן יַת קָבְרִיא וְיַת
 בְּעוּרִיא וְיַת קָר שׁוֹפְרָא

ה'ר'א לא תפסה . סוכרורי י : לא תחמד . כ'ט' ה : וכל העם . ב'טס'ט : 1

רשבים

רָקִין . ויש בדין כמו והרגת את האשה . ומה שכתב
 אשר ירצה את רעהו בבלי דעת . לפי שמדבר בענין
 רוצח במדור לכך הוא אומר ואם רצוחה זו בבלי דעת
 פטור . זו השובה שהשבתו לאפיקורסים והורו לי .
 ואע"פ שיש בספריהם אני אמית ואחיה בלשון למיץ
 הברד והאבנים כדכתיב קולות אלהים וברד :

שפתי חכמים

ר'א"ט : ז וא"ח וז' ככר דרשין וס מקרא דלפיל לפיני כל
 העם כדפירש"י . וי"ל מ"מ זריכי להאי קרא לומר שלל פי
 עינים כמות וסומן כג לאחר מכן תורה דאפילו הכסמחל בשעס
 שסכהניס פורסין יריסס א"ר חני כירזלמי דעיניו דעפון כסופ
 מפני שפסיני עורה עליהן כ"ש כאן שרלו גילוי עיניו כיתר :
 ח דק"ל דוכל העם רואים את הקולות וגו' ע"כ זה היה קודם
 מתן תורה כדכתיב לעיל והי קולות וברקיע וגו' א"כ ה'א דכתיב
 ככל וינטו ויעמדו מרחוק קאי אקולות דלעיל וא"כ למס לא

חמס (סס) : את הקולות . יהולאין ח משי הגבורס :

בעל הטורים
 עשרת הדברות מחולקין כאלף ומסיימין ככ"ף וכו
 אך טוב לשרלו יש כסס מר"ך אריות נגד מר"ב מלות וסבט
 מלות בני נח וסומנס כתר הירי לומר לך שסס לומר אדם תורה
 לכסס היא כתר לראשו ואס וזמד שלל לשמס יחזור לכרת . ויש
 כסס מינות מנין עקב וכוו שרמו אליעזר כקט משקלו . ושי
 של לא הרצה . הם לא דקדקו : (טו) רואים את הקולות
 רש"י

ממון או אינו אלא זה בנוגע ממון ולהלן בנוגע נשמות
 אמרת דבר הלמד מענינו מה לא תרמלח את תנאף מדבר
 בדבר שקיבין עליהם מיתה ב"ד אף לא תגזוב דבר
 העם רואים . מלמד שלא היה כסס אחד סומן ז ומנין
 שלא היה כסס ח"ל נשמו כל העם ומנין שלא היה
 כסס חס"ח נשמו וכסמע (מכילתא) : רואים את
 הקולות . רואין את הכסמע שאי אפשר לראות במקום
 עיני עשרת הדברות

לא הענה ברעך עד שקר . וכלל בוה שלל יגורס היק
 לתרו אף בדבר שפתיס :
 (יד) לא תחבור וגו' . ובר לשניה תמדת כסית ואח"כ תמדת
 שפתיס ותמדת העבלי חיים כלתי מדכרסי ושאר הככרסי כלל
 כסחור כלומר וכל אשר לרעך :
 (טו) וכל העם רואים את הקולות וגו' . כסס סרס כ"י יס
 לקקק כענין זה א"ך רלו את השמע . וסכו שצמר אחר

פירוש לתורת אלהים
 אונ פאר קויפין אים אונ וואס קען טאר גיט
 ג'ג'ג'ג' אונדערע זאכין לערנען ביר פון אנאנדערין
 פסוק יא הענה דו ואלקסם גיט ערות זאגין צו דיין
 חקר גיט שגר אפאלש ערות : (יד) לא תחמוד דו
 זאלקסם גיט ג'רוקטען בית דיין חקסם היוז יא
 תחמוד דו זאלקסם גיט ג'רוקטען אשט דיין חקסם

פרקי רבבי אליעזר

רעס סיס ניין סכר , דער סענעטש וואס רעס ווערש גינעקן ,
 אָבער ניין שפיסקע זעהס קען גיט . אונ דא איז גינען פארקערט
 חקב"ה וואס ער האם גירעס אים האם קען גיט גינעקן , אונ ניין
 שפיסקע האם מען יא גינעקן , אלע מצות וואס זענען געשריבען

מצות השם

(לו) (לאו כג) שלא להטיד שקר שנאמר לא תענה ברעך עד שקר :

(לז) (לאו כד) שלא לחמוד דבר של חברו שנאמר לא תחמוד :

לא תענה ברעך עד שקר . קען טאר גיט זאגין פאלשע

(יד) לא תחמוד וגו' . אָבענעטש טאר גיט ג'רוקטען זא
 האבין דיא זאכין וואס ניין חקר האם פאר ויך .
 אונ ער טאר גיט ג'ויטין ניין חקר זא"ר אים פארקויפין
 די זאכין וואס ער האם פאר ויך , דער דיין גינעק פייא
 זקרים אונ גקבות :

עדות , אָבענעטש טאר גיט זאגין ערות אזוי אזאך וואס
 ער האם גיט אַר"יין גינעקט אונ גיט אַר"יין גינעקן , אַפילו
 ער ווייס גענויס און עס איז אזוי גינען , אזוי ער אַר"יין איז
 גיט דער כ"י גינען טאר ער גיט זאגין ערות און גיט האב
 אזוי גינעקן , וְנִאֲרִים דָּאָס אִיז דָּאָך פִּאֲלִישׁ , ער האם

וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר
 וְאֶת־הַהָר עֵשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ
 וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק: מו וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
 דַּבֵּר־אֵתָה עִמָּנוּ וּנְשָׁמְעָה וְאֶל־
 יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פְּנֵי־נְמוֹת: ז'
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ
 כִּי לִבְעֹבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בָּא

וְיָת מִדְּרָא תַבְּנִי וְהוּא עִמָּא
 וְנַעֲזִי וְקַמְזוּ מֵרַחֵיק:
 מו וַאֲמַרְזוּ לְמִשְׁחָה מִלִּיל
 אֶתָּה עִמָּנָא וְנִקְבִילִי וְדָא
 יִתְמַלִּיד עִמָּנָא מִן־קִדְמִי
 דִּי־דִמָּא נְמוֹת: י' וַאֲמַר
 מִשְׁחָה לְעִמָּא לֹא תִדְחִילוּן
 אֲרִי בְדִידִי לְנִסְמָאָה יִתְכוּן
 אֲתַגְדִּי לְכוּן יִקְרָא דִּי
 וּבְרִיד

בער המורים

ממדים אלו כ' נחות. עסקה זכה משקלם אלו י' הכרות וחס
 עקב אשר שמע אחרים בקולי. בשמרת עקב רכ. ואזכרה עקב.
 עשה תורתך קעט. מורשה קהלת עקב עשרת הכרות שיש כסס
 קע"ב תיבות: (טו) וירא העם וינעו. על כן מתנענעים בשמעת
 בני יב' מילין סבוי נרמעים לאחוריהם. וינעו. כ' הכתרה סכא
 וחיך וינעו חמות הספים מקול הקורא מה הם ע"י מלאך אף סכא ע"י
 מלאכים כדכתיב מלאכי כאלות יודוין וידוין: (יז) לנעבור.
 ג' במקורם סכא ואזיך לבניו סכא אה פני הסכר גבי דוד כענין השלשה
 התקופות. לנעבור כתיב ס' אל המשלות אה סרפס

רש"י

וינעו. (שס) איון נע אלף ה' וע: ויעמדו מרחוק.
 (ס) היו נרתעין לאחוריהם י"ב מיל כלארץ מחניטה
 (ש) ומלאכי השרת באיון ומייעוין צוחן לבהיך כגאמר
 (תהלים סח) מלאכי כאלות יודוין וידוין: (יז) לבעבור
 נסות אתכם. לגדל אחכם בעולם שילא לכם שם באומות
 (ישעיה סב) כמו הרימו עם (מע) ארים נבי (שס ל)

עניני עשרת הדברות

חוש הסתם אינו שולט כ"כ למרחוק כמו חוש השרות. וישראל
 היו מסתמין ע"פ מן קול תלמידי כי נורא הוא ע"כ כשראו
 ישראל שיוכלו לראות את קול דברו ית' אז חשבו אף הם יעמדו
 מרחוק ולא ישמעו את הקול מדבר איהם מ"מ די להם כשראו
 לפניכם תמונות האלויות כלארץ. לכן נאמר וירא העם וינעו
 ויעמדו מרחוק. כ"ל לפי שירא העם שראו תמונות האלויות
 לפיכך ויעמדו מרחוק. כי אמרו כראיה לתוד סני לט אף כלא
 שמישה ואח"כ נתחננו ישראל ואמרו למה ה' יעמד כרחוק סלא
 טוב לנו להחזיק אל מקום קדשו וכדי להגלל מן פחד הקול
 אמרו למשה דבר איהם עשנו והשמעם. כי אפי"פ שתינו דומם
 שמישה לראיה מ"מ די לנו שגשמה איהם אף לא נראה כל תמונות

פירוש לתורת אלהים

גִּינוּגְמָם צו מִשְׁחָה דְּבִר בִּידִי דוּ מִיֵּט אֲוִיָּה וְנִשְׁפַּחֲתָה
 וְנִעְלִין מִיר עָם צו הָעֵרִין וְאִי אֲוִיָּה נִאֵם נִאֵם נִאֵם
 בִּידִין מִיֵּט אֲוִיָּה פִן וְאֲוִיָּה אִז נִאֵם וְנִעַם מִיֵּט
 אֲוִיָּה וְנִיִּשְׁעֵר בִּידִין הָאֲבִין מִיר כֹּרֵא קִאֲמַעֲדֵר
 וְנִעְלִין מִיר מִשְׁחָה וְנִאֲמַרְבִּין פֶּאֶר פֶּחֶד: (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֵל הָאֵם הָאֵם בְּאִתְּמָן צוֹם פֶּאֲלֵק אִז אִיר
 וְאֵלֵם זִיךְ נִיֵּט פֶּאֲרִקְבָּטֵן זִי וְאֲוִיָּה בְּבִיבֵר פִּין
 וְנִעְגִין נִסִּית דְּעֵר הִיבִין אֲתֵם אִיִּיךְ בָּא אִיוִן נִאֵם
 גְּעַקְבָּטֵן בִּידִין מִיֵּט אִיִּיךְ פְּרִי אִיר וְנִאֵלֵם זִיוִן
 חָשׁוֹב בִּי אֵלֵע אֲוִיָּה דְּעֵר מִיֵּט נִוֵּאֵם נִאֵם הָאֵם

פרקי דרבי אליעזר

בסרפס ועקם הנירעם עוף רבי פנחס ואגם ריא אלע ידיו
 ויאם האבין ויהקדם ריא שמימקע מן הקב"ה אויף דעם ביינך
 סיני האבין וזכה גינתעו צו לעגין מן די סלאכים אגן מן יי איו
 קיין

רש"י

(טו) ויאמרו אל משה. לאתר ששמעו עשרת הדברים:
 דבר אהה עמנו. ואלמלא ששמרו כך יש לוטר שהיה
 אומר להם הקב"ה כל המצות ספיו: (יז) נסות.

לימוד התורה לפי שהורה ניתנה באומה כרתה כוע: וינעו.
 וחיך וינעו חמות הספים מקול הקורא מה הם ע"י מלאך אף סכא ע"י
 מלאכים כדכתיב מלאכי כאלות יודוין וידוין: (יז) לנעבור.
 ג' במקורם סכא ואזיך לבניו סכא אה פני הסכר גבי דוד כענין השלשה
 התקופות. לנעבור כתיב ס' אל המשלות אה סרפס

שפתי חכמים

נכתב זה לעיל קודם י"ד הכרות ל"כ דקאי שקולת פה י"ד
 הכרות: ז' מלאון וע' ורפת ולא מלאון נע וס' דלא אה"כ
 כתיב ויעמדו מרחוק: י' ו"ה מלאך מ"ל ויהי י"ב מיל ולא
 פסות. י"ג מלכתיב ויעמדו מרחוק משמע דער פכשיו היו
 שומרים כקבוצ ואורך מחניטה סימא י"ב מיל ש"מ דגם איתו
 שיהי שומר כסוף האמנה היה נקרא קרוב ואמ"ל דלא היו נרמעים
 שהיו כבכודו נגלה עליכם: נסות. ל' הרמה וגדולה

היו כל הכרות אלו אחר שילאו מפי הגבורה היה כסם ממשה
 וליפוך אמרו ד"ל שגשגבר משה הלוותה היו האלויות פורקות
 ואם לא היו ממשות בהאומות א"כ היו עורמות. ורביה גדולה
 מן שכלומות אחרות כתיב על כלומות אה הכרבים
 אשר היו על כלומות הרשעים כדכרית אשר היו לא נאמר אלא
 את הכרבים אשר היו למד שאותן אלויות פורקות מן
 הלוותה רשעיות נקטו כשניות. וא"כ ורבי ה' ממשות כלותן
 האלויות ע"כ נאמר וכל אדם דרואים את הקולות. והיינו קול
 אלהים מדבר איהם. אותן קולות ראו בעיניהם. ותיבין ותעד
 כי חוש הלאות יותר דק כאלם מן חוש השמע. כי אדם יכול
 לראות כרחוק רככה מילין אלה לטעי יכול לשמע כ"כ כרחוק כי

פון נאם האבין זיי יא גינעקן אונ דיא פלאקערין
 ויהא אונ דאם קול פון דעם שופר האבין זיי אויף
 גינעקן ויהא אונ דעם בארג ויהא ער האם זיך
 גערייכערט ויהא האם דאם פלאק גינעקן נגטי
 זענען ויהא גינעקן דער שראקין נעמידי אונ זייא
 האבין זיך גישטעקט פון ווייטען. ורש"י שרייבט
 זיי האבין אנועק גימרעקען אונזער זיך צונוערף
 מייד סתקת דער שרעקעניש האבין זייא ריא
 סלאכים גיהאלפין זייא זאלין זיך צוריק גערין
 צום בארג: (טו) ויאמרו אֵל מִשְׁחָה הָאֲבִין דִּי וְשָׂרָאֵל

אין די תורה זענען זעקס הנירעם ברייעקן. זעקס הנירעם
 עוף כמות האבין ריא ידיו גינתעם פון טשה, אגן צוויי סעות
 האבין כי ידיו גינתעם פון הקב"ה איוין, דער ווארם התורה

האלהים ובעבור תהיה יראתו עלי
פניכם לבלתי תחטאו: יי ויעמד
העם מרחק ומשה נגש אל הערפל
אשר שם האלהים: מפטיר סי ויאמר
יהוה אל משה כה תאמר אל בני
ישראל אתם ראיתם כי מן השמים
דברתי עמכם: כ לא תעשון אתי

בדי דתהי דמלתיה
על אפיכון בדי דלא
תחובון: יי וקם עמא
מרחיק ומשה קריב
לצית אפיטתא די תמן
יקרא דיי: יי ויאמר יי
למשה בדין תימר לבני
ישראל אתון חזיתון ארי
מן שמיא מליית עמכון:
כ לא תעבדון קדמי דתמן

הגלות אהרן
ובטור חבד: יבסוס עט:
הא תפסון: ריה גר

בעל הטורים

פי' לנעבור כותא אחסא וזכ תעמדו כנסין הסין כדוד כמו שנאמר בענין ואלוהי הכה כנולך הלוהים ואלו לא לנעבור הביא פי' את העם: וחסאו. כי כהנראה הכל ויזקק רגיו ואל חסאיו. הכנסה מונעת מן החסא והכנס מביא לדי חסא אהו ובטור חסא יראתו על פניכם לבלתי תחטאו לו ויי קים לו כותא פניו לא כהנראה הוא חסא והו רגו ואל חסאיו כי הכנס מביא לדי חסא: ויראתו על פניכם. כגמיו' הוא זה כותא פניו: (וי) ונשה נגש. כפרקי ר"א גס לא נאמר אלא נגש מיחלל וגדוראל אסוהו כעתי ידיו והגטוהו אל שכניה שלא נלעזו: הסדל. כגמיו' שכניה:

שפתי חכמים

רש"י

י"ב מיל א"כ זה שהיה עומד כראש המטרה גם עתה עמד כחוק
י"ב מיל ויזקק אמר ויעמדו מרחוק ודק: כ ר"ל ד"ש זה יקרא
גם כשהוא זוקק ונורם ה"ל כמות שיהיו מורמים: ל לא פי' וכסדר

וכנס על הגבעה ב שחא זוקף: ובעבור תהיה
יראתו. ע"י שראיתם אותו יראו ומאוס מדשו כי אין
זולתו ומיראו מפניו: (וי) בנגש אל הערפל. לפנים
משלש מחילות חשך ענן וערפל שנאמר (דברים 7) לפנים
הענן שומר לו הכה אנכי בך אלך בעב הענן: (ע) כה תאמר. כלשון ל' הוה: אתם ראייתם. יש הפסג בין
מה שלדס רואה למה שאהריס משיחין לו שמה שאהריס משיחין לו פעמים שלכו חלוק מלהאמין: כי מן השמים
דברתי. וכתיב אחד אומר וירד ה' על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (דברים 7) מן השמים
השמיע את קולו ליתרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ככדוד כשמים ואשו וגבורתו על הארץ (מכילתא) ד"א
הרכין שמים ושמי השמים והיענין על ההר וכן הוא אומר (חזקוני יח) ויע שמים וירד: (כ) לא תעשון אתי.

עניני עשרת הדברות

אומה ולשון. ועל ראית האומות לפניהם באור נתן עשה שני
ואמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. כי החירה
נקראת יראת ה' שיהיה יראתו זה ר"ל כי שיהיה על פניכם חמור
כדו שלעולם יהיה נראה לכם כאלו החירה נתיבם לפניהם כדי
שלא תחטאו לידו חסא לעולם כי לא תשכח ונתיבם ע"י ששאלו
ליורי רועה אומות אלו נגד פניכם לנשים:
(כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם.
כנת המגיד הוכח ב"ר כה"י שדמחא קריבא חיבא ליתרך
מחי דכתיב לא תעשון אתי אלהי כסף וגו' מתי אתי ומתי לכם.
ופירושא דמלחא שלשה אהבות ניבטו. אהבת הערב אהבת
המועיל אהבת העוב. אוכב הקב"ה לישראל דלא יסבון בתך

האומות. וכל אומה זמן נאמר פסוק דבר אהה עמנו ונשמעה.
וכותא אחסא כל חיראו מן השמיים כקול ה' כי לנעבור
כותא אחסא כל הלוהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם. אמר
כי קוב גס ייזב: הדברות מוחך הראויה והשמיעה אלהי. כי
מכל אחד כתיב אתי חסא כל הלוהים. ונסות הוא לטון הרמת
כי לנעבור נכות אחסא כל הלוהים. והנסות הוא לטון הרמת
ונגז וס. כי רזה ה' להנכיח אחסא ביות שאת על כל העמים
ע"כ הוא רואה ששמיע כקולו. כי על נשמע כזה כמות אומה
שכולל להפאר כזה ששמע קול אלהים ומיו כתיב כי מי כל
כשר אבר שמוע קול אלהים חיים מוכר מוחך האש כמות ויחי.
ומכאן ראים ששמיעת קול אלהים לישראל הרמת דגל וכו' על כל

פירוש לתורת אלהים

דיך אליין בעניונון צו אייך אונ האם ביים אייך
אליין גירעט אונ נאך אטעם וגיבור פון ווענין
הקיה עם נאל ויין ויין פארבט עז אויף אייער פנים
דבלי' פרי איר ואלט גיט וינדיגען: (יח) גיבור איז
דאס פאלק גישטאנען פון טויטיין ויבשה נגש אונ
טשה האט גינעקלט אז צום געפיר אָשר וואס

דיך אלהיין בעניונון צו אייך אונ האם ביים אייך
אליין גירעט אונ נאך אטעם וגיבור פון ווענין
הקיה עם נאל ויין ויין פארבט עז אויף אייער פנים
דבלי' פרי איר ואלט גיט וינדיגען: (יח) גיבור איז
דאס פאלק גישטאנען פון טויטיין ויבשה נגש אונ
טשה האט גינעקלט אז צום געפיר אָשר וואס

פרק רבי אליעזר

לייב קיין ונערעם גינען, והאקל איז גינען צו זיי אויף די וועקס
און והאקל איז צו זייא אויף עולם הבא:

קיין קאהל ארויס געאנאנען נדע לבקלה, אונ אויף זיי גינען
פנים גים גינען אונ ווען זיי גינען גישטאנען איז אויף זייער

מצות השם

(ט) [לאו כה] שלא לעשות אורח אדם ואפילו שמיים אלא לטי
(כ) לא תעשון אתי וגו'. קען קאר גיט כמאין וינדיגען
גאטער אונ גים גאט'רעגע גאטער, אונ קען קאר

אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו
 לכם: כי מוזבא אדמה תעשה לך
 וזבחת עליו את עלתיך ואת
 שלמיך את צאנך ואת בקרך
 בכל המקום אשר אזכיר את
 שמי אבוא אליך וברכתך:
 כב ואם מוזבא אבנים תעשה לך

דכסף ודחן ודזהב לא
 תעבדו: לכן: כי מדבח
 אדמתא תעבד קדמי
 ותהא דבח עלוהי את
 עלותך וית נכסת קודשך
 וית עגך וית תורף בכל
 אתר די אשרי ית שכינתי
 לתמן אשליח ברכתי קך
 ואברכינך: כב ואם
 מדבח אבנין תעביד

תולדות אהרן

מזבח הזהב. תנינין ט: וזכתי פלי. זכתי ט:

רשב"ם

להוכיח אתכם: (כ) אלהי כסף ואלהי זהב. אפי' לזכרון שמים לא תעשו שיש בהם עשועים וסבורים שיש בהם כובש ואע"פ שזוה הקב"ה לעשות כרובים על הארון לשבתו. נעשה דוגמת כרובי כמא של מעלה ולא להשתוות להם: (כא) מזבח אדמה תעשה לי. לפי שהעובדי כוכבים היו עושים אשירים על המזבחות. כדכתיב בברעון ואת האשרה אשר עליה תכרת וכתיב בזכר בניהם מזבחותם ואשיריהם וכו' לא תעל לך אשרה כל עץ אצל מזבח. לכך אוכר הקב"ה אפי' אם תעשה לי מזבח לא תעשהו אלא מזבחה שאין רגלים צוירים וצלמים כי אם מזבחה חלקה ואף אם תרצה לעשות מזבח אבנים. שלימות תבנה את מזבח ה' אלהיך. מזבח אבנים לא תגוף עליהם כרול ככתוב במשנה התורה:

רש"י

שפתי חכמים

לא תעשון דמות שמש הממששים לפני כמרום (מכילתא): אלהי כסף. כל להזכיר על כל הכרובים שאתה עושה לעמוד אחי שלא יהיו של כסף שאם עשית לעשוקן של כסף הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. כל להזכיר שלא יוסיף על ב' שאם עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה כרובים ככתיב כנסיות וכתבי מדרשות כדרך שחטי עושה כרובים עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה. מוזכר באדמה כי שלא יבנו על גבי עמודים או על גבי כסיף (ג"ל כסיס) (מכילתא). ד"ל שיהי ממלא את הלל מוזבא הנחשת אדמה בשעת חייית: תעשה לי. שחיה חתלת עשיתו לשמי: וזבחת עליו. אהלו כמו (במדבר ב) ועליו משה מנחה (מכילתא) ע"פ (זכתי טח) או שער מלאך ב וזבחת. את האלך ואת הכרובים על מזבח ה' אלהיך ואין שמיטה כראש המזבח: את עולותיך ואת שלמיך. שמי. אשר אתן לך פ רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתך אשירי שכינתי עליך מכלן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הכשרה שם ניתן רשות לכתיב להזכיר שם המפורש בנתיחת כפים לבדך את העם: (כב) ואם מזבח אבנים. (מכילתא) רבי ישמעאל נאמר לי אם וחס המפורש רשות חוץ מג' ואם מוזבא אבנים תעשה לי הרי חס זה משמש כל' כאשר וכאשר תעשה

הזכ דבאן חין נפקותא בזה הסדר: ב (מכילתא) דלאס לא כן נחש קיראו מוזבא אדמה והלא היה מעלי עטים ומזבס נחשת כדכתיב בפרשת תרומה: ב' הוסיף מלת אשר כדי שיהיה מאמר את אלך ואת בקרך פי' למאמר את. שולותיך ואת שלמיך ופי' מלת את במקום מן כאלו אמר וזבחת את עולותיך ואת שלמיך מן אלך ומן בקרך: ב' וזכתי ויאל לשמי דל"ב תזכר שמי ונכ"ל. ופי' שמי המיוחד לי שהוא שם המפורש שלא ניתן רשות להזכירו רק בזית המקדש שהשכינה באה שם

עניני עשרת הדברות

הגוף הוא חסין מאל. ואלהי זכב סייע הכנסת הסודות לא תעשו לכם למוזבא רכובי למרחם ממוזבא. מזבח אדמה סייע הכנסת סעוד. דלא לא תקשטין ומתנאים בני אדם כאלמה:

אסכה הערב והיית אלהי כסף למיול בחר כיסופין דעלמא להאכה דיילי וכד תעבדו פקודין לדיח ככו הנאה לא תעבדו משום שפואה לדיח ככו אלא לי אפסר למענד יהוה פקודא כלא הנאה

פירוש לתורת אלהים

שואף ואת בקרך אונ פון דיינע רינגער גבי תקים אויף איקליבין ארמ דאם טיינימ קען אין ביהמ"ק אשר וואס איך וועל ריר געבין רשות צו דער מאנען מיין זאמען פלוקר דעם שם הקפולש נוארום גלשעת דיא פהנים האבין גירוקענט אין בית הקדש האבין ויי גינענט דער מאנען דעם שם הקפולש אבוא איה וועל איך קוקען צו ריר וברכיהי אונ וועל דייך בענקשון פלוקר איך וועל דארמיין סאכיד'רוהען מיין שכינה: (כב) ואם אונ

פון מיינע סלאכים וואס ויי זענען גיאי סיר אין הויקעל איהי אפ געמער פון זילבער וליי אדער אפ געמער פון גאלד יא תעלו גב זאלמ איר גים סאכין צו אייך ועיין רש"י: (כא) קזבא אבנבם אויף דער ערד זאלקטו סאכין צו מיר פלוקר דו זאלקט גים בויען אים אויף וייער נאר ער זאל שמיין אויף דער ערד וזבחת אונ דו זאלקט שעקטין אויף אים את עולותיך דיינע עולות ואת שלמיך אונ דיינע שלמים וואס ויי זענען את צאנך פון דיינע

לֹא־תִבְנֶה אֶתֶּהָ גִזִּית כִּי חֲרַבְךָ
 הַנֶּפֶת עָלֶיהָ וְתַחֲלִלָה: **ב** וְלֹא־
 תַעֲלֶה בְּמַעֲלַת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר
 לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתֶךָ עֲלוּי: **פ פ פ**

קדמי לא תבני יתרון
 פסילן דידמא תרים
 חרבך עליה ותחלילה:
 ב ו לא תיסק בדרגין על
 מזבחי די לא תתגרי
 עריגך עלויה: **פ פ פ**
 תרא לא תגלה . מיר מה :

ע"ב . יוד"ב סימן . ומספירין בשנת מות המלך עזיבו בישיעה סימן ו' :

רשבים

(כב) לא תבנה אתהו גזית . כי בשבועין אותם גזית בכלי ברזל רגילין המסחתים לעשות בהם ציורים וצלמים כדכתיב בישיעה גבי צלמים חרש ברזל מעשו ובמחוגה יתארהו . (כג) לא תעלה במעלות למיכך עשוי של אבנים משופע גבוהה עשר וארכו של שלשים וגם מלת משליכים עליו שלא יחליקו הכתנים בעלותם בו : חסלת פרשת יתרו מיסוד רבינו שמואל :

בעל המורים
 אכזא חליך וכרכחך : (כג) תגלה . ג' כמסורה . הכל וחליך תגלה רשמו בקבל . כערס תגלה רשף . גומר שאס יגלה ערומו על המזבח תגלה רשמו בקבל :

שפתי חכמים

ולא כן שאר שמות הקודש שנוכחים בכל מקום : על כלומר אל חאמר מתי איכפת ליה להאכין אם תביא עליו כורת ומחבל ומחרך כדי ללמדך ק"ו וכן י"ל כסודר קול' : פ דק"ל ממין אס פשו מעלות למזבח מוכרז הוא הכין לעלות ואס לא עשו מעלות מביאה יתיי סימלו לכ"פ וכו' ואזהרה היא לזבוח כשיבנה מזבח על יעשאו מעלות : חסלת פרשת יתרו

ל' מזבח אבנים לא תבנה אתהו גזית שהרי מזבח עליך לבנות מזבח, אבנים שלאחר (דברים כו) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אס כסף תלוח מזבח הוא שלאחר (דברים טו) והעבט תעביטנו וחק זה משמש בלשון כאשר וכן (ויקרא כ) ואס תקריב מנחת בכורים זו מנחת העומר שהיא מזבח ועל כרחק אין אס הללו תלין אלא ודליון ומכתוין כברזל : כי חרבך הנפת עליה . הרי כי זה משמש בל' פן שהוא דילמא פן תניף חרבך עליה : ותחלילה . הא למדת שאס האפת עליה ברזל חללת (פ"ג דמדות) שהמזבח נכרז להארך ימיו של אדם והברזל נכרז לקצר ימיו של אדם אין זה כדון שיוקף המקדש על המאריך . ועוד שהמזבח מעיל שלום בין ישראל לכיבהם בשמשים לשיכך לא יבא עליו כורת ומחבל והרי דברים ק"ו ע ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י משמיות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין אדם לאדם בין אדם לאדם בין אדם לאדם בין אדם לאדם כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשאו פ מעלות מעלות אשקלונ"ס בלעז (שטופען שטאפלען) אלא חלק יאה ומשופע : אשר לא תגלה ערותך . ע"י המעלות אתה לריך להרחיב פסיעותיך ואע"פ שאינו גלוי ערוה ממש שארי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ"מ הרבכת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה ניהב בהם מנהג בזיון והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה האיל ויש בהם לורך לא תהא בהם מנהג בזיון חביבך שהוא כדמות ילרך ומקפיד על בזיון על אהת כמה וכמה : חסלת פרשת יתרו

פירוש להורה אלהים

שון אכר ישבן אזוי אקענקש וואם ער מאכט שרם צווישען כאן אונ ווייב אדער צווישען צוויי קענקשין נועם בנדאוי אויף אים נים קושען גיין פורעניות : (כג) ויא תשקה אונ דו ואלקם נים אויף גיין בנעיות עי סוכתי קימ טרעפ אויף מיין מןבם אשר לא תנכה קרי עם זאל נים אנטפאלקעט נוערין גייהד גיני דיין ערוה אויף אים פרוקר סחמת דעם וואם קען דארף גיין פון איין טרעפ אויף דעם אנדערין טרעפ דארף קען צו שפאנען די פים הייקט גלייך וויא דיא ערוה נוערם אן גינעקן אונ דאם איז אביון פאר דיא שמייענער :

אז דו נועקט מיר מאכין אמןבם פון שמייענער יא ואלקמו זיי נים בויען פון גיהאקטע שמייענער כי סאקער נועקטו אויף הייבין דיין שווערד אויף זיי דו ואלקט זייא אפ האקין ויהלילה זייא זענען פסיד צום מןבם ווייר דער מןבם מאכט שרם צווישען זיי ושראף אונ צווישען נאם ביה דרום איז נים כראי אז איינען נואם דער מיט נוערין פאר דארבין אונ פאר שנישען קענקשין זאל אויף גיהויבין נוערין אויף דעם מןבם פון שמייענער אונ נוען שמייענער נואם זיי הערין נים אונ זעקן נים אונ ריידין נים נאר ווייר זייא מאכין שרם פאר קען אויף זיי נים אויף הייבין אאיינען איז

מצות השם

(ת) ולא ט' שלא לבנות מזבח אבנים משופע ל' לא תבנה אתהו גזית :
 (תא) ולא כ' שלא לעלות במעלות על המזבח ערות העולה שלאחר ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו :

(כב) לא תבנה אתהו גזית וגו' . קען פאר נים ארויף גיין מאןבם מיט ארויבנערהאקטע שמייענער :
 (כג) ולא תעלה במעלות וגו' . קען פאר נים ארויף גיין מיט טרעפ אויף דעם מןבם :

נבואת ישעיה

א בשנת־מות המלך עזיהו וראה את־אדני
 ישב על־כסא רם ונשא ושוליו מלאים
 את־ההיכל : ב שרפים עמדים ממער לו שש
 פנפים שש פנפים לאחד בשתים וכפה פניו
 ובשתים יכפה רגליו ובשתים יעופף : ג וקרא זה
 אליה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות
 מלא כל־הארץ כבודו : ד וינעו אמות הספים
 מקול הקורא והבית ימלא עשן : ה ואמר אוֹי־לי
 כי־נדמתי כי אִישׁ טמא־שפתים אנכי ובתוך־
 עִם־טמא שפתים אנכי ישב כי את־המלך יהוה
 צבאות ראוֹעֵיני : ו ויעף אלי אחד מן־השרפים
 ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח :
 ז וינע על־יפי ואמר הנה נגע זה על־שפתיה וסר

ואמר אי לי כי נדמתי וגו'
 דר נביא ישעיה האם נהדרם
 ויהי די מלאכים האבין גיואנם דבי
 סאהל קדוש, דער ילקום זאנם צו
 דיא מלאכים האם גאם גינעבין אין
 הייליגקייט, אונ צו די יודין האם
 גאם גינעבין צוויא הייליגקייטן,
 דבי אבין זאנם למשול איינער האם
 געתאם אקעלער סים ויין האם ער
 גערונגען פענפשיין זייא זאלין היסען
 דיא ויין סען זאל גים גינעבין אונ
 גים אויספרינקען, איין היסער איז
 גיווען אשבור וואס האם ליב געבאם
 צו פרינקען ויין, דער אנדערער
 היסער איז גיווען אנזיר, ער האם
 גיפאקן אנדער ער זאל גים גיין ויין
 פרינקען, ווען דער בעל הבית האם
 באצאלט דיא היסערס פאר זייער
 היסען, האם ער גינעבין דעם גייר
 איין חלק אונ דעם אשבור צוויי חלקים
 ווייל דער אשבור האם די גינעבין
 איין האלפין אונ גים פרינקען פון
 דעם ויין, האם ער דאך געתאם צער, זריכער קומט אים צווייא דריסלע פון דיא ויין, אבער דער גייר פאר דאך גים
 פרינקען ויין, קומט אים גאר איין דריסלע פון דיא ויין גאם האם אויך אוי גיואנם דיא מלאכים האבין גיין גייר דער איז
 פאר זייא זענעג איין דריסלע פון דיא הייליגקייט, וידין האבין אנדער דאך סען זיי געבין צוויי דריסלע פון די הייליגקייט,
 זייא זאלין קענען בעשפין גענין דעם גייר דער, וכי אבין האם גיואנם נאך אפשל דיא פענפשיין פון אפדינה האבין גיפאקט
 דביי קוינען צום סוף, וואס הט דער מלך גיפאקן סים דיא קוינען, איין קוינען האם ער גענוסען פאר דך צווייא קוינען האם
 ער גינעבין זיינע קינדער, דיא מלאכים האבין גיואנם פאר גאם דבייא סאהל קדוש, איין הייליגקייט האם גאם גענוסען פאר

פירוש עים

(א) בשנת אין דעם גאָר סוף אז ער איז קרעציג
 גיווארין הפך עזיהו דער מלך עזיהו
 סחמת ער האט גיוואלט מקטיר זיין קמורת אין
 בהמ'ק זאנאם ישעיה הנביא וראה האב איה
 גיווען אה אונ איינ גאט ישב על כסא ויצא אויף
 דער שמועל דם די הויכע ונשא אונ די דער הויבנע
 לשווי אונ זיין וזים פלוס זיינע פים פלאים אה
 התיכי האבין דער פולט דעם היכל : (ב) שרפים
 גרענדיגע מלאכים עטדים שמייען סמל פון
 אויבין אין הוקער זי צו ביי דינען אים שש כנפים
 זעקס פליגל זאחד צו איינעם בשתים וכפה פניו
 סים צוויי פליגל דעקט ער זיך צו זיין פנים פני
 ער זאל גים זעהן די שכינה יבשתים יכפה רגליו
 אונ מיט צווייא פליגל דעקט ער זיך צו זיינע
 פים פני זיין גאנץ לייב זאל גים גיווען ווערין
 פאר גאט ביה ובשתים יעופף אונ מיט צוויי פליגל
 טוט ער שוועבין אונ דינען גאט ביה : (ג) וקרא זה
 אלי זה אונ איינער רופט דעם אנדערין פלוס זיי
 געמען רשות איינער פון דעם אנדערין זיי זאלין
 זאגין אלע גלייך קדושה וחסר אונ איינליכער
 סלאך זאנאם קדוש גאט איז הייליג אויף דעם
 דוקער קדוש גאט איז הייליג אויף דער ערך קדוש
 גאט איז הייליג אויף אייביג : זאנאם זכאות
 הערשאפט, ער איז איבער גאר דער וועלט פיא

כי הארץ כבודו זיין כבוד איז פיר די גאנצע וועלט;
 (ד) ויגיע אונ זענען גיווארין פאר וואניק'ס פלוס
 זיי האבין גיציטערט אמות הספים די ביי שמיך'לעך
 פון דעם היכל סמי הקרא סחמת דעם קול ער
 די מלאכים והבית אונ דאם בהמ'ק זאנאם זשן איז
 גיווארין דער פילט מיט רויה : (ה) ויפך האב איה
 ישעיה גיואנאם אוי זיי מיר כי גיפיה איה וועל
 פאר שניטען ווערין פלוס איה וועל שטארבין
 כי ווארום איש ספא שפתים אבני איה בין אוי
 אפענקשל וואס איה האב אום ריינע לעפען
 ובתוך עם ספא שפתים אונ צוויישען אוי אפאלק
 וואס זייא האבין אום ריינע לעפען אבני ישב זיך
 איה כי אה הפך זי אואם זעני ווייט סינע אובין
 האבין גיווען זאנאם זשן ער איז אסקה איבער
 אלע הערשאפט : (ו) וינע ער האם גישוועבם צו
 מיר אחר מן השמים איינער פון דיא גרענדיגע
 מלאכים וידין אונ איין זיין האנאם רצה אפרענדיגע
 קול בהמ'קים סים איין צווענגיל לקח מעל הספנת
 האם ער די קויל גענוקען פון דעם מונחם : (ז) וינע
 ער פי האם ער אן גייריט מיט דער קויל אויף
 מיין מויר ויאפר אונ האם גיואנאם הנה נון נגע זה
 על שפתיה עם האם אן גייריט די קויל אויף ריינע
 לעפען וסר זינע אונ עם ווערט אפ גיפאקן זיין
 זינד (וארום מיט דער קויל האם זיך אפ גיפאקן
 זיין

עֲזַבְתָּ וְהִמַּאתָ תְּכַפֵּר : ה וְאַשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי
 אָמַר אֶת־נְטִי אֲשַׁלַּח וְכִי יִלְדֶּה־לָנוּ וְאָמַר הֲנִנִי
 שְׂלַחְנִי : ט וְיֹאמַר לְךָ וְאִמְרַת לְעַם הַזֶּה שְׁמַעוּ
 שְׁמוֹעַ וְאִל־תִּכְבְּנוּ וְרֵאוּ רֵאֵו וְאִל־תִּדְעוּ : י הַשְּׁמֹן
 לִב־הָעַם הַזֶּה וְאוֹנֵיו הַכְּבֹד וְעֵינָיו הַשַּׁע פֶּן־יִרְאֶה
 בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יִכֵּן וְרִפְאֵ לֹו :
 יא וְאָמַר עַד־מָוֵתִי אֲדַנִּי וְיֹאמַר עַד אֲשֶׁר אִם־
 שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבְתִים מֵאֵין אָדָם
 וְהֶאֱדַמָה תִּשְׂאֶה שְׂמֵמָה : יב וְרַחַק יִהְיֶה אֶת־
 הָאָדָם וּרְפָה הַעֲזוּבָה בְּקִרְבַּ הָאָרֶץ : יג וְעוֹד פֶּה
 עֲשׂוּרִיהָ וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְכַעַר כְּפֹאֵלָה וּכְאֵלֹון
 אֲשֶׁר בְּשַׁכְּתָת מִצְבַּת פֶּם זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּה :

כאן כסיימון הספרדים

שְׂלַחְנִי וְיֹאמַר לְעַם הַזֶּה שְׁמַעוּ שְׁמוֹעַ וְאִל־תִּכְבְּנוּ וְרֵאוּ רֵאֵו וְאִל־תִּדְעוּ : י הַשְּׁמֹן לִב־הָעַם הַזֶּה וְאוֹנֵיו הַכְּבֹד וְעֵינָיו הַשַּׁע פֶּן־יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יִכֵּן וְרִפְאֵ לֹו : יא וְאָמַר עַד־מָוֵתִי אֲדַנִּי וְיֹאמַר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבְתִים מֵאֵין אָדָם וְהֶאֱדַמָה תִּשְׂאֶה שְׂמֵמָה : יב וְרַחַק יִהְיֶה אֶת־הָאָדָם וּרְפָה הַעֲזוּבָה בְּקִרְבַּ הָאָרֶץ : יג וְעוֹד פֶּה עֲשׂוּרִיהָ וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְכַעַר כְּפֹאֵלָה וּכְאֵלֹון אֲשֶׁר בְּשַׁכְּתָת מִצְבַּת פֶּם זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּה :

פירוש ע"מ

אֲרַפְּוֹאֶה דְרוֹם וְיִלְעָן וְיִי נִים צוֹ הָעָרִין דִּיא רִייד
 פֹון דִּיא נְבִיאִים אֹונ וְיִלְעָן נִים הַשׁוּבָה מֵאֶהָן :
 (יא) וְיֹאפֵר הָאֵב אִיךְ יִשְׁעִיהָ גִיזְאָנְט עַד פְּתֵי אֶהְיֵי בִינֵו
 נִי לֵאנְג וְעֵלְדִין וְיִי נִים הַשׁוּבָה מֵאֶהָן וְיֹאפֵר הָאֵב
 גִּאֵם גִּיזְאָנְט עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים בִּינֵו וְנֹאנְעֵן עִם
 וְעֵלְדִין פֹאר וְיִיכְט וְעֵרְדִין דִּי שְׁמַעַם מֵאֵין יִשְׁבַּ עִם
 וְעַם בִּינְעֵר אִין וְיִי נִים יִצְעֵן וּבְתִים מֵאֵין אָדָם אֹונ
 דִּיא בִּינְעֵר וְעֵלְדִין וְיִין אָן כְּעַנְגְּלִין וְהֶאֱדַמָה אֹונ
 דִּי עַד־תִּשְׂאֶה שְׂמֵמָה וְעַם וְיִיכְטֵעֵן אֹוּיִיכְטֵעֵנִישׁ :
 (יב) וְרַחַק יִהְיֶה אֶת־הָאָדָם אֹונ גִּאֵם וְעַם דְּעַר וְיִיכְטֵעֵר
 דְּעַם כְּעַנְגְּלִין פֹון דְּעַם לֵאנְג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָתָּה
 אֹונ עִם וְעַם וְיִין פִּיר הַמְּיֻבָּה דִּיאֵם פֹאר לֵאנְגְּנֵו
 גְּכָרֵי הָאָרֶץ צְוִישְׁעֵן לֵאנְג כְּלוֹקֵר פִּיר שְׁמַעַם
 וְעֵלְדִין חֲרוֹב וְעֵרְדִין : (יג) וְעוֹד פֶּה אֹונ נֵאךְ וְעַם
 וְיִין אִין אִיר גְּשִׁיחָה אֲצַעֲנַמִּיל כְּלוֹקֵר עִם וְעַם
 גָּאר וְיִינִיג אִיכְעֵר כְּלִיבִין אֹונ אֹוּךְ דִּיאֵם אֲצַעֲנַמִּיל
 וְנֹאם וְעַם כְּלִיבִין וְעַל אִיךְ אֹוּךְ אִיכְעֵר לִיכְטֵעֵר
 וְשִׁבְהָ וְשִׁבְהָ גְּכָרֵר אֹונ וְיֹא וְעַם וְיִין צוֹ אִין אֹוּם
 כְּאֵמְעֵן גְּכָרֵר אֹוּ וְיֹא אֶלְגִּדִין וְגִאֵין אֹונ אֹוּ וְיֹא
 אֶהְיִיבִין כּוּים אֲשֶׁר גְּשִׁיחָה אֹו עִם כִּקְבֵט דִּיא צִיִּים
 אֹום וְיִיכְטֵעֵר וְנֹאם וְיֹא וְנֹאָרְפִין אֶרֶאֶפ דִּיא
 כְּלַעֲטֵעֵר כְּלִיבֵט דִּיאךְ מְעַר נִים אִיכְעֵר גָּאר
 כְּכָה דִּיאֵם בְּאֲשַׁמְאֵנְד גִּם אִין וְיֹא כְּלוֹקֵר עִם
 כְּלִיבֵט אִין וְיֹא גָאר אִיכְעֵר דְּעַר כּוּים מִיט
 דְּעַם וְנֹאָרְצִיר אֹוּ אֹוּךְ וְעַם כְּלִיבִין נִיעֵ סִקְשׁ
 דִּיא הִיילִיגֵעֵ קִינְדֵער כְּלוֹקֵר דִּיא צִדִיקִים וְנֹאם
 וְעֵלְדִין כְּלִיבִין צְוִישְׁעֵן דִּיא יִשְׂרָאֵל מִצְבַּתָּה
 דִּיאֵם וְעַם וְיִין אִיר בְּשַׁמְאֵנְד :

דיין עבירה והמאתה תכפר : ה ואשמע את־קול אדני
 אמר את־נטי אשלח וכי ילדה־לנו ואמר הנני
 שלחני : ט ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו
 שמוע ואל־תכבנו וראו ראו ואל־תדעו : י השמן
 לִב־הָעַם הַזֶּה וְאוֹנֵיו הַכְּבֹד וְעֵינָיו הַשַּׁע פֶּן־יִרְאֶה
 בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יִכֵּן וְרִפְאֵ לֹו :
 יא וְאָמַר עַד־מָוֵתִי אֲדַנִּי וְיֹאמַר עַד אֲשֶׁר אִם־
 שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבְתִים מֵאֵין אָדָם
 וְהֶאֱדַמָה תִּשְׂאֶה שְׂמֵמָה : יב וְרַחַק יִהְיֶה אֶת־
 הָאָדָם וּרְפָה הַעֲזוּבָה בְּקִרְבַּ הָאָרֶץ : יג וְעוֹד פֶּה
 עֲשׂוּרִיהָ וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְכַעַר כְּפֹאֵלָה וּכְאֵלֹון
 אֲשֶׁר בְּשַׁכְּתָת מִצְבַּת פֶּם זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּה :

א ויהי בימי אהו בן-עזיהו מלך יהודה
 עלה רצין מלך-ארם ופקח בן-רמליהו מלך-ישראל
 ירושלים למלחמה עליה ולא יכל להצילם עליה :
 ב ויגד לבית דוד לאמר נחה ארם על-אפרים
 וינע לבבו ולבב עמו פנוע עצי-יער מפני-רוח :
 ג ויאמר יהוה אל-ישעיהו צא-נא לקראת אתו
 אתה ושאר ישוב בנה אל-קצה תעלת הברכה
 העלונה אל-מסלת שדה כזבם : ד ואמרת אליו
 השמר והשקט אל-תירא ולבכה אל-יבך משני
 זנבות האודים העשנים האלה בחר-יאה רצין
 וארם ובן-רמליהו : ה יען פי-יעץ עליה ארם
 רעה אפרים ובן-רמליהו לאמר : ו נעלה ביהודה
 ונקיצנה ונבקענה ארנו ונמליך מלך בתוכה את
 בן-מבאר : ז כיריד ירד-לנו בן נתן-לנו ותהי
 המשרה על-שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל
 גבור אבי-עד שר-שלום : ח למרבה המשרה
 ולשלום אין-קץ על-כסא דוד ועל-ממלכתו
 להבין אתה ויסעדה במשפט ובצדקה מעתה
 ועד-עולם קנאת יהוה צבאות תעשה-זאת :

ס' מותמה באמצע חיבה

ואל ראו יין צו ביון אין ביון שלחות
 און ירדקה תבואה האם אויף גינאנס
 כי נער אנכי . איך בין נאך יונג צו
 גיון אין שלוחות פון גאס , און שלחתי
 האם תרף גינאנס הנגי שלחתי .
 איך בין אז גירביים צו גיון שיק מיד ,
 נאר למשל אגבר אזי גינאנרין
 אין ארשקה אריון אויס צו קלויבין
 אגוס יונגעל פאר אהתן צו זין
 פאכטער האם ער גינאנענס דעם ראש
 ישקה ער זאל זאגין וועלכע גענען
 גוסע יונגעלך האם ער אים געווינען
 דרייא יונגעלך דאס וויא זענען דיא
 בעסטע יונגעלך פון דער ישבה ,
 האם דער גביר גינאנס אגברא און
 האם אויף געמישט אשטערין גען
 און גענעט וויא צו וויא געליון וויסען
 דעם ענין האבין צווייא גענעטקייט
 סיר וועלען דאס וויסען דען דאס איז
 נאר דער קיון שטער ענין . הקלל ער
 האם מיט נוי גישטונקס אין לערנען
 דאכין וויא נאר גיס פערשטאנען
 דעם ענין . דער נאך פערטען ער דעם
 ערשטען צו ער וועט וויסען דעם ענין
 ערשטערען ער איך האב באאל געוואסן
 אז דאס איז פאר אונן אלע אשטער
 ענין האב איך מיד גיס גיוואלש חתום
 מערשטען . איז ער דעם גביר געליון אז
 פאר אהתן דען ער האם גיענען אז
 ער האלס זיך גיס גרויס ער שעקט
 זיך גיס צו זאגין אז ער ווייסט גיס
 וועט ער געוויס ויין אקאהל א למדן
 דען בייא לערנען שטייט ולא הביישן

גמר דער וואס שעקט זיך צו פקענין דער קען גיס לערנען . נאר פון פרויך זיך גיס צו שישטען צו פקענין . דער נמשל איז
 ישעיה תבואה האם זיך אויך נאר גירדיג גיבאלטין ווי אלע תבואה און הם גינאנס הנגי שלחתי . איך קען נאר גיון זאגין וויא
 ידיו מסור וייל די שיקס מיד סח איך גיון זאגין . אבער איך ועלכס בין גיס ווערט צו זאגין דיא וירין בוסר . איז
 הש"ת גינפלען זין גיערירקייט . און האם אים געשיקט מיט אלע נבואות צו דיא וירין :

אמר קרואת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרות ומומור ה' מלך גאות לבש אי מוזמור שיר
 ליום השבת וה' מלך יל"ח דברו משנה והלכה מסדר מהרות שהוא נגד היסוד כהנת היום :

ברטנורא משנה פרה פרק ז

פרק ז א חמשה . פרק ז א חמשה שמלאו חמשה חביות לקדשן חמשה קרושין ונמלכו
 לקדשן קדוש א' . או לקדשן קדוש א' ונמלכו לקדשן ה' קרושין
 קדושין . כל חביות וחביות
 כ"ט : ונמלכו לקדשן קדוש אחד . לערות

פרק ז א חמשה שמלאו חמשה חביות לקדשן חמשה קרושין ונמלכו לקדשן קדוש א' . או לקדשן קדוש א' ונמלכו לקדשן ה' קרושין קדושין . כל חביות וחביות כ"ט : ונמלכו לקדשן קדוש אחד . לערות
 פקען ער וואסער און אריון שישטען אין איר איש פון דיא
 פרה אדוקה און ווי האבין אזוי גינאנרין או אדער
 פאר קערט איז גיווען געלדן מיריש איד דיא פינף
 מענשישין האבין פריער אן גענאסין אפולע פאם
 אנרויסע מיט וואסער וויא זאלין אין איר אריון
 שישטען אש ונקלכו און וויא האבין זיך פון אריון
 געלדן חמשה מירישו וויא זאלין אן זאלין דיא
 פקען ער וואסער און אריון שישטען אין איר איש פון דיא
 פרה אדוקה און ווי האבין אזוי גינאנרין או אדער
 פאר קערט איז גיווען געלדן מיריש איד דיא פינף
 מענשישין האבין פריער אן גענאסין אפולע פאם
 אנרויסע מיט וואסער וויא זאלין אין איר אריון
 שישטען אש ונקלכו און וויא האבין זיך פון אריון
 געלדן חמשה מירישו וויא זאלין אן זאלין דיא

הרי כולן כשרים. דהואיל וז"ל ממלא הכלי שלו אין כולן מלאכה פוסלת במים בין מלאו להטלת האפר במים: הודיר שמלא חמש חביות כ"ו אין כשר אלא אחרון. שהמלאו הראשון נפסל במלאכה שעשה כשמלא את השני קודם שנתן את האפר כראשון וכן השני נפסל כשמלא את השלישי וכן כולם ואם מתחלה כ"ו ממלא ה' חביות זו אחר זו או אפי' מלא חביות כדי לקדשן קודם ה' כגון שצריך לזכות על כלים הרבה (א)

לא היו פוסלים וע"ז וכלן כשרים והכל נחשבים מלאו ה'. אבל כשממלא מתחלה לשם חמשה קדושים כלן פוסלים וע"ז מטעם מלאכה שהיא פוסלת במים עד שיתול האפר הלכך אין כשר אלא אחרון: ונמלך לקדשן ה'

הרי כולן כשרים. יחיד שמלא חמשה חביות לקדשן חמשה קדושים ונמלך לקדשן קדוש אחד אין כשר אלא (א) אחרון. (גמ' או) לקדשן קדוש אחד ונמלך לקדשן חמשה קדושים. אין כשר אלא זה שקדש [כ] ראשון. אמר לאחר קדש לך את אלו אין כשר אלא ראשון. קדש לי את אלו הרי כלם כשרים:

[א] אחרון. כשלא עשה כמו שצונו ולא עיר לכו"ל ה' ולא קפוי ונמלך אלא לומר שאם ירצה למלך לא יעיל לו אבל יעסם כך ויהי' אחרון כשר: (ב) ובענין אחר ה"א הראש: [כ] ראשון. בין שהליכה (כ"ו) האפר כחני' עמילי' לראשונה

קדושים. שקדם זו ולטמא' זו ולטמא' זהו ממלאים ולא נתן לזכות. אפר דעד שיתן את האפר מלאכה פוסלת במים: אמר לאחר קדש לך את אלו. היחיד שמלא חמשה חביות לקדשן קדוש אחד ואמר לאחר קדש לך את אלו וקדשן האחר ה' קדושים: אין כשר אלא ראשון. דכינון ש"ל קדש לך ונתת לו נעשו שלו וכאלו מלאו הוא והקדוש שקדש ראשון נעשה מלאכה לפסול

פאם אין פינף פקעץ קציינע אונג אין יעדער פאם בונגדער ארלין ויאי אריין שיטען אש אונג זיי האבין אויך גיטאן הרי כולם כשרים וענין אלע פקעצער וואקער מיט אש קשר צו שפריצען פון ויאי אויף אקמא יחיד שפניא הפס קהית נקדשו חמשה קדישוין איין פענקטש האט אונגענאסין פינף פקעצער וואקער. ער זאל אויף יעדער פאם וואקער ארויף שיטען אש פון דרא פרה אדוקה ונפדו אונג ער האט זיך בעראטין נקדשו קדוש אחר ער זאל צו זאקען גיסען דרא וואקער פון אלע פינף פקעצער אין איין פאם אונג זאל ארויף שיטען דרא אש פון דרא פרה אדוקה אין דער איין פאם אין דער איי איהו איז גיט מער קשר אש פון דרא לעצטע פאם וואקער. דרא ערשטע פאם וואקער איז פסול ווייל נאך איר האט ער אן גענאסין די צווייטע פאם וואקער. הייסט דאס אקלאכה צווישען דעם אן גיסען דרא וואקער אין דרא ערשטע פאם צווישען דרא אש ארויף שיטען. די צווייטע פאם וואקער איז פסול. ווייל נאך איר האט מען אן גענאסין דרא וואקער. אונג דרא דריטע פאם וואקער איז פסול ווייל נאך איר האט מען אן גענאסין דרא פקעצער פאם וואקער. אונג דרא פקעצער פאם וואקער איז פסול ווייל נאך איר האט מען אן גענאסין דרא פינף פקעצער פאם וואקער. אונג דרא פינף פקעצער פאם וואקער איז פסול ווייל נאך איר האט מען אן גענאסין דרא גרויסע פאם. אקער אז ער נועם זיא גיט אריין גיסען אין די גרויסע פאם. אקער אז ער נועם די פינף פקעצער פאם וואקער אויך אריין גיסען אין דרא גרויסע פאם. איז די נאנצע וואקער פסול נקדשו קדוש אחר אז ער האט אן גענאסין פינף פקעצער וואקער איינע נאך די אנדערע. דער נאך זאל ער צו זאקען גיסען אלע פינף פקעצער וואקער אין איין פאם אונג ער זאל אויף איר ארויף שיטען אש פון דרא פרה אדוקה נפדו אונג ער האט זיך בעראטין נקדשו חמשה קדישוין ער זאל גיט איבער גיסען די פינף פקעצער

חת החתנים חל חס חמר לחת קדש לי חת חלו כולם כשרים שמתמלא לח עשה מלאכה והמקדש חזין עלו כדי יפסלו על ידו: ב ועושה קלאכה בידו א' פסול המלאוי מוטעם מלאכה: לו ולאחר: (פירוש כחת):

או בחתונה ה"ט: [ג] דו ואחר: ט' כחת: ה"ט: [ד] בין נאחר: מש"כ נקידים כיון שזין בו שטר ולא סובת כהנה וסמים על אחיהם חיים נפלים כמלאכתו אבל כמלאוי טו שטר או ט"ס וכמלא נעמו דמי: ה"ט: (ב) ה"ט ולא"ל לא סלק' סא דכתבו לעיל דשמו סתלאו טו דלא"ל דלוי קדמ' כשין וכ"ז דעת הר"מ כפי' וז"כ סת"פ

ב הממלא כחת ידו ועושה מלאכה באחת ידו. הממלא [ג] לו ולאחר או שמלא לשנים כאחד שניהם פסולין. שהמלאכה פוסלת במילוי בין לו [ד] בין לאחר: ג המקדש באחת ידו ועושה מלאכה באחת ידו. אם לו פסול. ואם לאחר כשר. המקדש לו ולאחר. שלו פסול וש' אחר כשר. המקדש לשנים באחת שניהם כשרין: ד קדש לו ואקדש לך. הראשון כשר.

קדמה לקדוש ופסלו המים: ואם לאחר. הוא הקדוש: כשר, כשרי בעל המים לא עשה מלאכה: המקדש לו ולאחר. ושייכה כח' אי נמי קדש לחברו קודם שלו (ב): שלו פסול: דקדוש על חברו נחשב מלאכה לפסול נמימו: שניה' כשרים: שזין המים שלו שפסלו על ידו: ד קדש לו ואקדש לך. כגון ש"ח מלא מים לגמלו ובה לו וקדש מימיו של זה זה קדש מימיו של זה אותו שקדש פסלת לחברו דחברו לא עשה מלאכה אלא עד אחר שהקדשו מימיו ומשנתקדם חזן מלאכה פסלת אבל מה שקדש השני לראשון פסול שראשון פסלה כמה שקדש מימיו השני קודם שנתקדשו מימיו: מלא לו ואמלא לך. המלאוי האחרון כשר אבל מלאוי הראשונה פסול היינו המים שנתמלאו ראשונה דפסלו במלאכה כמלאוי שמלא לחברו:

שניהם פסולין. דכיון דלחרי נכרה קח ממנה נחשב ח' מלאכה לחבירו: בין לו בין לאחר: דלע"פ שאין המים שלו פסולין במלאכה שכשעת מלאוי: ג אם לו פסול. אם הקדוש שלו פסול דשמו המלאכה קדמה לקדוש ופסלו המים: ואם לאחר. הוא הקדוש: כשר, כשרי בעל המים לא עשה מלאכה: המקדש לו ולאחר. ושייכה כח' אי נמי קדש לחברו קודם שלו (ב): שלו פסול: דקדוש על חברו נחשב מלאכה לפסול נמימו: שניה' כשרים: שזין המים שלו שפסלו על ידו: ד קדש לו ואקדש לך. כגון ש"ח מלא מים לגמלו ובה לו וקדש מימיו של זה זה קדש מימיו של זה אותו שקדש פסלת לחברו דחברו לא עשה מלאכה אלא עד אחר שהקדשו מימיו ומשנתקדם חזן מלאכה פסלת אבל מה שקדש השני לראשון פסול שראשון פסלה כמה שקדש מימיו השני קודם שנתקדשו מימיו: מלא לו ואמלא לך. המלאוי האחרון כשר אבל מלאוי הראשונה פסול היינו המים שנתמלאו ראשונה דפסלו במלאכה כמלאוי שמלא לחברו:

אש אויף דיא וואקער פאר איין אנדערין גיט איז דיא וואקער גיט. ווארום דער בעל הבית פון דיא וואקער האט דיא גיט גיטאון דיא קלאכה פקדש וואקער פאר זיך און פאר זיין חקר מיט אויף וואקער פאר זיך און פאר זיין חקר מיט איין קאהל שו' פסול זיינע וואקער איז פסול ווארום ער מוהקט דאך אקלאכה וואס ער שיט אויף דיא אש אויף זיין חקר'ס וואקער ושי אחר גיט און זיין חקר'ס וואקער איז גיט ווארום דער חקר מוהקט דאך קיין מלאכה פקדש זשינס כחת אז ער האט אריין געשאמין אש אין וואקער פאר צוויי קענענשין מיט איין קאהל שנייה גיט'ס זענען פרידע ערליי וואקער גיט'ס דאך דיא גיט גיטאון קיין מלאכה: ד גיט זי זאגט גיט ראובן האט אגנישעפט אפאם וואקער פאר און שמעון האט אגנישעפט אפאם וואקער פאר זיך. האט ראובן גיטאנט צו שמעון דו וואקסט אויף שימען אש אויף מינע וואקער און איך וועל אויף שימען אש אויף דינע וואקער הראשון גיט דיא וואקער וואס אויף זיין איז צום ערשט אויף געשאמין גיטאון דיא אש. די אויף גיט און דיא אנהערע וואקער איז פסול. דהיינו ראובן האט ארויף געשאמין די אש אויף שמעון'ס וואקער. איז שמעון'ס וואקער גיט. ווארום און שמעון האט דאך קיין מלאכה גיטאון. און ראובן'ס וואקער איז שוין פסול. ווארום ראובן האט דאך גיטאון אקלאכה איידער עס איז ארויף געשאמין גיטאון דיא אש אויף זיינע וואקער פאר זי זאגט גיט ראובן האט גיטאנט צו שמעון שעט דו אן וואקער פון מינעט וועגן און איך וועל אן שעפין פון דינעט וועגן וואקער הארין גיט דיא וואקער וואס איז צום לעצט אן גיטעט

די וואקער האט דאך גיט ארויף געשאמין דיא אש, האט ער דאך גיט גיטאון אקלאכה. און דער וואס האט געשאמין דיא אש, האט גיט גישעפט פריער דיא וואקער, און דיא וואקער איז גיט זיינע: ב הפסול באחת ידו ועושה קלאכה באחת ידו אויב מיט איין האנט האט ער אגנישעפט די וואקער און מיט די אנהערע האנט האט ער גיטאון אקלאכה, איז די וואקער פסול הפסול ידו וזאתו אגנישעפט צוויי פלים וואקער מיט איין קאהל פון זיין חקר, אפילו בידי פלים וואקער דאך קען צו דיא פרה ארוקה פון דעסמוענין איז פסול ביידע פלים וואקער או אדער ער האט פאר זיך גאר גיט אגנישעפט. גאר שניא זשינס כחת ער האט אגנישעפט צוויי פלים וואקער מיט איין קאהל פאר צוויי קענענשין שנייה פסולין זענען ביידע פלים וואקער פסול שהמלאכה פוסלת גיטו או קען מוהקט אקלאכה ווען קען שעפט דיא וואקער וועגן דיא פרה ארוקה ווערט גיט וואקער פסול בין זי סאי ער שעפט דיא וואקער פאר זיך בין זי אחר סאי ער שעפט דיא וואקער פאר איין אנדערין, אז ער מוהקט אקלאכה ווען ער שעפט דיא וואקער, איז דיא וואקער פסול: ג הפקדש באחת ידו ועושה קלאכה באחת ידו מיט איין האנט האט ער ארויף געשאמין די אש אויף דיא וואקער, און מיט דיא אנהערע האנט האט ער גיטאון אקלאכה אם זי אויב ער האט ארויף געשאמין דיא אש אויף דיא וואקער פאר זיך פסול איז דיא וואקער פסול צו שפריצען פון זיין אויף אקסא ווייל וואקער האט זיך אן געוויבן דיא מלאכה אמוט פריער איידער ער האט אריין געשאמין דיא אש אין דיא וואקער זאם זי אחר און אויב ער האט ארויף געשאמין דיא

קדש לו ואמלא כך. שהיו לו מים ממוחלים ואמר להכרו קדש לי מימי וזה"כ אמלח לך : שניהם כשרים. דלון מלחקה פוסלה אחר קדוש וזה נמי שנתמלחו לו הים מימיו כשרים דמנתמלחו לו הים לה טעה מלחקה : מלא לו ואקדש לך. שחזר היו לו המים ממוחלים ואמר לו זה מלח לי תחלה וזה"כ אקדש לך : שניהם פסולים. זה אמלח עד שלא תקדשו מימיו וזה שקדש להכרו שנתמלחו עימיו : דה הממלא לו

(ג) ותמימי נלחו אלוטריך לו שמירה משלה הם לאחריו ולו שמירה כלא הוה אלא"כ וי ר"כ לפניו והואיל כו' כמו שחסיק הר"ב ובר"ס שכתב שמירה מעול' כחכ דלאחריו נמי שמירה הוה אלא לזכחהל הוה שאפשר בשעין שמירה מעולה ובסיפא כשר מפני שא"כ בענין אחר :

קדש לו ואמלא לך שניהם כשרים. מלא לו ואקדש לך שניהם פסולים : דה הממלא לו ולחמאת ממלא את שלו תחלה וקושרו באסל. ואח"כ ממלא את של חמאת. ואם מלא את של חמאת תחלה ואח"כ מלא את שלו פסול. נותן את שלו לאחריו ואת של חמאת לפניו ואם נתן את של חמאת לאחריו פסול. היו שניהם של חמאת. נותן אחר לפניו. ואחד לאחריו וכשר מפני (גמ' שאפשר) שאי אפשר :

כדי לטעות בכן שמירה מעולה (ג) : ואם נתן של חמאת לאחריו פסול. דכתוב ולחמאת למי נדה כזמן שכן שמורין קן מי נדה בזמן שלפני שמורין חזק מי נדה : היו שניהם של חמאת ובכו'. דהואיל ומסיק חרעמיה בשלפניו נזכר נמי בשל אחריו והיינו : מפני שאפשר. כלומר אפשר לשמור שלאחריו חזק שלפניו

גישעפמ גינוארין. דיא איו קשר. ונארום דיא וואקער וואס שמעון האט גישעפמ פאר ראובן'ס זענען איו גלייך וויא ראובן אליין וואלט זייא גישעפמ אז ראובן שעפמ איצט וואקער פאר שמעון'ס זענען טוהקט ראובן אקלאקה ווערט פסול ראובן'ס וואקער גיט זי נאכפא דד ראובן האט געהאט שמיין אנגישיעפמע וואקער האט ער גיזאגט צו שמעון פריער שיט ארויף אש אויף מיינע וואקער, נאכדעם וועל איך אנגעשעפן וואקער פון ביינעט וזענען אונ שמעון האט אזוי גיטאהן שניקט גישרים זענען ביינע גרליי וואקער קשר פא זי נאכפא דד ראובן האט גיזאגט צו שמעון שעפ אן וואקער פון מיינעט וועגין. וועל איך ארויף שיטען אש אויף ביינע וואקער וואס דו האקסט שוין שמיין פון פריער שניקט פסולים זענען ביינע גרליי וואקער פסול. ווארום אז שמעון האט אנגישיעפמ וואקער פאר ראובן. האט ער דאך גיטאהן אקלאקה נאכדעם וויא זיינע וואקער איו אנגישיעפמ גינוארין. אונ אז ראובן האט ארויף געשטאמין אש אויף די וואקער פון שמעון ווי זיינע וואקער איז אנגישיעפמ גינוארין דורך שמעון וואס דאס איו גלייך וויא ראובן וואלט ניי אליין אנגעשעפמ : דה הפסול יו דהפאת ער וויי אנשעפן צווייא פעקלאך וואקער איין פעסיל וואקער זאל ויין פאר אים צו ניצען. אונ אין איין פעסיל זאל ער אריין שיטען די אש פון דיא פרה אדוקה פסלא את שלו תחלה זאל ער צו ערשט אנשעפן די וואקער וואס ער דארף פאר זיך וישיו באסי אונ ער זאל דיא פקטי וואקער אנגיבדיין צו דעם שמעון וואס ער טראגט אויף דעם אקסיל ואת דד פסלא את של חמאת דער דאך שעפמ ער אן דיא פעסיל וואקער וואס ער וויל אין איר אריין שיטען די אש פון די פרה אדוקה.

ו המוליד את החבל בידו לדרבו. לאחר שמלא את הדלי כחבל החזיר את החבל לנעלים לדרבו שלא
 אורק לנעס או להרחיב את דרכו אלא לפי הליכו מלא כעל החבל החזיר לו את שלו און זו מלאכה וכשר המלאוי :
 שלא לדרבו. עסק את דרכו כדי להחזיר החבל מלאכה היא ופטול : זה הלך. כלומר על דבר זה (ד) הלך
 הכס א' לשאול מתכתי יבנה הן סנהדרי גדולה שגלו סס : הוראת שעה. שעת הדמק היא הא לוא הכי לא :

ו המוליד את החבל בידו. לדרבו כשר. ושלא
 לדרבו פסול. זה הלך ליבנה שלשה מועדות
 ובמועד שלישי הכשירו לו הוראת שעה :
 ו המכנן את החבל על יד (גמ' ל"ג) (על יד)
 כשר. ואם כננו באחרונה פסול. אמר ר' יוסי
 לזה הכשירו הוראת שעה : ה המצניע את
 החבית שלא [ה] תשבר. או שכפאה על פיה
 ע"מ לנגבה למלאות בה כשר. להוליד. בה את הקדוש [ו] פסול.

וכבר המלאוי ואס באחרונה לאחר שהעלו כננו חסוב מלאכה ופטול : לזה הכשירו הוראת שעה. מה
 שהכשירו ביבנה הוראת שעה לא למוליד את החבל שלא כדרכו אלא לזה שכינ את החבל באחרונה הכשירו
 לו ע"י הדמק : ה המצניע את החבית. שהיה דולה בה המים לשם כשוקת ולחזר שערס ממנה הלטיעה
 קודם שיקדש המים כשוקת און הלטיעה זו הסבה מלאכה לפי שרדך לה עדיין למלאות בה לורך מלאוי הוא
 וכן כפאה על פיה כמי לנגבה לפי שרואה למלאות בה עדיין לא חסוב מלאכה וכשר המלאוי אבל אם עשה כן :
 להוליד בה את הקדוש. דהיינו מים המקודשין האיל ולוא נורך מלאוי הוא. חסוב מלאכה ופטול המלאוי :

פון פארונגט אויך וואקער צו די אש פון די פרה
 אדוקה, אונ ער היט די וואקער וואס ער טראגט
 פון פארונגט, געדיינקט ער שוין צו היקען דיא
 וואקער וואס ער טראגט פון אונקטען אויך :
 ו המוליד את החבל בידו או ער האט געקארנט
 אשטריק צו שעפען מיט אים וואקער צו די אש
 פון דיא פרה אדוקה, אונ ער האט שוין אגך
 גישעפט דיא וואקער, אונ ער גייט צוריק,
 אונ טראגט דעם שטריק אין האנט אפ צו
 געפינ אים צו זיין בעל הבית ורבו גייענדיג
 זיין וועג אהיים האט ער געקראפן דעם בעל
 הבית אונ האט אים גיגעפינ דעם שטריק פאר
 אין דיא וואקער פאר וואס ורבו אבער גיט
 אויף ויין וועג וויא ער גייט אהיים, נאר ער איז
 גינגענען פון זיין וועג אויף צוים בעל הבית
 אונ האט אים גיגעפינ דעם שטריק פסול איז די
 וואקער פסול זה אויף דער ואך, אז איינער האט
 גיטראגן וואקער צו די אש פון די פרה אדוקה
 אונ איז אנוועק גינגענען פון וועג אן אנויט אפ
 צו געפינ דעם שטריק, צו די וואקער איז פאר
 צו פסול, אויף די שאילה הלך יבנה שליטה מצינת
 אז איינער גינגענען אין יבנה דריי ימים טובים
 צו פארגיין בייא דיא סנהדרין ויבנה שלישי דעם
 דריטען יום טוב הקשירו יו האט מען אים גיזאגט
 די וואקער איז פאר הוראת שעה דאס האט מען
 נאר געפסקנה צו דער צייט, נאר דאס איינע
 מאהל, אבער אלע מאהל איז די וואקער פסול :
 ו הפקנו את החבל על יד. ער יד כשר ער האט ארויף
 גיזויגן אפאם וואקער צו דיא אש פון די פרה
 אדוקה פון גרונען מיט אשטריק, אונ צוהענדיג
 ווען ער האט גיזויגן דעם שטריק מיט די פאם
 וואקער האט ער דעם שטריק כאלד פארנויקולט

בשביב שתחזיק מים הרבה. לא תשוב פניו זה מלאכה: בשעה שהוא זולף. שהוא מזה: פסול. דפניו זה תשוב מלאכה: ה' והורה הוראה. להתיר או לחסור לעמא או לטעור לפטור או למייב: ודבר שאינו משום מלאכה. כגון הוראה ומראה את הדרך: אם עמד. שנתעבד שם בשביל זה: פסול. משום היסח הדעת וכן הלכה: ה' המוסר מימיו למא. לשמן: פסולים. בין עשו הכלים הראשונים מלאכה בין לא עשו הכלים הראשונים

שעדין לא הניטין. ונטל אובלן זמלן כשר. ואפסך דאביה עשייה לזך המלו כדו עטיה לו כח למלוא. הרש וכל:

לא עשו הכלים הראשונים מלאכה דכחוקת השומר קיימי והוא אינו מקפיד לשומן מפני שהוא עמא והתורה אמרה למשמרת למי נדה: ולטהור כשרים. ואפי' עשו הכלים הראשונים מלאכה שכבר יצאו מרשות בעלים וקיימו כרשות שומר ומיהו אם השומר עשה מלאכה פסולים: אף למטא כשרים. דכ"ר ה"א ה"א ח"א מלאכה כשרים ואין הלכה ונטל

המפנה הרסין מתוך השוקת בשביל שתחזיק מים הרבה כשרין. ואם בשביל שלא יהיו מעבדין אותו בשעה שהוא זולף את המים פסול: ה' מי שהיו מימיו על כתיפו והורה והרג נחש ועקרב. ונטל אובלים הנחש והעקרב שהיו מעבדין אותו כשר. אמר רבי יהודה זה הכלל (כל) דבר שהוא משום מלאכה בין עמד בין לא עמד כשר: ה' המוסר מימיו למא מלאכה כשרין. רבי אליעזר אומר אף למטא כשרין אם לא עשו הכלים מלאכה: יא והגביהו זה על זה. מיימו לטמא כחוקת הכלים הראשונים קיימי. הלכך אם לא עשו הכלים כרבי אליעזר: יא והגביהו זה על זה. שטיטו זה אל זה להגביה:

הייקט דאם גיט אקלאכה. אקער אז ער בהאלט די פאם צו טראגן מיט איר די וואסער מיט די אש הייקט דאם אקלאכה. האט ער דאך גיטאדן אקלאכה נאך דעם וואסער שפעין איינער ער האט די אש ארויף גיטאמין. איז די וואסער פסול היפנה תרסין סהוד השקת בשביב שתחזיק מים הרבה אויב ער האט אן גיטאמין וואסער אין אקארעטע אונ איינער ער האט אריין גיטאמין די אש אין די קארעטע האט ער אויס גיראקט די שערבליך פון די קארעטע ער זאל קענען אריין גיסען אין די קארעטע פיר וואסער כשרין איז די וואסער כשר ואם בשביל שלא יהי כשביב אותו בשעה שהוא זולף את המים אונ אויב ער ראקט אויס די שערבליך זיי זאלין אים גיט שפערין ווען ער נעמט שפריצען די וואסער מיט די אש אויף אקטא פסול. איז די וואסער וואס אין קארעטע פסול: ה' מי שהיו ספיו עי כמפי היתה הוראה איינער האט אן גישעפט וואסער צו די אש פון די פרה ארוקה אונ האט גיטראגן דיא וואסער אויף זיין אקטיל. אונ אקער גיטראגן דיא וואסער האט ער געפסקת אדין. אקער והראה לאתרי את הדוד ער האט געווינען איינעם די וועג ווא ער זאל גיין. אקער והרג נחש וקרב ער האט געהרגת אשלאנג אקער אעגדים. אקער ופסל אובלן הנייטם ער האט גענומען עסיג-ווארג ער זאל זיי בהאלטן פסול איז די וואסער פסול. אקער אז ער האט גענומען אובלים האט ער גענווארג צום עסן כשר איז די וואסער כשר הנחש והקרב שהיו כשביב איהו אויב דער שלאנג אקער דער עגדים האבין אים פארהאלטן דיא ווען ער זאל גיט קענען גיין אונ ער האט זיין געהרגת ער זאל קענען גיין זיין וועג ווייטער כשר איז די וואסער כשר אפי' בפי יהודה רבי יהודה האט גיטאמט יח הגלי דאם איז דער כשר לזי דר

יתרו יום ו

עיקר תויים

ונמל זה לזה קיצו. או שטעל זל"ז קון שמתח לו כידו: בקדוש אחר. כדיו שניהם ממלאים לגדר קדוש א': כשר. שיכול כ"א לסייע לחברו ונעו"ל קקון שכידו נמי נודק מלאוי הוא: בב' קדושים פסול. שפסול כ"א מיניו כמה שמייע לחברו או שטעל לו קון שטעל מלאכה: אם הו"ת נ"ו ביניהן. שממ"ח כ"א לחברו כשאגדה לך יבא שלי ושלך ברשותך (וכמו כן א"ל האחר) ודאחר שהגביה לוקח כל ה' מהן א' מהן כדמותו והיו מלכה כר"י: יב הפורץ ע"מ לגדור.

(ה) שנה שטרין חונה מלאכה שהוא מקלקל ואף דכיו חקקין שיכול לזקק סס זה היו נודק מילוי הכל בת"ח פסול חע"ט שנה הולך דהם השנים מלאכות כעצמם אלא"ס הם נודק מין כלן פסול. ונחשו"ט: [ו] פסול. קמ"ל חף ע"ג דלא משע"ט כלום שטעמו כדמלה פסול. הר"ם: (ו) לפ"י חופ"ק הי"ל למתני ע"מ לקנות ואלכל הכל כר"מ כ"א ר"מ קנה פירות לזמנו אם שכונתו לקנה"ו פסול כשרים ואם הקנה קודם מתן הפסול פסול:

ונמל זה לזה קיצו בקדוש אחר כשר. בשני קידושין פסול. רבי. יומי אומר יב בשני קידושין כשר אם התנו ביניהן: יב הפורץ על מנת לגדור כשר. ואם גדר [ו] פסול. האוכף ע"מ לקצות כשר. ואם קצה פסול. מה שבידו לתחת התאנה או לתחת המוקצה בשביר שלא יאכר פסול:

כלו חפ"י ע"מ לגדור לא שכיב מלאכה וכשר המלאוי (ה): מלקט כדמלה"ס ע"מ לזכור לזכות מהן גרונדו' ולחבר האוכף ע"מ לקצות. סה"י רזה לפשות קליעות פסול' כמים. אלא הרי הוא כאלו לקט שאינו פסול לקטותו הכלן (ו) אין הממש' סה"י רזה לפשות מוקצה לגדור פסולת עד שנגדור. הכי נמי: אלא אם קצה. אם התיב חותן דומיה לשרץ ע"מ לגדור פסול: בשביר שלא יאכר פסול. שהמניע חופ"ס כי שלא יאכדו תשיבה מלאכה: במקום שמינין החא"ט לזכור פסול:

מאכס די וואנט. פון דעקטשונענין קשר איז דיא וואסער קשר ואם נרר אונ אויב דער בעל הבית פון וואנט נים אויס גירעט מיט אים ער זאל די וואנט צוריק צו מאכין. נאר ער אליין האט זיא צו געמאכט ווען ער איז גיגאנקען צוריק מיט די וואסער פסול איז די וואסער פסול האוכף על קנה קציית ער האט גימארגאן די וואסער צו די אש פון די קרה ארוקה אונ ער האט גיטראקט עסין פייגין. האט דער בעל הבית פון די פייגין צו אים גיזאנט אז ער נעמט אים אנדערש נים לאזין עסין די פייגין. סידין ער זאל אים צו זאגן אז ער נעמט באלד אים טריגענען אביסול פייגין. אפילו ער האט טאקי אים געטריקונט אביסול פייגין. פון דעקטשונענין קשר איז דיא וואסער קשר ואם קצה אונ אויב דער בעל הבית פון די פייגין האט נים אויס גירעט מיט אים ער זאל טריקענען אביסול פייגין. נאר ער אליין האט אים געטריקונט די פייגין פסול איז דיא וואסער פסול ועיין תרו"ח ק"ה אויב יהוה"ר ער האט גירעטן פייגין ווען ער האט אגניקעט דיא וואסער אונ עם איז אים געבליבען אביסול פייגין וזקב פה שגידו לפתח התאנה האט ער אנוואך גיטאהן די פייגין בוים או יהודי הטקצה אדער ער האט אפייגין בוים ער האט גיטאהן אין האנט אונטער געטריקונט פייגין בשביר שני יאכר דאם געבליבענע ביסול פייגין זאל נים נוערין פאר-לארין פסול איז די וואסער פסול. ווייל וואס ער האט בהאקטין דיא געבליבענע פייגין. דאם הייקט אקלאקה:

אדער נרר זה לזה קיצו איינער האט ארויס גענעקען אש"מיקל האלץ וואס עם האט זיך אריין גישטעקט אין דעם אנדערנס לייב. אוי דער דין אזוי קדוש אחר אויב זיי נועלן בירע צריין גישען די וואסער אין איין בלי אונ ארויף שיפען די אש פון די קרה אדוקה עם זאל ויין שוהפנות קשר איז די וואסער קשר בשני קדושים אויב יעדער האלט זיינע וואסער בונדער, אונ דער נעמט אויף זיינע וואסער ארויף שיפען אש, אונ דער נעמט אויף זיינע וואסער ארויף שיפען אש פסול איז דיא וואסער פון בירע מענטשן פסול רבי יוסי אומר אויף דער פקיסל וואסער בונדער ארויף שיפען ער איז אויך קשר די וואסער אם הקני ביניהן אויב זיי האבן געמאכט אהנאי צווישען זיך. ראובן האט גיזאנט צו שמעון ווען איך נועל אויף הייבן די וואסער אויף דיר, זאלן מייענע וואסער אונ דיינע וואסער זיין אין דיין רשות, אונ שמעון האט גיזאנט צו ראובן, ווען איך נועל אויף הייבן די וואסער אויף דיר, זאלן מייענע וואסער אונ דיינע וואסער זיין אין דיין רשות, אונ די וואסער איז קשר: יב הפורץ על קנה נגדור ווען ער איז גיגאנקען שפען די וואסער האט ער געדארפט צו ברעכן אונאנט ער זאל האבין אונע דורך צו גיין, אונ דער בעל הבית פון וואנט האט אים גירעט מיט אים אהנאי אז ער נעמט אים אנדערש נים לאזין אים גירעטן די וואנט סידין אז ער נעמט גיין צוריק מיט די וואסער זאל ער באלד פארמאכין די וואנט צוריק, אפילו ער האט אזוי גיטאהן אונ האט צוריק גייגנדיג פאר-

נמרא נדה דף י"ו ע"ב

והשורה משקין מוונין שעבר עליהם הילכה א"ר יהודה אמר שמואל והשורה משקין מוונין שעבר עליהם הילכה א"ר רבי יוחנן אמר שמואל

ע"ב נמרא נדה דף י"ו ע"ב

ההשורה משקין מוונין שעבר עליהם הילכה א"ר רבי יוחנן אמר שמואל והשורה משקין מוונין שעבר עליהם הילכה א"ר רבי יוחנן אמר שמואל

ע"ב נמרא נדה דף י"ו ע"ב

רוח מומאה. כמות הלגים שקורים גממט"ר ככלי מתכות דמי וכן א"ר יוחנן והוא שלנו ככלי מתכות וכלי נתר ככלי מתכות דמי והלן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח מומאה ויסנוי דמסכנין ליה. והנוטל צפרניו וזרק לרה"ר מפני שהאשה מעוברת עוברת עליהן ומפלת ולא אמרן אלא דשקל כנגוסמרי ולא אמרן אלא דשקל רידיה ודברעהי ולא אמרן אלא דלא גז מירי בתרייה אבל גז מירי בתרייה לית לן בה ולא היא לכולא מילתא חיישנין :

רב יהודה האם גיואגט פון שמואל'ס וועגן ויהי שטת כגלי פתחת אויב ריא משקה איז געשטאנען די גאנצע נאכט אין אריינערנע פלי איז אסקנה אסר רב פסא וכלי נתר כגלי פתחת דמי רב פסא נאגט אז ריא פלי איז גיווען פון נתר ואזוי אסין נטר אין ארץ ישראל איז גלייך ווי ויא נואלט גיווען א אריינערנע וכן אסר רבי יוחנן רבי יוחנן האט אויך אזוי גיואגט והוא שטת כגלי פתחת ווען איז אסקנה נאר אז די משקה האט גיגעקטיגט אין אריינערנע פלי יקל נתר כגלי פתחת דמי אונ אפלי פון נתר איז גלייך ווי אפלי פון איינין ואדער איין אנדער כאטבענאר וואס ווערט גישמאקציון והו גבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח מומאה אונ אז ער געקטיגט אויף דעם בית הקברות גס זאל אויף אים קוקען אמוקאה זינן דסכנין ליה אקאהר טרעפט אז נייא גריינגען אים אין אסקנה והנוטל צפרניו וזרקן לרה"ר והוא שטת כגלי פתחת ווען איז אסקנה אפ ריא געגיר אונ נוארפט זייא אין גאס. קאר קוען נים ספני שאשה מעוברת עוברת עליהן ומפלת ויירי טאקער וועט ארויף קרעטין אויף די געגיר אאשה וואס

איז מעגרת נועם די כופר ויין ויא אהו זאל דשקי כנגוסמרי ווען זאגין מיר אז ריא אשה קען כופי ויין נאר אז ריא נעגיר זענען אראפגעשניט גיווארין מיט אשעריו ויא אהו זאל דשקי די הקבית אונ ווען איז ריא אשה כופי נאר אר האט אפגעשניטען די געגיר פון ריא העקניג פון די פים אונ די האט אויף זיי ארויף גימסין ויא אהו זאל דמי מי מירי בתרייה אונ ווען ריא אשה כופי ויין אז זי טרעט אויף די געגיר נאר אז קען האט אפגעשניטען ריא געגיר פון קען האט נים נאך געפעס מיט געשניטען מי מירי בתרייה לית לן בה אקער אז ער האט עס נאך געשניטען נאך ריא געגיר שניידען עט נים שארין. זאגט ריא נקרא ויא היא איז נים אזוי נקרא שיקת מישנין צו ארעגין האבין מיר טורא ואפילו די געגיר זענען געשניטען גיווארין מיט אשעריו. אונ אפ ריא געגיר זענען נאר פון ריא הענט אריין גז אפילו קען האט געפעס נאך געשניטען. א ארץ ויין אז ריא מעגרתה זאל כל ויין :

זוהר יתרו דף פ"ח ע"א

א"ר יוסי ודאי קר הוא. ווי ליה לבר כס דלא חללים הדוחח למלכא קדישא. ומחן חיהו דליה. אלין חלח סעודתי דמרימנחא. סעודתי דלכרסה יתח ויעקב כלילן בהו וכלהו מדו על חדו מהמיני שלימותח מכל סעורי. חלח כהדין יומא מתערין חכהן וכל כיון יקנין מה דלאו הכי בכל שחר חנין וממנין. כל יומא חייביא דגיהנם ייסוין. כהדין יומא כל זבנין לחספין ולא מתערין בעלמא. כהדין יומא לזרייתא מערס כעטרין שלמין. כהדין יומא חרותה ומתקוקא לחמטע כמחן ומחמין עלמין :

הלכה פסוקה

יוסף לחק

כ"ד

הרמב"ם ה"ל שבת פרק ה' דבר שאין בו להרבות ולמעת כגון נר וכבש ועשה העולם בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואף על פי שהוא מכורו.

(א) דבר שאין בו להרבות ולמעת כגון נר וכבש ועשה העולם בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואף על פי שהוא מכורו.

הרמב"ם ה"ל שבת פרק ה' דבר שאין בו להרבות ולמעת כגון נר וכבש ועשה העולם בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואף על פי שהוא מכורו.

(א) דבר שאין בו להרבות ולמעת כגון נר וכבש ועשה העולם בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואף על פי שהוא מכורו.

הרמב"ם ה"ל שבת פרק ה' דבר שאין בו להרבות ולמעת כגון נר וכבש ועשה העולם בשביל עצמו נהנה אחריו ישראל בשבת ואף על פי שהוא מכורו.

יתרו יום ו

הלכה פסוקה

הרבה לילת ותלם לה מוח למלא ולסדו ומלא
 סהול קרוב למוד ותמרה סומא הולאט מנוסח ואם יעבר
 טינו מרעה על דעה ולא יבא לירי ויבא ומכל זה יבא משחיתים
 וכן כן תכלי נולס וכו הם מתחילים לקטרע עליו יום יום על
 שחמסר כידם להמיתו מוחת עולם לכן כבוד נפשו בו חמסר שערת
 נמרו ינו יומו ולהנה לילו עד אשר יבוא לתקן אשר עותו ויבסר
 חמרו לו קבר בשבת או הביאו לו חלילין לספור בהן

גר הרולק במסביבה בשבת אם רוב ישראל אמור להשתמש
 לאורה שהמוליק על דעת הרוב מרליק ואם רוב
 העכו"ם מותר להשתמש לאורה מחצה על מחצה
 אמור. נפלה דלוקה כשבת ובא העכו"ם לכבות אין
 אוכרוין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שבתו עלינו
 וכן כל כיוצא בזה: (ב) מה שיעשו לו העכו"ם ארון
 אם בצנעה ימחין כבודו שיעשו כמוצאי שבת ויקבר בו

וארומם ועדער איינציגע זאך פון די זאכין וועט
 ים פריינגען עם זאל פון אים ארויס גיין זע
 י נאכט אין שלףאך אז שם הרגעה לילת ופצה לה
 ר קסמא ויהדו ווארומ גאר דאקט בייא דעם
 ימש געפינט דיא שרית לילת ארהונג זיא
 זיא-עם סעקשט סממא זיין ונספא שרית קרוב
 געווערט דאך געפונען אז ער אריון האט
 אויך געבריינגט דיא עבירה והסירה מוספה
 היינטיג פון די מוספה וואס גייט ארויס פון
 אינונג פון דעם סעקשט איז אשוועקע מוספה
 ואם געזען אויב ער וועט אונעק נעמען זיינע
 אויבן אס הייקט ער וועט גיט אקטונג געבין
 אויף זיין וועט זי רעה זיא וועט ער ארויס גיין
 פון איין זעקסט אין דיא אנדערע שלעכטס
 ויבא לירי זיער וועט קומען צו אקראנקייט עם
 זאל שפען רינען פון אים זע ופלי ית ויבא
 משהתים אונג די אלע זאכין וועט ער כשאפין
 משהתים ופ דארבערטן וכו מו דבני עולם וואס
 זיי פארדארבן וועלט וכו הם פהתלים להבין עליו
 ים ים אונ משיים הייבין זיין אן צו ריידן
 שלעכטס אויף א פאר הקדוש ברוך הוא אלע
 מאג ער שפסר להקטיתו סופת טעם ביו ער וועקט
 איבערניגעבין איינערע הענט זיין זאלין אים
 הרנגן אויף אייב גנו כבוד נפשו בו קספר שערת
 בשרו דריבער ווען א נשקה איז נאך אין אים
 זאכין זך אויפלישין דיא האר זיינע וויא
 משוועקעס פאר שניק ינו ימו והנהה ביו ער
 זאל מרועדן ביי קאמונ ויפצען ביי נאכט ער
 אשר ישבו למנו אשר י ביו ער וועט צוריק
 פארדיקטען וואס ער האט פארקרימט ויהי

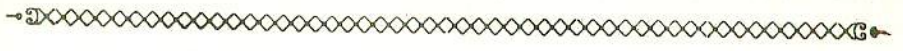
ביצא ביה אונ ביי נאך אי אנלייבן מעגין מיר אויך זאכין דעם עכרים מאהן די ארבעט: (ב) מה
 יו לו העכו"ם ארון וחסרו לומר בשבת אויב אעכרים האט געמאכט אום שבת אקאסין פאר אמת
 מען זאל אים אינגווייניג אוין לייגן. אדער ער האט גיגראבין אום שבת אקבר פאר איירישען
 בות אי הביאו לו חלילין לספור ון אדער דער עכרים האט געבריינגט שבת פיפלאך צום שפירען מיט
 זיי קלאג לידער אויף דעם ירושען מה ואווי ציו גינוען פאר צייטן דער מנהגו אם געזעה אויב דער
 עכרים האט דאס אלץ גיטאן אין דער שטיל. קיינער ווייס גיט אז דער קבר אונ דער קאסין
 אונ דיא פיפלאך זענען געמאכט פאר דעם ירושען וועגן געזיין געזיין שפעה כמוצאי שבת וקבר בו
 זאל מען מוצאי שבת ווארמין אזוי לאנג ביי אין דיא צייט וואקט מען ג'קענט מאכן אקאסין
 אדער מען מוצאי שבת ווארמין אונג לאנג ביי אין דיא צייט וואקט מען ג'קענט מאכן אקאסין
 וואס דער עכרים האט גיגראבין אדער מען לייגט אים אריון אין דעם קאסין וואס דער עכרים
 האט געמאכט. אונ מען פקקלאגט דעם מה מיט די פיפלאך וואס דער עכרים האט געבריינגט

מזהירות גדולה וישמור משמרת הסברה ככל דתקון רבנן למסות
 לטבירי לך ופס. וה' נחמתי ימין ה' רותמה לקנן נחמי
 ישראל ורובה נחשוכת הסכים אליו ויהי עליכם סמרה :

זאם היה הקבר כפרהסיה גדולה והארון ע"ג וכל
 העוברין והשבין אומרים שזה שהעכו"ם עושין עבשין
 בשבת לפ' הוא הרי זה לא יקבר בו אותו ישראל
 עולמות כסני שהוא כפרהסיה ומותר לקבור בו ישראל

והוא שימתינו בכרי שיעשה וכן כל כיוצא בזה
 בהירות גדולה אונ ער זאל זיה היטען מיט אגרויטע
 היבונג וישמר היסרת הסברה אונ ער זאל היטען
 דיא היטונג פון רייניקייט. ער זאל זיין ריין פון
 עבירות כגל דתקין רבנן להפאה לשבתי לב ונפש וזיא
 די תקנות פון השוכה זענען וואס די רבנן האבין
 גינאגט מיט דעם קען קען היילין די צו בראקענע
 הארצער וואס זענען צו בראכין וועגן זייערע
 עבירות וה' ברהיטן ימין ה' ויפכה לקנן נחמי ישראל
 אונ הקדוש ברוך הוא מיט זיינע דתקות וועט
 אויפהייבן זיין רעכטע האנט ער זאל פאר-
 זאמלען אלע זידין וואס זענען פארשטויבן אין
 די נאנצע וועלט וירצה בהשבת השבים אליו אונ ער
 וויר די השוכה פון די קענטשין וואס קערין זיך
 צו אים ויהי עליהם סמרה אונ ער וועט זיין אויף
 זיי אבקעהעלשעניש. ער וועט זיי בעהאקטין פון
 אלע שלעכטס עם זאל גיט קוסען אויף זיאי :

ואם היה הקבר כפרהסיה גדולה אויב אלע קענטשין
 פון שטאט האבין געוואקט אז דער עכרס גראבט
 דעם קבר אום שבת פאר דעם יודים וועגן
 והארון על גביו אונ דער קאסטין ליגט אויף דעם
 קבר. וזייס קען אויך אז דעם קאסטין האט דער
 עכרס געמאכט פאר דעם יודים וועגן זגל העיבין
 והשבין אומרים שזה שהעכרס עושין עבשין בשבת פלוגי
 הוא אונ אלע קענטשין וואס גייען אויף זענעם
 ארם הין אונ צוריק זאגן איינער צום אנדערין
 דעם קבר וואס די עכרסין גראבין איצט אום שבת
 איז דאס פאר דעם יודים וועגן הרי זה לא יקבר בו
 אותו ישראל עולמות דעם יודין פאר קען קיין קאהל
 גיט בנראבין אין דעם קבר ספני שהוא כפרהסיה וזייל
 פון זייעטוועגן האט קען קחלל שבת גינען
 זעפענטליך וואס אלע האבין געוואקט וסויה גביר
 בו ישראל אחר אבקער זיין אנדערין יוד קעג קען
 בנראבין אין דעם קבר והוא שיהיו כגלי שיעשה גאר
 קען זאל מוצאי שבת ווארטין אזוי לאנג אז פון אנהייב נאכט
 ביו איצט וואלט קען שוין גיקענט
 גראבין אנזעסם קבר וכן גי כיוצא בזה אונ אזוי איז כיו
 אלע זאכין וואס זענען גלייך צו די זאך :

(יו) **בוצאתי** כתוב בשעה שישראל מתהילין לומר ברוך שאמר אז מתהילין
 המלאכים למעלה. לומר האדרת והאמונה וכו' והוה הפירוש
 שמלאכים אומרים האדרת בשוה עם ישראל. כי בשוה ר"ת ברוך שאמר והוה
 העולם. ויש ג"כ פ"ו תיבות כמו בברוך שאמר. ועל כן ראוי לומר האדרת
 קודם ברוך שאמר. ויאמר בכריעה ובהשתחויה ובאימה וברחת :

(יח) **האר"י** ז"ל כתב לומר המהולל בפה עמו ולא בפי עמו כי בפ"ה גי'
 פ"ו ויכוין בפ"ו תיבות. וסימנך ראשו כתם פ"ו. פירוש ראשו
 ברכה ראשונה של פסוקי דזמרה שהיא ב"ש. כתם פ"ו כולו פ"ו תיבות. אין
 להסתכל חוץ מד' אמות כל משך פסוקי דזמרה עד אחר נפילת אפים. כי
 אז הוא מהלך בין העונדים בעולם המלאכים. לכך צריך לומר קודם ב"ש
 הריני עומד בעולם היצירה לתקן רוחם של כל ישראל עם רוחי. ולבסוף
 ב"ש יאמר בתשבוהת בחירק ולא בשורק :

(יט) **אמן** והלל לה' הלל גימטריא אדוני' לך לחברו לשם הוי"ה. ויהיה
 צ"א כמנין אמן :

(כ) **אל** נקמות ה' אל נקמות הופיע. דע כי כיונת עשרה הרוגי מלכות
 היו לירד תוך הקליפות ללקט מהם ניצוצות הקדושים שירדו
 בקליפות בעינותינו וכשאומרים אל נקמות ה' וכו' יכוון אל הריגת עשרה

אור צדיקים

הרוגי מלכות שסבלו צער גדול בשביל לקיטת הניצוצות הקדושים כנוכר
ובשביל כוונה זו גורם שיורדים ללקיט כנוכר :

(כא) **מזמור** לתודה ראוי לומר בעמידה הואיל שהוא ג"כ מעבודת קרבן
תודה שהיו אומרים הלויים זה המזמור, וע"כ הוא מכלל העבודה
וכתיב 'לעמור לשרת :

(כב) **כשאומר** יהי כבוד כשנגיע לה' מלך ה' מלך צריך לומר בעמידה
והאר"י ז"ל אף אם היה שומע מפי אחר שאמר ה' מלך
וגו' היה גם כן עומד :

(כג) **כשאומר** ואתה מושל בכל בויברך דוד ראוי מאוד ליתן שם
צדקה ג' פרוטות, והכוונה לעשות מג' גבורות שבצדק
לעשות צדקה, וביום ב' וה' שהמנהג בלאו הכי ליתן צדקה יקיים זה
לייחד ג' פרוטות כנוכר, עוד מצאתי כתוב כוונה שיכוון בצדקה שמחציו
תמלא תיבתו ר"ל משם י"ה יהמלא השם כלו, נעשה כ"ו כזה, יו"ד ה"א,
גימ' כ"ו, וידוע שד' רשויות הם כנגד ד' אותיות הוי"ה וזה סוד המשנה
א' פרק א' דשבת, 'יצאות' השבת ר"ת שם י"ה, שתיים שהן ארבע ר"ל
משתי אותיות נעשין ארבע אותיות שם הוי"ה, והוא בפנים ובחוץ, ר"ל
בכל הרשויות נעשה שם הוי"ה שלם ומפרש כיצד מתקן, ומתרץ בעה"כ
עומד מבפנים והעני בחוץ, פשט בעל הבית את ידו נעשה ו' ונותן לתוך
ידו של עני הפרוטה שהיא י' ב"ה' אצבעות שלו' והעני ג"כ מקבל ב"ה'
אצבעות נמצא כל אותיות של שם שלם וזוכה לשלימות, אמן :

(כד) **אומר** ויברך דוד מעומר עד אשר בחרת באברם דהיינו תיבות
"אתה היא ה'" "האלהים אומר ג"כ בעמידה שהם בר"ת
שלהם אהי"ה ואח"כ יושב כן כתב האר"י ז"ל :

(כה) **שירת** הים הוא שבח עצום עד מאוד וכל האומר בכוונה בעוה"ז
זוכה לומר גם כן לעוה"ב, כמ"ש בזהר בשלח' ויאמרו לאמר,
ויאמרו בעוה"ז, לאמר לעוה"ב, ובסידור האר"י ז"ל מבואר שהוא ג"כ
מסוגל לכפרת חטא :

(כו) **ראיתי** בסידור של המקובל מוהר"ר הירץ ש"ץ טריווש ז"ל לכוון
בסוף השירה שהוא ה' אחד, בד' של אחד' וביו"ד ושיין של
ישתבח שם ד"ש' שהוא צירוף אחד משש צירופי שד"י, וע"כ אסור להפסיק
בין או ישיר לישתבח :

(כז) **הט"ו** שבחות שבישתבח שהם שיר ושבחה וכו' עד ברכות והודאות
ועד בכלל, יזהר מאוד לומר בנשימה אחת לבלתי יפסיק ביניהם
כלל ח"ו, כי כל המפסיק נשימתו בהם כרוז יוצא מתחת כנפי החיות פלניא
דין דפסיק בגאותא דקכ"ה יתפסק וישתצי חיותא דיליה ובל יראה גאות
ד' ע"כ יזהר מאוד לבל יפסיק, ולאומרם בנשימה אחת :

(כח) **כתב** רש"ל בתשובה ס"ד כשהחזן אומר ברכו, אומר אני יתברך וכו'
עד ברכה ותהלה, וכשאומר את ה' אומר אני בשכמל"ו, וכשמתחיל

אור צדיקים

חיבת המבורך אומר אני יהי שם ה' מבורך וכו'. כשמסיים לומר המבורך אני אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ושמעתי בשם הרב הגדול מהר"ן שפירא ז"ל שלא להפוך פניו ממזרח ער סיום לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וסימן מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, וכתב רש"ל אותן הנהוגים לומר כשהחזן אומר חיבת את אומרים את ה' אלהיך תירא, הוא שטות ואינו לא מיסודי הקבלת ולא מעיקר החכמה. ע"כ ראוי שלא לומר:

(כט) כשמתפרר יחידי כבר כתנתי בחיבורי לומר ברייתות במקום ברכו כדאיאת ברוקה ובסור ובספר מטה משה, ומרוב אריכות דברייתות שם חושש אני להפסקה, ע"כ בחרתי בברייתא אחת לבד, מס' היכלות לומר במקום ברכו כשמתפלל ביחיד והיא זאת, אמר ר' עקיבא בכל יום בשחרית מלאך אחד פותח פיו ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחוקק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים אחרינו ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד:

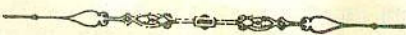
עניני משפטי התורה

דש"י ז"ל שרייבט אין חוקש אין אנהייב סדרה בראשית פאר וואס שטייט גיט בראשית ברא אלהים, אונג עס שטייט גיט ברא ה', ווייל ווען הקביה פירט דיא וועלט מיט רחמנות הייבט ער ה', אונג ווען ער פירט די וועלט מיט דין הייבט ער אלהים, אונג ווען הקביה האט בשאפין דיא וועלט האט ער גינאקט פירען דיא וועלט מיט דין, דריבער שטייט אין פסוק בראשית ברא אלהים, אין אנהייב ווען הקביה האט בשאפין די וועלט האט ער זיא בשאפין מיט דעם גאמען אלהים, ער זאל פירען דיא וועלט מיט דין, גאקדעם האט הקביה גיזעהן דיא וועלט וועט גיט קעגען בעשטיין אז מען וועט זיא פירען מיט דין, האט ער צו גינעבין רחמנות צום דין, דריבער שטייט אין דיא אנדערע פרשה ביום צעות ה' אלהים ארץ ושמם, הקביה האט געמאכט דיא ערד אונג דיא הימעל מיט ביידע געמען, ה' אונג אלהים, מיט רחמנות אונג מיט דין, אונג דיא רחמנות איז פריער וויא דער דין, דער דין זאל גיטל ווערין אין דעם רחמנות, אזוי וויא איינער האט שטארקע משקה, שטארקע

עניני משפטי התורה

הקביה האם רחמנות אונ ישקראפט גיט באלד ,
 דריבער זינדניגט מען . אבער אז דער מענטש
 וואלט גישקראפט ווערין באלד ווי ער האט די
 זכירה גיטאהן , וואלט ער מורא געהאט צו טאהן
 א זכירה . אונ ווען הקביה זאל געבין שוכר פאר
 מצות באלד ווי מען טוהט די מצוה , וואלטין
 אלע מענטשין גיטאהן מצות , וואלטין אלע
 מענטשין גיטען צדיקים אונ גיט רשעים , אונ
 דאס ווייז דאך הקביה , דער תירוץ איז וואס
 א מענטש טוהט פאר גיט קען מען גיט לויבין
 אונ מען קען גיט שענדן , דהיינו מען זאל גיטין
 א מענטש ער זאל טהלל שבת זיין , קען מען גיט
 רופן דעם מענטש ער איז א טהלל שבת , ווייל
 ער האט גיט גיטאלט טהלל שבת זיין , גאר מען
 האט אים גענייט , אדער מען האט אייגעם
 גענייט ער זאל געבין צדקה , קען מען אים גיט
 רופן אבער צדקה , ווייל ער האט אים גענייט , אבער
 געבין צדקה , גאר מען האט אים גענייט , אבער
 אז א מענטש איז חסד שבת מיט זיין אייגענעם
 ווילען , דעם מענטש מען קען רופן א טהלל
 שבת , אדער איינער גיט צדקה מיט זיין
 אייגענעם ווילען אויף דעם מענטש קען מען
 זאגן ער איז א טהלל צדקה , דאס זעלביגע וואלט
 גיטען ווען הקביה זאל פאר עבירות באלד
 ישקראפין אונ פאר מצות געבין באלד שוכר ,
 וואלטין אלע מענטשין גיטען גענייט צו טאהן
 מצות מען זאל זיי געבין באלד שוכר , אונ אלע
 מצות מען זאל זיי געבין באלד שוכר , אונ אלע
 געבירות טאהן ווייז ישקראפין , וואלטין זיי דאך גיט
 קען ווען זיי טוין ישקראפין , וואלטין זיי דאך גיט
 געדינט הקביה ווייל הקביה צו דינען , זיי וואלטין
 גאר גיטאהן מצות פאר שוכר אזוי ווי איינער
 טוהט איין אנדער ארבעט פאר שוכר , אונ זיי
 וואלטין גיין עבירות גיטאהן , אזוי ווי אקגעט
 האט מורא צו טאהן וואס זיין הערר האט אים
 גיטאמין ער זאל גיט טאהן , ווייל ער וועט אים
 באלד שטראפן , גיט אזוי ווייז הקביה , ער וויל
 דער מענטש זאל טאהן מצות גיט וועלענדיג
 שוכר פאר דיא מצות , גאר ווייז ער האט ליב
 הקביה דריבער טוהט ער וואס הקביה הייסט אים

טאהן , אונ ווייל הקביה הייסט גיט די זאך טאהן
 דריבער זאל ער די זאך גיט טאהן אפילו ווען
 הקביה וועט גאר גיט ישקראפין אז מען וועט די
 זאך טאהן , ווייל ער זאל אויך גיט טאהן ווייל
 הקביה האט די זאך פיינט , דריבער האט הקביה
 געמאכט א אויסגעמישטע וועלט דין מיט רחמים ,
 עס איז דא צדיקים וואס זיי איז שלעכט אונ עס
 איז דא צדיקים וואס זיי איז גוט , עס זענען דא
 רשעים וואס זיי איז גוט אונ עס זענען דא רשעים
 וואס זיי איז שלעכט , אויב דער מענטש וועט
 וועלן זיין א צדיק עס זאל אים גוט זיין וועט ער
 זעהן עס זענען דא צדיקים וואס זיי איז שלעכט
 אונ ער וועט גיט וועלן זיין ארשע טאמער וועט
 אים שלעכט זיין , וועט ער זעהן עס זענען דא
 רשעים וואס זיי איז גוט , גאר מען זאל גוט מיט
 שלעכט אונעק שטעלן פון דעם גאר גיט ריידן
 אונ גיט טראכטן , מען זאל גאר דינען הקביה
 ווייז מען דארף מורא האבן פאר זיין גרוסקייט
 אונ פאר זיין הייבליכייט , וואס ער האט בשאפן
 אזוי אנוועלט , ווי דוד המלך עיה האט גיטאגט
 כי אראה שפיה , אז אויך זעה דינען היקלען ,
 וואס דינען פיינער האבן געמאכט , אז אויך זעה
 די לבנה מיט די שטערן וואס דו האסט בשאפן ,
 פרעג אויך מה זאלסט אים געדיינקען , דאס איז
 מענטש דו זאלסט אים געדיינקען , דאס איז
 אבער גאר אין הוה אונ מצות וואס גיהערין צו
 הקביה , אבער די זאכן וואס גיהערין צווישען
 מענטשין , אויף דעם האט הקביה גיין רחמנות ,
 גאר אז איין מענטש טוהט א שארין זיין חבר מוז
 ער באלד גישקראפט ווערין פון בית דין ער זאל
 דעם שארין בצאהרין , אויף דעם האט די הוה
 גיטאגט זאלה המישפטים אשר תשים לפנים ,
 דאס זענען די דינים וואס דו זאלסט טאהן פאר
 די יודין , די גמרא זאגט ווען רב הונא האט
 זיך גינעצט משפטין דין תורות האט ער געזייט
 מען זאל אים געבין אשבעקן אונ אקאנטשוק
 אונ אשופר , טאמער וועט איינער גיט פאלגן
 דעם דין הוה זאל מען אים שלאגן אדער
 טחרים זיין מיט אשופר ער זאל מוזן פאלגן
 דעם דין תורה :

בעתק מספה"ק עבודת הקודש ח"א
למדרן החיד"א זלל"ה

אחר תפלה ישתדל ללמוד סדר היום בסדר חק לישראל כי הוא
סדר נאה דרך קלרה וכשרה וזוכה במעט זמן לקרות חני"ך
ולשנות משנה וגמרא וזכר והאיש הירא הי"ק נתן ולא יעבור כי
הוא תועלת עלום לנפשו קרי"ה נאמנה הזאת נעמי וגם ילמוד
חני"ך בתרגום כמ"ש האר"י ז"ל ושם ימלא הכל מוכן אמנם
יש בו טעויות הרבה ולריך להבין ולהרגיש הטעיות וזנזיאים וכתובים
ילמוד פעם אחת מקרא ופעם תרגום ולא יכוין בכוונות הכתובים
שם כי הם מלאי השגיאה גם לה יאמר התפלות שבראש הס'
(ועתה נדפס חק לישראל בסדר יפה וגחמד):

בעתק מספה"ק שארית ישראל המיוחד
שבתלמידי הגה"ק מוהר" ר' מרדכי
מטשארנאביל זצוק"ל .

שער השובבים דרוש א

והגה הרואה יראה בספר הקדוש שנקרא חק לישראל
שהוא תיקון לפגם הנרית. ככה קבלתי מרבותי
שתיקון האמיתי הוא ע"י התחזרות תורה שנכתב עם
תורה שנע"פ ע"י חק לישראל. ורמז לזה וחוק בשאר
שם וכו'. ע"כ צעקנות משיחא אלו יאל לאור ספר
"יוסף לחק" מהנדיק הגדול רני חיד"א תלמידו של
ר' חיים אבן עטר צעל האור החיים שיש בו שני
אורות תרין משיחין משיח זן דוד ומשיח זן יוסף בסוד
נדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל. הרואה יראה
כי צימים האלו צימי שזנזי"ם ת"ת תיקונים גדולים לפגם
נרית המעור והלשון כנ"ל ויש בהם רזין עילאין רזין
דרזין כו'.